BS
2695
.A543

LIBRARY OF PRINCETON
NOV 6 2007
THEOLOGICAL SEMINARY

28

PAULUS' BRIEF

AAN DE

EFEZIËRS

LIBRARY OF PRINCETON
DEC 13 1915
THEOLOGICAL SEMINARY

VOOR DE GEMEENTE BEWERKT

DOOR

J. VAN ANDEL,
Predikant te Gorinchem.

LEIDEN. — D. DONNER.
1894.

De brief aan de Efeziërs is een loflied op het werk Gods, dat Hij gewrocht heeft door Jood en Heiden in Christus tot één lichaam te vereenigen. Gericht is hij tot geloovigen, die grootendeels heidenen van afkomst waren. Hen wordt op het hart gedrukt, hoe groot een voorrecht hun te beurt gevallen is, daarin dat zij niet als bijwoners en vreemdelingen, maar als huisgenooten en erfgenamen in het huis Gods opgenomen zijn. Dat zij zich dan hunner roeping waardig gedragen! Allereerst als gemeente, door hunne eenheid in Christus naar buiten te openbaren, en alles af te leggen, wat haar verstoren zou. Zij zijn het lichaam, waarvan Christus het Hoofd is; 't is hunne bestemming mede te dienen aan de verwerkelijking van de groote gedachte Gods, om allen lichaamsgewijs onder één Hoofd, Christus, te vergaderen. Het bewustzijn hiervan drukke zichzelf in hunne natuurlijke levensverhoudingen uit. Bepaaldelijk zij het huwelijk in hun midden een spiegel, waarin zich de verhouding tusschen Christus en de gemeente weerkaatst. Dat zulk een brief noodig is van ons gelezen te worden, behoeft geen betoog. Hij houdt aan de vaneen gescheurde kerken onzer eeuw de ware gestalte der Kerk voor, opdat zij, na zich met deze vergeleken te hebben, vol beschaamdheid tot hare eerste liefde wederkeeren.

INLEIDING.

Efeze was de hoofdplaats van Asia proconsularis, in het Westelijk gedeelte van Klein-Azië gelegen. Zij was eene oude, door Jonische Grieken gestichte, stad, die door hare gunstige ligging aan de zee, alras middelpunt was van den geheelen handel in Klein-Azië, en groote welvaart genoot. Haren roem had zij vooral te danken aan haren prachtigen Diana-tempel.

Paulus bezocht deze stad op zijne tweede zendingsreis, Hand. 18:19—21, maar vertoefde er destijds slechts kort. Op zijne derde zendingsreis echter koos hij deze stad tot middelpunt van zijnen arbeid in Azië. Drie jaren bleef en werkte hij er, Hand. 20:31, vgl. 19:1, 8—10. Als vrucht van zijn optreden drong het evangelie in geheel Azië door. God sterkte hem trouwens kennelijk. Nergens deed hij grootere en meerdere wonderen dan in Efeze. Zijn arbeid diende niet slechts tot stichting eener groote en welingerichte gemeente, maar bracht tevens het heidendom in Azië een schok toe, waarvan het zich nimmer heeft kunnen herstellen.

Dat Paulus na zijn vertrek aan deze gemeente een schrijven richtte, zal alzoo niemand bevreemden. Wèl heeft het echter bevreemding verwekt, dat onze brief geene enkele herinnering bevat aan zijn vroeger verblijf aldaar, en geene enkele mededeeling omtrent zijne tegenwoordige omstandigheden. Er zijn geene groetenissen in aan bijzondere personen, anders in Paulus' brieven zoo menigvuldig. Zelfs schijnt de schrijver zijne lezers niet van aangezicht te kennen, hfdst. 1:15; ook acht hij het niet zeker dat zij kennis dragen van de hem met opzicht tot de heidenen gegevene bedeeling der genade, hfdst. 3:2, 4; hij schijnt hun te schrijven

als een, die zelf hun de waarheid niet geleerd had, hfdst. 4 : 21. Hoe kan iemand, die drie jaren lang in eene gemeente gearbeid heeft, haar zulk een brief schrijven — zoo heeft men al hoofdschuddende gevraagd.

Al deze bedenkingen lossen zich echter spoedig op als men in het oog houdt, dat onze brief geenszins aan de Efezische gemeente alleen is gericht, maar even goed aan de andere gemeenten van West-Azië.

Deze onderstelling is geenszins ongegrond. Opmerkelijk toch is het dat de, in het eerste vers van den brief zich bevindende woorden: te Efeze — in de twee oudste handschriften, het Vaticaansche en het Sinaitische, niet worden aangetroffen. Men vindt in hunne plaats slechts eene ledige, ter invulling bestemde ruimte. Deze weglating was aan de Kerkvaders Origenes en Hieronymus reeds bekend. Uit het ontbreken dezer woorden rees in de vierde eeuw eene verklaring van de onmiddellijk voorafgaande woorden: „de zijnden" op, die volstrekt onmogelijk geweest zou zijn, als de handschriften, die destijds den uitleggers ter beschikking stonden, de lezing van den door ons aangenomenen tekst voor oogen hadden gehad. Sommigen toch meenden dat de geloovigen hier ter plaatse de „zijnden" werden geheeten naar Hem, Die zich aan Mozes, Ex. 3 : 14, als de „Zijnde" aangekondigd had. En wat alles afdoet, Basilius de Groote, † 379, zegt uitdrukkelijk, dat in de oudste handschriften van het Nieuwe Testament te dier plaatse het „in Efeze" ontbrak. [1]) Hieruit laat zich met meer dan waarschijnlijkheid afleiden, dat de bedoelde woorden ook in het oorspronkelijke handschrift ontbraken. Niet licht toch zou men er toe gekomen zijn, om ze weg te laten, hadden zij er in gestaan. Men komt langs dezen weg alzoo van zelf tot de onderstelling, dat Paulus dezen brief aan de gemeente van Efeze zond, om hem door hare tusschenkomst, in zoovele afschriften als er toe noodig waren, aan de gemeenten van Azië en Phrygië te doen geworden. De titel: aan die van Efeze, verklaart zich dan uit de omstandigheid, dat het oorspronkelijk handschrift bij de Efezische gemeente berustte, zoodat men van daar uit de afschriften bekwam. Natuurlijk werd in elk dezer afschriften de naam der gemeente voor welke het bestemd was ingevuld, zoodat hunne titels zeer uiteenliepen; in afschriften, die bijzondere personen voor zich maakten, werd allicht het opschrift weggelaten, tenzij dat men

[1]) Contr. Eunom. II.

den naam der Efezische gemeente invulde, van welken de brief uitgegaan was. Uit het voorgaande verklaart zich zeer eenvoudig dat Marcion, 150 n. C., onzen brief aan de Efeziërs, een brief aan de Laodiceërs heet; hij toch had het exemplaar in handen dat aan de gemeente te Laodicea gericht was (vgl. Col. 4:16, alwaar zeer waarschijnlijk onze brief wordt bedoeld.)

Met bovenstaande onderstelling lossen zich alle straks ingebrachte bedenkingen zeer ongezocht op. In een schrijven, dat niet aan ééne gemeente alleen gericht was, maar aan vele te zamen, moest uiteraard het persoonlijke en vertrouwelijke op den achtergrond treden. Te meer daar de overbrenger van den brief, Tychikus, Paulus' vriend en medgezel, Hand. 20:4, aan de gemeenten alles bekend maken zou, wat den persoon en het werk van den apostel betrof. Paulus' betrekkelijke onbekendheid met zijne lezers, waarvan de brief eenige sporen draagt, levert thans evenmin stof tot bedenking tegen zijne echtheid op. Vele gemeenten in Azië en Frygië waren niet rechtstreeks door Paulus gesticht; daarbij konden ook, in door hemzelven gestichte gemeenten, velen gevonden worden, die eerst na zijn vertrek uit haar midden tot haar waren toegevoegd.

Paulus schreef dezen brief als gevangene. Uit Hand. 6:20 blijkt, dat hij in zijne gevangenschap gelegenheid had om het Evangelie te prediken, en door tusschenkomst zijner medearbeiders gemeenschap te oefenen met de gemeenten. Met het oog hierop stellen velen, dat onze brief gedurende des apostels tweejarige gevangenschap in Rome geschreven is; zulk een toestand als de omschrevene beantwoordt ten volle aan wat ons in Hand. 28:30, 31 wordt medegedeeld. Volgens anderen zou de brief uit de gevangenschap in Cesarea dagteekenen; het eerste gevoelen is volgens de meesten het waarschijnlijkste. Is de brief uit Rome geschreven, dan hebben wij den tijd zijner samenstelling omstreeks het jaar 63 n. C. te plaatsen.

EERSTE AFDEELING.

Efeze 1—3.

OPSCHRIFT EN HEILGROET. 1 : 1, 2.

Het opschrift der brieven ving oudtijds aan met eene opgave van den naam des Schrijvers. Ook hier wordt deze regel gevolgd. *Paulus* — zoo begint het opschrift van onzen brief. De gewoonte bracht mede om na den naam des Schrijvers, den naam aan te wijzen van den persoon, aan wien het schrijven gericht was, en daarop de gebruikelijke groetenis te laten volgen, vgl. Hand. 23 : 26. Naar dezen regel gaat het ook hier. Eerst wordt de brief gericht aan de *heiligen, die te Efeze zijn;* daarop volgt de toewensching — van *genade en vrede.*

Toch brengt Paulus in den gewonen vorm van opschrift alle wijzigingen, welke wegens de eigenaardige omstandigheden, waaronder hij schrijft, geëischt worden.

Achter zijnen naam, Paulus, plaatst hij den titel, onder welken hij tegenover zijne lezers optreedt: *apostel,* dat is: gezant of bode, *van Jezus Christus.* Ten overvloede voegt hij er bij dat hij zulks is *door den wil van God.* Hij doet dit, niet om zijns persoons, maar om zijns woords wille; zijne eenige bedoeling is, om aan zijne lezers den indruk te geven, dat hij recht heeft om voor het woord, dat hij tot hen richten zal, gehoorzaamheid des geloofs te eischen. Want wie een apostel hoort, hoort Hem, die hem gezonden heeft, Joh. 13 : 20. Het verdient opmerking dat er onder de brieven, welke Paulus aan gemeenten richt, slechts drie worden gevonden, in wier opschrift hij niet naar zijne apostolische bediening verwijst, te weten, die aan de Filippiërs en de twee aan de Thessalonikers. Mogelijk verklaart zich dit uit de omstandigheid, dat Paulus zijn gezag in genoemde gemeenten te zeer erkend wist, om het noodig te achten, er naar te verwijzen. Alleen aan zulke gemeenten herin-

nert hij dat hij apostel is, waar men dit in twijfel trekt, zooals in de gemeenten der Galatiërs en Corinthiërs, waar men zijn woord onderschat, of waar hij zelf niet gearbeid heeft, zooals met opzicht tot de gemeenten van Kolosse en van Rome het geval was. Dat wij ook in den aanhef van onzen brief eene verwijzing naar zijn apostolisch gezag aantreffen, geeft alzoo geen geringen steun aan de onderstelling, dat zijn schrijven niet zoozeer aan de gemeente van Efeze, als wel aan een kring van omliggende gemeenten gericht is, met welke de apostel niet in zoo gemeenzame betrekking stond als met de Efezische gemeente.

Hen, aan wie hij zijn schrijven richt, spreekt hij aan als „heiligen." Zoo noemt hij hen, omdat God hen van de wereld afgescheiden en Zichzelven toegevoegd heeft, opdat zij Hem dienen en zijnen lof vertellen zouden. Uiterlijk kwam deze heiliging tot stand door den doop des waters, bij welken zij tot dooden voor de wereld verklaard, en in het huis Gods werden overgezet, om Hem als priesters te leven; innerlijk werd zij volbracht door den doop des Geestes, door welken zij gereinigd werden van den vleeschelijken zin, en bekwaam gemaakt, om in stede van zichzelven, Gode te leven. Wel verdient het opmerking dat Paulus er niet voor teruggeinst om de geloovigen heiligen te heeten. Rome zoekt de heiligen uitsluitend in den hemel; Paulus daarentegen zoekt ze niet onder de dooden, maar onder de levenden, zich bewust, dat er in den ganschen hemel geen enkel heilige is, die het niet reeds was op aarde. Dat hij hen tegelijk — *geloovigen in Christus Jezus* — heet, heeft zijne reden. Deze bijvoeging toch wijst er ons op, dat zijne lezers enkel door het geloof in Christus Jezus, den Geheiligden Zaligmaker, heiligen geworden zijn. Zonder dat geloof waren zij steeds verre gebleven van God, besloten binnen het gebied van het onreine en ongewijde, waarover dood en zonde heerschappij voeren. Eerst door het geloof kwamen en bleven zij in gemeenschap met Hem, die ons door zijnen dood Gode ten eigendom kocht, en door zijne opstanding op het gebied des Gode gewijden levens overplaatste. Want alleen door het geloof wordt zijn dood onze vrijmaking van vloek en kwaad, en zijne opstanding onze verrijzenis tot een geestelijk, hemelsch leven. Laat niemand dan zichzelf tot een heilige willen maken; dat is een ijdel en vergeefsch werk; het is het geloof dat den heilige maakt.

De heilgroet, dien Paulus thans volgen laat: *Genade zij u en vrede van God, onzen Vader, en den Heere Jezus Christus,* sluit zich, wat den vorm betreft, aan de formule aan, die in zijne dagen aan

het hoofd van brieven gebruikelijk was. Maar toch heeft de gewone groetenis onder Paulus' handen eene belangrijke wijziging ondergaan; ook zij is geheiligd geworden. Wel gaat men te ver als men haar als eene hoogepriesterlijke mededeeling van genade en vrede opvat; het is niet hetzelfde of Christus dan wel of Paulus tot ons zegt: genade en vrede zij u. Christus spreekt onvoorwaardelijk; het woord zijner lippen is een scheppend woord, dat de dingen, waarover het tot ons spreekt, ook metterdaad over ons brengt, vgl. Joh. 14 : 27. Niet alzoo de dienaar, al moge hij apostel zijn. De apostolische zegening is voorzeker meer dan eene toewensching, zelfs meer dan eene voorbede; wij erkennen dat zij door hen, die in de wegen der genade en des vredes wandelen, aangemerkt mag worden als eene Goddelijke verzekering, dat genade en vrede over hen gekomen zijn. Maar toch ook alleen door dezen; de apostolische zegening werkt niet met magische kracht. Dat zij voorwaardelijk is, kennelijk blijkt het uit Gal. 6 : 16, al waar Paulus zijne te voren, Gal. 1 : 3, gegevene zegening beperkt tot hen die in de paden des geloofs en der gerechtigheid wandelen; voor den huichelaar daarentegen wordt de zegening eene vervloeking, 1 Cor. 16 : 22. Het staat dus met de apostolische zegeningen als met de beloften des Evangelies; zij zijn goddelijke verzekeringen, voor de personen, aan wie zij gegeven worden, slechts in zooverre van kracht, als deze in het geloof zijn. De „genade", in deze zegening genoemd, is de vrije gunst, de „vrede", waarvan te gelijk sprake is, de rijke weldaad Gods; het eerste is de wortel, het tweede is de vrucht; beide woorden omvatten alles, wat den mensch van God ten goede komen kan. Men lette er op, dat Paulus Jezus Christus, den Heere, onmiddellijk naast God den Vader plaatst als een, die evenzeer als deze, eene fontein is, uit welke „genade en vrede" naar ons afstroomen. Hooger voorzeker kan hij onzen Heere niet plaatsen, dan door te zeggen, dat Hij voor ons is, wat de Vader voor ons is, datgene namelijk wat slechts een God wezen kan: onze zaligheid, Ps. 68 : 20.

Met eene lofprijzing van God vangt Paulus den eigenlijken brief aan. *Gezegend*, dat is, geprezen, *zij de God en Vader van onzen Heere Jezus Christus*, zoo begint hij. Trouwens, in al zijne brieven vindt men vóór alles eene dankzegging aan God; voor God steeds de eerste plaats. Men kan er, allicht tot eigene beschaming, uit zien, hoe vol Paulus' hart van God is. Volgen wij zijn voetspoor; wij behoeven er niet mede te wachten, gelijk wij helaas! gemeenlijk

doen, tot God ons eene bijzondere weldaad bewijst, naardien er altijd stof is om Hem te loven, vanwege het heil, dat zijne genade ons in Christus geschonken heeft.

Paulus spreekt van God als van den „God en Vader" van onzen Heere Jezus Christus. Hiermede kent hij aan Jezus Christus zoowel een God als een Vader toe. Wel scheiden velen hier ter plaatse de titels God, en Vader, van elkander, zoo, dat God van Christus slechts Vader zou worden geheeten; waarschijnlijker is het echter, met het oog op Joh. 20:17, dat God hier wordt voorgesteld als Degene, die van Christus te gelijk God en Vader is. Niet zonder opzet heet Paulus Hem alzoo; want naardien Christus het Hoofd is, dat de gemeente vertegenwoordigt, zoo zou God onze God en Vader niet zijn, was Hij vóór alles zijn God en Vader niet. Uit deze bedoeling verklaart zich dan ook dat hij, sprekende van Jezus Christus, dezen aanmerkt in zijne betrekking tot de gemeente, door Hem onze Heere te heeten. Daarin, dat dezelfde, dien God tot God en Vader is, ons ten Heere of Hoofd is, ligt het gansche geheim van onze gemeenschap aan God; zonder dat zouden wij zonder God en zonder Vader zijn. Opmerking verdient het dat de naam Jezus Christus hier de eerwaardige namen vervangt, die in het Oude Testament steeds aan God werden vastgeknoopt, om Israël op den historischen grond van Gods gemeenschap met hen te wijzen, die van Abraham, Izak en Jakob. De Patriarchen moeten voor Christus verdwijnen; zijn naam alleen staat voortaan tusschen God en ons. Welk eene eere! Maar deze eereplaats komt hem toe, als degene, op wien het verbond, dat met de Patriarchen gesloten werd, bevestigd is, Gal. 3:17.

Wat beweegt Paulus om dezen God en Vader van onzen Heere Jezus Christus te loven? Het tweede gedeelte van het 3e vers, *die ons gezegend heeft met alle geestelijke zegening in den hemel in Christus*, geeft ons het antwoord. 't Is de zegening met welke God ons gezegend heeft, die den apostel prikkelt om Hem te prijzen, gelijk elders zijne goddelijke volmaaktheid, die Hij in de werken der schepping, Rom. 1:25, of in den raad zijner wijsheid, Rom. 11:33, heeft geopenbaard.

God heeft ons gezegend, dat is, zegeningen toegezegd en verleend; beiden toch: het beloven en volbrengen, zijn hier van elkander niet af te scheiden. Dat is het eerste wat Paulus ons zegt. Daarna wijst hij ons op den aard en op de mate van den ons geschonken zegen; het woord „geestelijk" laat den aard, het woord „alle" de mate er van zien. „Geestelijk" heet hij de ons gegevene

zegeningen in tegenstelling tot natuurlijke weldaden, die slechts onzen aardschen mensch van nutte zijn, zooals: spijs en drank-geld en gezondheid, eer en macht, kennis en begaafdheid. De zegeningen, welke God aan de gemeente gaf, heeten geestelijk, omdat zij voorzien in de behoeften, die ons vanwege onze godsdienstige bestemming eigen zijn; zij dienen allen om ons in gemeenschap met God te stellen. Van deze zegeningen gaf ons God de volle mate; er was niets dat Hij niet gaf. Zijne gave omvatte alles wat Hij geven, en het schepsel in ontvangst nemen kon; erfgenaam maakte Hij ons van niemand minder dan van Zichzelven. Om het te zien, behoeft men slechts de beschrijving te lezen, van het ons geschonken heil, gelijk Paulus ze onmiddellijk hierop, van het vierde tot het veertiende vers van het eerste hoofdstuk geven zal.

Nog meer heeft Paulus van den rijkdom der genade te zeggen, opdat wij met geestdrift zouden instemmen in zijne lofprijzing van God. Het springt in het oog dat de gang zijner gedachte steeds hooger opwaarts klimt, als hij zegt dat wij in de hemelsche gewesten gezegend zijn. Hiermede geeft hij ons te kennen, dat God, als Hij zich opmaakte om ons te zegenen, ons niet als tot deze lage aarde, maar als tot zijnen hoogen hemel behoorende, aangemerkt heeft. Een beeld moge dit toelichten. Wij lezen in Gen. 25 : 5, 6 dat Abraham zijne beschikkingen maakte over zijne erfenis. Welnu, let op het onderscheid dat hij maakte tusschen de zonen zijner bijwijven en Izak. Izak alleen merkte hij als tot zijn huis behoorende aan; daarom gaf hij hem alles wat hij had. Maar de anderen zegende hij buiten zijn huis; hij gaf ze geschenken en zond ze weg, soortgelijk als wij dat wel doen met onze dienstbaren, als wij ze in onze laatste beschikkingen iets vermaken; maar alleen zij, die wij als huisgenooten aanmerken, erven de nalatenschap. Alzoo heeft God ons als kinderen van zijn hemelsch huis aangemerkt, als zulken, die Hij slechts met hemelsche, dat is, met onverderfelijke en volmaakte goederen zegenen kon. Daarom nam Hij de gave, die Hij der gemeente toebedeelde, niet uit de aardsche, maar uit de hemelsche schatkamer; Hij gaf haar eene erfenis in de hemelen, hemelsche rechten, hemelsche heerlijkheid, hemelsch leven. Indien reeds de omstandigheid dat de zoo gezegenden van de aarde zijn, hunne zegening met hemelsche gaven als verwonderlijk uitkomen doet, wat dan de omstandigheid niet, dat zij wegens hunne zonde vervallen waren aan den dood, zoodat de aarde zelve hen van zich afstiet, en niets hun van haar restte dan een graf!

Maar Paulus heeft nog niet alles gezegd. Het voornaamste heeft hij voor het laatste bewaard. God heeft ons gezegend in Christus. In Christus — dat wijst hier ter plaatse aan, dat God ons zegende in den persoon van Christus, het Hoofd, wiens staat den onzen bepaalt, omdat Hij degene is, met wien wij lotgemeen zijn. Nadat God Hem uit de dooden ten hemelschen leven opwekte, en uit het graf in hemelsche heerlijkheid opnam, was het onmogelijk, dat wij behandeld zouden worden, als zulken, die tot de aarde behoorden, en vervallen waren aan het gericht. Krachtens onze gemeenschap aan Hem, werden wij met Hem levend gemaakt en in de hemelen gezet, hfdst. 2 : 6, en des Geestes, die in Hem was, deelachtig gemaakt opdat wij, schoon op aarde, werkelijk gemeenschap aan Hem zouden hebben, en zijn licht en zijne kracht in ons ontvangen, elk onzer naar de mate, die hem weggelegd is. Hieruit, dat wij in Christus gezegend zijn, verklaart zich alzoo, dat wij „met alle geestelijke zegening in den hemel gezegend zijn”, hoewel wij ons op aarde bevinden, en alles onwaardig zijn; om ons in een staat des heils te brengen, die niet tot de hier heerschende orde van zaken behoort, maar den hemeling aan ons verraadt, is het genoeg dat Christus in den hemel is.

Maar achter dit feit ligt een ander feit; Paulus wijst er op, in de woorden van vs. 4: *„gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, voor de grondlegging der wereld.”* Het woordje: „gelijk” wijst de overeenkomst aan tusschen wat God thans gedaan heeft, en datgene, wat Hij van eeuwigheid gedaan heeft. Heeft Hij ons in Christus gezegend, ’t is omdat Hij ons in Christus heeft uitverkoren; de zegening in Hem beantwoordt aan de verkiezing in Hem. Door te zeggen dat God ons „in Christus” verkoren heeft, beweert Paulus niet dat Christus degene is, uit wien zich verklaart, dat wij, en niet anderen verkoren zijn. Hij wijst er op iets anders mede, daarop namelijk dat God ons van eeuwigheid in samenhang met Christus verkoor, als zulken, die in Hem begrepen, van Hem omvat, met Hem lotgemeen, door Hem vertegenwoordigd waren. Nu dat geschied is, kan het niet anders, of zoo rijke mate van geestelijke en hemelsche zegeningen moest, wegens Christus’ verheffing tot de hemelen, ons gewaarborgd of geschonken worden, dat er stoffe door wordt gegeven tot eene onafgebrokene lofprijzing Gods.

Om ten volle aan te toonen dat onze uitverkiezing „in Christus”, ontwijfelbaar zulke zegeningen over ons brengen moest, wijst Paulus aan, met welk oogmerk God ons „in Christus” uitverkoor. Dit doet hij in de woorden: *opdat wij heilig en onberispelijk voor Hem,*

namelijk voor God, *zouden zijn*. Hiermede wil Paulus niet zeggen, dat onze volle gelijkvormigheid aan den goddelijken wil het oogmerk onzer verkiezing is; van iets anders is hier sprake. De hier aangehaalde woorden staan allernaast met de zoo even door den apostel gebezigde uitdrukking „in Christus" in verband, en dienen om aan te wijzen, wat de reden is, dat God ons bepaaldelijk in Christus verkoor. Om ze te verstaan bedenke men dat wij van nature kinderen des toorns waren, Ef. 2 : 3, zoodat God ons onmogelijk verkiezen kon, tenzij Hij meteen ons in gemeenschap stelde met Eenen, in wien wij Hem niet langer als kinderen des toorns, maar als geheiligd en gerechtvaardigd voorkwamen. Anderszins toch zou de verkiezing niet uitvoerbaar zijn, ja, niet eens hebben kunnen geschieden, omdat God het verwerpelijke niet voor zich willen kan, dan onder voorwaarde, dat het niet verwerpelijk blijve. Daarom heeft God van eeuwigheid Christus gewild, als Degene, door wiens dood de uitverkorenen als geheiligden en gerechtvaardigden tot Hem in betrekking gesteld zouden worden, opdat Hij, zonder krenking van zijn recht, den raad zijner genade aan hen volbrengen zou. Het is hierop dat de woorden: „heilig en onberispelijk" doelen. Het eerste woord: „heilig" wijst aan dat God ons met Christus in gemeenschap stelde, opdat wij door zijnen dood op wettige wijze onttrokken zouden worden aan het gebied van het ongewijde, waarop zonde en dood heerschappij voeren, en Gode ten eigendom gekocht. De andere uitdrukking: „onberispelijk", hieraan zeer nauw verwant, legt er den nadruk op, dat God ons in Christus wilde, opdat wij van schuld en straf bevrijd, met eene gerechtigheid bekleed zouden wezen, die ons geheel onstraffelijk, en tot erfgenamen des eeuwigen levens maakte. En dat de hier gebruikte uitdrukkingen: heilig en onberispelijk, werkelijk opgevat moeten worden van onze rechtskrachtige verhouding tot God, zooals zij door Christus bepaald wordt, blijkt uit vergelijking van onzen tekst met Col. 1 : 22, alwaar Paulus dezelfde termen bezigt om de gedachte uit te spreken, dat Christus ons door zijnen dood Gode geheiligd en gerechtvaardigd heeft.

Volgens deze opvatting behooren dan ook de laatste woorden van den tekst: *in de liefde*, niet bij „heilig en onberispelijk," als zouden zij den geest, waarin wij heilig en waardoor wij onberispelijk zijn, aanwijzen, maar bij het voorafgaande „uitverkoren," of bij het volgende „verordineerd." Ze bij „uitverkoren" te plaatsen, heeft den afstand tegen zich, waarop de beide woorden van elkander staan, daargelaten nog, dat de uitdrukking: in liefde uitverkoren, wat

vreemd is, en elders niet voorkomt. Het gevoegelijkst blijft alzoo om ze bij den volgenden tekst te voegen, en den aanvang van dezen derhalve aldus te lezen: *die ons in liefde te voren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen.* Duidelijker nog komt de gedachte des apostels uit als men zijne woorden letterlijk vertaalt, en aldus leest: „in liefde ons te voren verordineerd hebbende"; dan toch treedt helderder in het licht dat vs. 4 met vs. 5 een doorloopenden gedachtegang vormt, van welke de bedoeling is om te verklaren, waarom God ons, volgens vs. 3, met alle geestelijke zegening in den hemel gezegend heeft.

Immers, na ons in Christus uitverkoren te hebben, heeft Hij ons *te voren verordineerd tot aanneming tot kinderen*, eigenlijk tot zonen, *door Jezus Christus, in Zichzelven*, of voor Zichzelven, dat is: om tot Hem in de betrekking van mondige zonen of volwassene kinderen te staan. Hierdoor geeft Paulus aan het begrip der uitverkiezing zijne nadere bepaling; allen, wie God uitverkoren had, heeft Hij voorbestemd om zijne zonen te zijn. Het door Paulus gebezigde woord: aanneming — wijst eigenlijk de handeling aan van iemand, die aan een ander den titel en het recht van een zoon verleent. Hiertoe echter beperkt zich zijne beteekenis niet. Het wordt ook gebruikt om het zoonschap zelf aan te duiden, de betrekking, waarin iemand, door de voornoemde handeling, tot dengene wordt geplaatst, die ze omtrent hem heeft verricht. In deze beteekenis komt het hier ter plaatse voor; het wijst het zoonschap zelf aan. Dit zoonschap is de staat, waarin God de uitverkorenen tegenover Zich brengt, als Hij hun het recht van den meerderjarigen zoon toekomt. In Gal. 4:1—7 zet Paulus deze gedachte nader uiteen. Daar vergelijkt hij den staat, waarin de geloovigen des nieuwen verbonds verkeeren, met dien, waarin zij stonden, voorzoover zij weleer begrepen waren in het oude verbond. Ook toen hadden zij den titel van erfgenamen, voorzeker, maar zij waren nog kinderkens, beneden de jaren der mondigheid, en deswegens, krachtens de beschikkingen huns Vaders, tot den daarbij bepaalden tijd, onder voogdij gesteld. Zij stonden onder de Wet; deze maakte hen dienstbaar aan de eerste beginselen der wereld, aan water en bloed, als aan de geheiligde middelen, die zij volgens hare voorschriften gebruiken moesten, om in gemeenschap te kunnen blijven met God. Zoo verkeerden zij in eenen staat van dienstbaarheid; erfgenamen wat het recht betreft, verschilden zij feitelijk in niets van een dienstknecht. Toen de tijd echter vol, dat is, verloopen was, gedurende welken deze voogdij aanhouden moest, zond

God zijnen Zoon, opdat Deze hen uit den staat der dienstbaarheid verlossen, en tot den rang van vrije zonen verheffen zou. Daartoe werd Hij zelf huns gelijke; geboren werd Hij uit eene vrouw, gesteld werd Hij onder de Wet. Door gehoorzaam te zijn tot in den dood des kruises kocht Hij de zijnen vrij van den vloek der Wet, en verwierf Hij hun het hun voorbestemde recht om vrije zonen te zijn, die niet langer door de Wet op een afstand gehouden worden van den Vader, gelijk kinderen, die op éénе lijn met knechten zijn gesteld. En overmits zij hierdoor rechtens zonen zijn, maakt God het hen ook feitelijk, door den Geest zijns Zoons in hunne harten uit te storten. Nu kennen zij den Vader; nu werken zij met den Vader; zij spreken Hem als Vader aan, en zijn erfgenamen van den Vader; de staat der dienstbaarheid onder de eerste beginselen der wereld is vervangen door den staat der vrijheid door den Geest. Ziedaar de eervolle staat tot welken God allen, die Hij verkoor, voorbestemde, tot een teeken er van, hoezeer zijne verkorenen door Hem werden bemind.

Door er bij te voegen: *naar het welbehagen van zijnen wil, tot prijs der heerlijkheid zijner genade*, wijst Paulus op den diepsten grond en op het laatste oogmerk van Gods handeling in de verkiezing en verordineering der zijnen.

Wat het eerste betreft, zoo heet Paulus de verkiezing met de verordineering eene daad van den wille Gods. Door wille verstaan wij in het algemeen het vermogen om zich tot het doen of laten van iets te bepalen. Deze wil was bij God werkzaam omtrent ons; onze verkiezing was zooveel als de inhoud van zijnen eeuwigen wille ons betreffende. Hiermede weten wij echter niet alles; er blijft toch nog ruimte over voor de vraag, of deze wil geheel vrij en zelfstandig was, dan wel min of meer door iets buiten zich bepaald werd. Was er misschien iets verkieslijks aan de uitverkorenen, dat God bewoog om hen als zijne zonen voor zich te willen? Of was de verdienste van Hem, in wien Hij ze verkoor, mogelijk de verdienende oorzaak hunner verkiezing? Noch het een, noch het ander. Paulus snijdt alle gedachte, als lag de reden der verkiezing en verordening eenigszins buiten God, ten eenemale af, door te zeggen, dat wij verkoren en verordend zijn naar het welbehagen van Gods wil. Dit woord „welbehagen” wordt hier ter plaatse met het woord „wil” verbonden, om van dezen wil het karakter of de hoedanigheid aan te wijzen, dat hij namelijk een volstrekt vrije wil was. Wat toch is de beteekenis van welbehagen? Dikwijls wijst het woord welbehagen slechts aan dat een persoon of eene handeling

Gode welgevallig is. Maar zoodra het gebruikt wordt in verband met den raad of wille Gods, verkrijgt het eene sterkere beteekenis; alsdan toch wijst het aan dat Gods wil of raad geheel vrij is, anders gezegd, dat Hij iets bepaalt, enkel omdat Hij het goedvindt, In deze beteekenis wordt het hier gebruikt. Paulus wil ons den indruk geven, dat God ons niet verkoren heeft, vanwege iets in ons, dat zijn welgevallen opwekte, noch vanwege eenige noodzakelijkheid, die er hiertoe voor hem bestond, maar enkel en alleen omdat Hij het wilde.

Was Gods willen vrij, tevens was het heilig, eindigende in Zijne eigene heerlijkheid. Paulus toch zegt ons, vs. 6, dat God ons verkoren heeft „*tot prijs der heerlijkheid zijner genade.*" Het hier gebruikte woord *genade* moet in zijne sterkste beteekenis worden opgevat; wijst het elders een goddelijk welgevallen aan, dat zich uit de voortreffelijkheid van zijn voorwerp verklaart, zooals Luk. 2 : 25, hier een goddelijk welgevallen, dat wegens de strafbaarheid van zijn voorwerp een wonder is. Genade, 't is hier ter plaatse zooveel als vrijmachtige gunst, zooveel als ongehoudene ontferming jegens een schuldige, die des doods waardig was, rechtmatig vervallen onder den goddelijken toorn; men leze slechts het 7e vers om terstond te bemerken dat het hier in geen anderen zin dan dezen kan worden opgevat. Aan die genade kent Paulus „heerlijkheid" toe, glans of luister; terecht, haar glans blinkt zelfs door allen glans henen, en beschaduwt elken luister, niet slechts dien der tegenwoordige, maar ook dien der toekomende schepping. Dezer genade lof te bereiden, ziedaar het laatste oogmerk van den heilsraad. Zijne bedoeling was om eene openbaring van Zichzelven te geven, die ten volle te voorschijn deed treden, wat Hij in Zichzelven was, en hierdoor in heerlijkheid de openbaring achter zich liet, die Hij door de schepping alreeds van Zichzelven had gegeven. Zij zou getuigen van zijne oneindige ontferming, gelijk deze van zijne oneindige macht; het loflied der schepping moest gevolgd worden door het loflied der verlossing, aangeheven door engel en mensch te zaam, in beurtzang elkaar toeroepend: God is Liefde. Zoo weinig is dan zijne heiligheid, deze deugd van zijnen wil, die Hem steeds in zijne eigene verheerlijking eindigen doet, met ons belang in strijd, dat zij ons belang veeleer bevordert. Juist zijne heiligheid drijft er Hem toe om in de openbaring zijner genade de Zelfopenbaring te geven, die zijne verheerlijking van den kant der schepselen tot de volle hoogte zijner vereerenswaardigheid brengt.

Dat de in vs. 3 vermelde zegening zich verklaarde uit wat God vóór de grondlegging der wereld gedaan en besloten had, heeft Paulus aangetoond vs 4 en 5. Na zoo op de verst liggende oorzaak gewezen te hebben, zal hij, vs 6, 7, op de naast liggende wijzen, namelijk op onze begenadiging in Christus Jezus, in aansluiting aan wat hij het laatst van de prijzenswaardigheid der genade gezegd heeft. Zoo geeft hij ons alreeds in de inleiding van den brief een volledig overzicht van wat God tot onze zaligheid gedaan heeft. Een heerlijk tafereel ontrolt zich voor ons oog: God, ons met alle geestelijke en hemelsche zegeningen beweldadigende in Christus, volgens zijnen eeuwigen wille, waarbij Hij ons uitverkoor om zijne zonen te zijn, en ons in Christus begenadigende, opdat zijn raad aan ons uitgewerkt, en de toegedachte zegening in ons bezit gesteld worden zou.

Na van de genade gesproken te hebben, laat Paulus volgen: *door welke Hij ons begenadigd heeft.* In zijne genade heeft God ons begenadigd, dat is, ons onze misdaden kwijt gescholden, en ons Zichzelven aangenaam gemaakt. Dit heeft Hij gedaan *in den Geliefde*, namelijk, in Christus, zijnen Zoon, hier met opzet de Geliefde geheeten, om te doen gevoelen, dat Hij alleen om zijns zelfswil van God bemind wordt, zoodat wij Gode slechts aangenaam zijn, wegens eene betrekking, waarin wij tot dezen Geliefde geplaatst zijn. Bij dezen Christus staat Paulus nader stil door te zeggen in vs 7: *in welken wij hebben de verlossing door zijn bloed, de vergeving der misdaden, naar den rijkdom zijner genade.* Men lette op wat hij niet zegt. Dat wij in Christus een Verlosser hebben, Paulus zegt het hier niet, hoewel hij er iets mede zou zeggen, dat ontwijfelbaar is; hier toch wil hij sterker spreken. Door te zeggen dat wij in Christus de verlossing hebben, stelt hij onze verlossing niet voor als een mogelijk, maar als een voldongen feit; hij zou, door zichzelven te vergenoegen met Christus onze Verlosser te heeten, haar integendeel niet als verzekerd, maar slechts als bereikbaar hebben voorgesteld. Nu wil hij ons den indruk geven, dat onze verlossing in Hem gevonden wordt, als de vrucht zijns levens en de slotsom zijner geschiedenis, bepaaldelijk van zijne zelfsofferande, waardoor Hij de verzoening onzer zonde werd. Paulus acht het voorts noodig om den zin waarin hij het woord „verlossing" hier gebruikt, nader te bepalen. Dat doet hij door er op te laten volgen: de vergeving der misdaden. Had hij er deze verklaring niet bijgevoegd, zoo hadden wij allicht kunnen denken, dat de genade Gods eene beweging zijner ontferming was jegens een ongelukkige, die buiten zijne

schuld in ellende was geraakt. Zal de genade Gods echter voldoende uitkomen, dan dient in het licht gesteld, dat de verlossing, welke wij in Christus hebben, eene verlossing is, gelijk aan die, welke den misdadiger te beurt valt, als hij van de tegen hem uitgesprokene straf wordt bevrijd. Daarom zegt Paulus, dat onze verlossing bestaat in de vergeving onzer misdaden, in het feit, dat God onze misdaden ons niet toerekent, en niet op ons verhaalt, maar ons aanmerkt, als hadden wij ze niet begaan, ja, als hadden wij voor dezelve voldaan, ons behandelende naar de genoegdoening, welke Hij voor ons ontvangen heeft van Christus. 't Is eene verlossing van schuld, 't is eene verlossing van straf; eene, door loskooping van het recht, tot den prijs van het bloed des Geliefden! En daarom kan Paulus zeggen, wat hij niet zou kunnen ternederschrijven, ware de verlossing door kracht geschied, in stede van door bloed, en gelijk aan die, waarmede een ongelukkige uit doodsgevaar wordt verlost, namelijk dat onze verlossing naar den rijkdom van Gods genade is. Door het leven zijns Zoons in de plaats van ons leven te stellen, opdat het recht ons loslaten zou, stortte God den vollen rijkdom zijner genade over ons uit. Op afdoende wijs heeft God getoond dat zijne ontferming jegens ons niet minder dan oneindig groot is.

Van de genade, ons bewezen in de vergeving onzer zonde, maakt Paulus, vs 8, een overgang tot het hoofdonderwerp van zijnen brief: de vereeniging aller dingen in Christus. Dit doet hij door te zeggen, dat Gods genade, wel verre van zich te beperken tot onze verlossing uit een staat van schuld, verder is gegaan. Hij had zulks reeds in vs 3 aangewezen, toen hij zeide, dat wij met „alle" geestelijke en hemelsche zegeningen begiftigd waren; wat hij daar in het algemeen opgemerkt heeft, zet hij thans in bijzonderheden uiteen. Op de woorden: „naar den rijkdom zijner genade," waarmede het 7de vs sluit, laat hij in vs 8 volgen: *met welke Hij overvloedig is geweest over ons in alle wijsheid en voorzichtigheid.* Rijkelijk heeft Gods genade ons gezegend, daar Hij ons eene ruime mate toebedeelde van wijsheid en doorzicht. Zoo toch, als aanwijzing van wat God in ons binnenste gaf, hebben wij hier, evenals Col. 1:9, zijne woorden op te vatten. Er is hier geen sprake van de wijsheid en het verstand Gods, dat Hij in het werk onzer verlossing ten toon spreidt, maar van het licht, dat Hij in onzen geest ontsteekt, om ons de verborgenheid zijns raads te doen kennen. De woorden: wijsheid en doorzicht, verschillen slechts weinig

in beteekenis; wijsheid is meer de zuiverheid, doorzicht meer de scherpte van onzen blik op het goddelijke. Dat het iets zeer bijzonders is, wat God der gemeente gaf te verstaan, blijkt uit vs 9: *ons bekend gemaakt hebbende de verborgenheid van zijnen wil, naar zijn welbehagen, hetwelk Hij voorgenomen had in Zichzelven.* 't Was iets, dat niemand uit zich zelf weten kon; en dat niet alleen! 't Was de hoofdsom van zijnen raad, niets minder, dien Hij der gemeente te verstaan gaf, de grondgedachte van geheel de geschiedenis der verlossing. Welk eene eere voor ons, dat wij in het verborgen heiligdom van den Koning des Godsrijks worden toegelaten, en eerder dan geheel de wereld, ja, dan de hemelsche engelen zelfs, met zijne verborgenste raadsbesluiten bekend werden gemaakt! Dat is wel een teeken, dat de genade overvloedig over ons is geweest, vs 8, en dat wij tot den rang eens mondigen zoons zijn verheven, vs 5. Wie zou het ooit gedacht hebben, dat God van den dood der schande vrijgekochte misdadigers tot zijne vertrouwde kinderen maken zou! Indien wij het werkelijk geloofden, wij zouden er ons als verplet door gevoelen.

Maar waarin bestaat dan de ons geopenbaarde verborgenheid? Als om ons den indruk te geven dat zij van het hoogste gewicht is, leidt Paulus haar op eenigszins omslachtige wijs bij ons in. Hij spant onze aandacht reeds door te zeggen, dat zij eene verborgenheid is, en wel eene, die tot het hoogst en heiligst gebied behoort, dat van het goddelijk willen; daarop wijst hij op het souvereine, het vrijmachtige van dien wil; eindelijk zegt hij nog dat zij vrucht is van een besluit, dat God in Zichzelven nam. Opzettelijk schijnt deze inleiding zoo ingericht, om ons op het hart te drukken dat iets zeer gewichtigs volgen zal. De eerstvolgende woorden zeggen ons wat het is: *om in de bedeeling van de volheid der tijden, wederom alles tot een te vergaderen in Christus, beide dat in den hemel, en dat op de aarde is.* De verborgenheid heeft alzoo opzicht op de heilsbedeeling van de volheid der tijden, dezelfde, welke wij als de nieuwtestamentische kennen. Door de „volheid der tijden" wordt de afloop bedoeld van de verschillende tijdperken, die tot voorbereiding dezer laatste en hoogste bedeeling dienden, en als zoovele trappen waren langs welke het goddelijke voornemen, zich zelf vervullend, tot haar opklom. Het eigenaardige dezer bedeeling bestaat in de saamvergadering van alles wat in den hemel en op de aarde was, onder een gemeenschappelijk Hoofd, te weten, onder Christus. Ziedaar de verborgenheid geopenbaard.

Zulk een raadsbesluit onderstelt, dat alles, wat God gemaakt

had, uiteengerukt was. En zoo was het ook. Hemel en aarde vertoonden aan God een schouwspel dat in snijdende tegenstelling stond met de wonderschoone harmonie zijns eigenen levens. Geen wel ingericht geheel waren zij, welks deelen, saamverbonden om een gemeenschappelijk middelpunt, met elkander samenwerkten tot verheerlijking van zijnen Naam. De zonde had haar werk gedaan, en zijn werk verscheurd; hare strekking toch bracht mede om allen samenhang der dingen te breken. Overal was dan ook scheiding en tweedracht; Joden en Heidenen stonden vijandig tegen elkander; engelen en menschen waren van elkander vervreemd; de hemel toornde op eene gevloekte aarde, en de aarde zuchtte tegen een schuldig menschdom. De schepselen leefden niet voor elkander, maar vloden van elkander weg, en zoo men zich bijeenvoegde, dan was het om in de samenvoeging met enkelen steun te vinden in den strijd met de anderen. De samenwerking aller dingen was verbroken, en de enkele was zijne bestemming kwijt, omdat het geheel, waarvoor hij bestemd was, niet meer werd gevonden; de gansche schepping was uit hare voegen geraakt. Zou deze wanorde worden opgeheven, dan was het noodig dat God éénen tot Hoofd van allen stelde, en allen tot Hem bracht, opdat zij in Hem weêr tot elkander zouden komen, onderling verbonden door de gemeenschappelijke bestemming en den gemeenschappelijken drang, om Hem te dienen als hunnen Heer.

En wien zou God tot Hoofd aller dingen stellen anders dan Jezus Christus? Hij toch is het Beeld des onzienlijken Gods, Col. 1 : 15, het afschijnsel zijner heerlijkheid en het afdruksel van zijn wezen, Hebr. 1 : 3. Zoo een slechts is gerechtigd en bekwaam om als Eerstgeborene aller creatuur, Col. 1 : 15, alle dingen in Zichzelven saam te vatten. Voor wien trouwens zouden engelen en menschen even gewillig knielen als voor God, anders dan voor Hem, den eenigen, wiens majesteit en vermogen met dat van God zelven samenvalt? Aan wien zal God zijne eigene plaats afstaan, zonder Zichzelven tekort, dat is, teniet te doen, anders dan aan Hem, den eenigen, in wien zijn naam is? Hij is de naast aangewezene om het Hoofd aller dingen te zijn, als degene, door wien en tot wien alle dingen zijn geschapen, aardsche en hemelsche, zienlijke en onzienlijke, de kinderen des stofs en de machthebbers der hemelen, Col. 1 : 16. Is het niet in de orde dat de dingen hersteld worden door hem, die hen heeft gemaakt? Is het niet betamelijk, dat de erfgenaam, die het naaste oogmerk aller dingen is, aan hun hoofd wordt gesteld? Er is hier geene keuze; slechts

de Zoon kan het hoofd zijn, waarin alle dingen weer tot een worden gebracht.

Letten wij er echter op, dat Paulus dezen Zoon hier voorstelt onder een naam, die zijne vleeschwording onderstelt, den naam Jezus Christus, als wilde hij ons zeggen, dat Hij als Menschenzoon tot het hooge standpunt is verheven, waarop Hij band van het samenstel aller dingen wordt. Zóó slechts als Messias kan Hij trouwens Hoofd aller dingen zijn. Oppervlakkig bezien zou men zeggen dat zijne vleeschwording Hem den weg naar deze eereplaats afsneed; zal men klimmen door te dalen, en over een kruis komen tot een troon? En toch is juist deze vleeschwording, met het kruis, waarop zij uitloopt, onafwijsbare voorwaarde der toevergadering aller dingen tot Hem. Vergeten wij niet dat er eene reden was voor het eenigszins bevreemdend verschijnsel dat God zich niet zelf tot banier van hereeniging in het midden zijner schepping stelde. Hij kon het niet doen; zijne heiligheid gebood Hem veeleer om zich van zijne werken terug te trekken, naardien zij zich ontwijd hadden, of, op zijn best, hunne beteekenis hadden verloren, wijl het samenstel der dingen verbroken was. Paulus wijst er ons in Col. 1 : 20 op, dat God de dingen eerst tot Zichzelven verzoent, dat is, in eene verhouding tot zich brengt, waarbij zij Hem zoo liefelijk zijn, dat Hij er zich in gemeenschap mede stelt, nadat Hij door Christus, in het bloed des kruises, vrede met hen heeft gemaakt. Christus' offer verzoent God met eene wereld, die het Hem anders berouwen zou te hebben geschapen; want door zijn offer heeft Christus al de zijnen aan den vloek onttrokken, en Zichzelf het recht verworven om alles tot een Heer te zijn; zoo heeft Hij het geheel der schepping zijne beteekenis hergeven bij God. Door de dingen tot Hem te vergaderen, brengt God ze tot Zichzelven terug, en zet Hij ze eene liefelijkheid bij, die zij van zichzelven nooit konden bezitten, daar Hij ze thans als eigendom van Christus aanmerken kan, dat deze zich verworven heeft tot den prijs zijns bloeds.

Zulk eene gewichtige ommekeer als de verschijning van Christus tot hereeniging der wereld met God, eischt niets minder dan het intreden eener nieuwe bedeeling. Eene nieuwe bedeeling zou er dan ook komen, dat is, eene nieuwe orde van toebedeeling des heils, hierdoor gekenmerkt dat niet enkelen, maar allen tot Christus werden geroepen, om in Hem tot een geheel saamverbonden te worden. Tot dusver had God slechts op enkelen, niet op allen gewerkt; van zijnen raad was de wijdomvattende strekking om het

samenstel der dingen te redden, nog op den achtergrond getreden. Men denke slechts aan de heilsbedeeling vóór Abraham. Zij geeft ons niet den indruk dat God alle dingen weêr in éénen samenbrengen wil; soms zouden wij zelfs denken, gaf de profetie harer dagen ons niet wat beters te hopen, dat God er zich toe bepaald had, om slechts enkelen, als brokstukken van het geheel, uit den ondergang aller dingen te redden. Men stelle zich de heilsbedeeling onder Israël voor. Zeker, hier is de stroom verbreed; reeds is een geheel volk geheiligd, maar hierdoor tegelijk van de volken afgescheiden en tegenover de volken geplaatst, zoodat het de ark scheen te zijn, die instede van de wereld te redden, zelve zich redde van de wereld. Zoodra echter de Geheiligde gekomen is, de man, wien Israëls profetiën aankondigden, treedt eene bedeeling in, die aan het beteekenisvolle van zijn werk beantwoordt, en geschikt is om den goddelijken raad omtrent Hem tot vervulling te brengen. Gekomen is Hij, en met Hem het woord, waarbij het Evangelie gepredikt wordt aan alle creatuur, de dienaren, die het dienen, door het te verkondigen, en de Geest, die er het schepsel rondom Hem door vergadert. Door de apostelen verkondigd aan de gemeente, predikt deze het aan de engelen, Ef. 3 : 10, opdat ook zij Christus als hunnen Heer aanbidden. Zij verkondigt het aan de volken, opdat zij den Zoon kussen, en aan het schepsel, opdat het in zijnen barensnood niet bezwijke; ja, zij kondigt den dag aan, waarop Christus ook de dooden uit hunne graven tot zich vergaderen zal, en zoo het middelpunt worden, om welk, uit alle diepten zoowel als van alle hoogten, alles samenkomt, om eeuwig bijeen te blijven. Ja voor eeuwig, want Hij is een heilig en machtig Hoofd, die bant wat scheidt, de zonde en den dood, en brengt wat vereenigt, den Geest der liefde en des levens, door welken Hijzelf in alles de band der vereeniging wordt.

Bij de zooeven uitgesprokene gedachte staat Paulus niet stil. Het is hem niet te doen om haar op zichzelve te ontwikkelen; hij vergenoegt zich haar aan te geven, wijl zij de breede grondslag is, waarop God werkt, en het hemelsche licht, dat zijn eigen werk in de wereld verklaart. Het oogmerk van zijn schrijven is van praktischen aard; zijn brief dient om aan te wijzen, hoe God in de gemeente alvast begonnen is, om zijnen, hemel en aarde omvattenden raad, uit te voeren. Joden en Heidenen toch voegde Hij in Christus tot één lichaam samen. Vandaar acht Paulus het noodig om de Heidenen, aan welke hij hier schrijft, op te wekken

om het hun verleende voorrecht wel te beseffen, en ten teeken dat zij het ten hoogste waardeeren, onder elkander de eenheid in Christus te bewaren, die God alvast in hun midden tot stand heeft gebracht.

Van zins om dit alles nader aan te toonen, begint hij met te zeggen, dat God er alreeds uit Israël tot Christus geroepen heeft. Dit doet hij vs. 11 en 12. Heeft hij tot dusver gesproken in naam van Joden en Heidenen te zamen, vs. 11—13 maakt hij onderscheid tusschen beiden. Het *wij* van vs. 11 en 12 ziet uitsluitend op de geloovige Joden, tot welke hijzelf behoort; het *zij* van vs. 13 daarentegen op de geloovige Heidenen, aan welke hij thans schrijft; eerst in vs. 14 omvat het *ons* weer Joden en Heidenen beiden. Van zichzelven, en van zoovelen als er met hem uit Israël in Christus zijn, zegt hij dat ook zij *een erfdeel geworden zijn in Hem*, of gelijk het ook overgezet kan worden, *een erfdeel verkregen hebben.* Vooraf gaan de woorden: *in Christus*, om aan te wijzen, dat zij alleen in gemeenschap met Christus aandeel gekregen hebben aan de hemelsche erfgoederen; wie niet door het geloof met Hem verbonden is, ontvangt van het in Hem besloten heil niets. De uitdrukkingen, die Paulus hier bezigt, zijn ontleend aan wat in de dagen van Jozua geschiedde, toen het land der belofte, onder Gods bestier, door het lot onder de kinderen Israëls verdeeld werd. Kregen toen de vaderen hun deel, thans de zonen; gene in de goederen van het aardsche, deze in de schatten van het hemelsche land der beloftenis. De bijgevoegde woorden: *wij, die te voren verordineerd waren, naar het voornemen Desgenen, die alle dingen werkt naar den raad van zijnen wil*, brengen in herinnering, dat de Joden, die in Christus erfgenamen werden, hunne bevoorrechting boven hunne ongeloovige broederen naar het vleesch, geenszins aan zichzelven te danken hebben; daarom spreekt hij van hen, met insluiting van zichzelven, als van zulken, die te voren verordineerd waren naar het voornemen Desgenen, die alle dingen werkt naar den raad van zijnen wil. Op de laatste woorden valt de nadruk; zij wijzen aan, dat het raadsplan, naar welk God werkt, uitsluitend door zijnen wil bepaald wordt. De thans volgende woorden: *opdat wij zouden zijn tot prijs zijner heerlijkheid*, geven te kennen dat Israëls toegebrachte uitverkorenen in bijzondere mate den lof der goddelijke heerlijkheid uitkomen doen. Schittert in het midden der Heidenen vooral de glans van Gods ontferming, in de toebrenging van Israëls uitverkorenen verheerlijkt zich vooral de goddelijke trouw, vgl. Rom. 15:8, 9. Wie moet

den Getrouwe niet prijzen, die aan Israël de belofte Abrahams gestand doet, in spijt ervan dat het zijnen Zoon heeft gekruist? De slotwoorden van vs. 12, *wij die eerst in Christus gehoopt hebben,* dienen om het „wij" van vs. 11 nader te omschrijven; zij wijzen aan dat Paulus thans over de Joden spreekt. Het woordje „eerst" wordt beter gelezen „te voren." Paulus toch wil niet zeggen dat de geloovige Joden eenige jaren vroeger dan de geloovige Heidenen door de apostolische prediking tot Christus toegebracht zijn; het eigenaardig voorrecht van den Jood is van anderen aard en van grootere beteekenis. Eeuwen vóór Christus kwam, en door de apostelen gepredikt werd, had de Jood, voorgelicht door zijne profeten, reeds op Hem gehoopt; voor den Heiden daarentegen was Christus tot voor korte jaren een vreemde. Bij den Jood was de hoop de verbindende schakel tusschen het geloof in het getuigenis der profeten en het geloof in het getuigenis der apostelen; vgl. Hand. 26 : 6, 7, de Heiden daarentegen hoopte niet vóór hij geloofd had.

Terstond hierop zegt Paulus, dat ook zij, aan wie hij schrijft, schoon zij van nature Heidenen waren, in Christus' gemeenschap opgenomen zijn. *In welken* (Christus) *ook gij* — zoo vangt het 13e vers aan; deze korte woorden zeggen onbeschrijfelijk veel. Ook zij, aan wie God zich tot niets had verbonden, ja, die nimmer iets gehoord hadden, noch van zijn heil, noch van zijnen naam, zijn in Christus even goed als de uitverkorenen uit het volk der geheiligden, de hemelsche erfenis deelachtig geworden. Niemand weet het beter dan Paulus zelf, de man, wien Christus opzettelijk tot de Heidenen afgezonden had „om hunne oogen te openen, en hen te bekeeren van de duisternis tot het licht, en van de macht des satans tot God, opdat zij vergeving der zonden ontvingen en een erfdeel onder de geheiligden." Hand. 26 : 17, 18. In Christus' gemeenschap zijn zij opgenomen, zoo vaart de apostel voort, *nadat gij het woord der waarheid het Evangelie uwer zaligheid gehoord hebt.* Hier herinnert Paulus aan den weg, waarin zij tot de gemeenschap aan Christus, en diens heil, gekomen zijn. Het is als wil hij hun laten gevoelen dat zij zoo groot een voorrecht in geen opzicht aan zichzelven te danken hebben. Het was God die het woord tot hen spreken liet; zij hadden slechts te hooren, dat is, er gehoor aan te geven, vertrouwensvol het aan te nemen, en ziet, Christus was de hunne en zij de zijnen. Wat verdienste is er in het hooren; wat waardigheid zet het amen zeggen bij? Het woord der waarheid omschrijft Paulus nader als het Evangelie hunner behoudenis. Er is reden voor; onder de vele waarheden is

er slechts ééne, wier geloovige aanneming ons met Christus in gemeenschap der gerechtigheid en der zaligheid brengt, die namelijk, welke de Schrift Evangelie heet, de blijde boodschap, van Godswege ons gebracht, dat vergeving der zonde en eeuwig leven ons om niet geschonken worden in zijnen naam. En dat de Heidenen, die bereidvaardig waren om zoo groote weldaad in zijnen naam, anders gezegd, als vrucht zijner zelfsofferande te ontvangen, door dit geloof in zulk gemeenschap met Hem gekomen zijn, dat zij de vergeving der zonde en het eeuwig leven persoonlijk deelachtig werden, is zonneklaar. Paulus bewijst het als hij zegt: *in welken gij ook, nadat gij geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met den Heiligen Geest der belofte.* Geest der belofte is hetzelfde als beloofde Geest. Hem hadden de Profeten toegezegd, Hand. 2 : 16, Gal. 3 : 14, als de groote gave, met welke God op al de zegeningen, die Hij Israël gegeven had, de kroon zetten zou. En ziet, dat deze Geest ook aan de Heidenen gegeven is, dient wel tot een onbetwistbaar bewijs, dat ook zij in Christus ingelijfd, en door hunne gemeenschap aan Hem, al de goederen deelachtig geworden zijn, die aan Abrahams zaad waren toegezegd, vgl. Gal. 3 : 29. Zoo vatte ook Petrus het op Hand. 10 : 47, als hij vroeg, wie het water weren zou, dat zulken niet gedoopt zouden worden, die even goed als hij en zijne mede-geloovigen uit Israël den Geest hadden ontvangen? Deze Geest trouwens is niets minder dan een zegel, waarmede God zelf hen verzegeld heeft; gelijk een zegel dient om den eigenaar van een ding aan te wijzen, zoo dient de Geest ons tot een teeken dat de geloovigen Gods zonen zijn, die Hij zich afgezonderd en geheiligd heeft, tot prijs zijner heerlijkheid. In vs. 14: *die het onderpand is van onze erfenis tot de verkregene verlossing,* zet Paulus zijne beschrijving van wat de Heilige Geest aangaande de geloovigen teekent, voort, maar zoo, dat hij thans niet uitsluitend aan de verzegelde Heidenen, maar aan alle geloovigen zonder onderscheid denkt. Voor allen, aan wie de Geest geschonken is, is Hij onderpand hunner erfenis, dat is, een waarborg, door God hun gegeven, om hen te verzekeren dat zij zeker in het bezit der hemelsche heerlijkheid zullen worden gesteld. De woorden: tot de verkregene verlossing — luiden letterlijk: tot op de verlossing van het verkregene, dat is, van het eigendom, dat God zich verworven heeft, van de gemeente der gekochten en geheiligden door het bloed van Christus. De letterlijke vertaling doet hier de bedoeling des apostels het helderst uitkomen; zeggen wil hij, dat de Heilige Geest, dien God als een zegel op ons gedrukt heeft, ons zoo-

lang ten waarborg dient, dat God ons eens in het bezit der volle erfenis stellen zal, tot de verlossing zijner geheiligden uit de macht des doods een voldongen feit wezen zal, dat elk onderpand overbodig maakt. De ook hier, evenals vs. 12 voorkomende woorden: *tot prijs zijner* (Godes) *heerlijkheid*, vormen geene noodelooze herhaling; zij doen ons zien hoe diep de apostel doordrongen is van het besef dat God met alles, wat Hij tot verlossing der zijnen deed, den lof zijner heerlijkheid beoogde, opdat wij door zijn voorbeeld ontvonkt, met hem Gods glorie zouden verkondigen.

Thans gaat Paulus er toe over om hen in zijne binnenkamer in te leiden. Want hij zegt vss. 15 en 16, *daarom ook ik, gehoord hebbende het geloof, dat onder u is, en de liefde tot alle heiligen, houde niet op voor u te danken, gedenkende uwer in mijne gebeden.*

Men zou zeggen, dat iemand, die, gelijk Paulus, zich in de gevangenis bevindt, genoeg aan zijn eigen nood hebben zou. Maar neen, ook als Paulus zich in den kerker bevindt, is er plaats in zijn binnenste voor de gemeente Gods. Hare belangen wegen hem zwaarder dan eigene belangen; hij draagt ze allen op zijn hart, naar het voorbeeld van den grooten Hoogepriester onzer belijdenis, van wien wij weten dat Hij steeds voor ons bidt.

Wat den apostel hiertoe drijft, 't is, gelijk het woordje „daarom" in vs. 16 aanwijst, de wetenschap, dat God ook hen, schoon zij van nature Heidenen waren, tot zonen aangenomen en tot erfgenamen gesteld heeft. Maakte God geen onderscheid in de bedeeling zijner genade, Paulus doet het evenmin in zijne gebeden. De tijd is voorbij, dat hij alleen voor Israël bad; de Heidenen hebben in zijne dankzeggingen en smeekingen eene plaats gekregen naast den Jood.

Dat hij bepaaldelijk voor zijne lezers bidt, heeft zijne aanleiding nader in wat hem van hen ter oore gekomen is. Gehoord toch heeft hij hoe vast zij stonden in het geloof, waardoor de mensch zijne gerechtigheid alleen in Christus stelt, en hoe vol zij waren van liefde, niet tot sommige heiligen, maar tot allen, die eenigszins Christus' beeltenis vertoonden. Dit prikkelde hem en gaf hem stof om Gode dank te zeggen voor de hun bewezene genade. Meteen spoorde het hem aan om voor hen te bidden. Want niets moedigt meer aan om iets voor iemand van God te vragen, dan de wetenschap dat God reeds veel aan hem gegeven heeft.

En waartoe bidt Paulus voor hen?

Hij zegt het in vss. 17, 18ª: *Opdat de God van onzen Heere*

Jezus Christus, de Vader der heerlijkheid, u geve den Geest der wijsheid en der openbaring, in zijne kennis, verlichte oogen uws verstands.

Alvorens Paulus mededeelt, welke de dingen zijn, die hij van God voor de gemeenten uit de Heidenen vraagt, laat hij uitkomen, in welke betrekking hij God aanmerkt, als hij tot Hem voor hen bidt.

Dit doet hij door Hem God van onzen Heere Jezus Christus te heeten. Een steunsel zoekt hij voor zijn geloof, en ziet, hij vindt het in de betrekking waarin God tot het hoofd der gemeente staat. Hij, tot wien hij bidt, is God van dat hoofd. Wat wil het zeggen? Niets minder dan dat Hij zich aan Christus verbonden heeft, om al zijne volmaaktheden dienstbaar te stellen aan Christus' belangen, wijl Hij Zichzelf, in zijne ongedeelde volheid, aan Hem gegeven heeft. Deze gewisheid doet Paulus met volle vrijmoedigheid het hoogste vragen. Nu toch staat het vast, dat God niets van wat hij bidt aan de gemeente zal onthouden; is de gemeente niet het huis, het lichaam, de volheid van Christus? Was God Israëls God omdat Hij Abrahams God was, zal Hij het dan niet zijn van de gemeente, nu Hij God is van haren Heer? Alzoo verkleint het Christus niet, eer verhoogt het Hem, dat de apostel God zijn God heet; nu toch treedt in het licht, hoe het heil der gemeente uitsluitend hierin gegrond is, dat haar Heer God tot zijn God heeft.

Van dezen God zijns Heeren spreekt hij als van den Vader der heerlijkheid. Deze benaming teekent God als Dengene, die de fontein van alle heerlijkheid is, van alle macht en van allen glans, wijl Hij alleen heerlijk is van Zichzelven. Waarom Paulus Hem hier ter plaatse alzoo heet, blijkt ons, als wij letten op de omschrijving der bede, die hij voor zijne lezers opzendt, gelijk zij ons gegeven wordt in de woorden: *opdat gij moogt weten, welke zij de hoop van zijne roeping, en welke de rijkdom zij der heerlijkheid van zijne erfenis in* (onder) *de heiligen*, vs. 18*b*. Paulus begeert alzoo van God dat zijne lezers weten mogen wat zij te verwachten hebben, wegens de roeping, met welke God hen in Christus tot zich riep, als Hij hun het Evangelie verkondigen liet, en tegelijk hunne harten opende, om het Evangelie gehoorzaam te zijn. Nader omschrijft hij deze hoop, dat is, de gehoopte zaak, de inhoud der verwachting, als eene erfenis, welke God onder zijne heiligen uitdeelt, vgl. vss. 11 en 14. Meteen echter zegt hij van deze erfenis dat zij een rijkdom van heerlijkheid in zich bevat; de woorden toch: en welke de rijkdom zij der heerlijkheid van zijne erfenis — moeten niet als iets dat naast de hoop staat, van welke Paulus onmiddellijk tevoren sprak, maar als nadere beschrijving van deze opgevat

worden. Het is alzoo ten volle in de orde, dat de apostel tevoren God als de Vader der heerlijkheid voorstelt, om bij zijne lezers het besef voor te bereiden, dat er van Hem slechts eene uitermate heerlijke erfenis te verwachten is.

De bede van den apostel sluit zich ten nauwste aan wat hij tevoren, vs. 5, van de verordineering der geloovigen tot het zoonschap gezegd heeft. Zijn zijne lezers tot zonen aangenomen, welnu, dan heeft hij ook vrijmoedigheid om te bidden, dat zij van God als zonen worden behandeld.

Tot het kind, dat nog onder den tuchtmeester staat, Gal. 4 : 2, spreekt de Vader nog niet over de rijkdommen, die het van Hem te erven heeft; hiermede wacht Hij tot het den mondigen leeftijd heeft bereikt. Wel laat Hij het uit den toon, waarin Hij het opvoedt, en uit de sierlijkheid, waarmede Hij het kleedt, merken, dat de erfenis, die Hij nalaat, niet gering is, maar hierbij laat Hij het ook; de boeken, waarin de rijkdom dezer erfenis beschreven staat, blijven voor het kind verzegeld. Daaruit verklaart zich, dat God tijdens het oude Verbond zoo bedektelijk over de hemelsche heerlijkheid sprak. Zijn volk toch stond in die dagen nog op het standpunt van den onmondige. Genoeg gaf Hij het om er uit te laten zien, hoe rijk in heerlijkheid Hij was, opdat het geloof er uit afleiden mocht, hoeveel er voor zijn kind te verwachten viel; een gansch land, van melk en honig vloeiende, getuigde ervan. Maar eerst tot de gemeente, die Hij op het standpunt des zoons plaatste, die des nieuwen Verbonds, sprak Hij vrijuit over de hemelsche erfenis; haar gaf Hij zelfs in de Openbaring van Johannes een boek, dat haar, schoon door den sluier van aardsche dingen henen, in den hemel zelven liet zien.

Wijl thans alzoo de tijden gekomen zijn, waarop de Vader „den rijkdom der heerlijkheid zijner erfenis" laat aanschouwen, is Paulus vaardig tot het gebed, dat ook de geloovigen, die uit de Heidenen zijn, dit voorrecht mede deelachtig worden. Daartoe, zegt hij, vraag ik van God voor u „den Geest der wijsheid en der openbaring, in zijne kennis, verlichte oogen uws verstands." Onder „geest" verstaan wij hier ter plaatse eene gesteldheid van den inwendigen mensch, gekenmerkt als zij is door zin en vermogen om het goddelijke te kennen. Ongetwijfeld wordt deze „geest" door den Heiligen Geest Gods in den mensch gewerkt; hoe zou Paulus anders Gode bidden dat zulk een geest aan zijne lezers „gegeven" worden mocht? Ja, reeds het woord „geest" wijst aan, dat van iets sprake is, welks herkomst buiten den mensch ligt;

„geest” komt steeds van boven of van beneden, van buiten alzoo, tot en in den mensch, vgl. Rom. 11 : 8. Nochtans is het hier des apostels bedoeling niet om onze aandacht te vestigen op den verwekker der gave, maar op de gave zelve. Dit blijkt uit het begin van vs. 18, alwaar Paulus het woord „geest” verklaart door „verlichte oogen des verstands.” Deze geest is die der „wijsheid en der openbaring,” twee nauwverwante, maar toch eenigszins onderscheiden gaven der genade Gods. Door „wijsheid” verstaan wij het vermogen om in geestelijke dingen zuiver te oordeelen, door „openbaring” de genade, om de geestelijke dingen klaarlijk te zien; de laatste uitdrukking is van gelijke beteekenis met verlichting, tengevolge van ontsluiting der oogen voor wat verborgen is (vgl. Luk. 2 : 32, alwaar het hier voorkomend woord, apocalypse, rechtstreeks door „verlichting” vertaald is). Het bijgevoegde: „in zijne kennis,” vindt in de vss. 18 en 19 zijne nadere verklaring, waaruit blijkt dat Paulus begeert, dat God bepaaldelijk gekend worde als Degene, die rijk genoeg is om eene heerlijke erfenis aan de zijnen te geven. Gelijk het kind eens konings, om besef te krijgen van den heerlijken staat, waartoe het komen zal, slechts zijnen vader in den glans des koningschaps behoeft te zien, is het ook hier. Laat God, de Vader der heerlijkheid, slechts met verlichte oogen des verstands, of, naar andere lezing, des harten gezien worden, en het kind weet terstond, dat geene erve grooter is dan de zijne.

Maar terstond voegt de apostel er vs. 19 bij: *en welke de uitnemende grootheid zijner kracht zij aan ons die gelooven, naar de werking der sterkte zijner macht.* Dat hij ook dit voor de Efezieërs vraagt, heeft zijne reden. Wisten zij toch niets meer dan dat de erfenis huns hemelschen Vaders heerlijk is, zoo wisten zij niet genoeg. Er bleef immers nog ruimte over voor de vraag of zij het wit, dat zij ginds in de verte zagen blinken, ook zeker zouden bereiken. Met het oog op hunne eigene zwakheid zouden zij deze vraag niet dan ontkennend kunnen beantwoorden. 't Was dan noodig, dat zij zich bewust werden, hoe machtig God was, om hen, evenals weleer Israël in Kanaän, tot hunne hemelsche erve te brengen.

Alvast geeft Paulus hun eene beschrijving van deze kracht Gods, die er op berekend is om hen van hare oneindige grootte te overtuigen. Het is als wil hij de taal uitputten. Groot heet hij deze kracht; tegelijk voegt hij er bij, dat zij uitnemend, voortreffelijk, of, gelijk wij ook zouden kunnen zeggen, alles te bovengaande is, alle kracht, die wij kennen, en alle beschrijving, die wij geven. De

woorden, die wij aan het slot van het 19e vers aantreffen: „naar de werking der sterkte zijner macht," dienen evenzeer om de grootheid der kracht Gods in het licht te stellen. Men verbinde ze niet aan de naast voorafgaande: „ons die gelooven", maar aan de even te voren nedergeschrevene woorden: „en welke de uitnemende grootheid zijner kracht zij." 't Is Paulus' bedoeling niet om te zeggen, welke de kracht is, door welke wij gelooven; hij wil ons hier ter plaatse iets anders doen beseffen, namelijk, dat het uit de werking dier kracht blijkt, dat zij uitnemend groot is. Uit die werking toch blijkt dat zij sterkte en macht is; sterkte in haar wezen, macht in haren wortel; zoo toch pleegt men de door den apostel gebezigde uitdrukkingen te onderscheiden, waarbij echter wel in het oog dient gehouden, dat het den apostel hier meer te doen is, om den rijkdom van zijn gevoel uit te drukken, dan om ons fijne onderscheidingen te geven. Het tusschengevoegde: „omtrent ons die gelooven," dient om aan te wijzen, wie degenen zijn, omtrent welke deze kracht werkzaam is, te weten, de geloovigen. Om hunnentwil openbaart God zijne kracht; al hare openbaringen dienen om hen tot hunne heerlijke erve te leiden.

Het ontga onze aandacht niet, dat Paulus aan de kennis der goddelijke kracht zoo groot gewicht hecht. Haar vooral wenscht hij aan de Efezieërs toe. Terwijl hij bij de „hoop der roeping," en de „heerlijkheid der erfenis," slechts kort verwijlt, staat hij bij de „kracht Gods" langer stil, aanwijzende hoe zij hare sterkte heeft geopenbaard, eerst in Christus, het Hoofd, daarna in ons, de leden. Daaruit verklaart het zich, dat ons niets noodiger, maar ook niets moeilijker is te gelooven, dan dat God omtrent ons alles vermag. Wij zullen misschien in het algemeen gelooven dat God almachtig is; komt het er echter op aan om te gelooven, dat Hij ook ons tot de heerlijkheid leiden kan, dan deinzen wij terug. Het gezicht van de hoogte, tot welke wij moeten opklimmen, maakt ons moedeloos, wijl wij ons te krachteloos gevoelen om ze te bereiken, en niet beseffen, dat het niet de vraag is: wat kunnen wij, maar: wat kan God. Indien wij echter, uitgaande van het standpunt, dat God onze volmaking op zich genomen heeft, slechts weten dat Hij alles vermag, zullen wij aan niets meer twijfelen, en ondervinden, dat de kracht Gods in gelijke mate zich aan ons openbaart, als wij aan hare grootheid gelooven.

Vanzins om de Efezieërs tot het volle besef te brengen van de kracht Gods, zooals deze in zake hunner verlossing alreeds werkzaam is, gaat de apostel eenigszins anders te werk, dan wij dit

misschien gedaan zouden hebben. Wij toch hadden er ons wellicht toe bepaald om aan de Efeziërs te zeggen, wat God alvast aan hen zelven gedaan had, door hen uit den geestelijken dood levend te maken. Te levendig echter ziet Paulus in dat de krachtsbetooning Gods, die in de gemeente openbaar is geworden, eene voortzetting is van de krachtswerking, welke God in Christus zelven tot stand heeft gebracht, om niet vóór alles op deze laatste te wijzen. Verre van hem om zich als met éénen sprong over Christus heen te zetten, gelijk wij; daarom begint hij niet om te zeggen hoe God aan de Efeziërs, maar hoe God aan hun Hoofd, Christus, de uitnemende grootheid zijner kracht getoond had, werkzaam als Hij in Hem was om hen te verlossen. Dit doet hij vss. 20—22*a*, *die Hij gewrocht heeft in Christus, als Hij Hem uit de dooden heeft opgewekt; en heeft Hem gezet tot zijne rechterhand in den hemel, verre boven alle overheid, en macht, en kracht, en heerschappij, en allen naam, die genoemd wordt, niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomende, en heeft alle dingen zijnen voeten onderworpen.*

In deze twee werkingen zijner kracht: Christus' opwekking uit de dooden, en Christus' verheffing tot den hemelschen troon, toonde God hoe krachtig Hij is op het gebied der verlossing.

Christus lag in het graf. Met zijn dood scheen alles verloren. Was Hij het niet, van wien de verlossing zou uitgaan? En ziet, Hij werd een doode. De zonde zijns volks bracht Hem aan het kruis. Banden des doods hebben den Verlosser Israëls omvangen.

Maar wat doet God?

Christus lag in 't graf midden tusschen de dooden. De wereld deed wat zij kon om Hem voor altijd in zijn graf te houden. Zelfs den schijn wilde zij voorkomen, dat Hij opgestaan zou zijn; daarom liet zij het graf met het keizerlijk zegel sluiten en door de gewapende macht bewaken. Het hielp haar niets. In een oogwenk trekt God Christus uit het graf opwaarts. Bleek als dooden vlieden de wachters van de spelonk weg. Daar staat de Christus als het toonbeeld van de groote kracht Gods. Hij is opgewekt in kracht, opgewekt in glans, opgewekt in onsterfelijkheid. Sterker zelfs moet gesproken. In zijne opwekking verzegelt God, dat de Christus den dood overwonnen, en het leven tot heerschappij gebracht heeft.

Maar hiermede is het werk Gods nog slechts in zijn begin; er volgt nog iets op waarin zich de kracht Gods ten volle openbaart.

God toch neemt den opgewekte tot zich in zijnen hemel, en zet Hem aan zijne rechterhand. Welk eene schitterende openbaring zijner kracht geeft Hij er door! Eenen, die in het graf lag verheft

Hij veertig dagen later zoover boven alle macht, als de Schepper staat boven het schepsel. Alles onderwerpt Hij aan Christus' voeten. Zoo stelt Hij Hem tot een Hoofd, dat God uitgenomen, geen hoofd meer boven zich heeft.

Men sta hier toch een oogenblik bij stil, of men iets beseffen mocht van den rijkdom der kracht, die zich in dit werk der verheffing van den Christus openbaart.

Op aarde verheft zich nagenoeg alles tegen den Christus. Israël verzet zich tegen zijne verheffing tot den troon, en de Heiden laat zich gebruiken tot een tegen Hem gekeerd instrument. Beiden zijn een speelbal in de hand van satan, den overste van de macht der lucht, die over de wereld zijn net uitgebreid, en allen mensch er in gevangen heeft.

Toch zet God in eens heel die vijandige, van satan beheerschte wereld, onder Christus' scepter. Niet zóó, dat deze slechts het recht en den titel tot krachtsuitoefening, niet deze zelve van Hem ontvangen zou hebben. Neen, ook feitelijk doet Hij den Christus regeeren, zóó, dat deze, zij het ook vooralsnog als onder een sluier, alles wat op aarde is, naar zijnen wil stiert en voor zijnen wil doet buigen, tot Hij straks, na de vijandelijke macht gebruikt te hebben als instrument tot uitvoering zijns raads, zijne macht over haar betoonen zal, door haar voor eeuwig van het aardrijk te bannen.

Van de aarde wijst Paulus ons naar den hemel. Het is zoo, daar zijn geene vijandelijke machten onder Christus' voeten te stellen; maar toch er zijn heilige, hoog verhevene machten. De engelen des hemels zijn ook overheden; machten en krachten zijn zij; hunne bevoegdheid strekt zich verder uit dan die van eenige overheid op aarde, en hunne sterkte laat de kracht der machtigsten dezer wereld verre achter zich. Toch zet God Christus ook over hen.

Welk een glans voegt Hij Hem hiermede niet toe! Te meer daar Hij Christus niet slechts stelt boven de reeds bestaande machten, maar ook boven alle macht, die nog komen mocht. De toekomstige wereld is zoowel als de aanwezige aan Christus onderworpen. Hoe hoog wezens in de blijvende, eeuwige wereld mogen klimmen, steeds blijven zij beneden Hem en onder Hem. Laat daarom alles klimmen in onafgebrokene opstijging, naam zich stapelen op naam, en nieuwe hoogten, in deze wereld onbekend, verrijzen, het kan den glans van Christus wel verhoogen, maar verminderen nooit.

Om nu de gemeente tot het besef te brengen, dat het werk der kracht, door God aan Christus gewrocht, haar ten goede komt, en eene betooning is Zijner kracht ter harer verlossing, herinnert Paulus

haar aan de betrekking, waarin Hij den verhoogden Christus tot haar geplaatst heeft. Dit doet hij, vss. 22, 23, in de woorden: *en heeft Hem der gemeente gegeven tot een hoofd boven alle dingen, welke zijn lichaam is, en de vervulling desgenen, die alles in allen vervult.* Men lette nauwkeurig op den term, dien Paulus gebruikt om de betrekking tusschen Christus en de gemeente aan te wijzen. Immers zegt hij dat God Christus aan de gemeente gegeven heeft tot een Hoofd. Ongetwijfeld wijst deze titel allereerst op het souverein gezag van Christus over zijne gemeente. Maar tegelijk teekent hij de eigenaardige betrekking, waarin Christus tot zijne gemeente staat, in onderscheiding van de verhouding, waarin Hij tot de wereld gesteld is. De wereld is onder zijne voeten gezet; zij is buiten en beneden Hem. Maar de gemeente is zijn lichaam; met haar vormt Hij een levend geheel. Zij is zijne vervulling, dat is, degene, door welke Christus tot een vollen mensch gesteld is, bestaande uit hoofd en lichaam beiden. In haar vervult Hij alles; Hij regeert haar niet slechts, neen, Hij stort zijne volheid in haar uit, vult alle ledigheid, bevredigt alle behoefte, genade gevende voor genade, zoodat zij de draagster van zijn leven wordt. En hierdoor juist, dat Paulus Christus in zulk eene eenige, organische betrekking tot de gemeente stelt, treedt in het licht, wat hij in het licht wil stellen, namelijk, dat de kracht Gods de gemeente uit den dood verloste en in den hemel zette, door het Christus te doen en dezen haar tot een Hoofd te geven. Want dat alle dingen Hem als souverein worden onderworpen, sluit nog niet in zich, dat alle dingen nu ook tot den hemel worden verhoogd. Eer is het tegendeel het geval, zij worden er door onder zijne voeten gezet. Maar nu de gemeente een Hoofd boven elk hoofd ontvangt tot een Hoofd, dat haar bezit en behandelt als zijn eigen lichaam, waarin Hij Zichzelven leeft, kan men zeggen, dat zij er zelve boven graf en creatuur door wordt verhoogd. Met Hem heeft zij alle dingen onder hare voeten. Boven alle schepsel is zij vrij van alle schepsel. En wat zij rechtens is, zal zij eens feitelijk zijn, als hare gemeenschap aan Christus' Geest zoo volkomen is geworden, dat zij verheven kan worden tot gemeenschap aan zijne macht.

Wat heeft de gemeente dan te doen, om tot besef te komen der kracht, die bezig is om haar te verlossen en te verheerlijken? Zij heeft te zien op Christus, in het bewustzijn harer eenheid met Hem. Dan zal zij getroost zijn. Ziende dat God in het Hoofd, waarvan zij het lichaam is, de wonderen zijner kracht reeds heeft geopenbaard, zal zij vertrouwensvol hare verlossing en verheerlij-

king verwachten. Zich beziende in Christus zal zij zich alvast verlost en verheerlijkt weten, en in wat zij bezig is te worden, slechts eene openbaring zien van wat zij al reeds is.

En u, of: *ook u*, zoo vaart Paulus, hfdst. 2 : 1*a*, voort. Men houde in het oog, dat deze aanhef van ons tweede hoofdstuk nog éénen volzin uitmaakt met de verzen 15—23 van het eerste, en dat deze zelfs eerst eindigt met het zevende vers van Ef. 2. Als de woordvoeging haren gewonen loop had gehad, zou Paulus, na (hfdst. 1 : 20) gezegd te hebben: „die Hij gewrocht heeft in Christus" thans hebben laten volgen: „en ook in u." De rijkdom zijner gedachten echter doet hem niet slechts door vele tusschenzinnen den draad der gedachten breken, maar ook van den regel der woordvoeging afwijken.

De apostel spreekt thans zijne lezers aan om hun te zeggen, dat God ook in hen zijne kracht heeft betoond, door hen met Christus op te wekken en in den hemel te zetten. Dit doet hij niet alleen om hen te doen gevoelen hoeveel God kan, maar vooral om hen tot het besef te brengen van de grootte der hun bewezene genade. Daaruit verklaart zich dat Paulus na de woorden: „en u," niet onmiddellijk volgen laat: „heeft Hij levend gemaakt en in den hemel gezet," vs. 6, maar in een, van vs. 1 tot vs. 5 reikenden tusschenzin, op de groote genade wijst, aan zijne lezers bewezen. In dezen tusschenzin wijst hij eerst aan wat zij van nature waren: *daar gij dood waart door de misdaden en de zonden*, zegt hij, vs. 1*b*. Dood — zegt Paulus; hij spreekt in het onbepaalde, om wat hij zegt te sterker te laten uitkomen. Tegelijk wijst hij de oorzaak van hunnen dood aan; zij ligt in de misdaden en de zonden. Deze beide woorden: misdaad en zonde, zijn in zooverre van gelijke beteekenis, dat zij beiden alles aanduiden wat tegen den wil van God gedaan wordt. Hierin echter onderscheiden zij zich van elkander, dat het woord: misdaad, de zonde aanwijst zooals zij tegen eene wet in begaan wordt, terwijl het woord „zonde" wijder van omvang is, en ook zulke afwijkingen van den Goddelijken wil omvat, waaraan men zich schuldig maakte, zonder te weten, dat men kwaad deed. Daarom wordt de misdaad, als datgene wat het meest strafbaar stelt, door Paulus vooropgesteld; 't is er hem toch niet zoozeer om te doen den ellendigen, als wel om den schuldigen staat aan te wijzen, waarin de Efeziërs weleer verkeerden. Zeggen wil hij dat zij soortgelijk aan den dood vervallen waren als een misdadiger dit is, namelijk wegens hunne zonden, allereerst door die, welke zij tegen beter weten in, hadden gedaan, daarna ook door die, welke

onbewuste afwijkingen van de heilige levensorde waren. De dood, van welken de apostel tot hen spreekt, is de dood in heel zijn omvang, de dood, zooals hij den ganschen mensch, den inwendigen en den uitwendigen te zamen in zijne macht heeft. 't Is, voorzoover den inwendigen mensch aangaat, de staat van onwetendheid en verharding met opzicht tot God, over welke nader sprake is in Ef. 4:18, en van verzinnelijking en zelfbeooging, waarbij men niet naar recht en plicht, maar slechts naar genot en zelfbevrediging vraagt. En wat den uiterlijken mensch belangt, zoo bestaat de dood in de verbreking van zijn lichaamlijk organisme, door hetwelk wij in gemeenschap staan met de zichtbare wereld, en de kracht ontvangen om onze geestelijke vermogens te gebruiken. Dit is hierbij het schrikkelijkste, dat er van den kant des dooden geene hope op herleving is; want hij is wegens misdaad en zonde aan dezen dood overgegeven, zoodat hij door het recht zelf in dezen dood gehouden wordt. Het recht verbiedt hem te leven! Eindeloos moet zijn doodstaat dus zijn, tenzij genade hem levensrecht verwerve.

Om zijne lezers nog levendiger te doen beseffen, hoe schuldig zij waren, opdat zij weten mochten, dat het vonnis rechtvaardig is, herinnert hij hun dat zij niet om ééne misdaad en zonde slechts aan den dood vervallen waren, maar wegens eene geheele reeks van misdaden en zonden. Dit doet hij, vs. 2, in de woorden: *in welken gij eertijds gewandeld hebt.* Hiermede wil hij te kennen geven dat het hun dagelijksch werk was om kwaad te doen. Misdaad en zonde, ziedaar het gebied buiten hetwelk zij zich niet bewogen; ongerechtigheid, zoo was de naam van den weg, dien zij, met onafgebroken gang, afliepen tot het einde. Door te laten volgen: *naar de eeuw dezer wereld,* dat is, naar de geestesrichting en handelwijze van de wereld in den tegenwoordigen tijd, licht hij de woorden van zooeven nader toe. Er was niets van den geest der toekomende eeuw aan hen merkbaar; zij waren wat hun tijd was en deden wat hun tijd deed; met hunne eeuw waren zij los van God, en tegen God gekant, levende voor wat de zinnen streelt. Ja, dieper nog daalt Paulus af, als hij zegt: *naar den overste van de macht der lucht, van den geest, die nu werkt in de kinderen der ongehoorzaamheid,* dat is, naar het voorbeeld en den wille van den onzichtbaren beheerscher der booze geesten, die meteen de vorst der onheilige wereld is. Deze booze geesten plaatst Paulus in de lucht; de ruimte die deze aarde omvat, ziet hij vervuld met geesten, die te zamen éénen wil uitvoeren, dien van den

vader des kwaads, hun heer. Men bemerkt het, in de geestelijke strooming der eeuw, dien wij tijdgeest heeten, ziet de apostel de openbaring eener geheimzinnige werking, die van eene geestenwereld uitgaat, werktuig als deze is van eene satanische persoonlijkheid. Alzoo werden de Efeziërs, vóór hunne bekeering, van boven af beheerscht door eene macht des kwaads. Een heir van booze geesten omsloot hen, een keten, welks uiterste einde in satans handen lag, en dien zij niet konden verbreken, ja, niet eens vermochten te zien. Steeds waren zij, in stede van God, satan ter wille, al wisten zij dit niet. Hem wandelden zij na op zijnen weg, voortgestuwd door het heir zijner dienaren. Satan werkte in hen met kracht. Welke woorden reiken dan toe om hunne strafwaar digheid uit te drukken?

Maar alvorens Paulus onder woorden brengt, wat groote genade God aan de heidensche Efeziërs bewezen heeft, gevoelt hij behoefte om zichzelven in de zoo even gegevene beschrijving van den staat der ellende mede in te lasschen, en met zichzelven, zoovelen als er met hem uit de Joden toegebracht zijn. Dat doet hij, als hij, vs. 3, zegt: *onder dewelke ook wij allen eertijds verkeerd hebben in de begeerlijkheden onzes vleesches, doende den wil des vleesches en der gedachten.*

Hiermede zegt alzoo de apostel dat ook de Joden zich van nature bevinden binnen den kring, die door zonde en misdaad omsloten wordt. Ook de geloovigen uit Israël waren oorspronkelijk slaven van hunnen zondigen aard; zij deden wat hunne zinnelijke natuur verlangde, of wat hun dwalende geest uitdacht. Men ziet het, de apostel spaart zichzelven en zijn volk niet in het minst.

Ook trekt Paulus de slotsom uit wat hij zegt, welk een ongunstig cijfer zij ook vertoonen mag. Dit doet hij in de woorden: *en wij waren van nature kinderen des toorns, gelijk ook de anderen.* De uitdrukking, „kinderen des toorns” is eene Oostersche spreekwijze, waardoor zoo aanschouwelijk mogelijk uitgedrukt wordt, dat de aldus genoemden onder de macht des toorns verkeeren. De woorden „van nature,” wijzen aan, dat de Joden, schoon wegens de verhouding, waarin God hen uit genade tot Zichzelven geplaatst had, beminden, van zichzelven, dat is, met het oog op hun geheele zijn en doen, dat hen als kinderen van ons gevallen geslacht eigen was, voorwerpen waren zijns toorns. Van huis uit, zegt Paulus alzoo tot de geloovige heidenen, hadden wij, die uit de Joden zijn, niets bij u vooruit. Dezelfde genade die u is bewezen, was noodig voor ons.

Met opzet heeft Paulus het donker laten uitkomen; 't was opdat de genade Gods er zich te helderder tegen afteekenen zou. Aan allen toch wilde hij een kreet van bewondering over den rijkdom dier genade ontlokken. Hoe schoon is de tegenstelling door het woordje *maar*, in het 4e vers ingeleid: *God, die rijk is in barmhartigheid, door zijne groote liefde, waarmede Hij ons liefgehad heeft, ook toen wij dood waren door de misdaden, heeft ons levend gemaakt met Christus (uit genade zijt gij zalig geworden) en heeft ons mede opgewekt, en heeft ons mede gezet in den hemel in Christus Jezus,* vss. 4–6.

Een wonder is het boven wonder, dat God ons met Christus levend gemaakt heeft, in spijt er van dat wij wegens onze misdaden in den dood gekomen waren, zóó zouden wij Paulus' taal kunnen vertolken. Had God de Efeziërs levend gemaakt uit een dood, gelijk aan dien van Christus, uit een offerdood namelijk, zijn doen zou begrijpelijk zijn. Maar alzoo is het niet. Niet eens uit martelaarsdood of heldendood maakte Hij hen levendig; in zulken, die vanwege hunne misdaden dood waren, zette Hij het treffelijk werk voort, dat Hij in de levendmaking van Christus aangevangen had. Het verwondert ons niet, dat Paulus na het veelzeggend woord „levend gemaakt" ter neder geschreven te hebben, behoefte heeft om een oogenblik den draad der redeneering af te breken, en uit te roepen: uit genade zijt gij zalig geworden!

In de hierop volgende woorden ontwikkelt hij wat in de zoo even genoemde levendmaking besloten ligt, namelijk dat God ons met Christus opwekte en in den hemel zette. Men versta dit laatste wèl. Niet zoo deed God het dat onze opwekking en hemelvaart voor ons niet langer in de toekomst liggen zouden, als voorwerp onzer hoop. Voor zoover onzen uitwendigen mensch betreft, zijn wij integendeel nog aan den dood onderworpen en bevinden wij ons nog op aarde. Opstanding en hemelvaart liggen nog in het verschiet. Zij wachten op den dag, waarop de opstanding en hemelvaart van Christus aan de wereld zullen worden geopenbaard door zijne zichtbare wederkomst op de wolken des hemels. Want tot dusverre is de Opgewekte en Opgevarene voor de wereld verborgen; het laatst wat zij van Hem gezien heeft is zijn kruis. Het feit zijner verrijzenis en verheerlijking is geen feit, dat, gelijk zijn dood, tot deze wereld behoort, door hare geschiedschrijvers waarneembaar is, en in hare geschiedrollen thuis behoort; het is een stuk geschiedenis van de hemelsche wereld. En nu gaat het naar den regel dat onze uitwendige, met deze aardsche wereld in één verband staande

mensch, in deze bedeeling slechts gemeenschap heeft aan Christus, voor zoover deze ook in samenhang met de aardsche wereld stond. Vandaar hebben de geloovigen naar het vleesch wel gemeenschap aan zijn lijden en aan zijn dood, Cor. 4:11, 16; Gal. 6:17, maar niet aan zijne heerlijkheid. Alvorens hunne opstanding en hemelvaart plaats grijpt, moet eerst de verheerlijking van hun hoofd een wereldhistorisch feit geworden zijn. Naar den uitwendigen mensch is de geloovige alzoo slechts in zoover in den hemel gezet, als deze feiten hem door de opwekking en opneming van zijn hoofd, Christus, gewaarborgd zijn. Rechtens is hij opgewekt en ten hemel gevaren, feitelijk nog niet. Maar toch staat de verheerlijking van den uitwendigen mensch zoo vast als ware zij reeds gebeurd. In Christus kunnen wij met Christus opgewekt en opgevaren heeten, zoodat onze verlossing even goed voor het geloof een verleden feit is, als zij een toekomstig feit is voor de hoop.

Voor den inwendigen mensch echter geldt de zoo even aangegevene regel niet. Deze heeft hier aan de opwekking en hemelvaart van Christus dadelijk gemeenschap. Met hem behandelt God ons alvast als zulken, die niet meer aan den dood en zijn gebied, de wereld, toebehooren, doordien Hij ons uit den geestelijken doodstaat opwekt tot het leven des Opgewekten, Rom. 6:4, waarin wij niet meer de zonde dienen, maar der gerechtigheid vrucht voortbrengen. En dat niet alleen. Want Hij ontsluit ons ook de hemelen, en doet ons gemeenschap hebben aan het licht en de vreugde, die daar heerschappij voeren, en geeft ons de eerstelingen onzer hemelsche erfenis. Het inwendig leven van den geloovige is alzoo geen aardsch, maar een bovennatuurlijk leven, wel in mate, maar niet in wezen onderscheiden van dat der opgewekten en verheerlijkten, ja, van dat van Christus zelven. Het is in den grond het leven van Christus, den opgewekten en opgevarenen zelven, in hen uitgestort en in hen levende. En dat alles heeft God gedaan, *opdat Hij zou betoonen in de toekomende eeuwen den uitnemenden rijkdom zijner genade door de goedertierenheid over ons in Christus Jezus,* vs. 7. Door de toekomende eeuwen verstaat Paulus niet de toekomstige geslachten, maar den nieuwen en heerlijken staat van zaken, die na den ondergang der tegenwoordige schepping, na den afloop der historie, na de opheffing der aardsche levensorde, intreden zal. Deze nieuwe wereld, Ef. 1:21; Hebr. 2:5, zal bepaaldelijk dienen tot betooning van den uitnemenden rijkdom van Gods genade in Christus. Verkondigt ons de tegenwoordige Gods wijsheid en almacht, Gods goedheid en rechtvaardigheid, datgene wat

van Hem te kennen is, Rom. 1 : 19, de navolgende zal zijne diepten openbaren. In haar toch zal aan ons gezien worden hoe groot de genade is, die Hij in Christus heeft uitgewerkt, omdat wij daar koningen en priesters zullen zijn. Zij alleen geeft ons de volle openbaring Gods; in haar zal van allen gezien worden, wat eerst alleen Gods Geest wist. Daarom is zij waardig dat de tegenwoordige wereld voor haar wijke, en dat zij er tot in alle eeuwigheid, ja dat heel deze wereld, met alles wat er in geschiedt, slechts voorbereiding van haar zij, zoodat wat nu is, er niet wezen zou, ware de toekomende wereld in het goddelijk plan niet het doelwit geweest.

Aan deze stelling sluit zich het in vss. 8 en 9 gezegde aan: *uit genade zijt gij zalig geworden, door het geloof.* Dat Paulus in deze woorden herhaalt, wat hij in vs. 5 alreeds gezegd had, verklaart zich uit het gewicht der zaak. Zal den Efeziërs de wetenschap hunner verheffing in Christus nutten, dan is hun noodig te weten dat zij uit genade door het geloof verlost zijn, zoodat hun heilstaat geenszins slotsom is van eigen doen, maar vrucht van Gods genade. Anders toch loopen zij gevaar om, in stede van God, zichzelven wegens hunnen hoogen staat te verheffen.

Vandaar is het ook voor ons nuttig om stil te staan bij de beteekenis van het woord „genade," door Paulus hier gebruikt om er den wortel onzer zaligheid mede aan te wijzen. Dit woord wijst allereerst de gunstige gezindheid jegens iemand aan zonder het nevenbegrip van onverdiend of verbeurd, vgl. Luk. 2 : 52. Hier echter komt het in sterker, bepaalder beteekenis voor; door het tot zijnen oorspronkelijken zin te beperken zouden wij het hier juist zijne kracht ten volle ontnemen. Volgde er op de woorden „uit genade zijt gij" — een ander woord dan verlost en behouden, bij voorbeeld: opgewekt en in den hemel gezet, er zou ruimte overblijven voor den schijn als wilde Paulus slechts zeggen dat de Efeziërs hunnen bevoorrechten staat, evenals de engelen den hunnen, blootelijk aan Gods welgezindheid jegens hen te danken hadden. De verbinding echter van „genade" en „verlost" wijst aan dat dit eerste woord ook hier voorkomt in den zin, waarin het zoo veelvuldig in de Schrift gebezigd wordt, te weten in dien van ongehoudene ontferming. De verlossing toch, van welke Paulus hier spreekt, is die van een ellendige, wiens ellende vrucht is van schuld. Of heeft de apostel hen niet, vs. 1 en 2, overtreders geheeten, die satan nagewandeld hebben? 't Is eene verlossing van welverdiende straf, welke de apostel op het oog heeft, eene die haar beeld heeft in de loslating van een ter dood veroordeelden misda-

diger, en geenszins in de vrijmaking van een ongelukkigen krijgsgevangene. Hierin alzoo moest Gods genade jegens ons bestaan, dat Hij in plaats van in den ellendige den schuldige te zoeken, in den schuldige den ellendige aanmerkte, en, der ontferming vol, in Zichzelven voornam om hem tot allen prijs vergiffenis te verleenen en van de gevolgen zijner overtreding vrij te maken. Dit is de volle zin van het woord genade. Hier is de goddelijke liefde ten top gestegen, doordien zij in de lieflijke gestalte van ontferming zich uitbreidt over hem, dien zij recht had te haten.

Is genade het uitgangspunt onzer behoudenis, deze zelve komt tot stand door het geloof, het middel onzer behoudenis. Zoo moet het ook. Genade en geloof behooren onafscheidelijk bijeen; Paulus zegt het ons rondweg in Rom. 4:16, alwaar hij ons leert, dat de erfenis uit het geloof is, opdat zij naar genade zij. Genade en werk sluiten elkander uit en doen elkander te niet. Op genade past alleen geloof; want het geloof is geen werk, maar slechts de geopende deur, waardoor de genade binnentreedt, of, gelijk wij ook kunnen zeggen, de geopende hand, waarin de gave wordt nedergelegd. Zelf brengt het geloof het heil niet tot stand; het heil is er al vóór het geloof. God heeft, als Hij ons beveelt te gelooven, alles wat tot onze behoudenis dient, reeds tot stand gebracht in Christus. Het geloof is slechts het amen zeggen op het woord, waarbij Hij ons in Christus het heil toezegt; het schept niets, maar ontvangt alles. Voor het werk ligt het heil in het verschiet; het is slotsom en doelwit — maar voor het geloof ligt het heil achter ons in Christus; het is zelf doelwit en slotsom. En daarom kan Paulus zoo stout spreken, door tot de Efeziërs te zeggen, dat zij zalig geworden zijn. Ware de behoudenis uit de werken, niemand zou zeker kunnen zijn van zijne zaligheid vóór zijnen dood. Zijne gerechtigheid toch zou niet volmaakt zijn, vóór hij zijn laatste werk had verricht; steeds zou hij alzoo tusschen hoop en vrees in moeten leven. Maar nu de genade voorop staat, wordt het anders; het is slechts noodig dat het geloof de gerechtigheid, welke de genade aanbrengt, in ons persoonlijk bezit doe overgaan, om ons recht te geven tot de verzekerdheid dat wij behouden zijn.

Maar Paulus wil ook den waan wegnemen, als hadden wij onze behoudenis ten minste in zooverre aan ons zelven te danken, dat toch het geloof, waardoor de gerechtigheid Gods in Christus de onze werd, uit ons zou zijn, vrucht van ons kunnen, of tenminste van ons willen. Dit doet hij in de woorden: *en dat niet uit u, het is Gods gave.* Men zou deze zinsnede ook aan wat volgt kunnen

verbinden, en aldus lezen: en dat (gij zalig geworden zijt is) niet uit u, (maar) Gods gave; niet uit de werken — opdat niemand roeme. In dit geval zou de nadruk op het laatste liggen: opdat niemand roeme; des apostels bedoeling ware dan deze: het oogmerk aan te geven, waarmede God de zaligheid niet aan de werken, maar aan de genade verbonden had. Het valt echter niet te ontkennen, dat de woorden: „niet uit de werken", ja, eenigszins ook, de woorden: „gave Gods", in dit geval overtollig zouden zijn. Daarom is het natuurlijker om de onderhavige zinsnede als een tusschenzin op te vatten, waarin Paulus ons leeren wil, dat ook het geloof eene gave der genade is. Het taalkundig bezwaar, hiertegen ingebracht, als zou het in het Grieksch onzijdig woordje „dat", niet op geloof kunnen terugslaan, wijl dat woord in het oorspronkelijke vrouwelijk is, is ongegrond; veelvuldig wordt in het klassieke Grieksch een onzijdig aanwijzend voornaamwoord gebruikt, om terug te slaan op een zelfstandig naamwoord van het mannelijk of vrouwelijk geslacht, ten einde hierdoor het begrip, door dit woord uitgedrukt, in een algemeenen zin voor te stellen. Bij deze opvatting zien wij dus ook hier uitgesproken, wat ons elders geleerd wordt, bepaaldelijk Hand. 11 : 18 en Filip. 1 : 22, dat de mensch niet uit zichzelven tot het geloof komt, maar door de wonderlijke en onweerstaanbare genade van Hem, die, ook in de zaak des geloofs, beide het willen en het volbrengen in ons werkt.

Na deze uitweiding vat Paulus in vs. 9 den afgebroken draad weder op, om in de woorden: *niet uit de werken, opdat niemand roeme,* het laatste oogmerk aan te wijzen, waarmede God uit genade zalig maakt. De werken, van welke hier gezegd wordt, dat niemand uit hen wordt behouden, zijn niet alleen de slaafsche werken, die ter wille van de wet, in onvrijwilligheid des harten worden verricht, maar ook de waarlijk goede werken, die met het hart worden gedaan. Dit blijkt daaruit dat Paulus in het oorspronkelijke het bepalend lidwoord „de" voor „werken" weglaat; van „werken" in het algemeen spreekt hij. Trouwens, alleen volmaakte werken zouden tot rechtvaardiging kunnen dienen; op het gebied des rechts toch mag geene toegeeflijkheid worden bewezen; hier wordt nooit, gelijk op dat der barmhartigheid, de wil voor de daad genomen, maar volkomene gehoorzaamheid aan alle gebod geëischt. En wat zijn onze beste werken? Alle zijn zij in dit leven met gebreken of zonden verontreinigd. Niemand zal er zich dan ooit op kunnen beroemen dat hij de zaligheid verdiend heeft; niemand wordt uit de werken gerechtvaardigd. Zóó heeft God het ge-

wild; men houde wel in het oog dat de roemloosheid van het schepsel hier niet als bijkomend gevolg, maar als goddelijk oogmerk voorgesteld wordt. Van zins om allen lof tot zichzelven te wenden, heeft God zijne ontferming tot eenig beginsel onzer behoudenis gesteld, zoodat het niet is „desgenen, die wil, noch desgenen, die loopt, maar des ontfermenden Gods," Rom. 9:16. God wilde niet dat de eere der behoudenis tusschen Hem en ons zou worden gedeeld; niet van ons, maar van Hem, niet van onze gerechtigheid, maar van zijne barmhartigheid moest de hemel getuigen. Dit werpt een verrassend licht op het donker van zijn besluit omtrent den val onzes geslachts. Indien de mensch niet gevallen was, maar in de verzoeking staande gebleven, zou God niet zoo geprezen worden als nu. Voorzeker, ook in dat geval zou de mensch evenmin roem gehad hebben tegenover God als thans de engelen. Want wie kan er zich op beroemen, welke engel, welke mensch, dat hij blijft wat God uit hem gemaakt had? De roem der aangeborene gerechtigheid komt Gode toe, niet haren bezitter. Van zins echter om zich den hoogsten roem te geven, heeft God besloten, dat de mensch door eigen schuld in zulk een staat zou geraken, dat alleen vrije ontferming de grond zijner zaligheid kon zijn. Geschenksgewijs bekleedt Hij hem met gerechtigheid; en indien God reeds lof waardig is, wegens de aangeborene gerechtigheid, hoeveel te meer wegens de toegerekende? Zóó heeft God het gewild; den val zelven heeft Hij dienstbaar gesteld aan de verheerlijking van zijnen Naam. De zonde onteerde Hem wel; maar zijne wijsheid ontleende aan haar de gelegenheid, om zich grooter eere te geven, dan zij van Hem nam. Eere zij God!

Om aan te toonen hoe onzinnig het zou zijn, om de behoudenis des menschen uit de werken te verklaren, zegt Paulus vs. 10: *want wij zijn zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken.* Krachtiger kon Paulus niet laten uitkomen dat geene werken iets aan onze behoudenis toegebracht hebben, dan door zóó te spreken. Wat toch zegt hij hier? Dat wij even onbekwaam waren om goede werken te doen, als de ongeboren mensch om natuurlijke werken te doen. Ons ontbrak het geestelijk leven; hoe zouden wij dan iets goeds, iets geestelijks hebben kunnen doen, iets waaruit God aanleiding kon nemen om ons tot de zaligheid te verordineeren? Aan zijne wijze almacht alleen hebben wij het te danken, dat wij goede werken kunnen doen; want Hij heeft de eenige voorwaarde vervuld, onder welke zij mogelijk zijn — Hij heeft ons geschapen tot goede werken, d. i. herschapen, wederge-

boren; niet van de eerste schepping, van die uit het aardrijk, maar van de tweede schepping, die uit den hemel toch, is hier sprake. Niet ons werk ging voor, maar Gods werk; Hij begon, o mensch! niet gij. Zoo is dan alle verdienste des werks uitgesloten. Niemand zal zeggen, dat hij leeft, omdat hij zich beweegt, daar hij zich beweegt omdat hij leeft. Nooit kan in het maaksel de reden liggen waarom het gemaakt is. Schepping kan nooit vergelding zijn.

Hebben wij het Gode te danken dat wij goede werken kunnen doen, daardoor dat wij geestelijk leven hebben, er is meer. Ook dat wij de goede werken „doen" is genade Gods. Paulus leert het ons in de woorden: *welke* (goede werken) *God voorbereid heeft opdat wij in dezelve zouden wandelen.* Voorbereid, dat zegt zooveel als dat God ons ze te voren bereid heeft, opdat wij ze zouden volbrengen. Hij heeft ons de gelegenheid gegeven ze te doen. Aan elken geloovige draagt hij eigene werken op; ieder geeft hij zijne bijzondere levenstaak. Wij hebben de goede werken niet op te zoeken; zij zoeken ons op om van ons gedaan te worden. God geeft ons elken dag ons werk, gelijk een vader dat zijnen zoon doet. Wij hebben slechts op te letten, de aangebodene gelegenheden aan te grijpen, de geopende deuren binnen te gaan, en te gehoorzamen. De goede werken zijn als een pad, dat God voor ons gereed heeft gemaakt, opdat wij er onze voeten op zetten zouden. Hier dus wordt alle eigenwilligheid uitgesloten; het werken wordt er een gehoorzamen door, en het leven een wandelen op een aangewezen weg. En dat niet alleen; God geeft bij de gelegenheid ook de genegenheid. Beiden, het willen en het werken, brengt Hij tot stand, Filip. 2 : 13. Hij neigt het hart tot het werk; Hij bekrachtigt de hand tot het werk; Hij doet alles. Wat zijn onze goede werken dan? Gaven Gods zijn zij ons geschonken. Zeer juist heet iemand ze de voorzetting van een nieuw en grootsch scheppingswerk, te vergelijken bij de onderhouding, die de voortzetting van het eerste scheppingswerk is. Gode alleen de eere onzer goede werken!

Zoo is dan alles genade. Genade heeft de Efeziërs gerechtvaardigd door het geloof. Genade heeft hen herschapen. Genade bekrachtigde tot het doen van goede werken. Wie heeft dan den roem? Niemand; God alleen zal de kroon der eere dragen.

Nog voller licht werpt Paulus op den rijkdom der genade, die God aan de Efeziërs bewezen heeft, door dezen er aan te herinneren dat zij oorspronkelijk Heidenen waren, in de woorden, vss. 11, 12.

Daarom gedenkt, dat gij, die eertijds Heidenen waart in het vleesch, en die voorhuid genaamd werdt van degenen, die genaamd zijn be-

snijdenis in het vleesch, die met handen geschiedt; dat gij in dien tijd waart zonder Christus, vervreemd van het burgerschap Israëls, en vreemdelingen van de verbonden der belofte, geene hoop hebbende, en zonder God in de wereld.

Waren de Efeziërs met de Joden van nature kinderen des toorns, in één opzicht waren zij nog ellendiger dan dezen, daarin namelijk, dat zij Heidenen waren. Eigenlijk staat er: de Heidenen; de bijvoeging van dit bepalend lidwoord stelt hen voor als vertegenwoordigers van het gedeelte des menschdoms, dat, in tegenstelling tot de Joden, de ongeheiligde wereld uitmaakte. Hun onbesneden vleesch wees aan dat zij buiten het verbond der belofte stonden. Voorhuid — zoo werden zij geheeten door de dusgenaamde besnijdenis in het vleesch, die met handen verricht wordt, dat is, door de Joden. In deze laatste woorden geeft Paulus, als wilde hij, wat hij tot de Heidenen zegt, verzachten, zijdelings zijne afkeuring te kennen over den ijdelen roem, dien de Joden tegenover de Heidenen op hunne besnijdenis droegen. Den schijn wil hij vermijden als reikte hij de hand aan zijne volksgenooten, om met hen te roemen in het besneden zijn van zijn vleesch. Maar tegelijk laat hij de hooge beteekenis der besnijdenis uitkomen, door te zeggen, dat haar gemis, in den regel ten minste, een zeker teeken was van het vreemd zijn aan het verbond Gods. Waarlijk, de onbesneden staat wees hoogst ongunstige verhoudingen aan; welke zij waren, Paulus zal het ons zeggen.

Als onbesnedenen waren de Efeziërs eertijds, dat is, tot aan den tijd hunner roeping toe, zonder of buiten Christus. Zij stonden buiten gemeenschap met Hem; zij hadden geen deel aan Hem; hun was geen Christus gegeven. Men lette er op dat Paulus den naam Jezus voor Christus weg laat, terwijl hij in vs. 12, alwaar hij spreekt van de gemeenschap der Efeziërs aan Christus, juist het omgekeerde doet. Dit komt omdat hij hun den indruk geven wil dat zij steeds, ook reeds vóór Christus' verschijning in het vleesch, vreemd aan Hem waren; niet slechts hadden zij aan den historischen Christus geen aandeel, maar evenzeer waren zij vreemd aan Hem, zooals Hij vóór zijne openbaring in het vleesch in betrekking stond tot Israël. Zij hadden geen Messias; slechts voor Israël was deze, niet voor hen. Terwijl Israël van zijn heil genoot, toen Hij, ja nog vóór Hij in het vleesch geopenbaard werd, stonden de Heidenen buiten den kring, binnen welken zijne heilbrengende werking zich deed gevoelen.

Met opzet plaatst Paulus het gemis van den Christus voorop. Dit gemis toch is de naaste oorzaak van alle gemis. Waar Christus niet is, is letterlijk niets; slechts wegens Hem heeft men deel aan de zegeningen, waarin Israël deelde.

Van welke voorrechten de Heidenen verstoken waren, zal Paulus thans zeggen. Een viertal noemt hij er op, van hetwelk de beide eerste en de beide laatste elk voor zich nauwer aaneen verbonden zijn, gelijk reeds uit het voegwoord „en" blijkt, dat hen nader samenvoegt.

Vooreerst waren de Efeziërs eertijds vervreemd van het burgerschap Israëls en vreemdelingen van de verbonden der belofte.

Alzoo hadden de Heidenen geen burgerrecht in Israël. Zij waren er vervreemd van, dat is, tot vreemdelingen gesteld of als vreemdelingen er van uitgesloten. Op zijn best kon de Heiden een bijwoner in Israël zijn; zoolang hij echter Heiden, dat is, onbesneden bleef, was hij geen burger des volks. Om het voorrecht deelachtig te worden van te behooren tot het volk, welks God de Heere was, moest hij zich van zijne volken afscheiden en Israëliet worden door besnijdenis. Als Heiden stond hij buiten, ja werd hij vreemd gehouden aan het geheiligde volk.

Vreemd te zijn aan het burgerrecht in de geheiligde gemeente, sloot het vreemd te zijn aan de verbonden der belofte in zich. De Gemeente Israëls had kostelijke voorrechten in onderscheiding van de volken der wereld; want zij bezat tusschen God en zich een schat van verbonden, en wel zulke, die het niet met God gemaakt, maar van God als genadegeschenken ontvangen had; verbonden der belofte, waarin het hoogste goed, God zelf, met alle uiterlijk heil, aan zijn bezit verbonden, haar was toegezegd. Van „verbonden" spreekt Paulus, niet van verbond, wijl de eene belofte in vele verbonden gegeven, en in elk van deze nader ontvouwd was, zoodat zij alle te zamen den vollen rijkdom van het verbond te aanschouwen gaven. Met Abraham, Izak en Jakob had God hetzelfde verbond afzonderlijk gesloten; later had Hij zich verbonden aan David. Ook had Hij door de Profeten het nieuw verbond laten aankondigen. Er was dus recht om van verbond in het meervoud te spreken. Maar naardien men het Israëlietisch burgerrecht moest bezitten om aandeel te hebben aan de verbonden der belofte, zoo stonden de Heidenen er als vreemdelingen tegenover, als zulken die er buiten waren en er geen aandeel aan hadden. Er mochten in deze verbonden profetieën zijn, die hunne toekomstige behoudenis aankondigden, zij konden deze niet laten gelden als beloften,

hun gedaan. God had hen zelven niets beloofd en zich aan hen tot niets verbonden.

Wat het in zich hield om vreemd aan het volk des verbonds te zijn, zegt Paulus in deze ontzaglijke woorden: zonder hoop en zonder God.

De hoop, van welke Paulus hier spreekt, is de verwachting van den beloofden Zaligmaker, en van de verlossing en de gelukzaligheid, welke door zijne tusschenkomst den mensch te beurt vallen. Zulk eene hoop hadden de Heidenen niet; de Jood daarentegen was enkel hoop. Te hopen op de beloften, dat is op het beloofde heilgoed, was het eigenaardig kenmerk van den Israëliet. Israël was het volk des verwachtens, gelijk zoo duidelijk blijkt uit Paulus' woord tot Agrippa, Hand. 26 : 6, 7: „En nu sta ik, en wordt geoordeeld over de hoop der belofte, die van God tot de vaderen geschied is, tot dewelke onze twaalf geslachten, geduriglijk nacht en dag God dienende, verhopen te komen; over welke hoop ik, o koning Agrippa! van de Joden word beschuldigd." Wel waren de Heidenen niet zonder hoop; Paulus wil niet zeggen dat zij in wanhoop leefden, maar datgene wat Israël krachtens de belofte verwachtte, lag geheel buiten het gezichtsveld van hunne verwachting; trouwens waar niets beloofd is, kan ook niets gehoopt worden. Paulus ontkent niet dat er eenige hoop omtrent de toekomst bij de Heidenen gevonden werd; maar verdiende deze eigenlijk haren schoonen naam? Het was eene hoop omtrent iets, dat niet bestond, op een paradijs, dat de fantasie had geschapen, waarmede zij, die nadachten, den spot dreven; en wat deze laatsten, de denkers der volken, betreft, zoo zij nog eenige hoop op de onsterfelijkheid koesterden, 't was eene, aan wier wortel de twijfel knaagde. Wat een onderscheid bovendien om aan eene onsterfelijkheid te gelooven, opgevat als een voortbestaan van den geest, of met den Israëliet op Christus, op de vergeving der zonde, de aanneming tot zonen en op de opstanding des lichaams te hopen! Naar deze dingen gevoelden de Heidenen niet eens behoefte, wijl zij God niet kenden en zich hunne schuld en hunne zondigheid, hunnen geestelijken doodstaat, niet recht bewust waren. Wat Israël hoopte, lag ten volle buiten hunnen gezichtskring. Zij gevoelden niet dat zij geene hope hadden.

De Heidenen zijn tegelijkertijd zonder God. Hoevele goden zij ook hadden, God hadden zij niet. Zonder God, heet ze de apostel; niet in den zin dat zij van alle goddelijke hulp verstoken waren, als menschen, welke God, evenals de verdoemden, uit zijn rijk ge-

bannen had; want hij zelf leert ons, Hand. 14:17, dat God Zich aan hen niet onbetuigd gelaten heeft, goed over hen doende van den hemel. Ja, in Rom. 3:20 zegt hij, dat God geen God is enkel van de Joden, maar ook van de Heidenen. Hij leert er ons mede dat God van zijnen kant de betrekking, waarin Hij als Schepper tot de menschen stond, steeds, hunnen afval ten spijt, heeft gehandhaafd, door hen te verzorgen en te besturen met zijne Voorzienigheid, ja dat deze betrekking als de eerste grondslag is, waarop zijn voornemen berust om zich aan hen, zoowel als aan de Joden, in den tijd des heils te openbaren. Als Paulus de Heidenen „zonder God" heet, dan wil hij zeggen, dat zij Hem niet kenden als Dengene, die al onze ongerechtigheden vergeeft en ons leven verschoont van het verderf, gelijk Israël Hem kende. Wel hadden sommigen hunner eenige kennis van Hem als van den God, die boven alle goden stond, maar hierbij bleef het ook. Zij mochten God als den Allerhoogste kennen, niet als Dengene, die zich tot ons nederbuigt om ons lief te hebben, en ons op zich te doen hopen. Hoe zouden zij Hem ook alzoo kennen? Als Schepper stond God tot hen in betrekking, maar als Verlosser had Hij zich niet aan hen geopenbaard. Zij hadden geen God gelijk Israël; geen God aan wien zij hunne zonden konden kwijt worden en in wiens gunst zij hunne sterkte konden vinden; geen God wien zij konden aanspreken als hun God. Zóó, als Hij gekend moet worden, zal Hij iets meer voor ons zijn dan eene bron van verschrikking, namelijk als onze Zaligheid, kenden zij Hem niet; in die betrekking was Hij voor hen als niet bestaande. Gelijk zij van Israël gescheiden waren, waren zij ook van God gescheiden. En om zijne lezers, en ons met hen, te beter te doen beseffen wat het zegt zonder God te zijn, voegt Paulus er bij „in de wereld." Zonder God in de wereld, in dit jammerdal, waar elke dag den last onzer schuld vermeerdert en elke dag nieuwen jammer baart! Is het niet vreeselijk geen God te hebben in eene wereld, over welke de hel hare schaduw geworpen heeft en de hemel dagelijks zijnen toorn uitstort?

Zoo was het eertijds. *Maar nu*, zegt Paulus vs. 13, *in Christus Jezus zijt gij, die eertijds verre waart, nabij geworden.* Thans zijn zij niet zonder en buiten Christus, maar „in" Hem; dat is hun nieuwe staat. Zij zijn opgenomen binnen den geheiligden kring, dien Christus, als het Hoofd, door zijnen Geest omvat. Daardoor zijn zij, terwijl zij eertijds „verre" waren, thans „nabij" geworden. Deze uitdrukkingen „nabij" en verre", zijn ontleend aan Jes. 57:19, waar ter plaatse zij de verschillende verhoudingen aanwijzen,

waarin Joden en Heidenen tot God staan, en tot het heil, dat Hij in Christus bereid heeft. „Nabij” zijn de Joden; zij zitten in de schaduw van Gods heiligdom, ja, op den drempel zijner woning en onder den adem zijns monds, als kinderen van zijn huis. „Verre” zijn de Heidenen in den vs. 12 omschreven zin. Maar nu zijn zij niet verre meer; zij staan in gelijke gemeenschap met God als de Joden.

Dit is geschied *door het bloed van Christus*. Hoe? Dit zegt Paulus ons vss. 14—16. In vs. 13 schrijft hij met terugslag op de woorden: „door het bloed van Christus,” *want Hij is onze vrede*. Zeer sterk drukt hij zich hier uit. Christus verkondigt ons niet slechts vrede, vs. 17; Christus maakt niet slechts vrede, vs. 15; Hij „is” onze vrede, dat is, de heilige derde, in wien de twee, Joden en Heiden, voor eeuwig tot één worden. Alleen van dezen toch, Joden en Heidenen, is hier sprake; want dat Paulus hier niet het oog heeft op den vrede met God, blijkt duidelijk uit wat onmiddellijk volgt: *die deze beiden*, Joden en Heidenen, *tot één gemaakt heeft*.

Wat heeft Christus dan gedaan? Paulus laat het ons zien, vss. 14*b* en 15, als hij zegt: *en den middelmuur des afscheidsels gebroken hebbende, heeft Hij de vijandschap in zijn vleesch te niet gemaakt, namelijk, de wet der geboden, in inzettingen bestaande.* Wat scheidde Jood en Heiden vaneen? Het was de wet der geboden in inzettingen, antwoordt Paulus. Hij bedoelt er de Wet mede, voor zoover hare geboden bestonden uit inzettingen, die uitgingen van het beginsel, dat de Jood, als Gode geheiligd, zich te onthouden had van alles, wat als onrein gestempeld, of zelfs van wat niet geheiligd was, en dat hij, voor het geval, dat hij zich verontreinigd had, aan uiterlijke plechtigheden zich had te onderwerpen, om ontlast te worden van de schuld zijner verontreiniging, en in de gemeenschap met God te worden hersteld. Gemeenlijk zegt men dat Paulus hier de ceremonieele wet op het oog heeft. Dat is in zoover minder juist als deze in Paulus’ schatting geene bijzondere wet nevens de zedelijke en burgerlijke uitmaakte. Onze schoolsche onderscheidingen toch, ten opzichte der Wet gemaakt, zijn den apostel even vreemd als zij het zijnen tijd zijn. Paulus kent de Wet slechts als een ondeelbaar geheel; wel echter merkt hij deze éène wet in verschillend opzicht aan, soms als draagster van geboden, die ook voor den mondigen zoon van kracht blijven, zooals Gal. 5 : 14, soms als samenstel van bepalingen, die den erfgenaam slechts gelden zoolang hij nog kindeke is, Gal. 4 : 1—5. Hier ter plaatse doet hij het laatste; het oog heeft hij op de Wet, voor-

zoover zij geboden bevat, die er op berekend zijn, om den Jood, als geheiligde, verre te houden van alles wat onrein is, niet het minst van den Heiden, vertegenwoordiger als deze is van het ongeheiligd leven, dat voor onrein geldt. Deze Wet heet hij een „muur des afscheidsels,” omdat zij als eene omheining rondom het geheiligde volk was, die het begrensde en beschutte. Het hier gebezigde beeld is ontleend aan Jes. 5 : 2, vgl. Matth. 21 : 33; daar is de Wet de tuin om den wijngaard des volks. Met het oog er op dat zij tusschen Jood en Heiden instond, om beiden van elkander te scheiden, heet Paulus ze een „middelmuur,” eene wet, die alle gemeenschap van nauweren aard, zoowel in burgerlijk als in godsdienstig opzicht, onmogelijk maakte. Dezen „middelmuur des afscheidsels” heeft Paulus vs. 15 op het oog, als hij aldaar van „de vijandschap” spreekt, dat is van wat aanleiding gaf tot de vijandige verhouding tusschen Jood en Heiden. Dat juist de Wet tusschen deze beiden vijandschap wekte, springt in het oog. Wegens haar werd Israël een doorn in het oog aller volken. Verklaarde de Wet niet alle volken voor onrein en goddeloos, en gebood zij den Jood niet om zich door besnijding van hen af te scheiden? Verbood niet de Wet, om zich met de volken door huwelijken te vermaagschappen, of politieke verbintenissen met hen aan te gaan, ja, zelfs om de spijze des Heidens te eten? Het kon wel niet anders of zulk eene Wet moest den haat der volken tegen Israël wakker maken. Daaruit verklaart zich zoo menige krijg der volken tegen Israël; achter den krijg verschool zich de godsdiensthaat, en zette hem een anti-messiaansch karakter bij, zoodat de vijanden Israëls dienen konden tot typen van de vijanden, met welke Christus en zijn rijk eens tot den einde toe te kampen zouden hebben. En was het vreemd, dat de Jood, zich zoo door den Heiden benauwd ziende, in heilige vloekpsalmen om de verdelging zijner vijanden bad, of ook soms in onheiligen toorn tegen hen oversloeg? Waarlijk, zoolang de Wet heerschappij voerde, bleef eene verzoening tusschen de beide helften des menschelijken geslachts onmogelijk.

Dezen „middelmuur des afscheidsels” uit den weg te ruimen, opdat Jood en Heiden tot elkander konden komen, ziedaar het werk, den Christus opgedragen. In de schatting van den Heiden was niets gemakkelijker dan dat. Schaf uwe zonderlinge Wet af, word als wij, leef een gewoon menschelijk leven — zoo sprak de Heiden tot den Jood. Men ziet het, hoe hij geene rekening hield met het feit, dat God zelf de Wet had gegeven. Mozes is in zijne schatting de auteur van de Wet, niet God; dat Christus dan dat men-

schenwerk te niet doe, wijl het slechts voedsel geeft aan een nationalen trots, die allen volken tot ergernis is. Niet, gelijk de Jood wil, de Wet, maar het algemeen menschelijke, datgene wat alle volken, alle menschen gemeen hebben, zij het element, waarin Jood en Heiden elkander ontmoeten. Dat Christus optrede als de woordvoerder van de humaniteit, en van den middelmuur des afscheidsels slechts zulke steenen late staan, waarop het woord menschenliefde gebeiteld staat.

Zoo wilde het de Heiden, niet Christus. Niet dat hij den Jood ter wille zou zijn geweest, die de heerschappij der Wet poogde te vereeuwigen, en droomde van eene toekomst, waarin de volken zich aan Mozes zouden onderwerpen, als Gibeonieten van Israël. Dat valsche ideaal heeft hij veeleer tot den bloede toe bestreden. Maar daarom viel hij den Heiden niet toe. De Wet was voor hem wel geene eeuwige, maar toch eene heilige inzetting, die niet zonder meer ter zijde kon worden gezet. Zij moest op wettige wijze uit het midden worden weggenomen. God zelf, men vergete het niet, had dezen middelmuur des afscheidsels gebouwd. De Christus mocht noch door woord, noch door geweld hem afbreken. Alleen „in zijn vleesch," alleen door het kruis kon hij uit den weg ruimen, wat Jood en Heiden tot vijanden van elkander maakte, en beider samengroeiïng tot één lichaam tegenhield. Den muur der Wet kon hij slechts afbreken door den tempel zijn lichaams te laten afbreken. De vrede der wereld kon slechts ten koste van zijn leven worden hersteld. Sterker zelfs moeten wij spreken: het was niet genoeg dat hij zijn leven overgaf, hij moest het overgeven tot den dood des kruises, dat is, der vervloeking.

Hij toch heeft den middelmuur des afscheidsels, de vijandschap, verbroken, daar hij *in zijn vleesch de wet der geboden en inzettingen te niet deed*, zoo luidt het letterlijk, vss. 14, 15*a*. Om het eenigszins raadselachtige, voor ons gelegen in de gedachte, dat eene wet in het vleesch te niet gedaan wordt, op te helderen, hebben wij te bedenken dat de Wet niet uit het midden kon worden weggenomen, voor zij voldoening had ontvangen wegens de tegen haar gepleegde overtredingen. Zij was den erfgenaam gesteld, zoolang hij, in stede van een mondigen zoon, nog een kindeke was, dat als onbekwaam om zich zelf te bestieren, behandeld moest worden als een knecht, Gal. 4:1. Eene tijdelijke inzetting was zij alzoo, te vergelijken bij den voogd en tuchtmeester, die slechts tot den tijd, van den Vader te voren besteld, over den erfgenaam heerscht, Gal. 4:2. In de volheid des tijds zou het kind tot zoon worden

verheven, die den verzorger missen kan, omdat hij den geest des vaders in zich ontvangt, en die, in plaats van als knecht geregeerd te worden, met den vader als regent optreedt. Maar deze verheffing van kind tot zoon kon zonder meer niet geschieden, en slechts tot stand komen als vrucht van gehoorzaamheid aan den tuchtmeester. En wat bleek nu in de volheid des tijds? Dat de Wet, wegens de overtredingen van het kind, een tegen het kind getuigende schuldbrief geworden was, Col. 2 : 14. Vandaar kon de belofte des zoonschaps niet worden vervuld, voordat aan de wet volle genoegdoening was geheven; de vader rekent ten volle met de rechten van den tuchtmeester. 't Is aan het kruis dat Christus, de Borg des Nieuwen Verbonds, de geëischte genoegdoening gaf. Daar rekende hij met het beginsel der Wet, dat elke overtreding onder den vloek bracht, en geen levensrecht toegekend kon worden dan aan hem, die tegenover haar gerechtigheid bezat. In de plaats van het schuldige kind, werd Hij vloek der Wet, maar naardien zijn vloekdood tegelijk een offerdood was, van oneindige waardij, zoo werd Hij ook de gerechtigheid der zijnen. Thans kan het kind in zijnen naam tot den staat des zoonschaps worden opgeheven, waarin het vrij is van de Wet, en erfgenaam des Vaders. Christus heeft slechts op te varen naar den hemel, om de vrijgemaakten door de mededeeling des Geestes ook feitelijk op het standpunt te brengen, waarin zijn kruisdood hen rechtens bracht.

Zoo is dan door de zelfofferande van Christus een nieuw standpunt toegankelijk geworden. Hier kunnen Joden en Heidenen elkander ontmoeten, aangezien geene Wet als middelmuur der omheining hen meer vaneen scheidt. Christus is in de zwakheid zijns vleesches machtig gebleken om het groote vraagstuk van de vereeniging der Joden en Heidenen op te lossen. Niet ten koste van waarheid en recht, maar van zijn bloed, heeft Hij wat gescheiden was, tot één gebracht. Door zijn kruis heeft Hij, de heilige poëzie van den zang der engelen in Efrata's velden: vrede op aarde — werkelijkheid doen worden.

Zelfs de Jood moet den Christus dankbaar zijn; want terwijl deze de Wet teniet doet, volmaakt Hij haar. Hoe wonderspreukig dit klinke, toch is het zoo. Geen Jood behoeft, van de hoogte der vrijheid, waarop Christus hem plaatste, met weemoed nederwaarts te zien op de afgeschafte Wet. In Christus toch zijn de groote en eeuwige beginselen, die zich in de Wet belichaamden, even veilig bewaard als in de Wet, ja beter nog dan in deze, daar Hij de waarheid aller inzettingen geworden is. Het Christendom loochent

niet wat de Wet onderstelt, namelijk, dat er een tusschentredend hoogepriesterschap moet zijn, welks heiligheid het volk, met zijne offeranden dekt, en den toegang tot zijnen God ontsluit; het ontkent niet, dat er bloed der verzoening en water der reiniging van noode is; het loochent niet dat een tabernakel vereischt wordt, zullen God en volk samenkomen. Maar het stelt al deze heerlijke en noodzakelijke dingen in Christus zelven. Christus is de ware Hoogepriester, de Middelaar, wiens dienst het volk den toegang tot zijnen Bonds-God ontsluit; zijn bloed vervangt alle bloed der verzoening, wijl het ineens voor altijd rechtvaardigt, en zijn Geest alle water der reiniging, wijl het de harten werkelijk zuivert; Hij is de ware tabernakel, in wien wij, als in het binnenste heiligdom, voor eeuwig samenkomen met den driemaal heiligen God. Sterker zelfs dan de Wet door hare inzettingen het deed, zijn de beginselen, waarop de Wet met hare inzettingen berust, in Christus tot hun recht gekomen. Wie, die gezien heeft, dat tot verzoening en reiniging, voorwaarden als zij zijn tot gemeenschap met God, niets minder noodig is, dan het bloed en de Geest van éénen, die Gods Zoon zelf is, zal niet moeten erkennen, hoe het Christendom nog sterker dan het Levitisme het beginsel uitspreekt, dat Gods heiligheid en rechtvaardigheid ter eenre, 's volks zondigheid en vloekwaardigheid ter anderer zijde, een middelaarschap tusschen beiden noodig maken? In Christus is de Wet tegelijk bevestigd en vernietigd, tegelijk volmaakt en terzijde gezet; en daarom dat door Hem de ware verzoening en de ware reiniging tot stand zijn gekomen, en in zijne gemeenschap rechtstreeksche en voortdurende gemeenschap met God is geopend, vervallen vanzelf alle bepalingen, die met het oog op het onvolkomene der verhouding waren gemaakt, waarin de Levitische dienst het volk tot God bracht.

Met dit alles echter is de eenheid van Joden en Heidenen wel mogelijk gemaakt, ja, in beginsel tot stand gebracht, maar nog geen feit geworden. Ook dit laatste heeft Christus echter gedaan: wat Hij toch deed, tot afbreking van den middelmuur des afscheidsels, Hij deed het *opdat Hij die twee tot eenen nieuwen mensch zou scheppen, vrede makende.* Dat was Gods wil omtrent, Gods last aan Hem; in Hem zou alles weer tot één vergaderd worden, hfdst. 1 : 10.

De gedachte des apostels heeft grooten diepgang; zoo ergens zijn woord verklaring eischt, dan hier. De „twee," van welke hij spreekt, zijn de Joden en Heidenen, deze beide helften, waarin God, uit een godsdienstig oogpunt, het menschelijk geslacht heeft gedeeld. Deze twee worden door Christus tot éénen mensch. Paulus zegt niet:

tot een — dat zou te onbepaald gesproken zijn, en het innige der eenheid niet laten uitkomen. Lichaamsgewijs toch worden de twee tot één verbonden; samen vormen zij éénen mensch, zoodat zij niet meer vaneen zijn te scheiden. „Nieuw” heet deze mensch; de Heiden is niet in den Jood, en evenmin de Jood in den Heiden opgegaan; geen der twee kan er zich op beroemen dat de ander tot zijn standpunt overgegaan is. Christus heeft beiden geplaatst op een standpunt, welks hoogte beider standpunt verre achter zich liet. Waarin dit nieuwe bestaat, bemerken wij uit de woorden: „in zichzelven.” De nieuwe mensch staat niet naast Christus, maar is in Christus; in Hem heeft hij zijn bestand, zoodat hij, van Christus gescheiden, ophouden zou er te zijn. Christus brengt de twee tot een door hen met Zichzelven te vereenigen, zoodat zij in Hem den wortel hebben, waaruit zij gemeenschappelijk opwassen. Hij is het geheim hunner eenheid en de band hunner samenvoeging, de heilige derde, in wien de twee ophouden twee te zijn. In Christus is de Heiden geen Heiden, de Jood geen Jood meer; Christus is alles in allen. Dit werk der vereeniging van Jood en Heiden heet Paulus eene „schepping.” Uit de grondstof: Joden en Heidenen, bracht Christus, niet door zedelijke middelen, maar door bovennatuurlijke werking, in Zichzelven eene vereeniging met Zichzelven tot stand, die beider éénwording tot onmiddellijk gevolg had. De eenheid van de twee verklaart zich uit het wonder: zij is geene natuurlijke slotsom. Zoo trad Christus *vredemakende* op.

In vs. 16: *en opdat Hij die beiden met God in één lichaam verzoenen zou aan het kruis, de vijandschap aan hetzelve gedood hebbende* — treedt de apostel niet op een nieuw gebied over, als zou hij willen zeggen, dat Christus door zijn kruis nog iets meer tot stand gebracht heeft dan den vrede tusschen Jood en Heiden, namelijk, den vrede met God. Zeker, ’t is des apostels bedoeling om ons in dit vers de verzoening met God voor te stellen als het laatste oogmerk van Christus’ kruis. Christus is geen vredemaker in den trant van onze humanisten, die tevreden zouden zijn, zoo slechts alle menschen als broeders op aarde leefden, maar om den vrede tusschen het menschdom en zijn God zich niet in het minst bekommeren. Verzoening met God is het eigenlijke doel van Christus; buiten deze zoekt Hij geenen vrede, en wil Hij geene eenheid onder de menschen. Maar toch gaat de gedachte des apostels hier ter plaatse in deze algemeene waarheid niet op. Ook in vs. 16 blijft Paulus zich in dezelfde reeks van gedachten bewegen als te voren; de verzoening van Jood en Heiden is het onderwerp, waarvan hij

geheel het hoofdstuk door ook niet een oogenblik afwijkt. Hij wil laten uitkomen, dat de vereeniging van Joden en Heidenen tot één lichaam, om zoo te spreken, in het program der verzoening van God en mensch besloten lag. De raad, aan Christus ter vervulling opgedragen, was niet zóó: Joden en Heidenen elk voor zich met God te verzoenen, zoodat zij twee helften, twee lichamen bleven, die samen God tusschen zich deelden. Anders was deze raad: God wilde zich in Christus met hen verzoenen, mits zij in Christus één lichaam werden. Ziedaar de taak, den Christus opgedragen, in haren ganschen omvang voorgesteld. Het kruis is wel allereerst noodig; daar toch moet de vijandschap gedood worden, van welke in vs. 15 sprake was — maar aan het kruis is Christus' werk nog niet voleindigd. Voleindigd is het eerst als Christus degenen, wier gerechtigheid Hij werd, in Zichzelven tot éénen nieuwen mensch schept, zoodat Hij ook hun leven wordt, en zij zijne vervulling. Dan is er niets meer wat God verhinderen zou om zich in de nauwste gemeenschap met hen te plaatsen; integendeel, nu rust zijn welbehagen op hen, en zijn zij zijne vermaking. Niet als twee, tusschen wie een hooge muur stond, wil God ze, als Hij ze met zich hereenigt; niet als twee, die vijandig tegenover elkander staan, wil God ze in zijnen rijksvrede opnemen. Ook hier gaat het naar de wet, dat God zich slechts met onderling verzoenden verzoent. Ook hier wordt het beginsel gehandhaafd dat God de menschen slechts als vervulling van Christus in zijne gemeenschap opneemt. Zoo opgevat, blijkt de gedachte, in vs. 16 uitgedrukt, geene herhaling van wat reeds gezegd is te zijn, maar een lichtstraal, die het werk van Christus ten volle uitkomen doet. Hij verzoent Jood en Heiden beide, maar zóó, dat Hij wegneemt, wat hen onderling gescheiden tegen elkander overstaan deed, opdat Hij hen in Zichzelven als één lichaam met God hereenigen zou. Vandaar kon Hij de verzoening niet tot stand brengen dan door het kruis; aan het kruis toch alleen kon Hij de vijandschap dooden, anders gezegd, de Wet teniet doen, die Jood en Heiden in tweeën scheidde. Voorzeker, ook ter verzoening van elk der twee met God, was het kruis noodig; want wegens de zonde maakte de Wet ook tusschen God en mensch scheiding. Niet van dit gezichtspunt uit echter beschouwt Paulus hier het kruis, wijl het niet op de lijn zijner redeneering ligt; maar daarom juist treedt het kruis hier in een nieuw licht op, als noodzakelijk, niet alleen tot verzoening der menschen met God, maar ook ter verzoening der menschen onder elkander.

De vereeniging van Joden en Heidenen zou echter niet tot stand

gekomen zijn, ware de blijde boodschap niet gepredikt. Gelijk de wereld zonder het woord niet geschapen zou zijn, komt ook de herschepping der twee tot eenen nieuwen mensch niet zonder het woord tot stand. Maar het woord is gehoord. Zoo toch lezen wij in vs. 17: *En komende, heeft Hij door het Evangelie vrede verkondigd u, die verre waart, en dien, die nabij waren.*

De vrede, die verkondigd wordt, is die, welke in Christus, tusschen Jood en Heiden tot stand komt. Dat wij bij dit woord niet aan den vrede met God te denken hebben, blijkt daaruit, dat het Evangelie, het brengen van de blijde boodschap der verzoening met God in Christus, van dezen vrede wordt onderscheiden, als iets, waardoor zijne verkondiging plaats greep. Zeggen wil Paulus, die ook hier, gelijk steeds, in zijn lijn blijft, dat God daardoor Joden en Heidenen het einde van den tweespalt tusschen hen beiden en hunne vereeniging tot één lichaam aankondigde, dat Hij hun een Evangelie liet prediken, waarbij aan een iegelijk mensch, die in Christus geloofde, zonder onderscheid van nationaliteit, vergeving van zonden en de Geest der zoonsaanneming toegezegd werd. Juist omdat het tot allen werd gericht, werd de scheiding er door weggenomen; wat toch kon hen scheiden, die, zoodra zij geloofden, één Vader, één Heer, één Geest hadden, ééne gerechtigheid, één leven, ééne erfenis? vgl. 4 : 4—6. Mocht het nog wat tijds eischen eer allen deze verzoenende strekking van het Evangelie begrepen, de tijd zou toch komen, ja, was reeds gekomen, dat zelfs de enghartigste zich harer bewust werd. In Paulus had het Evangelie te dezen opzichte den woordvoerder gekregen, die er de vereikende strekking van wist aan te wijzen; als hij predikte vloekte de synagoge, maar de Heidenen, die geloofden, waren verblijd, en de engelen hoorden toe en bewonderden. Eigenlijk was het Paulus niet, die dezen vrede verkondigde, het was Christus zelf. Paulus schrijft alles aan Christus toe: Christus komt, Christus predikt; zichzelven zet de apostel, als een, die slechts een dienaar is, zoover op den achtergrond, dat niemand hem meer zien kan, zoodat men, wist men niet beter, denken zou, dat Christus het werk der verkondiging zonder zijnen knecht tot stand had gebracht. Toch gaat hij niet te ver terug; in Paulus, ook als prediker van het Evangelie gedacht, is Christus alles; en wat van Paulus geldt, van welken apostel geldt het niet? Het woord dat de apostelen brengen, is hun door Christus in den mond gegeven; de kracht, waarin de apostelen arbeiden, is hun door Christus verleend; in hen komt Christus zelf tot de menschen, gezonden door den Vader, gelijk

Petrus het uitdrukt, Hand. 3:26: God, opgewekt hebbende zijn kind Jezus, heeft Denzelven eerst tot u gezonden, dat Hij ulieden zegenen zou, daarin, dat Hij een iegelijk van u afkeere van uwe boosheden. Welk eene waardij krijgt de prediking, voor wie ze in dat licht beziet! Waar het woord is, daar is Christus; die het hoort, hoort Hem! Dat het woord blijve, en wandele van den Jood naar den Heiden, en van den Heiden wederkeere naar den Jood, tot het alle uitverkorenen tot één vereenigd heeft in Christus.

Dat dit woord des vredes geen ijdel woord is geweest, gemakkelijk kan het worden aangewezen. *Want door Hem hebben wij beiden den toegang door éénen Geest tot den Vader.* Ziedaar het bewijs. Zij beiden; niet de geloovige Joden alleen, neen, zij beiden, ook de geloovige Heidenen, hebben toegang tot den Vader. De apostel gebruikt met opzet het woord Vader, in plaats van het woord God; want het is hem te doen om te laten uitkomen, dat de Heidenen door het geloof in Christus gelijk kinderrecht op God ontvangen hebben met de Joden. Beiden mogen tot God als tot een Vader gaan; in Christus mogen zij Hem als hun Vader aanspreken, en vertrouwen, dat Hij hen van alle noodig goed zal voorzien, alles hun ten goede zal laten medewerken, ja hen gelijkelijk zal doen deelen in de erfenis zijner heerlijkheid. Dat is niet slechts hun recht, neen, ook feitelijk zijn zij wat zij rechtens zijn. Uit kracht toch van het door Christus voor hen verworven kinderrecht heeft God hen allen den Geest zijns Zoons gegeven, die Abba, Vader, in hen roept, Gal. 4:6. Daardoor, dat allen een zelfden Geest des kindschaps in zich ontvingen, is afdoende bewezen, dat Christus geen ijdel woord sprak, toen Hij verkondigen liet, dat allen, die in Hem geloofden *in één lichaam* verzoend waren met God. Wat ontbreekt er dan nog aan de eenheid dergenen, die aan den Drieëenigen God gelijke gemeenschap hebben? Zij komen beiden tot éénen Vader, hebben beiden éénen Middelaar, en worden beiden door éénen Geest geleid; wat scheidt hen dan nog? Waarlijk zijn zij één! Één in den Drieëenigen God tot in eeuwigheid, een kunststuk ter verheerlijking van Christus!

In vs. 19 brengt Paulus deze heerlijke slotsom onder woorden, als hij zegt: *Zoo zijt gij dan niet meer vreemdelingen en bijwoners, maar medeburgers der heiligen, en huisgenooten Gods.* Deze woorden zijn tegenstuk van vs. 12, alwaar Paulus zijne lezers voorstelde in hunnen oorspronkelijken staat, als vervreemd van het burgerschap Israëls. En hoe is het nu? Zijn zij misschien wel aan Israël toegevoegd, maar als vreemdelingen en bijwoners? Anders gezegd:

als menschen, die, evenals de vreemdelingen en bijwoners van weleer, Lev. 22 : 10, 11, wel onder Israël mochten wonen, maar niet deelden in de theocratische rechten van de ingeborenen des lands, zoodat zij van het heilige niet mochten eten en geene erve in het land mochten hebben. Reeds dat ware veel geweest; benijdenswaardig toch is de staat van den Gibeoniet, bij dien van den Kanaäniet, ja, zelfs bij dien van Israëls broedervolken, Edomiet of Moabiet vergeleken. Maar neen, heerlijker is hun lot. Zij zijn „medeburgers der heiligen." Van gelijke rechten zijn zij als de Joden naar het vleesch, die door het geloof in Christus van knechtelijk kind tot den rang van zoon en erfgenaam zijn verheven, Gal. 3 : 29. Trouwens zijn zij „huisgenooten Gods;" hoe zouden zij dan iets minder dan mededeelgenooten der belofte en medeërfgenamen Gods zijn? Weleer zonder God zijn zij thans kinderen Gods. Niet als slaven behooren zij tot zijn heilig huis, als zulken, die tot den heer des huizes geen Vader mogen zeggen, en van de goederen des huizes niet erven, hoe groot hunne voorrechten overigens mogen zijn, maar als geborene kinderen, Ps. 87 : 6.

Men lette er op, dat Paulus hier ter plaatse het woord Israël vermijdt; immers zegt hij niet dat de geloovige Heidenen medeburgers van Israël geworden zijn. Een misverstand wil hij er door voorkomen, dit namelijk, als zou de Heiden tot het Joodsch standpunt zijn overgegaan. Het geloovig Israël zelf heeft zijn Oud-Testamentisch standpunt verre en voor goed achter zich gelaten. Eene schrede voorwaarts deed het, daarin dat het door Christus' hoogepriesterlijke tusschenkomst van de dienstbaarheid der Wet tot de vrijheid des Geestes overging; daarom liet het, zonder er iets bij te verliezen, volk en tempel achter zich. Met deze heiligen, de vrucht van den olijfboom Israëls, in welke de vettigheid van den wortel zich uitwerkte, zijn de geloovigen uit de Volken één geworden, Rom. 11 : 17. Dat is het groote wonder van Gods ontferming. Wel moesten de Heidenen lang wachten eer zij iets van God kregen; maar toen zij ook eens zijner genade deelachtig werden, ontvingen zij eene volle maat. Waar de Jood eerst kwam na eene eeuwenlange voorbereiding, bracht God den Heiden als in een oogenblik; hij behoefde niet door Wet en Profetie toebereid te worden. In een oogwenk snelt hij de eeuwen voorbij, den Jood achterna, den Jood vooruit, om zijne hem bestemde plaats in te nemen onder hen uit Israël, aan wien de belofte is vervuld. Hij, die den ganschen dag niets gedaan had, ontvangt gelijk deel met hen, die de hitte des daags hadden gedragen. Zoo blijkt het dat het

heil niet uit de Wet is; want dan had geen Heiden mede mogen erven. Wel mogen wij hier uitroepen, wij, die uit de Heidenen zijn, dat Gods ontfermingen groot over ons zijn geweest. Niet eer noodigde Hij ons tot zich, voor Hij ons in zijn huis opnemen kon, niet als gasten of slaven, maar als zonen en erfgenamen, gezeten aan den welvoorzienen maaltijd „van reinen wijn, van vol vet mergs, van gezuiverden wijn," dien Hij door zijnen profeet aangekondigd had. Jes. 25 : 6.

Nadat Paulus de geloovigen uit de Heidenen „huisgenooten Gods" geheeten heeft, vergelijkt hij hen met de steenen van een huis Gods, dat Christus tot fondament heeft: In vs. 20 toch vaart hij aldus voort: *Gebouwd op het fondament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste hoeksteen.* De beide beelden, dat van huis in de beteekenis van huisgezin, en dat van huis in den zin van gebouw, grijpen in elkander in; in onze taal dient zelfs één woord om beide voorstellingen uit te drukken. Zeer ongezocht gaat Paulus alzoo van het ééne beeld in het andere over. Ook handelt hij, door van beeld te verwisselen, geenszins willekeurig. Steeds toch blijft het zijn oogmerk om te laten uitkomen dat de Heidenen met de Joden één geworden zijn. Deze eenheid is zoo volmaakt dat er meer dan één beeld noodig is om haar ten volle voor te stellen. Dat des huisgezins doet de innigheid en de onverbreekbaarheid van den band tusschen de geloovigen van onderscheidene herkomst zeer duidelijk uitkomen; want het wijst er op dat zij in den gemeenschappelijken Vader een zelfden levenswortel hebben. Ook stelt het de gelijkheid in recht en rang tusschen de geloovige Joden en Heidenen klaar in het licht. Maar in dit beeld kan de gedachte geene plaats vinden, dat aan de eenheid der Joden en Heidenen een plan ten grondslag ligt, dat haar eischt, zoodat beiden, de geloovigen uit Israël en de geloovigen uit de Volken voor elkaar en voor het geheel onmisbaar zijn. Om ook deze gedachte op te nemen stelt de apostel de gemeente voor als een huis Gods, dat is, als een Tempel, waarvan de geloovigen uit Joden en Heidenen de steenen zijn. Uit deze zijne bedoeling verklaart zich, dat de apostel vs. 21 op het „bekwamelijk saamgevoegd" zijn der steenen den nadruk legt; dit toch wil hij door zijn beeld laten uitkomen, dat de eenheid der Joden en Heidenen niet toevallig is, maar noodzakelijk, zoodat hare verbreking het plan en het kunstwerk Gods te niet zou doen.

Vóór alles is het echter de vraag, of het gebouw, waarin Joden en Heidenen tot één saamgevoegd zijn, op een deugdelijk fonda-

ment rust; dan alleen toch is de eenheid duurzaam. Eene vereeniging bevredigt eerst dan, zoo zij even onoplosbaar als innig is. Welnu, Paulus zal ons gerust stellen. De vastheid van het gebouw is gewaarborgd; het is geene wel schoone, maar broze formatie, aan de bloem onzer velden gelijk. Deze tempel is voor de eeuwigheid gebouwd.

Om ons dat te laten zien wijst Paulus ons op het fondament van het huis. Gebouwd worden de geloovigen op het fondament der „apostelen en profeten." Hier doet zich vóór alles de vraag voor of wij bij deze „apostelen en profeten," aan verschillende, dan wel aan dezelfde personen hebben te denken. Zij, die deze vraag in eerstgenoemden zin beantwoorden, verstaan onder de hier genoemde profeten òf de Godsmannen des Ouden Verbonds, òf de Profeten in de apostolische gemeenten. Deze opvatting wordt echter door meer dan één bezwaar gedrukt. Wie oordeelt, dat hier van de Oud-Testamentische profeten sprake is, kan moeielijk de vraag beantwoorden, waarom zij eerst na de apostelen worden genoemd, daar zij toch in tijdsorde voorafgaan. Maar vooral kan tegen deze opvatting worden ingebracht, dat het een doorgaande regel is in de Nieuw-Testamentische Schriften om alleen de apostelen met het fondament der kerk in betrekking te stellen, Matth. 16 : 18; 1 Cor. 3 : 10; Openb. 21 : 14. Eer zou men bij de hier genoemde profeten kunnen denken aan de mannen, die God in de apostolische gemeente genade gaf, om door den Heiligen Geest zijne gedachten uit te spreken. Toch brengt ook deze opvatting hare bezwaren mede. Uit niets toch blijkt, dat deze profeten door God gebruikt werden om het fondament te leggen, dat is, om door de prediking van Christus, gemeenten te stichten. Eerst dan treden zij op als de gemeente er is, om op een reeds gelegd fondament te bouwen. Maar, wat alles afdoet, de onderstelling, waarvan men uitgaat, zoowel als men aan de oude, of als men aan de christelijke profeten denkt, is onjuist, deze namelijk dat apostelen en profeten hier als twee soorten van ambtsdragers worden voorgesteld. In dat geval toch zou het bepalend lidwoord „de" voor het woord profeten niet weggelaten, maar er bij gevoegd zijn, om hen er door van de apostelen te onderscheiden. Met het oog op deze weglating mag gezegd, dat hier ter plaatse, evenals hfdst. 3 : 5, dezelfde die apostelen heeten, ook profeten worden genoemd, omdat zij niet slechts getuigenissen afleggen, maar ook openbaringen ontvangen, vgl. Gal. 2 : 2; 1 Cor. 11 : 23; Ef. 3 : 5. Wordt er nu gezegd, dat de geloovigen op het fondament der apostelen en pro-

feten gebouwd zijn, dan vatte men dat niet op, als rustte de kerk op hunne personen, in stede van op hun getuigenis. Niet op Petrus, maar op Petra bouwt Christus zijne gemeente, Matth. 16 : 18, dat is, op de belijdenis door Petrus, als woordvoerder der apostelen, afgelegd. Het apostolisch getuigenis is de rotsgrond, waarop de kerk rust, gelijk een gebouw op zijn fondament; alleen met deze belijdenis staat of valt zij. De apostelen zijn het fondament niet, maar leggen het; in 1 Cor. 3 : 10 toch onderscheidt Paulus zich duidelijk van het fondament, ja, zoo weinig laat hij de kerk op zijn persoon rusten, dat hij Gal. 1 : 8 rondweg zichzelven vloekwaardig keurt, als hij een ander Evangelie verkondigde, dan hij gepredikt had. Nochtans zien wij hier van hoe groot gewicht hun Evangelie is. Niemand toch kan een ander fondament leggen, dan zij gelegd hebben, 1 Cor. 3 : 11; er is geene andere of betere leer, die tot fondament der kerk zou kunnen dienen. Wat op anderen grondslag, dan door hen gelegd is, gebouwd werd, zou geene Christelijke Kerk zijn, maar namaaksel van deze. Wie dan den apostolischen bodem verlaat, houdt op tot de Christelijke Kerk te behooren.

Van dit fondament is *Jezus Christus de uiterste hoeksteen.* Dit wil zeggen, dat Jezus Christus in dat fondament soortgelijke plaats inneemt als de steen, die de hoeken van het fondament vormt. Zulke steenen toch dienen tot steun voor het gansche gebouw, wijl zij aan het fondament vastigheid geven; ook springen zij vooruit en vallen het eerst in het oog. Er spreekt zich in dit beeld de gedachte uit, dat in de leer, welke de apostelen prediken, Christus voorop gesteld wordt, als de eenige, op wien wij, in de dingen, die onze zaligheid betreffen, steunen mogen, zoodat Hij alleen de grondslag is onzer hope en het geheim van aller samenbinding.

Daardoor juist dat de apostelen, in aansluiting aan het bestel des Vaders, in hunne, tot grondvesting der kerk dienende prediking, Jezus Christus aankondigden als dengene, op wien de gemeenschap der geloovigen, tegelijk met elk hunner in het bijzonder, als op zijnen grondslag rust, stelden zij een levenden persoon tot fondament der kerk. Hadden zij slechts begrippen of waarheden verkondigd, b.v. de leer der Wet, zoo zouden zij wel een fondament gelegd hebben, maar geen, dat levend was. De gemeenschap, uit het geloof aan zulk eene prediking geboren, zou niet gerust hebben op een levenden persoon, zoodat hare leden niet lichaamsgewijs verbonden waren, als zulken, die van éénen geest doordrongen en door één hoofd van binnen uit bestuurd werden.

Daardoor zou het zulk eene gemeenschap aan innerlijke eenheid en voortdurend bestand ontbreken. Den apostelen was het niet genoeg dat de menschen iets goeds en waars geloofden, en zich in een gemeenschappelijk geloof tot eene eigene gemeenschap vereenigden, ja, zelfs niet, dat zij iets omtrent Christus geloofden; neen, zij riepen de menschen tot Christus zelven, om in Hem te gelooven, en brachten allen, die in Hem geloofden, door den doop in rechtstreeksche gemeenschap met Hem. Voortaan zouden zij elk voor zich op Hem steunen en met Hem leven, en zoo eene gemeenschap vormen, die in Hem haar bestand had. Daarom heeft Paulus ten volle recht, om zekere wijziging in het beeld aan te brengen, door den hoeksteen als een wortel voor te stellen, waaruit het geheele gebouw opwast, als hij vs. 21 zegt: *Op welken het geheele gebouw, bekwamelijk samengevoegd zijnde, opwast tot eenen heiligen tempel in den Heere.* De hoeksteen toch is een „levende” steen, die tot wortel dienen kan, waarop het geheele gebouw zoo opwast, dat de steenen, ook „levend” zijn, vgl. 1 Petr. 1 : 5, innerlijk saamgevoegd tot één wonderschoon en wèl ingericht geheel. Maar hoe hoog en breed deze Tempel ook opwast, steeds blijft zij in Hem, te weten, in Christus, nooit van Hem onafhankelijk of vervreemd. Hij blijft tot in eeuwigheid den tempel dragen door zijne kracht, en vervullen met zijnen Geest.

Op welken ook gij mede gebouwd wordt tot eene woonstede Gods in den Geest, zoo eindigt Paulus zijne aangrijpende beschrijving van de genade, welke God den uitverkorenen uit de heidenen bewezen heeft. *Ook gij*, men voelt des apostels hart bij het nederschrijven dezer woorden kloppen. Wat niemand had verwacht, mensch noch engel, is geschiedenis geworden; ook de heidenen worden als levende steenen medegebouwd op den hemelschen hoeksteen, Christus, tot eene geestelijke woonstede Gods. ’t Was Gods eeuwig voornemen om Zichzelven uit menschen eene Woonstede te bouwen, waarin Hij wonen zou, door haar te vervullen met zijnen Geest, en blijven zou in eeuwigheid. Niet uit Joden alleen wilde Hij zich dezen Tempel bouwen, neen, uit alle volk nam Hij er de bouwstof toe; uit de menschheid zelve zou deze Tempel worden opgericht. Worden slechts enkele steenen van heidenschen oorsprong aan dezen Tempel gevonden? Neen, ’t is eene schare, die niemand tellen kan, de schare uit alle volk en taal, die ginds voor den troon aanbidt. Hoe hooger het gebouw opgetrokken wordt, des te meer steenen ziet men er aan, die van vreemde herkomst zijn; en — op elk dier steenen staat geschreven: ontferming Gods. Is

de bekeering van den Jood een teeken van Gods trouw, die haar woord houdt, ook al heeft het volk, waaraan de belofte gedaan was, zijnen Zoon aan het kruis geklonken, in die van den Heiden doet vóór alles Gods erbarming zich kond. Ja, hoe dichter de bouw zijne voltooiing nadert, des te meer komt het uit dat God het ellendige verkoren heeft, opdat geen vleesch voor Hem roemen zou; eerst neemt hij het geheiligde, den Jood, dan volgt het beschaafde, den Griek, ten laatste neemt Hij de grondstof voor zijnen Tempel uit wat geheiligd noch beschaafd is, uit de volken der barbaren, uit de stammen der wilden, ja, waaruit niet!

Maar hoe verschillend de herkomst der steenen ook is, toch zijn zij allen bekwamelijk saamgevoegd, zoodat de verscheidenheid dient voor de schoonheid van het geheel. Aan dezen Tempel is geene eenvormigheid te laken — elke steen heeft eigen vorm en is van eigen kleur; maar omdat alles op zijne juiste plaats is aangebracht, werkt de verscheidenheid tot de eenheid mede. Er is aan dezen Tempel evenmin iets toevalligs en overbodigs, iets wanstaltigs en verkeerds, als aan een welgewassen boom. Alles werkt hier elkander in de hand; het deel heeft het geheel noodig, en het geheel kan geen deel missen; er is niets te veel en niets te weinig aan; gij kunt er niets van afdoen, en niets aan toevoegen, of de schoonheid er van is weggenomen. De Bouwmeester was waarlijk een Kunstenaar, Hebr. 11:10. Trouwens wilde Hij zich door dezen Tempel eere geven; het moet een werk zijn, dat zijnen Maker looft. Daarom gelden alle beloften, ooit aan eenigen tempel gedaan, dezen Tempel, van welken elke andere slechts een voorbeeld was. Reeds vele eeuwen bouwt God aan dezen Tempel, met zijne vele medearbeiders onder zich, maar nooit weken zijne oogen ooit een oogenblik van zijn bouwwerk af; dag en nacht rusten zij er op. De bouwers brengen soms verkeerde bouwstoffen aan, werken traag, werken verkeerd, maar alle gebrekkige instrumenten ten spijt zal God zijn werk voltooien. Vele vijanden omringen den Tempel, om zijnen bouw tegen te houden, en wat opgericht werd af te breken; toch zal de Tempel, tot beschaming der hellemacht, worden voltooid. Dat gelooven wij; want te zien is de voltooide Tempel nog niet; eerst de tweede wereld zal hem dragen, eerst de toekomende eeuw hem voleindigd zien. Wat wij nu zien is zijn aanvang, half opgebouwde muren, waartusschen wij het alwijze plan van den bouw niet kunnen ontdekken, bouwstoffen van allerlei aard dooreen opeengehoopt. Er is zelfs zooveel aan dezen Tempel dat er niet aan behoort; zooveel onheiligs, dat er na zijne vol-

tooiing niet aan zal worden gevonden. Ook dat bevreemde ons niet. De huichelaren, die in de kerk van hier beneden worden gevonden, doen onbewust hunne diensten mede; zij zijn het steigerwerk, dat wel den Tempel onzichtbaar maakt, maar toch voor den opbouw gebruikt wordt, en straks, als het huis is voltooid, valt het steigerwerk naar beneden, en vertoont zich de Tempel daarachter in zijn maagdelijk schoon aan aller oog.

Om deze oorzaak (ben) *ik Paulus de gevangene van Christus Jezus voor u, die Heidenen zijt*, zoo vangt het derde hoofdstuk aan. De inlassching van het woordje *ben* maakt deze zinsnede tot een afgerond geheel, en beperkt Paulus' bedoeling tot de gedachte, dat hij om der Heidenen wil een gevangene van Christus is. Vele uitleggers echter laten deze inlassching weg, en ronden den zin niet af, maar verbinden vs. 1 en vs. 14 tot één geheel. Deze opvatting van den tekst beveelt zich aan, doordien zij ons niet dwingt eene uitlegging op eene inlassching te bouwen; daarbij houdt zij rekening met de omstandigheid, dat in vs. 14, blijkens den gelijken aanhef, vs. 1 weer wordt opgevat. Volgens haar, wil Paulus zijnen lezers zeggen, dat hij uit oorzaak van de genade, die God hun alreeds bewezen heeft, zijne knieën buigt, om hunne volmaking in den staat des heils van God te bidden, vs. 14. Niet van zijne banden zoozeer als wel van zijne gebeden wil Paulus tot zijne lezers spreken. Dat hij van zijne banden melding maakt, geschiedt alleen met de bedoeling, om aan te wijzen, dat de bijzondere betrekking, waarin God hem tot de uitverkorene Heidenen stelde, hem eene Goddelijke aanwijzing is, en heilige vrijmoedigheid geeft hen in den gebede te gedenken. Om der Heidenen wil was hij een gevangene voor de zaak van Christus; was hij dan niet de aangewezene man om voor hen te bidden? Zoo wijst hij hen, vóór hij hen in zijn bidvertrek inleidt, om hen te laten hooren, wat hij voor hen vraagt, op zichzelven, om wat hij van zijne voorbidding zeggen zal bij hen in te leiden. Maar terwijl hij dit in vs. 1 doet, rekent hij met de mogelijkheid, dat niet al zijne lezers begrijpen wat het zegt, dat hij een gevangene om hunnentwil is. Daarom wil hij hen, vóór hij verder gaat, duidelijk maken, dat zijne banden een gevolg zijn, niet zoozeer van zijn persoonlijk christendom, dat hij met alle andere apostelen gemeen had, als wel van het eigenaardig standpunt, dat hem van hen als apostel der Heidenen onderscheidde. De onwetendheid toch kon er aanleiding toe geven, dat zij, inplaats van uit zijne banden troost te scheppen, er aanleiding

uit namen om moedeloos te worden, en in hunnen ijver te vertragen, vs. 13. Daarom gaat Paulus er toe over om hen ten volle aangaande het eigenaardig karakter van zijn apostelschap in te lichten. Deze toelichting vinden wij vss. 2—13; welke verzen samen een tusschenzin vormen, die de vss. 1 en 14 van elkander scheidt.

Indien gij maar gehoord hebt van de bedeeling der genade Gods, die mij gegeven is aan u, zoo vangt de tusschenzin aan. Door „bedeeling" verstaat Paulus het eigenaardig inzicht in Gods heilsraad, dat in Gods vrijmachtige beschikking aan hem is toebedeeld. Door het woord „genade" laat hij uitkomen, dat deze beschikking Gods zich geenszins uit meerdere persoonlijke waardigheid zijnerzijds, maar uitsluitend uit Gods vrije goedheid verklaart. De woorden „voor u," waarvan de beteekenis is: ten behoeve van u — wijzen aan dat Gods beschikking omtrent Paulus de toebrenging der Heidenen tot de volle gemeenschap aan het heil in Christus beoogde. Waarin de beschikking bestond, zeggen de woorden, vs. 3, *Dat Hij mij door openbaring heeft bekend gemaakt deze verborgenheid, (gelijk ik met weinige* woorden *te voren geschreven heb).* God heeft aan Paulus even goed als weleer aan de profeten openbaringen gegeven van zijnen verborgenen raad. Als hij hier van eene hem gegevene openbaring spreekt, heeft hij niet het oog op de verborgenheid, waarvan in hfdst. 1 : 9 sprake was; daar toch wordt de Raad Gods in zijn geheel bedoeld, zooals hij de vereeniging aller dingen in Christus bevat; hier wordt gesproken van een onderdeel dezes Raads, de toeleiding der Heidenen tot het volle deelgenootschap aan het Messiaansche heil, zooeven, hfdst. 2 : 11—22 nader omschreven, en straks, vs. 5, opnieuw voor de aandacht gesteld. Daarop, dat hier bedoeld wordt, wat in het vorige hoofdstuk omschreven is, wijzen de woorden „gelijk ik in het kort te voren geschreven heb," welke woorden niet, gelijk in onze vertaling, als begin van een tusschenzin opgevat, maar als voortzetting van het onmiddellijk voorafgaande beschouwd moeten worden. Met het oog op wat hij van deze verborgenheid in het vorige hoofdstuk geschreven heeft, zegt hij vs. 4, *Waaraan gij,* dit *lezende, kunt bemerken mijne wetenschap in deze verborgenheid van Christus.* Zijne lezers, geoefend als zij zijn in de heilige kunst, om het goddelijke te onderscheiden, hebben slechts te lezen wat hij schreef, om terstond te bemerken, wat verreikend inzicht den apostel gegeven is, met opzicht tot de verborgenheid van Christus' betrekking tot de uitverkorenen uit de volken. Zij zullen er uit zien dat hem de wetenschap gegeven is van eene verborgenheid, *welke in andere*

eeuwen den kinderen der menschen niet is bekend gemaakt, gelijk zij nu is geopenbaard aan zijne heilige apostelen en profeten, door den Geest, vs. 5. Alzoo is den apostel het voorrecht verleend, te mogen weten, wat tot dusver niet geopenbaard was. Niemand wist het te voren, Jood noch Heiden, Priester noch Profeet. Om te doen uitkomen hoe algemeen de onwetendheid op dit punt was, gebruikt Paulus met opzet den term: kinderen der menschen; anders gezegd, het menschelijk geslacht. Wat God voor allen verborgen hield, openbaarde Hij aan zijne heilige „apostelen en profeten," dat is, aan de zendboden des Evangelies, hier zoowel profeet als apostel geheeten, omdat zij in het ontvangen van openbaringen met profeten gelijk stonden, en gelijk gezag hadden als dezen. Inzonderheid is Paulus in deze verborgenheid ingeleid; trouwens, als de eigenlijke apostel der Heidenen had geen der apostelen zooveel licht in den Raad Gods omtrent de Heidenen noodig als hij.

Hiermede beweert Paulus niet, dat God in de vorige eeuwen in het geheel niets omtrent deze verborgenheid geopenbaard hebben zou. Het tegendeel toch is waar. De profeten des Ouden Verbonds hadden godspraken verkondigd, waaruit zich afleiden liet, dat de Heidenen eens tot de volle gemeenschap aan Israëls erfenis zouden worden geroepen. Men denke aan Psalm 87, waarin Filistijn en Tyriër voorgesteld worden als in Sion geboren; aan Hos. 1 : 10, alwaar gezegd wordt, dat tot hen, die tot dusver „geen volk" waren, gezegd worden zal: gij zijt kinderen des levenden Gods; aan Zach. 9 : 7, alwaar van den Filistijn wordt geprofeteerd, dat hij zijn zal als een vorst in Juda. Maar werden deze openbaringen begrepen? Noch door hen, die ze brachten, noch door hen, die ze ontvingen. Er stonden zoovele profetieën daarnaast, die minder ver reikten dan deze, wijl zij, rekenende met de aan Israël toegezegde wereldheerschappij, aan de bekeerde Heidenwereld eene ondergeschikte plaats aankondigden, zooals Amos 9 : 12. Evenals wij de profetieën, die de heerschappij Israëls raken, geene plaats weten te geven, zoo was men onder Israël verlegen met de godspraken, die het toekomstige kinderrecht der Heidenen aankondigden; wij rekenen niet met de toekomende eeuw, waarin het volk Gods over de volken heerschen zal, Openb. 11 : 15; 20 : 6; zij niet met de dagen der apostelen, waarin de olijfboom Israëls, na des stervens nabij te zijn geweest, zijne kracht uit den wilden olijfboom vernieuwen zou, Rom. 11 : 17. Dat blijkt zoo duidelijk uit de theologie der farizeeuwsche school in de dagen van Jezus; daar was het immers een onuitgemaakt punt van geschil of de proselieten, in

spijt er van dat zij zich lieten besnijden en aan de Wet zich onderwierpen, in den Messiaanschen tijd mede erven en mede heerschen zouden, als volle kinderen van den huize. Maar al mochten er ook zijn, die het laatste gaaf toestemden, toch bleven zij onmetelijk ver achter het standpunt, waarop de Heilige Geest de apostelen, Paulus vooral, gebracht had. De meest verlichten toch gingen nog uit van het denkbeeld, dat de aanvaarding der Wet van Mozes, met al haren omslag, onafwijsbare voorwaarde was voor den bekeerden Heiden, met opzicht tot zijne gelijkstelling met den Israëliet. Men kon trouwens niet anders oordeelen; wie vermocht zich Israël te denken zonder de Wet? Allerminst kon men zich Israël voorstellen als in den Messiaanschen tijd zonder Mozes; de Messias zou immers de Wet bevestigen, instede van te niet doen? Zelfs de profeten werden niet zoover boven het standpunt hunner bedeeling verheven, dat zij zagen wat aan Paulus werd geopenbaard, namelijk, dat Israël in Christus vrij zou worden van de Wet, zoodat de Heiden Israëliet worden kon, zonder de Wet te aanvaarden. Gerust kon Paulus daarom zeggen, dat de verborgenheid, waarvan hij spreekt, nooit *zoo* is geopenbaard als thans aan hem en zijne mede-apostelen. Zij weten het, *dat de Heidenen zijn medeërfgenamen en mededeelgenooten zijner* (Gods) *beloften, in Christus, door het Evangelie*, vs. 6. Men lette er op, „in Christus,” slaat niet op „beloften, maar op medeërfgenamen en mededeelgenooten” terug. Hoeveel wordt in deze woorden niet gezegd, en welke verrukkelijke verborgenheden worden er niet in uitgesproken! De Heidenen erven met Israël, de vreemden met de zonen mede; zij zijn van hetzelfde huis, hfdst. 2 : 19, en van hetzelfde lichaam, hfdst. 2 : 16; alle beloften, aan Abrahams zaad gedaan, gelden ook hen, hfdst. 2 : 12. Hoe zijn zij het geworden? Door de besnijdenis? Neen, „in Christus;” door van Christus te worden werden zij Abrahams zaad, en naar de beloftenis, erfgenamen, Gal. 3 : 29, en het Evangelie was het middel, waardoor zij van Christus werden. Zoo zegt het Paulus, zoo openbaarde het God; dat de Heidenen het hooren en zich verblijden!

Maar waartoe heeft God Paulus zóó verlicht? God deed het in het belang der Heidenen. Men leze slechts vs. 7. In aansluiting aan het woord: Evangelie, in vs. 6, zegt Paulus: *Waarvan ik een dienaar geworden ben, naar de gave der genade Gods, die mij gegeven is naar de werking zijner kracht.* „Dienaar van het Evangelie” zoo heet de bevoorrechte, wien God machtigde om de blijde boodschap van de verlossing in Christus tot kennis der menschen

te brengen, en hen tot het geloof te bewegen. Door er onmiddellijk bij te voegen dat hij dat is „naar de gave Gods," stelt hij in het licht, dat zijn ambt eene gave is. Hierdoor wil hij tegelijk zijne hooge waardeering van de bediening te kennen geven, en de gedachte uitspreken, dat niemand zich de eere van het ambt aanmatigen mag. Opdat niemand denke, dat Paulus deze gave der bediening om eenige verdienste of uitnemendheid zijnerzijds ontvangen zou hebben, stelt Paulus de „genade" Gods voor als den grond der gave. Niets was Paulus in zichzelven; niet het ambt, maar den dood had hij zich waardig gemaakt. Het ambt werd juist aan hem geschonken, opdat het aan hem blijken zou, dat het gave der genade is. Door er bij te voegen: „die mij gegeven is naar de werking zijner kracht" wijst de apostel terug op de krachtige werking Gods, die zich in zijne roeping en bekwaammaking tot het ambt openbaarde. Uit den verbitterdsten der tegenstanders maakte God den uitnemendsten der apostelen; zoo aan eenen, dan is aan hem gebleken dat de werking van Gods kracht onweerstaanbaar is. In vs. 8 herhaalt Paulus de gedachte van vs. 7; echter breidt hij ze hier eenigszins uit. Men kan er uit zien, hoe groote behoefte hij heeft om zijne eigene onwaardigheid tegenover de hem verleende eer te laten uitkomen. *Mij*, zoo zegt hij, *den allerminste van al de heiligen, is deze genade gegeven, om onder de Heidenen door het Evangelie te verkondigen den onnaspeurlijken rijkdom van Christus.* „Mij, den allerminste!" Men heeft de opmerking gemaakt, dat het hier gebruikte woord nergens elders voorkomt, noch bij de gewijde, noch bij de ongewijde schrijvers. Minder dan de minste — zoo luidt het letterlijk; men ziet, het is met opzet gekozen, misschien wel gemaakt: het woord „minste" was Paulus veel te zwak. Tegenover het allergeringste staat het alleruitnemendste: de verkondiging van den onnaspeurlijken rijkdom van Christus. Paulus gevoelt zich als overstelpt door de gedachte, dat God in zijn persoon deze twee aaneen verbonden heeft. Er is toch geen voortreffelijker werk dan de verkondiging van het Evangelie; tot dat werk geeft genade hier kracht en aan dat werk verbindt genade ginds loon; dit werk vernieuwt de harten der zondaren, verandert het gelaat der wereld, brengt Christus tot eere, vestigt het koninkrijk Gods, en doet het raadsbesluit der eeuwige wijsheid geschiedenis worden. Paulus is als overstelpt door de gedachte dat zulk een werk is opgedragen aan hem, den ouden verdrukker, den vroegeren lasteraar! Grootere eere werd er hem door verleend dan aan apostelen wier roeping zich, tot dusver tenminste, tot

Israël beperkte; want is het eene groote eere aan den Jood het Evangelie te prediken, grootere eere is het, dit den Heidenen te mogen doen. En waarom acht Paulus dit nog grootere eere? Daarom misschien dat hier het arbeidsveld wijder en de oogst ruimer is? Neen; maar omdat het Evangelie, zooals het den Heidenen verkondigd wordt, het onnaspeurlijke van den rijkdom van Christus doet uitkomen. Hoe rijk toch moet Christus niet zijn, aan licht en kracht, aan verdienste en heerlijkheid, als Hij eene gansche wereld verlichten, zaligen, regeeren kan! Ware het Evangelie alleen aan den Jood verkondigd, het zou den schijn hebben, als kon Christus slechts één volk behouden. Maar wie zal zijnen rijkdom uitspreken nu Hij Zaligmaker der wereld blijkt te zijn? Uitspreken — neen, dit woord is hier van onpas. Het laat nog ruimte over voor den waan als zou men den rijkdom van Christus tenminste met zijne gedachten kunnen omvatten. En ook dit kan niet; zijn rijkdom is „onnaspeurlijk."

En allen te verlichten, dat zij mogen verstaan, *welke de gemeenschap der verborgenheid zij, die van* alle *eeuwen verborgen is geweest in God, welke alle dingen geschapen heeft door Jezus Christus*, zoo vaart Paulus vs. 9 voort. De inlassching der woorden: „dat zij mogen verstaan" — wordt overbodig bij de vertaling: en voor allen in het licht te stellen. Met deze woorden wijst Paulus aan van hoe ver-reikende strekking het hem opgedragen ambtswerk is. Paulus behoudt door zijne prediking niet slechts zielen, door haar verspreidt hij tevens een licht, dat al wat mensch heet den tot dusver verborgenen heilsraad doet zien. Nu weten zij welke de „gemeenschap der verborgenheid" is, die van alle eeuwen her in God verborgen was. Het woord „gemeenschap" is in vele handschriften door het woord „bedeeling" vervangen, misschien wel terwille van vs. 2; hier ter plaatse is echter geene sprake van de goddelijke beschikking, omtrent het eigenaardig deel der apostolische ambtstaak, den apostel der Heidenen toebetrouwd, maar van de gemeenschap der Joden en Heidenen in Christus, besloten als zij lag in den eeuwigen verborgenen Godsraad. Eene „verborgenheid" heet Paulus deze gemeenschap, omdat God haar in Zichzelven geheim gehouden had, tot tijd en wijle, dat Hij zijnen apostelen en profeten zou openbaren, wat Hij omtrent haar bij Zichzelven besloten had. De bijvoeging: „welke alle dingen geschapen heeft" dient om aan te wijzen dat God recht heeft om hieromtrent naar zijn welbehagen te besluiten; als de Schepper aller dingen mag Hij ook de Beschikker aller dingen zijn. Dat de woorden: „door

Jezus Christus" in de meeste en beste handschriften weggelaten worden, zij als in het voorbijgaan opgemerkt. Gesteund wordt de meening, dat zij ook in het oorspronkelijke handschrift niet aangetroffen werden, door de omstandigheid dat hier ter plaatse sprake is van wat vóór de vleeschwording geschiedde, en de naam Jezus nergens in de Schrift van den Christus vóór zijne vleeschwording gebruikt wordt.

Nog verder zelfs reikt de bedoeling Gods met de toebedeeling van het Evangelie aan onzen apostel. In de vss. 10, 11 toch luidt het: *Opdat nu, door de gemeente, bekend gemaakt worde aan de overheden en de machten in den hemel de veelvuldige wijsheid Gods, naar het eeuwig voornemen, dat Hij gemaakt heeft in Christus Jezus, onzen Heere.* Het woord „opdat" slaat waarschijnlijk terug op de woorden „die van alle eeuwen verborgen is geweest" van vs. 9; bij deze opvatting toch komt de tegenstelling, door het woord „nu" aangewezen, het sterkste uit. God hield zijne wijsheid verborgen, tot den tijd toe, dat zijn raadsbesluit zich vervulde in de verschijning eener gemeente uit Joden en Heidenen bijeengebracht, opdat zij bepaaldelijk door tusschenkomst van deze, aan de engelen des hemels zou worden geopenbaard. Paulus openbaart de verborgenheid aan de menschen; de gemeente, die er als vrucht zijner prediking ontstaat, zet zijn werk voort, en verkondigt de goddelijke wijsheid aan de engelen.

Daarmede wordt niet gezegd dat de gemeente rechtstreeks het woord tot de engelen zou richten. Mogelijk geschiedt dat straks, in de toekomende eeuw, als menschen en engelen samen rondom den troon des Eeuwigen zullen staan; hier kan en mag dat niet. Ook is het niet noodig. Zonder een mond te hebben, getuigen de zonnen en sterren ons van de oneindige kracht en eeuwige goddelijkheid Desgenen, die hen heeft gemaakt; want aan ons menschen is het vermogen ingeschapen om het onuitgesprokene te verstaan, het woord zonder woord, Rom. 1 : 19. Zouden de engelen, zooveel hooger begaafd dan wij, iets meer behoeven? Evenmin als wij, hebben zij, om ons te verstaan, ons woord van noode; gelijk de zon licht verspreidt, enkel door zich te vertoonen, zoo verlicht de gemeente de engelen enkel door er te zijn. Ook al is de gemeente het zich niet bewust, zoo doet zij toch eene openbaring van zich uitgaan, die van zelve haren weg naar de hemelen vindt, om er de wetenschap zijner bewoners te volmaken. Wien moet dit niet tot in het diepst zijner ingewanden treffen? In het rijk der schepping gaat alle licht van den hemel uit; het klimt

niet, maar het daalt; de aarde is steeds het ontvangende deel, en het oog der menschen ziet steeds uit naar boven. Maar hier doet zich een nieuw en weergaloos verschijnsel voor. Uit den boezem, niet der hemelsche, maar der aardsche gemeente rijst een licht hemelwaarts, dat meer openbaart, dan de hemel ooit ter kennis van ons heeft gebracht. Trouwens is niet de hemel en de engel, maar de aarde en de mensch, het middelpunt van Gods werk en de hoofdgedachte van Gods raad; hier, op onze kleine wereld, staat het wit, waarhenen God zich beweegt, en wordt het uitgangspunt eener nieuwe schepping Gods; van hieruit wordt zelfs het heelal op eenen nieuwen grondslag herbouwd. Wat van God „kennelijk" is, de schepselen openbaren het van het begin der wereld af; de gemeente doet echter meer, zij verkondigt het „verborgene" Gods, de eerste en laatste, de diepste gedachte zijns harten, waarin zijne heerlijkheid zich ten volle openbaart, om er zelfs hen, die eeuwen lang Hem van aangezicht kennen, door te verrassen en er in verrukking door te brengen. Hier beneden, niet daar boven, is de laatste leerschool der engelen; hier gaat hunne zon op; en wèl moet het licht, dat van hier tot hen opklimt, groot van glans zijn, daar het in hun licht, hoe schitterend het ook zij, nog licht geven kan. Dat de kerk getroost zij; de wijzen dezer wereld weigeren naar haar te luisteren, en gaan haar minachtend voorbij, maar eene wolk van engelen omringt haar, om in den spiegel harer verschijning de oneindige wijsheid Gods te aanschouwen.

Wij spraken steeds van engelen; het ontga onze aandacht echter niet dat Paulus dezen titel hier ter plaatse niet gebruikt, maar van „Overheden en Machten" spreekt. Waarom noemt hij de engelen zoo? Omdat zij werkelijk Overheden en Machten zijn, anders gezegd, hemelsche dienaren Gods, wien het werk van regent opgedragen is, zoodat zij namens Hem regeeren, en als vorsten en rechters het goddelijk gezag in de schepping handhaven, getreden in dienst der gerechtigheid. Dat blijkt duidelijk uit de Schriften. Zij worden ons voorgesteld als medewerkzaam bij de afkondiging der wet; zij bestelden het goddelijk rijksgebod in Mozes' handen, Hand. 7:53; Gal. 3:19; Hebr. 2:2. Door gericht handhaven zij de gerechtigheid; want zij straffen de zonde, 2 Sam. 24:16. Maar den verdrukte helpen zij aan zijn recht; bepaaldelijk komen zij de Gemeente Gods te hulp, om haar van hare vijanden te verlossen, 2 Kon. 19:35, of om hare dienaren te redden, Hand. 12:11. Ook hebben zij in de aardsche staatkunde het leeuwendeel; de vorsten der koninkrijken toch worden door hen ge.

sterkt, Dan. 11:1, of verdwaasd, 1 Kon. 22:21, of weerhouden, Dan. 10:13, 20. Ook worden zij gebruikt om de Overheden en Machten uit het rijk der duisternis, die de Machthebbers dezer wereld tegen het volk Gods ophitsen, te weerstaan, Dan. 10:13, 20. Zij zullen een werkzaam aandeel nemen in het gericht, dat Christus bij zijne wederkomst houden zal; want zij zullen de vijandige machten van het geestenrijk en van het wereldrijk nederwerpen, en de vonnissen tegen de booze engelen en menschen uitvoeren, Matth. 13:49; Openb. 19:14; 20:1. De Overheden en Machten dezer wereld mogen de kerk vijandig zijn, en raadslagen tegen haar bedenken, de kerk kan toch gerust zijn. Er zijn nog andere en hoogere Overheden en Machten; dat het oog onzes geloofs slechts geopend worde, en wij zullen ze zien. Zij volbrengen de roeping der machthebbende Overheid om de kerk te beschermen, haren voortgang te bevorderen, en hare vijanden neder te werpen; hun, de heilige Overheden, de heilige Machten, die niets zoeken dan de eere Gods en het heil der uitverkorenen, is deze eere weggelegd, om met de wapenen hunner wijsheid en sterkte op het gebied des burgerlijken levens ten nutte der kerk werkzaam te zijn. Niet aan de Overheden en Machten dezes tijds, slechts aan hen, vertrouwde God de belangen zijner geliefde gemeente toe: de koningen der aarde zullen eerst in de toekomende eeuw met hen werken. O kerk, hef uwe oogen opwaarts; denk aan de hemelsche macht, wier wijsheid alle vorsten in de strikken hunner eigene staatkunde vangt, en wier onzichtbaarheid haar voor uwe vijanden dubbel gevaarlijk maakt.

Nu valt de openbaring, door de gemeente gegeven, juist binnen de grenzen van het gebied, waarop de engelen zich krachtens hun ambt bewegen. Wat toch heeft de gemeente bekend te maken? De veelvuldige wijsheid Gods, antwoordt de heilige apostel. Het is de wijsheid Gods, zooals zij zich geopenbaard heeft in zijn raadsbesluit omtrent de gemeente, hare verschijning en hare samenstelling, alsmede omtrent de wegen, die tot hare verschijning zouden leiden. Dit houde men wel in het oog. Wat de gemeente den engelen bekend heeft te maken is wijder van omvang, dan wat de apostel der wereld te verkondigen heeft. Paulus heeft allen in te lichten omtrent den wille Gods dat de Heidenen medehuisgenooten en medeërfgenamen zouden zijn; zijne bijzondere taak beperkt zich alzoo tot een onderdeel van den wijdvertakten raad Gods. De gemeente daarentegen is er om de wijsheid, die aan dezen raad in zijn geheel gedacht ten grondslag ligt, kenbaar te

maken. Daardoor juist wordt de openbaring, die zij geeft, voor de engelen zoo aantrekkelijk, ja, eene vervulling van hunne behoefte, en een middel tot hunne volmaking. Wat kan den rijksdienaar begeerlijker zijn, dan kennis te nemen van de regeeringswijsheid van zijnen koning? Hier worden deze getrouwe dienaren in den raad des rijks toegelaten, om bekend te worden gemaakt met het verheven plan, dat aan alle bevel, aan hen gegeven, en aan alle werk, van hen gedaan, ten grondslag lag. Het volle licht over de wijsheid Gods, waarnaar zij zoo verlangend uitzagen, 1 Petr. 1 : 12, is thans over hen opgegaan. In dat licht wordt hun alles licht; zij begrijpen het waarom en het waartoe van hunne diensten aan de gemeente Gods; de beteekenis van hun werk wordt er in hunne schatting grooter door, dat het in dienst staat van zulk een voortreffelijken raad; hunne gewisheid, dat het Godsrijk, door de wijsheid van zulk een raad gedekt, zeker triumfeeren zal, wordt er door verhoogd. Met verhoogden klank prijzen zij, van het licht der kennis van Gods wegen omstraald, hunnen God, en met vernieuwde kracht omgorden zij zich om het hunne er aan toe te brengen dat de wijsheid zijns raads ten volle werkelijkheid worde. Zoo werkt de kerk, krachtiger en verder dan zij weet, op de onzichtbare wereld in, en helpt zij, van de bijzonderheden haars werks onbewust, om ook daar alles tot de volle hoogte zijner maat te brengen.

Waarin bestaat de wijsheid van *het eeuwig voornemen, dat Hij gemaakt heeft in Christus Jezus, onzen Heere?* zoo vragen wij verder. De engelen kunnen op deze vraag allicht vollediger antwoord geven dan wij; meer toch verkondigt de gemeente van de wijsheid dan zij zelve van de wijsheid weet. „Zeer veelvoudig” toch is de wijsheid van het eeuwig voornemen Gods, om in Christus Jood en Heiden tot zijne kinderen en erfgenamen aan te nemen; zij treedt in zoo omvangrijke beschikkingen te voorschijn en vormt zulk een saamgesteld plan, dat geen mensch ze kan overzien. Toch behoeven wij de vraag niet geheel onbeantwoord te laten, al kunnen wij slechts de uiterste einden van Gods wegen aanwijzen, Job 26 : 14. Wij hebben slechts gebruik te maken van het licht, dat Paulus in Rom. 11 op de Wijsheid van Gods Raad vallen laat.

In de vorige eeuwen was Gods Wijsheid verborgen; het geloof hield aan haar vast, maar het verstand doorzag haar nog niet. Wie toch kon vooruit zien, dat de wegen, die God in de dagen des voortijds insloeg, leiden zouden tot een betoon van barmhartigheid aan geheel de wereld? Hoe toch ving Hij aan? Hij begon met schijnbaar zulk een betoon onmogelijk te maken; de historie

week naar allen oogenschijn voortdurend af van wat achterna haar oogwit bleek te zijn. Te Babel splitste God de menschen in volken, richtte, reeds door elk eene eigene spraak op te leggen, een scheidsmuur tusschen hen op, die niet licht weggenomen kon worden, en verstrooide ze over de gansche aarde. Is dat de weg om de kinderen onzes geslachts onder één Hoofd te vereenigen? Hoeveel geschikter gelegenheid tot verwezenlijking van deze verhevene gedachte scheen het menschdom vóór den zondvloed aan te bieden, toen alle menschen één volk waren en ééne taal spraken? Nog verder zelfs schijnt God van zijn wit af te gaan. Van alle volken trekt Hij Zich terug om ze, zonder licht en zonder hoop, in hunne eigene wegen te laten wandelen, Hand. 14 : 16. 't Is als heeft Hij ze allen verstooten; van voornemen toch om God van een volk te wezen, wendt Hij van alle bestaande volken het oog af, en brengt zelf Zich een volk voort uit het verstorven lichaam van Abraham en de verstorvene baarmoeder van Sara, een volk des wonders. Eene breede kloof maakt Hij tusschen dit volk en de volken; Hij geeft het eene eigene wet, eene eigene levensopvatting, ja, eene bijzondere bloedsmenging, een bijzonderen lichaamsbouw, en stort zijn volk en de andere volken een wederzijdschen, instinctmatigen weerzin tegen elkander in het hart. Zoo breed is deze kloof, dat de Jood, ook waar hij van zijnen God onder de volken dezer wereld teruggestooten werd, als olie op de volkerenzee blijft drijven. Eeuwen lang beperkt zich Gods verbond tot dit enkele volk, in spijt ervan dat het haast te klein is, om onder de volken mede te tellen. Israël alleen schijnt eene plaats in zijn hart te hebben; het overblijfsel, dat het nakend gericht den volken laten zal, zal het koningsvolk slechts, gelijk de Gibeonieten van weleer, als houthakker en waterputter worden ingelijfd. Zelfs onder Israël zelf schijnt God van zijn doel af te gaan. Van ter zijde, Rom. 5 : 20, komt de Wet in, niet als een regel des levens slechts, maar als een Wet, wier geboden niemand des volks kan overtreden, of hij valt den vloek toe. Een slagboom is deze Wet, niet slechts tusschen Israël en de Heidenen, maar, erger nog, tusschen Israël en de Belofte. Het is waar, er verschijnt een Verlosser, die 's volks gerechtigheid wordt; maar het schijnt wel alsof God ook tusschen den Christus en Israël eene klove wil maken. Immers verblindt Hij zijn volk gelijk Farao weleer. In zijn waan klemt Israël zich vast aan eene Wet, die het voor haren vloek opeischt, als aan zijne hoop en zijn roem. Zie hoe het zich beijvert om den ladder der geboden op te klimmen, en in zijn Messias, gelijk in het rijk,

dat Hij zijnen volke opricht, het loon zijner eigene verdienste in te oogsten! Daarom verwerpt het, blind voor zijn eigen belang, den Eenige, die het tot gerechtigheid wezen kon. Daarom valt het van de ladder af, waarlangs het hemelwaarts wilde klimmen, het verderf in de armen, als een dwaas die den weg naar den afgrond aanziet voor den weg naar het paradijs. Een klein overblijfsel wordt wel de zaligheid deelachtig; maar de Raad Gods, die Israël en de volken omvatte, schijnt verijdeld, en geen andere slotsom verkregen uit het vele en grootsche, dat voorafging, dan de behoudenis van eenige duizenden Joden.

Toch waren de schoone woorden, die de profetie alle eeuwen door gesproken had, geene ijdele klanken. God komt gewis tot zijn doel; op zijne wegen wandelt Hij met zekeren tred, Zich bewust, dat zij rechtstreeks naar hun doel leiden. Waar alles verloren schijnt is werkelijk alles gewonnen. Op zijnen gang door de geschiedenis liet God veel achter Zich, de Heidenen en Israël saâm, maar om te komen tot wat uitgangspunt van eene wederoprichting aller dingen, van eene vereeniging aller dingen wezen zou. Wat ook verloren is, de Christus is gewonnen, het Hoofd, onder welk alles weer saamgevat worden kan, gedekt door zijne gerechtigheid, vernieuwd door zijnen Geest. Ook staat deze Christus niet alleen. Rondom Hem is alvast eene gemeente vergaderd; de dag des Pinksterfeestes deed ze uit hare windselen te voorschijn komen, heerlijk en vrij, versierd als eene maagd op haren hoogtijdsdag. In haar leeft de olijfboom Israëls voort; hare leden zijn de takken, en de vruchten, die zij dragen, wegen op tegen de schade, die de olijfboom door de afkapping der ongeloovige takken leed. Op haar vestigen de engelen vragend het oog; is deze gemeente aanvang of einde, slotsom of uitgangspunt, wat is zij? Zij zelve, nog niet ingeleid in de diepte en hoogte, breedte en lengte van den Raad Gods, weet nog niet, dat zij, hare heerlijkheid en heiligheid ten spijt, eerst dan openbaring van Gods wijsheid wordt, als zij hare tente uitgebreid, en de Heidenen als huisgenoot opgenomen heeft. Het kost haar veel om te buigen onder een goddelijk bestel, dat de engelen des hemels juichen doet; maar zij buigt, en neemt, al geeft zij er ook nationale verwachtingen mede prijs, en al maakt zij er de breuk met eigen volk ook volkomen door, wie uit de volken gelooven, als kinderen Abrahams in haar midden op. Zoo wordt zij de vreugde der engelen. Deze zoo kleine, zoo geminachte gemeente vertoont, aangemerkt als gemeenschap van Joden en Heidenen in Christus, de heerlijke, de geprofeteerde

toekomst, waarin de beide helften, waarin het menschdom in godsdienstig opzicht verdeeld was, één volk, één rijk Gods zullen worden; zij is er aanvang en type van. En hoeveel wijsheid verraden de wegen niet, waarlangs God tot deze aanvankelijke vereeniging van Jood en Heiden kwam! God is gestreng geweest tegen Israël omdat Hij barmhartig was tegenover de volken; want door den val der Joden is de zaligheid den Heidenen geworden, Rom. 11:11. Had de Christus terstond na zijne verheffing het rijk aan Israël opgericht, dan zou reeds toen, in plaats van straks, de profetie vervuld zijn, die de Volken door den Messias en Israël richten laat, en slechts hun overblijfsel behouden, maar zóó, dat het knecht van het verheerlijkt koningsvolk wordt, Amos 9:12. Daarom hield God, gebruik makende van zijn recht om Israëls zonden in naam der Wet te straffen, het volk blind, opdat het zich niet bekeeren zou tot den Messias, en genezen worden, Matth. 13:15. De takken moesten van hunnen eigenen olijfboom afgehouwen worden, opdat er ruimte komen zou voor ons, takken van den wilden olijfboom, om te worden ingeënt. Nu blijkt het dat Israël niet ten koste, maar ten bate der volken verkoren is; zelfs door zijn val moet het der wereld tot zegen zijn. Maar nog is God niet aan het einde zijner wegen. Israëls roeping en verkiezing is onveranderlijk, Rom. 11:29; was Israël middel voor de Heidenen, der Heidenen bestemming is op hunne beurt middel voor Israël te zijn. Zij zijn er om als zulken, aan wie God het deel der kinderen gegeven heeft, dezen tot jaloerschheid te verwekken, Rom. 11:14, 31, opdat ook zij aan hun eigen huis aankloppen, en den verworpenen Eerstgeborene, wien de sleutelen des huizes gegeven zijn, al weenende vragen, dat hij ook hen weder opnemen mag. Ook dit zal geschieden; Gods trouw aan eigen zaad en woord is er borg voor. Begonnen met Israël, zal God met Israël eindigen; 't is opdat de gansche wereld, voorwerp als zij was zijner eeuwige liefde, zalig worde, en een voornemen worde uitgevoerd, dat in één volk alle volken omvat.

Wie verwondert zich thans dat de engelen den Raad Gods loven? Hoe doeltreffend toch heeft God niet gehandeld. Ofschoon zijn voornemen medebracht om de volken in zijn Rijk op te nemen, moest Hij wel aanvangen met ze allen te verwerpen; eerst dan toch handhaafde Hij het beginsel zijner heiligheid, dat Hij-zelf, Hij alleen het heil aanbracht, naar zijn vrijmachtig welbehagen, als Hij zelf Zich een volk schiep, waaruit de zaligheid voortkomen zou. Maar door dat volk prijs te geven, nadat Hij er den stam uit voortge-

bracht had, waarop alle volken geent konden worden, en deze te roepen tot gemeenschap aan Christus en de gemeente, om hen straks te gebruiken tot de prikkel, waarmede Hij Israël zelf weer tot zich terugdrijft, heeft Hij getoond de Alwijze, neen, de Eenigwijze te zijn. Wie zal vooruit zijne wegen kennen? Ondoorzoekelijk zijn zij, onnaspeurlijk zijn zij; tot Gods gedachten reiken zelfs de gedachten der engelen niet. Wat Hij wil weet niemand vóór Hij het zegt. In zijnen Raad belichaamt zich geene wijsheid dan de eigene; geen schepsel heeft de eer van zijn raadsman te zijn geweest; geene andere eer heeft het dan zijn besluit uit de uitvoering ervan te leeren kennen. Ziedaar de God, die uit de wèlbegrepene historie des voortijds voor onze verbaasde blikken oprijst. Looft Hem, gij, zijne engelen; looft Hem, gij, zijne dienaars, en gij, mijne ziel! loof gij Hem bovenal.

Maar wie den Vader prijst, wegens het eeuwig voornemen, dat Hij gemaakt heeft, love ook Christus Jezus, onzen Heere, *in denwelken wij hebben de vrijmoedigheid, en den toegang met vertrouwen, door het geloof aan Hem*, vs 12. Want zijn voornemen heeft Hij in Christus gemaakt. 't Is een voornemen, waarvan, zoo men er Christus uit wegdenkt, niets meer overblijft. Was het niet Gods wille, om alles in Christus te verzoenen en te hereenigen met Zich en met elkander? Daarom eert Paulus Hem gelijk den Vader; hij toont er mede dat een Geest hem leidt, wiens werk het is, om den Zoon tot gelijke eere te brengen, als de Vader ontvangt. Die Christus is zijne lezers geen onbekende. Bij ervaring weten zij welke eene gewichtige plaats Hij in Gods eeuwig voornemen beslaat. Die vrijmoedigheid, die vertrouwelijkheid, waarmede zij recht hebben tot God te gaan, ontleenen zij ze niet aan Hem? In Hem hebben zij den toegang tot den Vader, zij die eens reden hadden tot de klacht: voor ons geen God. Thans hebben zij, door het geloof van, dat is, in Hem, den Middelaar der verzoening, recht om vrijmoedig en vertrouwelijk tot den Vader te gaan. De uitdrukkingen „vrijmoedigheid" en „toegang met vertrouwen," zijn nagenoeg van gelijke beteekenis. Paulus voegt ze saâm om de overvloeiende mate van genade in het licht te stellen, ons in Christus geschonken, met opzicht tot onze toenadering tot God.

Thans is des apostels toelichting van de eigenaardige verhouding, waarin hij tot de Heidenen stond, ten einde. Dat hij ze gegeven had, om te voorkomen, dat zijne lezers uit zijne banden aanleiding namen om moedeloos te worden en in hunnen ijver te vertragen, blijkt uit vs. 13: *Daarom bid ik, dat gij niet vertraagt in mijne*

verdrukkingen voor u, hetwelk is uwe heerlijkheid. De bede is niet tot God, maar tot de Efeziërs gericht; de bede tot God wordt eerst vs. 14 vermeld. De apostel ducht met het oog op zichzelven zijne verdrukkingen niet; is Gods genade Hem niet genoeg? Maar hij vreest, teeder bezorgd als hij is voor het geestelijk welzijn zijner lezers, dat zij een schadelijken invloed op hen zullen uitoefenen. Het mocht hun eens tot een steen des aanstoots zijn, en hen in hunnen geestelijken loop doen vertragen. Voor het vleesch was er geene eere aan om discipelen van een man te zijn, wien geheel de wereld haatte, zoodat een kerker zijn tehuis was. Daarom zegt hun Paulus dat zijne banden hun niet tot schande, maar tot eere zijn. Dat zij zijne verdrukkingen in dat liefelijk licht bezien, en zij zullen met hem in zijne banden roemen. Wat toch bracht hem in zijne gevangenis? Juist de omstandigheid dat hem een Evangelie was toebetrouwd, dat den Israëliet tot stervens toe ergerde, wijl het tusschen hem en den Heiden een onderscheid uitwischte, dat hij, in zijn nationalen trots, tot elken prijs wilde handhaven. Zoo leert het ons de geschiedenis. Omdat Paulus er voor uit kwam dat de Heidenen enkel uit genade door het geloof in Christus, Israëls medeërfgenamen werden, had Jeruzalem niet gerust voor het hem, als Christus weleer, den Heidenen overgeleverd en in banden gebracht had, Hand. 22:21, 22. Is het dan hunne „heerlijkheid" niet, hun roem en hunne eere, van door God tot medehuisgenooten en medeërfgenamen gesteld te zijn, die hunnen apostel in zijne verdrukkingen brengt? Als zij dit begrijpen, zullen zijne banden, in stede van hun geloof te schaden, hen prikkelen om het Evangelie er te meer om te waardeeren, dat het tot den duren prijs van des boodschappers vrijheid hun verkondigd is.

In vs. 14 keert Paulus tot vs. 1 terug; de tusschenzin is hier ten einde. *Om deze oorzaak*, dat is, omdat gij, Heidenen, huisgenooten Gods en medeburgers der heiligen geworden zijt, hfdst. 2:19, *buig ik mijne knieën tot den Vader van onzen Heere Jezus Christus*, vs. 14, *uit welken al het geslacht in de hemelen en op de aarde genoemd wordt*, vs 15. Onder dit „geslacht" verstaat Paulus geenszins alle schepselen, ook niet alle de redelijke schepselen, de engelen en de menschen, maar alleen hen, die in den hemel of op de aarde het huisgezin Gods uitmaken. Dit komt in het Grieksch duidelijker uit dan in onze vertaling mogelijk is; want het woord geslacht geeft den zin van het oorspronkelijke slechts onvolkomen terug. Het Grieksch toch bevat eene woordspeling. Vader luidt er Pater, en het uit Hem genoemde geslacht patria, welk laatste

woord aanwijst wat wij familie heeten, de gemeenschap, die door den Vader langs den weg van verwekking gevormd is. Door dit huisgezin Gods verstaat Paulus de gemeente der heiligen en de gemeente der engelen, Gods geestelijke familie in beide helften der schepping. Met opzet herinnert hij aan de omstandigheid dat God Vader is van alles wat kind heet in hemel of op aarde, om den grond zijner vrijmoedigheid in het gebed voor de gemeente aan te wijzen.

En wat vraagt hij van God voor de Efeziërs? Vs. 16 geeft het antwoord. Ik buig mijne knieën voor God, zegt Paulus, *opdat Hij u geve, naar den rijkdom zyner heerlijkheid, met kracht versterkt te worden door zijnen Geest in den inwendigen mensch.*

Als Paulus zegt: „naar den rijkdom zijner heerlijkheid" openbaart hij zijne begeerte, dat de gave der kracht, welke hij voor de Efeziërs vraagt, met opzicht tot hare grootte evenredig zij aan den rijkdom des Gevers, bepaaldelijk aan den rijkdom zijner heerlijkheid. Eene krachtsmededeeling begeert hij voor de gemeente, die aan alle schepselen den kreet ontlokt: hoe heerlijk is Hij, die aan zwakke stervelingen zulke eene kracht mededeelen kan!

Voorwerp dezer werking is de inwendige mensch, niet te verwarren met den vernieuwden mensch, daar hier ter plaatse het gemoed van den mensch bedoeld wordt, in tegenstelling tot de naar den kant der zichtbare wereld gekeerde zijde van ons wezen, onzen aardsch-lichaamlijken mensch. 't Is de verborgen mensch des harten, zooals Petrus hem noemt.

Middel tot deze werking is de Geest. God vervult den inwendigen mensch met kracht door zijnen Geest, wiens verborgene werking doordringt tot in de bronnen onzes levens, om daar scheppend in op te treden als uitdeeler van een geestelijk leven, dat bovennatuurlijk van aard is.

Vrucht van deze werking des Geestes in den inwendigen mensch is de inwoning van Christus. Hierop wijzen de woorden: *Opdat Christus door het geloof in uwe harten wone,* vs. 17. Alle werking des Geestes beoogt in ons plaats te maken voor Christus. Zoo kwam de kracht des Allerhoogsten over Maria, om in haren schoot voor den Christus plaats te bereiden. Soortgelijk breidt de Geest zich over onzen inwendigen mensch uit om Christus eene blijvende plaats in ons te geven. De Geest ontvangt Christus in ons; dat is de heilige orde in het werk van God in ons. Misschien vraagt men of Christus dan op dit oogenblik nog niet in de Efeziërs woonde? Voorzeker was Hij in hen; zou Hij echter in hen wonen, niet als een gast bij hen zijn, die slechts even bij ons vertoeft, maar als

een inwoner, die eeuwig bij ons blijft, dan was het noodig dat de Geest voortdurend Hem eene plaats in hen bereidde, door zijne ontvankelijkmakende krachtsmededeeling steeds in verhoogde mate te vernieuwen. Dan zal Christus in hen wonen, als een, die bij ons voor goed intrek genomen heeft, om heel ons huis te beheeren en voor zijne rekening te nemen, zoodat Hij in ons zijn tehuis hebbende, ons van zijne schatten medeleven doet. Dit is het wat Paulus voor de gemeente bidt.

Men houde echter in het oog dat Christus niet op eene lichaamlijke noch op eene onmiddellijke wijze in ons woont, maar door tusschenkomst van het geloof. Alle gemeenschap tusschen onzen inwendigen mensch en den inwendigen mensch van een ander, berust op geloof; dit is eene onomstootelijke zielkundige waarheid. Lichamen kunnen zonder meer in elkander ingelijfd worden; de geesten zijn slechts door het geloof één. Daarom versterkt de Geest, vanzins om Christus eene plaats in ons hart te bereiden, juist ons geloof in Christus, gekend als deze wordt uit het Woord. Hij brengt dat Woord in ons hart als een begrepen, als een geloofd, als een gehoorzaamd woord, zoodat het in ons blijft en eene macht over ons wordt. Hierdoor maakt Hij ons ontvankelijk voor Christus; Hij bereidt er den weg door voor zulk eene vereeniging met Christus, als waarbij deze zelf zijn heilig en heerlijk leven, in ons, met ons, door ons leven gaat, gelijk een wijnstok samenleeft met en zich uitwerkt in de rank. Gelijk de zalving des Geestes Christus zelven, van de ure zijns doops af, in rechtstreeksche gemeenschap met den Vader bracht, Hem de hemelen opende, en in de hemelen overzette, alzoo brengt ons de overschaduwing met de kracht des Geestes in gemeenschap met Hem, ja, met den Vader in Hem. Joh. 14:21, 23.

Is Christus in ons, dan zijn ook wij in Hem; het een is steeds onafscheidelijk aan het ander verbonden. Daarom vervolgt Paulus vs. 17: *en gij in de liefde geworteld en gegrond zijt.* Welke liefde bedoelt Paulus hier? Liefde onzerzijds misschien? In dat geval zou zijne bede deze zijn, dat wij de vrucht der liefde tot God en den naaste voortbrengen mogen, die van het geloof onafscheidelijk is. Deze opvatting heeft echter tegen zich, dat men bij haar met de beelden „geworteld en gegrond" geen weg weet, of men moest vrij gedwongen Christus opvatten als den levensgrond, en de liefde onzerzijds als de gesteldheid, waarmede men zich aan Hem hecht. Bovendien wil Paulus de aandacht niet naar onszelven afleiden; dompelen wil hij ons veelmeer in de volheid der hei-

lige dingen om ons heen. Daarom denken wij hier aan eene liefde, met welke wij bemind zijn. Maar welke liefde wordt bedoeld: die van den Vader of die van Christus? Onzes erachtens is hier van de goddelijke liefde in het algemeen sprake, zooals zij van den Vader uitgaat, in Christus zich openbaart, en door den Geest in ons uitgestort wordt. De orde van Paulus' denkbeelden is bij onze opvatting deze: zoodra de Geest tusschen ons en Christus eene rechtstreeksche gemeenschap in het leven roept, treden wij in eene wereld van liefde binnen. Wij gevoelen ons als op armen der liefde gedragen; uit liefde leven wij, zij is de spijs, die ons sterkt, de drank die ons laaft, en de grond onder onze voeten. Uit haar putten wij onzen levensmoed, aan haar ontleenen wij onze hoop. Van haar ontvangen wij den prikkel tot een nieuw leven, dat der toewijding en der aanbidding. Zoo wordt Gods liefde voor ons wat voor de plant de weldoorvoedde bodem, of voor het huis het welgelegde fundament is. Onze liefde is de vrucht, die op dien bodem wast, of wil men, het gebouw, dat op dat fundament oprijst.

Nog is de keten der oogmerken, waarmede Paulus bidt, niet ten einde. Een nieuw oogmerk geven vss. 18 en 19 aan: *Opdat gij ten volle kondet begrijpen, met al de heiligen, welke de breedte, en lengte, en diepte, en hoogte zij; en bekennen de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat.* Sommigen lezen aldus: opdat gij, in de liefde geworteld en gegrond, ten volle kondet begrijpen, enz.; zij vatten de liefde onzerzijds hierbij op als iets dat ons vatbaar maakt, om de liefde van Christus te verstaan, naar den zielkundigen regel, dat liefde alleen liefde kan begrijpen. Ten onrechte echter; het woord „opdat" slaat terug op het „met kracht versterkt worden" van vs. 16, en wijst alzoo een der oogmerken aan, waarmede Paulus deze krachtversterking voor de Efeziërs vraagt.

Het feit, dat de geloovige Heidenen gelijk voorrecht met de Joden deelachtig geworden zijn, staat vast; daarom wil en bidt de apostel, dat de Efeziërs dan ook „met al de heiligen" de breedte, lengte, diepte en hoogte begrijpen. Maar wat heeft Paulus met deze laatste woorden op het oog? Gods liefde in Christus, waarover hij zooeven sprak, of Gods wijsheid in de vereeniging van Jood en Heiden, van welke vs. 9 meldde? Het laatste zeker niet; de gedachte aan de in vs. 9 genoemde verborgenheid voert ons te ver achterwaarts, naar wat slechts in een tusschenzin en met eene ondergeschikte bedoeling gezegd is. Toch gaat het ook niet aan om zonder meer te zeggen dat de liefde Gods hier bedoeld wordt. De liefde richt zich onmiddellijk tot het hart; wie gelooft,

ziet zich als overweldigd door eene oneindige liefde, die hem van alle kanten omvat. Maar elk gevoel behoort zich om te zetten in begrip. 't Is des Christens roeping om den omvang der liefde te meten, tot hij inziet, dat zij alle grens te buiten gaat, zoodat zij van ons denken niet kan worden omvat. Om dit echter te doen is het noodig dat hij zijn oog vestigt op de openbaring der liefde Gods in Christus. Gelijk wij de grootheid van het werk des Scheppers niet beseffen dan door de schepping te beschouwen, zoo kunnen wij den rijkdom van Gods liefde slechts afleiden uit de heilsgeschiedenis. Dan ontvouwt zich voor ons oog het verrukkelijk schouwspel eener liefde, wier grenzen niet gezien kunnen worden; of men opwaarts of nederwaarts, vooruit of terzijden ziet, nergens een einde. God geeft Zichzelven. Daarom geeft Hij zijnen Zoon, daarom geeft Hij zijnen Geest; zijnen Zoon om in onze plaats tot vloek en voor ons tot zegen te worden, zijnen Geest om voor Christus plaats in ons te maken en ons te vervullen tot al de volheid Gods. Al zijne deugden doet Hij onze bondgenooten worden; zijne wijsheid is er om den weg tot onze verlossing vast te stellen, zijne almacht om ons uit alle knechtende macht te verlossen, zijne rechtvaardigheid om onze rechtvaardiging te eischen, zijne heiligheid om ons tot een dekkleed te zijn. Stellen wij hiertegenover onzen diepen val, waardoor wij zóó verdorven werden, dat wij zelfs onmachtig zijn om het goede te willen, en zóó strafwaardig, dat wij ten vloek verdienen gesteld te worden, dan behooren wij uit te roepen: wat is wonderlijker dan de liefde van God in Christus? Niets kon minder vooruit berekend worden, dan dat wij zoo zouden worden bemind. Hij die ons zal beminnen moet God zijn; geen schepsel kon ons met zulk eene liefde beminnen. God is Liefde — ziedaar het eenige wat wij kunnen zeggen, als wij Christus zien, de gave zijner liefde, het meetsnoer zijner liefde, Hij, wiens liefde afdruk en beeld der zijne is. Wat verdient meer voorwerp van ons nadenken te zijn dan deze liefde? Is het niet betamelijk dat wij alle kracht inspannen om te weten te komen met hoe groote liefde wij bemind zijn? De kinderen dezer wereld trachten de zichtbare dingen te kennen; dat wij het meetsnoer aan de liefde Gods aanleggen, tot wij bekennen, dat zij niet te meten is. Zoo groot toch is deze liefde, dat God zelf onze oogen voor haar moet openen, wijl geen hart haar vermoeden kan, en van ons het wantrouwen wegnemen, dat in ons hart, ontwend als het is aan liefde, juist door hare grootte wordt opgewekt.

Opdat gij vervuld wordt tot al de volheid Gods, zoo luidt het ten

laatste, vs. 19b. Dit „opdat" schijnt af te hangen van vs. 16—18; het wijst aan dat het vervuld worden tot al de volheid Gods" de vrucht is van het vervuld worden met den Geest, die Gods liefde in Christus uitstort in onze harten. Maar wat zegt deze stoute taal, die ons in verbazing brengt? Voorzeker zou zij alle grens overschrijden, was het hare bedoeling om ons uitzicht te geven op eene toekomst, waarin wij God in kennis en kracht zouden evenaren, anders gezegd, alwijs en almachtig zijn. Verre van Paulus deze gedachte! De hier bedoelde „volheid Gods" omvat niet alles wat in God is; zij beperkt zich tot een rijkdom van licht en kracht, dien Hij ons kan mededeelen zonder het eeuwig onderscheid tusschen zich en ons uit te wisschen. Zoo opgevat, blijft er geen bezwaar over. Integendeel, zulk een vervuld worden tot al de volheid Gods is eisch van den staat des zoonschaps, waartoe God ons in Christus heeft verheven. Deze verheffing toch brengt mede, dat het kind bekend worde met alles wat de Vader voor hem gedaan en besloten heeft, tot het heel den omvang van het wonderwerk zijner liefde kent. Zoo als God zich zijner liefde bewust is, zullen wij zijne liefde bewust worden. God is een licht, en Hij, in wiens binnenste deze Zon woont, zal ook licht zijn. Hij zal kennen, gelijk hij gekend is, 1 Cor. 13 : 12. Dat is de heerlijke verwachting der kinderen Gods. Hier blijft alles beperkt; ons vat wordt hier nimmer vol. Maar ginds zullen overloopende wateren ons overdekken. Wij zullen God van aangezicht tot aangezicht aanschouwen, en door dat gezicht veranderd worden tot de volle gelijkenis aan zijne heerlijkheid, 2 Cor. 3 : 18.

Hem nu, die machtig is meer dan overvloediglijk te doen, boven al wat wij bidden of denken, naar de kracht, die in ons werkt, Hem zij de heerlijkheid in de gemeente, door Christus Jezus, in alle geslachten, tot alle eeuwigheid, amen. Met deze lofzegging beëindigt Paulus de eerste helft van dezen zendbrief. Zij bevat de erkentenis, dat God waardig is, om, in het midden der gemeente, boven alle mate en grens geprezen te worden. Dat de gemeente Hem dan prijze! Zij roepe Hem toe, dat Hij de „Vader der heerlijkheid" is, de eenige die van Zichzelven is, wat Hij is, en die, waardig is er om zijns zelfs wil te zijn. Zij bekenne dat Hij de eenig wijze, de alleen Machtige is, wien het toekomt over alles te regeeren tot in eeuwigheid, en van alle schepsel lof en dienst te ontvangen. Zij verkondige den rijkdom zijner genade, de grootheid zijner liefde, de wijsheid van zijnen heilsraad, de vastigheid zijner trouw. Waarlijk vóór alles is de gemeente gehouden om God te prijzen. Hem,

die zooveel heerlijks aan haar heeft gewrocht. Zoo zij zweeg, zouden de steenen niet spreken?

Wij behoeven de drie eerste hoofdstukken van onzen brief slechts te lezen, vol als zij zijn van opsomming der heerlijke werken Gods tot verlossing der gemeente, om in te zien, dat de apostolische lofzegging hier op de rechte plaats staat. Zij staat echter niet slechts in verband tot deze drie hoofdstukken; er is nog een nader verband, te weten, tot de onmiddellijk voorafgaande bede, welke de apostel over zijne lezers tot God opwaarts zendt. Van deze bede is zij het besluit, de dankzegging op het gebed. Daaruit verklaart zich, dat Paulus in deze lofzegging van God spreekt als van dengene, „die machtig is meer dan overvloediglijk te doen, boven al wat wij bidden of denken." Groote dingen heeft hij voor de gemeente gevraagd; maar hij heeft ze gevraagd in het geloof, dat God machtig was ze te geven, ja, veel meer zelfs te doen, dan een apostel, of wie ook, vragen of bevatten kon. En dat geloof, dat hem met vrijmoedigheid bidden deed, beweegt hem thans om met aanbidding te eindigen. Wetende dat God de gemeente boven elks bidden en denken doen kan, brengt hij Hem lof toe, bekennende, dat Hij waardig is geprezen te worden tot in alle eeuwigheid.

Zoo bekent Paulus hier ons aller, ja ook zijn eigen onvermogen om met gebeden of gedachten te reiken tot de hoogte van wat God al niet ten behoeve van zijn volk kan doen. Dat God alles kan, hij weet het door het geloof; maar als gij hem vraagt om dat „alles" te omschrijven, en wel zoo dat niets achtergelaten wordt, maar alles gezegd, tot uitputting van het onderwerp toe, dan bekent Paulus, dat hij het niet vermag. En deze bekentenis is te treffender, omdat hij getoond heeft zooveel van Gods kracht ter verlossing der zijnen te weten; men leide het af uit het vele, dat hij in de naastvoorgaande verzen voor hen heeft gevraagd, en zie het uit het vele, dat hij in de beide eerste hoofdstukken van Gods krachtige daden heeft verhaald. Toch bekent hij, dat God meer kan geven dan hij bidden of bedenken kan. Meer? Neen, dit woord is den apostel te zwak; meer dan overvloediglijk boven alles, zegt hij, zeer ver boven alles. Dat „wij" zoo spreken, wij, die wegens de kortzichtigheid van ons oog terstond grenzen zien, is te begrijpen; maar wien verbaast het niet, dat een apostel, een, die in zijn bidden en denken op eenige wijs door den Geest geleid wordt, ons zegt, dat alles, wat hij van God voor ons vraagt, verre beneden de werkelijkheid blijft van wat God ons kan geven? Zoo blijkt het, dat zelfs apostelen den Geest der kennis en

der openbaring slechts in zekere mate ontvangen, in onderscheiding van Hem, aan wien God den Geest zonder mate gaf. Ook hun kennen is ten deele; zelfs aan hen is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen. En waartoe zou het baten, al wisten zij alles? 't Zou blijken, dat onze taal niet toereikte om het uit te drukken, en ons oor niet rein genoeg was om het te hooren, vgl. 2 Cor. 12 : 4. Hoe groot is God, als wij, zelfs al staan wij op de schouderen van een apostel, nog met Job moeten uitroepen, dat wij slechts het uiterste zijner wegen zien, Job 26 : 14. Wat een klein stukje der zaak hebben wij van Hem gehoord; wie zal dan den donder zijner mogendheden verstaan? Ja, hierdoor wordt Hij verheerlijkt, dat zij juist, die, op de vleugelen des Geestes gedragen, het hoogst tot Hem genaderd zijn, bekennen dat Hij de Ondoorgrondelijke is, die zeer verre kan doen, niet slechts boven wat wij doen, maar ook boven wat wij denken.

Maar gelukkig reikt Paulus' geloof verder dan zijne wetenschap. Kan hij met zijn bidden en denken niet reiken tot de hoogte van wat God aan de zijnen doen zal om den staat huns heils te volmaken, dat God meer kan doen, dan hij, kind des stofs, te bidden of te denken vermag, het staat bij hem vast. Hij gelooft in een oneindig machtigen God. Ziedaar het geloof. Het is nooit ten einde met zijne verwachting, omdat het vertrouwt, dat God nooit ten einde is met zijne kracht. De aard des geloofs brengt niet zoo zeer mede om te vertrouwen, dat God veel, als wel dat Hij alles kan. Het geloof erkent God als God, als de oneindig machtige; daarom stelde ook God, deswillens om Abrahams geloof te volmaken, Zich als de Almachtige aan hem voor. Daardoor juist dat het geloof zegt: God kan alle dingen, erkent het Hem voor wat Hij is, en geeft het Hem de eere, die Hem toekomt, door Hem te onderscheiden van het in zijn kunnen steeds begrensd schepsel. Het zou eene oneer voor God geweest zijn als Paulus gewaand had, dat God slechts kon, wat een apostel mogelijk achtte; het verheerlijkt Hem daarentegen als wij zeggen, dat Hij machtig is te geven, wat niet eens binnen het bereik van onze voorstelling ligt.

De ondervinding zelve geeft recht om te zeggen, dat Gods macht tot verlossing en zaliging der zijnen alle gebed en bedenking zeer verre te boven gaat. Paulus wijst er op in de woorden: *naar de kracht, die in ons werkt.* Het woordje „naar” beteekent hier zooveel als „volgens;” wij kunnen de bedoeling van den apostel best alzoo omschrijven: te oordeelen naar de kracht, die in ons werkt, mogen wij zeggen, dat God machtig is, ook datgene in ons te werken,

dat wij op het tegenwoordig standpunt onzer kennis niet eens van Hem kunnen vragen, wijl het te ver buiten den kring onzer kennis ligt. Met recht kan Paulus alzoo besluiten. Groot toch is de kracht, die in de gemeente werkzaam is tot hare zaligheid. De gemeente zelve is het bewijs er van, dat God kan, wat niemand vermoed zou hebben dat mogelijk was. Is zij niet eene vergadering van menschen, die uit den dood, ja, uit den dood der misdaden en der zonden opgewekt zijn, om de volheid te zijn van Christus, en deelgenooten zijner hemelsche heerlijkheid? Paulus zelf heeft er van gesproken als van eene verborgenheid, die door geen profeet, zelfs door geen engel vermoed was. Mag hij dan niet zeggen, dat Gods kunnen, ons weten aangaande zijn kunnen oneindig te boven gaat? Laat het geloof er gerust uit afleiden, dat God ook in de toekomst ons verrassen zal, door oneindig meer te geven dan wij van Hem konden vragen. Ja, God zal werk op werk, wonder op wonder doen, om de zijnen te brengen tot de hoogte, waartoe Hij hen voorbestemd heeft. De kracht, die in hen werkt, waarborgt het; want het is eene alle bidden en denken te boven gaande kracht. Werken zal zij, wat eerst als het gewerkt is, gezien zal worden, zoodat van hare wonderen gezegd worden zal: ziedaar zegeningen, om welke zelfs geen apostel gebeden heeft, en van welke zelfs geen apostel de mogelijkheid heeft gedacht; God alleen bedacht ze, Christus alleen bad ze af, de Geest alleen wrocht ze. Zie op naar den hemel, zoo zeide God tot Abraham; uit de kracht welke God in de schepping der hemelen geopenbaard had, moest de aartsvader afleiden, dat God machtig was zijne toegezegde wonderen aan hem te volbrengen. Soortgelijk is de ervaring der heiligen van Gods kracht hun een teeken er van, dat het ondenkbare zelfs bij God mogelijk is.

En daarom kan Paulus van dezen God niet zwijgen. Hem de heerlijkheid in de gemeente; maar — door Christus Jezus; de kerk moet in vereeniging met haar Hoofd Hem verheerlijken: zoo alleen is zij Gode aangenaam en waardig. Maar dat zij dan ook hare stem verheffe tot zijnen lof, *in alle geslachten, tot in alle eeuwigheid,* of, gelijk er letterlijk staat: in alle geslachten van de eeuwigheid der eeuwigheden. Zijne bedoeling is, dat altijd tot in de verste geslachten, in deze en in de toekomende eeuw, Gode heerlijkheid worde toegebracht, wegens de wonderen zijner kracht aan zijne uitverkorene gemeente. Heil onzer als het *amen,* waarmede deze lofzegging sluit, ook het onze is.

TWEEDE AFDEELING.

Efeze 4—6.

EEN BETAMELIJKE WANDEL. 4 : 1.

Met het vierde hoofdstuk vangt het tweede gedeelte van den brief aan.

Na in het eerste gedeelte zijnen lezers aangetoond te hebben wat groote genade God hun bewezen had, zoo wijst hij hen in het tweede gedeelte op de groote eischen, aan hunnen heilstaat verbonden.

Zoo bid ik u dan, ik de gevangene in den Heere, dat gij wandelt waardiglijk der roeping met welke gij geroepen zijt; dat woord, waarmede Paulus ons hoofdstuk aanvangt, kan tot opschrift voor het geheele vervolg des briefs dienen.

Het woordje „dan” wijst aan, dat Paulus zijne vermaning grondt op wat hij te voren over den rijkdom der bewezene genade gezegd had. Nog voor hij tot de vermaning zelve komt, baant hij ze een weg tot de harten, door te verwijzen naar zijne banden. Deze banden toch geven hem, wijl hij ze in den dienst van Christus draagt, te grooter vrijmoedigheid om te vermanen, en behooren te bewegen tot gehoorzaamheid aan zijn woord. De hoofdsom der vermaning zelve bestaat in eene aansporing aan zijne lezers om hunner roeping waardig te wandelen. Door deze roeping verstaat Paulus het werk Gods, waarbij deze hen in de gemeenschap van Christus overgebracht had. Zich dezer roeping waardig te gedragen zegt zooveel als te beantwoorden aan den eisch, dien zij met zich brengt. Met den geroepene staat het als met iemand, die uit een lagen staat tot eene aanzienlijke betrekking geroepen is. Zoo een moet van dat oogenblik af zijner roeping eer aandoen, door zich overeenkomstig zijnen hoogeren staat te gedragen. Anders geeft het den schijn alsof hij zijne verheffing niet achtte. Dat Paulus bovendien het woord „wandelen” bezigt, is niet zonder

opzet; deze uitdrukking toch wijst den gestadigen voortgang van iets aan. De apostel kiest het om den indruk te geven dat wij niet nu en dan, als bij opkomende vlagen, maar doorgaande zoo leven moeten, als onze roeping tot medeburgers der heiligen en huisgenooten Gods dit eischt.

Aan de hoofdstrekking van den brief getrouw, vangt Paulus aan met eene opwekking om de eenheid des Geestes, welke God onder hen tot stand bracht, door de liefde te bewaren. Zoo toch lezen wij vs. 2 en 3: *Met alle ootmoedigheid en zachtmoedigheid, met lankmoedigheid, verdragende elkander in liefde; u benaarstigende te behouden de eenigheid des Geestes door den band des vredes.* Trouwens, waren de Heidenen met de Joden één, dan mochten zij het ook wel onder elkander zijn. Voorop stelt de apostel de vermaning tot ootmoedigheid en zachtmoedigheid, aan welke vermaning hij de opwekking paart, om elkander met lankmoedigheid in liefde te verdragen. De vooropstelling dezer deugden heeft hare reden. Het bezit der hier genoemde gezindheden toch is tot bewaring der geestelijke eenheid een allereerst vereischte.

Daar uit het verband blijkt, dat Paulus bezig is om aan te wijzen, welke de gezindheden zijn, die wij tegenover de broederen moeten koesteren, zoo hebben wij de ootmoedigheid hier ter plaatse, niet gelijk wel elders, als eene gestalte des harten tegenover God, maar als eene gestalte des harten tegenover den broeder op te vatten, namelijk als nederigheid. Zoo kan het ook vertaald worden, evenals het geval is Filip. 2 : 3 en in Col. 3 : 12. Deze nederigheid tegenover den broeder is de eigenschap des vernieuwden levens, om zich aanspraakloos tegenover den broeder te houden. De nederige stelt zich tegenover den broeder niet aan als de meerdere; integendeel acht hij hem uitnemender dan zichzelven. Zijne natuurlijke of geestelijke gaven mogen groot zijn, en hij zelf zich dit bewust, nochtans brengt dit hem er niet toe om zich boven den broeder te verheffen, en te eischen, dat deze hem verre boven zich stelt. Hij merkt zich aan buiten verband tot zijne gaven; deze mogen de zijne zijn, zij zijn hemzelf niet; hijzelf is een arme, die van eene gerechtigheid leven moet, welke hem uit genade geschonken is. Daarom acht hij zich niet te groot om den broeder niet slechts diensten te bewijzen, maar in vollen zin te dienen. Hij stelt zich voor zijnen broeder toegankelijk; hij is gemeenzaam en vriendelijk in den omgang; hij trekt gemakkelijk den broeder boven zich voor. En terwijl de hoovaardige niets boven zich kan verdragen, ergert de nederige zich aan 's broeders meerderheid

niet; integendeel hij verblijdt zich in diens hoogheid, wijl hij er eene afstraling van Gods heerlijkheid in ziet, en geniet als een onbevangen, zichzelf niet meetellend kind, van al het blinkende om hem heen.

Uit de nederigheid vloeit de zachtmoedigheid voort, de eigenschap des vernieuwden levens om de effenheid des gemoeds te bewaren tegenover den ons geduld op de proef stellenden broeder. De zachtmoedige verbittert zich niet tegen hem; hij is van alle oploopendheid en hardheid verre; niet genegen tot uitwerpen en tot verdoemen, tot ongestemdheid en grimmigheid, maar bezadigd, vriendelijk, overal buigzaam en meegaande, zich voegende naar den broeder en toegevende aan den broeder, voor zoover zoo iets niet tegen den Goddelijken wille strijden mocht. Hij is genegen om in den schuldige den ellendige te zien; vandaar komt hij er zoo gemakkelijk toe om te vergeven. Het is hem eigen om steeds het beste van den onvolkomene te hopen; daarom draagt hij 's broeders gebrek als een voorbijgaanden last. Goedaardig en vriendelijk gaat men gaarne en met genoegen met hem om; hij is als een pijnstillende balsem, en als eene effenende olie. Hij overijlt zich niet in zijn oordeelen en straffen; door toegeeflijkheid en geduld geeft hij den tegenstander of zondaar tijd om zich te bezinnen en te beteren. Liever lijdt hij ongelijk, dan dat hij den broeder van zich verwijderen zou, door zijn recht ten uiterste te laten gelden.

Wel heeft Paulus reden om tot deze beide deugden op te wekken. Hij wil trouwens niet dat deze deugden van ons buiten het geloof om gezocht worden, gelijk de natuurlijke zedeleer zulks wil. Hij eischt ze, niet van het vleesch, maar van het geloof; anderszins zou hij ze trouwens vergeefs van zijne lezers vragen. Van dit geloof in Gods genade verwacht hij ze echter; vond hij deze vrucht niet aan ons geloof, hij zou het niet voor echt geloof erkennen. Onmogelijk toch is het, dat iemand waarlijk in Gods vrije ontferming gelooven zou, gelijk deze zich in Christus aan ons uitlaat, en vol hoogmoed en hardheid zijn tegenover den broeder. Hoe, wij zouden beseffen, dat wij van genade leven, en ons verheffen; wij zouden weten dat alleen barmhartigheid ons behoudt, en verdoemen? Vergeten wij dan nooit, dat trotschheid en hardheid geenszins op zichzelven staande verschijnselen zijn, maar teekenen, die een algemeen verdorven staat des gemoeds verraden; het zijn meer dan gebreken, namelijk openbaringen er van, dat het schuldbesef in ons verflauwd, en het geloofsleven in ons werkeloos is.

Versieren wij dan onze leer der genade met de deugden van nederigheid en zachtmoedigheid; en zoo niet, laat ons weten dat wij door onze trotschheid en hardheid, ons zelven weerspreken, als wij belijden van enkel en alleen door de ontferming en goedheid Gods behouden te zijn.

Van nederigheid en zachtmoedigheid heeft Paulus zoo even gesproken. Noodig zijn deze deugden tot bewaring der eenheid onder de broederen, omdat deze vele gebreken hebben, ja door eenzijdigheid en overdrijving, onvastheid en afdwaling, eigenzinnigheid en eigenbeooging, misschien wel door miskenning en tegenwerking onzer heiligste bedoelingen, ons menigen zucht ontlokken. Men moge dit betreuren, toch vergete men niet, dat ook dit donker zijne lichtzijde heeft. Hoe zou onze liefde in hare volle kracht te voorschijn kunnen treden, indien zij slechts het volmaakte te beminnen had? Moge zij hare heiligheid er in openbaren, dat zij het volmaakte bemint, haar wezen treedt eerst hierin te voorschijn, dat zij den onvolmaakte bemint. Dan begint zij te gelijken op de liefde Gods, van welke wij weten dat zij zich naar den onbeminlijke uitstrekt, hem draagt en vergeeft, en uit haren eigenen wille om hem beminlijk te maken kracht put om altijd door te beminnen. Zoo zou de liefde niet ten volle als liefde te voorschijn treden, werd zij niet tegenover den onvolmaakte geplaatst; verborgen zou aan haar blijven het beeld der Goddelijke liefde. Daargelaten nog, dat de liefde zelve niet tot haren vollen wasdom komen en voor den hemel rijpen zou, ontbrak haar de gelegenheid om zich te oefenen, gelijk deze haar gegeven wordt in de onvolmaaktheid der broederen!

Slechts hier alzoo kan de liefde toonen, wat zij vermag. Dat is de groote beteekenis dezer onvolkomene wereld. Hier, niet in den hemel, heeft Gods liefde getoond, wat zij kon; hier haren rijkdom, hare oneindigheid, hare offervaardigheid, hare kracht ontsluierd. Dat heeft de aarde boven den hemel voor: zij, niet de hemel, heeft een Golgotha; daarom gaat van hare donkere diepte de lichtstraal uit, die ons de volheid der Goddelijke liefde aanschouwen doet. En hetzelfde geldt van de liefde, met welke Hij zijne kinderen liefhebben doet. Hier slechts kan de liefde toonen, dat zij alle dingen verdraagt en alle dingen hoopt; hier heeft zij het worstelperk, waarin zij hare onoverwinnelijke kracht kan bewijzen, gelijk zij in den hemel haren sabbat en haar festijn heeft. Men vrage dan niet, waarom God zijne kinderen niet op den dag hunner bekeering ten hemel doet varen, maar hen in hunne onvolmaaktheid

bij elkanderen op aarde laat; 't is immers, opdat hunne liefde tot elkanderen blijken zou eene dochter zijner liefde te wezen. Verliezen wij de bestemming onzer tegenwoordige bedeeling niet uit het oog. De eeuw van heden is er niet om spoorloos voorbij te gaan, en nimmer herdacht te worden, maar om aan de toekomende eeuw het schouwspel te leveren van de zegepraal der liefde, waarop deze staren en wijzen blijft, als op het eeuwige, dat zich redde uit den stroom der vergankelijkheid, als op het goud, dat uit het alles verterend vuur des wereldgerichts overbleef, als op den schat, dien het verleden aan de toekomst, de tijd aan de eeuwigheid, de eerste wereld aan de tweede vermaakte. Laat dan de liefde, te midden van al de voorbijgaande dingen, in de werken harer verdraagzaamheid doen hetgeen blijft; zorge zij dat hare werken het lichtend punt zijn, dat deze eeuw bij haar verdwijnen achterlaat.

Tegenover den onvolmaakten broeder openbare zich de liefde als een geduldig dragen van wat ons aan hem mishaagt. Door den tekst aldus te lezen: dat gij met lankmoedigheid elkander in liefde verdraagt — volgen wij den meer natuurlijken zinsbouw, waarbij „lankmoedigheid" aan „verdraagzaamheid" verbonden wordt, en laten wij Paulus opwekken tot eene volhardende verdraagzaamheid. Zulk eene verdraagzaamheid is vrucht der liefde; zij is de standvastigheid der liefde tegenover den haar op de proef stellenden broeder. De aard der liefde brengt mede, dat zij zich door 's broeders gebreken niet wil laten overwinnen; zij wil zich door zijne liefdeloosheid niet laten verkouden, door zijne miskenning niet in haat, of door zijne onhebbelijkheden niet in tegenzin laten omzetten, en wegens zijne struikelingen geene plaats inruimen voor den geest der veroordeeling. Zij neemt den broeder zooals hij is; is hij gelijk aan een last, zwaar te dragen, zij neemt hem op, en werpt hem, na hem een wijle gedragen te hebben, niet weg, wijl hij te zwaar werd. Niet morrend draagt de liefde dezen last, gelijk een slaaf, maar met lijdzaamheid, zij het ook onder tranen en zuchting. Want zij hoopt alle dingen, omdat zij den broeder, krachtens zijne belijdenis, naar den aard der liefde, aanmerkt, niet zooals hij op den snel voorbijgaanden dag van heden is, vol gebreken, maar zooals hij wordt. De liefde gelooft niet aan de eeuwigheid van 's broeders gebreken; zij merkt hem veeleer aan in het licht van het Goddelijk besluit der verkiezing, dat vóór den tijd over hem genomen is, en zijne toekomstige volmaking tot inhoud heeft. En zoo ontleent de geloovige aan de verkiezing niet slechts kracht, om te midden der verzoekingen, op zijne eigene verlossing te hopen,

maar ook om den broeder te blijven beminnen, als een, wiens toekomstige volmaking op grond der Goddelijke getrouwheid mag worden verwacht. Christus zal immers niet rusten voor Hij den raad des Vaders aan den broeder volbracht heeft?

Nemen wij dan allen de vermaning des apostels ter harte. Hoe licht valt het ons om de gebreken van ons kind te dragen, als wij bedenken, dat het straks teniet zal doen wat eens kinds is! Laat ons evenzoo onzen broeder bezien. Wat wij aan hem te dragen hebben is slechts voor een kort oogenblik aan hem; maar terwijl zijne gebreken verdwijnen, zullen zijne deugden toenemen, en zijne aantrekkelijkheden vermeerderen; misschien wel mede als vrucht onzer verdraagzame liefde tot hem. Eens zal Christus aan hem zichtbaar zijn. Beminnen wij den broeder eerst omdat hij bemind is, daarna omdat hij beminnelijk is; laat ons deze orde niet omkeeren. Klemme onze hoop zich intusschen vast aan het heilige, dat alreeds aan hem is, om er uit te besluiten, tot het heilige, dat aan hem komen zal. Ook God aanschouwt ons in Christus, opdat wij elkander in Christus zouden aanschouwen; gelijk Hij ons in Christus draagt, laat ons zoo elkander in Christus dragen. Willen wij slechts hen liefhebben, aan wie niets te dragen valt, dan moeten wij er ten laatste toe komen om niemand meer lief te hebben dan ons zelven. En wie zal ons dan beminnen? Dat het juist omgekeerd zij; laat ons allen verdragen behalve ons zelven. En merken wij dat onze liefde tot den broeder voor tegenzin plaats maakt, naarmate wij zijne gebreken leeren kennen, laat ons er onze winste mede doen, en er uit afleiden, dat onze liefde zelve onzuiver is. Daaruit toch blijkt, dat wij hem meer beminden om onzes zelfs dan om zijnentwil, meer om ons genot dan om zijn belang. Hierin toch ligt de echte liefde, dat de broeder voorwerp is van onze belangstelling en geen middel tot ons genot.

't Is echter niet genoeg dat wij met het oog op onze eigene volmaking zoo gezind zijn, als Paulus in vs. 2 van ons wil. Wij zijn elk voor ons een deel van een geheel; en het is tegenover dit geheel dat wij onze eigenaardige verplichtingen hebben. En waarin bestaat de roeping tegenover de gemeenschap? Om haar in stand te houden; wij hebben te zorgen, dat alles verwijderd worde gehouden, wat haar uiterlijk of innerlijk oplossen zou. Zich dezer roeping bewust gaat Paulus er dan ook in vs. 3 toe over om te zeggen: *U benaarstigende te behouden de eenigheid des Geestes door den band des vredes.* Men ziet het, de apostel eindigt nooit in den bijzonderen persoon; steeds houdt hij de groote gedachte voor

oogen, dat er eene gemeente, een lichaam is, dat alle leden voor zich opeischt, om vóór alles aan zijnen welstand te arbeiden. In de vermaningen, die hij tot de geloovigen richt, houdt hij er steeds rekening mede, dat zij zich aan de gemeenschap schuldig zijn. De verwaarloozing van dezen herderlijken plicht door de leeraars der gemeenten in den lateren tijd heeft voedsel gegeven aan de dwaling, dat de geloovige slechts aan zijne persoonlijke volmaking te arbeiden had. Men gevoelde niet langer dat wij voor de gemeente leven moesten; de gemeente, zoo meende men, was er slechts om ons. Het besef van een geestelijk sociaal wezen te zijn trad op den achtergrond, op den voorgrond daarentegen het geestelijk eigenbelang; men was tevreden met zelf heilig en zalig te worden. Inderdaad werkten de misstanden op het gebied der kerk hiertoe mede; waar de gemeente ontaardde, en eene wereldsche volkskerk werd, waarin geene gemeenschap der heiligen meer werd gevonden, lag het voor de hand, dat men zich terug trok, om „in een hoeksken met een boeksken" voor zichzelf te gaan leven, en uit het oog verloor, dat men lid van een lichaam is, welks welstand voorwaarde van eigen welstand is.

Paulus verstaat onder de „eenigheid des Geestes" een staat van zaken, in het leven geroepen door den Heiligen Geest, en bestaande in de innerlijke ineensluiting en onbelemmerde samenwerking aller leden van het geestelijk lichaam onzes Heeren, de Gemeente. Zij is vlak het tegendeel van gedeeldheid, scheuring, partijschap, zelfafzondering, of hoe dergelijk een misstand meer heeten mag. 't Is wat in een lichaam de gezondheid is, de staat, waarbij de verschillende leden in eene onbelemmerde gemeenschap met elkander staan, zoodat het eene lid van het andere ontvangen en aan het andere mededeelen kan, wat tot welstand van het geheel, en van elk zijner leden noodig is. 't Is dus wat men noemt een objectieve, voorwerpelijke toestand, en onze onderwerpelijke gesteldheid middel om dezen in stand te houden. Op dit laatste wijzen de woorden: door den band des vredes, of gelijk zich ook vertalen laat, der eendracht. Die vrede heet hier een „band," datgene, wat iets, dat saamgevoegd is, voor uiteenvallen bewaart. Paulus wil zeggen, dat wij ieder voor ons vredelievend moeten zijn, en het onze moeten doen om ook anderen vredelievend te maken, opdat de eenigheid des Geestes blijve. De vrede toch dient om de heerlijke schepping des Geestes, de gemeente, bijeen te houden; tweedracht daarentegen zou deze eenheid te niet doen. Twist rukt alles uit elkaar; dan trekken christen-jood en christen-heiden zich van

elkander terug; de kerk lost zich op in partijen, die elk voor zich haren titel zich toeëigenen, en inplaats van elkander aan te vullen, maakt elk zich door zijne eenzijdigheid voor het geheel onbruikbaar. De eenheid moge in beginsel nog blijve bestaan, daar zij te dezen opzichte nooit te niet gedaan kan worden, maar zij openbaart zich niet meer naar buiten; zij kan niet meer door de wereld en de engelen worden gezien. Om te laten uitkomen wat groote schade hierdoor aangericht en wat groote zonde hiermede bedreven werd, zegt Paulus dat de eenigheid geen menschenwerk is, vrucht van afspraak en overleg der menschen, maar een werk des Geestes, waarvan Deze de ziel, de drager is. Is Christus het Hoofd, dat de zijnen in Hem met elkander lichaamsgewijs verbonden zijn, komt door den Heiligen Geest. Vergeten wij het niet; het zal ons begrijpelijk maken waarom Paulus van „benaarstigen" spreekt, als hij ons opwekt om de eenigheid des Geestes te bewaren. Wel mogen wij allen ons met alle naarstigheid beijveren om alles te verwijderen, wat de grootsche schepping des Geestes verstoren zou, en alles te doen, wat tot instandhouding van Zijn verheven werk vereischt wordt. Elk banne den geest der twisting uit zijn binnenste; men mocht anders eens heiligschenner worden! Vergeten wij niet dat er geschreven staat: Zoo iemand den Tempel Gods schendt, dien zal God schenden; want de Tempel Gods is heilig, welken gij zijt. Niemand bedriege zichzelven! 1 Cor. 3:17, 18*a*. Bedenken wij veeleer welk eene schoone en eervolle roeping ons gegeven is, namelijk om te bewaren, wat God, naar zijn eeuwig voornemen, engelen tot verbazing, tot stand heeft gebracht. Eene treffelijke taak gaf God aan Adam toen Hij hem beval om het paradijs te bewaren; maar het zinkt weg vergeleken bij het ons opgedragen werk, de bewaring van het kunstwerk, dat God tot stand bracht, toen Hij uit Jood en Griek een heiligen Tempel bouwde in Christus.

Om de Efeziërs op te wekken tot het bewaren van de eenigheid des Geestes, houdt Paulus hen samen voor oogen, wat zij met elkander gemeen hebben. Zij hebben gemeenschap met den Geest, den Zoon en den Vader. Zullen zij, die éénen God hebben, dan niet samen wandelen?

„*Één lichaam is het,*" zoo vangt de apostel aan, als hij zich opmaakt om de geloovigen te wijzen op de eenheid, die zij geroepen worden naar buiten te openbaren. Met opzet spreekt hij in het onbepaalde: „één lichaam is het," en niet: „gij zijt één lichaam;" want hij wil hen onder de aandacht brengen, dat alle geloovigen,

hoevelen zij ook mogen zijn, en wat hen ook mag onderscheiden, te zamen toch slechts één lichaam zijn; één, men lette er op, niet vele lichamen. De geloovigen staan niet op zichzelven; samen vormen zij één levend, lichaamsgewijs ingericht geheel. Daarom hebben zij ook allen te zamen slechts *één Geest;* een lichaam toch kan niet vele geesten in zich hebben, maar slechts éénen. Dat is de Heilige Geest; niet daarvan toch spreekt Paulus, dat allen ééne denkwijs en gezindheid zouden hebben in den gewonen, menschelijken zin. Van den Werkmeester dezer denkwijs spreekt hij; dadelijk blijkt het daaruit, dat hij vss. 4—6 van dezen Geest in éénen adem en onder één gezichtspunt spreekt met den Zoon en den Vader. Deze Geest is in allen. Hij is het geheim van de eenigheid aller geloovigen; omdat Hij in allen is, denken en willen allen in den grond hetzelfde. Men houde hierbij in het oog, dat de apostel hier met opzet allereerst van den Geest spreekt, en eerst later, steeds opklimmende, van den Zoon en den Vader. Dat doet hij, omdat het werk van den Geest zich het nauwst aansluit aan het onderwerp van bespreking: de eenigheid aller geloovigen. Deze toch is tot stand gebracht door den Geest; de gemeenschap der heiligen berust allernaast op Diens inwoning in hen. Wat Paulus voorts hierop volgen laat: *„gelijkerwijs gij ook geroepen zijt tot ééne hoop uwer beroeping,"* is niet los en onsamenhangend hierbij gevoegd, maar zeer natuurlijk aan het voorafgaande verbonden. Zijn wij lichaamsgewijs door éénen Geest saâmverbonden, dan hebben wij van zelf hetzelfde te verwachten. Kinderen van één huis zijn ook verbonden; maar straks als de erfenis wordt gedeeld, gaan zij allen uiteen; elk gaat zijn eigen weg en krijgt zijn eigen lot. Zij hebben elk voor zich wel verwachting op de erfenis, maar zij hebben niet allen hetzelfde te verwachten. Hoe anders echter staat het met de geloovigen! Met hen gaat het als met de leden van ons lichaam; zij gaan allen gelijke toekomst tegemoet. Er zijn voor de vele leden van ons lichaam niet vele opstandingen weggelegd, maar ééne; het lichaam wordt opgewekt, en in deze opwekking deelen alle leden gelijkelijk. Alzoo ook hier. Wij erven allen éénen hemel en gaan allen dezelfde heerlijkheid in; rondom één altaar en éénen troon worden wij vergaderd; één lied zullen wij daar zingen en één werk zullen wij daar doen. De toebedeeling der erfenis geeft er geene aanleiding toe dat men zich vaneen scheidt, maar veeleer dat men voor eeuwig ten nauwste aaneen verbonden wordt. De erfenis toch wordt niet gedeeld, maar onverdeeld genoten. Één lichaam is het, één Geest is het; in overeenstemming hiermede

is de roeping tot ééne heilsverwachting, tot ééne toekomstige heerlijkheid; welnu dan, dat deze wetenschap er dan alle geloovigen toe brenge, om zich alvast hier ten nauwste te vereenigen, en hunne onderlinge gemeenschap in stand te houden door den band des vredes.

Van den Geest gaat de apostel over tot Christus. Ook aan dezen hebben alle geloovigen gelijke gemeenschap. In Hem toch hebben allen *eenzelfden Heer;* deze eene is Heer over alles. Reeds zagen wij dat zij samen één levend lichaam vormden; daaruit nu laat zich afleiden, dat zij dan ook samen één Hoofd moeten hebben; want een lichaam zonder hoofd zou niet leven, maar dood zijn, een lijk. Dat Hoofd is Christus. Hij is de fontein van het leven des lichaams, gelijk ons hoofd dit van ons lichaam is. Van Hem gaat de Geest uit, die de leden met Hem, en in Hem, met elkander in gemeenschap en samenwerking houdt. Dit Hoofd is een regeerend Hoofd; Hij geeft en onderhoudt het leven des lichaams niet alleen, neen, Hij heeft over zijne gemeente onbeperkt zeggenschap; Hij is met koninklijke macht, met souverein gezag over haar bekleed. Ja, Hij heeft eigendomsrecht op haar; zijne macht grondt zich in het onvervreembaar recht dat men heeft op wat men gekocht en betaald, geëigend en verzegeld heeft. Hij vereenigt de bevoegdheid van een koning over zijn volk en die van een heer over zijnen slaaf in zich; er is geen recht in omvang en onbegrensdheid gelijk aan zijn recht op zijne gemeente. Dat alle geloovigen samen Hem tot Heer hebben, blijkt allernaast daaruit dat zij te zamen *één geloof* hebben, dat is, ééne belijdenis, waarin het geloof huns harten zich uitspreekt in woorden, door allen gemeenschappelijk beaamd. Het kort begrip dezer belijdenis in Jezus Christus zelf, beleden als de Zone Gods, aan ons gelijk geworden en voor ons gestorven, om ons tot gerechtigheid te zijn bij God, en ons te stellen tot Diens kinderen en erfgenamen. Aan deze belijdenis herkennen alle Christenen elkander; op grond van haar sluiten zij zich aaneen en oefenen zij onderlinge gemeenschap, terwijl zij alle verschil van meening, dat deze belijdenis niet te niet doet of ondermijnt, in elkander dragen. Zij is de gemeenschappelijke banier, onder welke zij ten strijde optrekken; zij roept hen toe, dat zij samen eene heilige legermacht vormen onder Jezus Christus, den Vorst van het heir des Heeren. Naast het geloof noemt Paulus den doop. *Één doop,* zegt hij. Ook den doop haalt hij aan, als hij aantoonen wil, dat wij samen gemeenschap aan Christus hebben, wijl de doop onze gemeenschappelijke betrekking tot Chris-

tus aanwijst. De doop toch is een begraven worden met Christus, tot bezegeling onzer gemeenschap aan zijnen dood en zijne opstanding, en daarom alleen een teeken onzer gemeenschap aan den Vader en den Geest, wijl hij het is onzer gemeenschap aan den Middelaar, door wien men tot den Vader komt, en den Geest deelachtig wordt. Van het Avondmaal spreekt hij, opmerkelijk genoeg, hier ter plaatse niet, ofschoon het wel dienstig schijnt om als bewijs onzer gezamelijke gemeenschap aan Christus te dienen; de reden er van ligt echter waarschijnlijk in de omstandigheid, dat de geloovigen bij den doop een teeken van Godswege ontvangen, dat zij éénen Heer toegevoegd zijn, terwijl zij door het Avondmaal Gode de belijdenis afleggen, dat zij zich samen in éénen Heer één weten. Den apostel toch is het hier ter plaatse te doen om ons aan te toonen, dat er, geheel onafhankelijk van onze persoonlijke meening en stemming hieromtrent, zooals deze zich in onze gemeenschap met de broederen eene uitdrukking geven, blijken en bewijzen bestaan, als buiten ons om, dat wij één zijn, omdat wij éénen Heer hebben. Zulk een blijk en bewijs is de doop; met dit merkteeken voorzien, treden alle geloovigen op, als verzameld onder éénen Heer. De practische gevolgtrekking ligt voor de hand. Hebben allen, blijkens hun geloof en hunnen doop eenen zelfden Heer, dan moeten zij ook eendrachtig leven, en alles vermijden wat den schijn geven mocht, als waren zij onder vele heeren verdeeld.

Eindelijk beklimt Paulus de hoogste trede van de heilige ladder; want hij komt tot God, den Vader van allen. *Één God en Vader van allen,* zoo schrijft hij, om bij de Efeziërs het besef op te wekken, dat zij één zijn, ook omdat zij in God een gemeenschappelijken Vader hebben, Die hen als zijn geestelijk huisgezin aanmerkt. Wat Paulus hierop laat volgen, dient om in het licht te stellen dat dit Goddelijk vaderschap waarlijk en ten volle tot band van vereeniging dienen kan. Er is strijd of wij hier moeten vertalen: *die daar is boven allen en door allen,* dan wel, boven alles en door alles, en moeten lezen *en in u allen,* of, met weglating van het woordje u, in allen of alles. De vertaling „alles" in de beide eerste leden, verdient voorzeker de voorkeur, omdat zij, beter dan de andere, rekening houdt met den samenhang en de strekking van des apostels woorden. Wat toch wil Paulus met de reeds genoemde bijstellingen doen uitkomen? Dat de Vader aller geloovigen — God is. Als zoodanig nu is Hij van een aardschen vader zeer onderscheiden; deze heeft een beperkt gezag over zijne kinderen, Hij een onbegrensd — want God is boven alle dingen; deze is slechts

een tijdlang zijnen kinderen tot vader, Hij altijd; want Hij is door alle (tijden). Hoe veel vaster moet dan de band zijn, dien Hij door zijn vaderschap om zijne kinderen vormt, dan die van het aardsche vaderschap! Nooit kunnen zijne kinderen ooit vrij van Hem of zelfstandig tegenover Hem worden; eeuwig blijven zij onder zijn souverein gezag. Nimmer wordt Hij Vader in naam; steeds blijft Hij zijne kinderen regeeren en samenhouden. Na eeuwen onder Hem te hebben gestaan, zijn zij aan Hem nog even ondergeschikt en van Hem nog even afhankelijk als op den dag hunner geestelijke geboorte. Zijn vaderlijk recht op zijne kinderen vermindert niet naarmate deze in gelijkvormigheid aan Hem opwassen; hoe dichter zij tot Hem naderen, des te dieper buigen zij zich voor zijne vaderlijke majesteit. Trouwens is zijne verhouding tot hen niet te vergelijken met eene, die slechts door de Wet gelegd is; zij is zoowel innerlijk als vormelijk – want God is in hen, niet als eene doode, maar als eene levende macht, om hen allen innerlijk te bewerken, tot erkenning van zijn vaderschap. Die daar is in u allen — zoo toch lezen wij met den aangenomen tekst, en leiden er de gedachte uit af, dat de zijnen, juist omdat God zelf er de waarborg voor is, Hem steeds als hun Vader zullen eeren, en wel als een Vader, die God is, het hoogste doelwit van hun bestaan en van hun werken. Laat het besef van de kinderlijke betrekking, waarin wij eeuwig tot God zullen staan, onze harten dan vervullen; dan zullen wij ook als kinderen van éénen Vader steeds samenleven in liefde, in Hem op het nauwst en voor altijd verbonden met elkaâr.

Het woordje *maar*, waarmede vs. 7 aanvangt, wijst aan, dat volgen zal wat aan het voorafgaande tegengesteld is. Heeft de apostel daar aangetoond wat wij met elkander gemeen hebben, hier gaat hij er toe over om aan te wijzen wat ons van elkander onderscheidt. Hij doet dit echter om ons even goed door het besef van wat ons onderscheidt, als door de wetenschap van wat wij gemeen hebben tot de bewaring van de eenigheid des Geestes te prikkelen; want hij zegt ons dat deze onderscheidingen in het belang van het geheel des lichaams gegeven zijn.

Aan elk een van ons is de genade gegeven, naar de maat der gave van Christus, zegt hij. Hij stelt het feit vast: alle geloovigen hebben de genade ontvangen. Hier heeft hij niet de genade op het oog, zooals zij zich in de vergeving onzer zonden, maar gelijk zij zich in de verleende gaven openbaart. Door van genade, en niet van gaven te spreken, wil Paulus misschien den hoogmoed voor-

komen, die ons zoo lichtelijk bevangt, als wij ons met geestelijke gaven versierd zien. Herinneren wij onszelven gedurig, dat God ons de gaven, welke Hij ons verleent, geenszins schuldig is, zoodat zij ons enkel uit zijne goedgunstigheid toevloeien. Dat zal ons nederig houden; wie toch kan zich op gegeven goed verheffen? God geeft ze dan ook door tusschenkomst van een Middelaar, te weten van Christus, tot een teeken, dat het geene door ons, maar slechts door Hem verdiende gaven zijn. Christus deelt zijne eigene verdiensten aan ons uit, als Hij ons in den naam des Vaders door den Geest gaven toereikt. Niemand kan Hem daarom bedillen als Hij niet allen gelijke mate van gaven geeft. Zoo toch staat het dat de een meer, de ander minder van Hem ontving. Wie bedenkt dat zulks Christus' beschikking is, zal bewaard worden tegen de ijverzucht op het meerdere des broeders. Te meer als hij bedenkt, dát Christus aan elk der zijnen voldoende mate gegeven heeft voor het oogmerk, waarmede de gaven worden geschonken. Dit oogmerk is de welstand, de volgroeiing van zijn lichaam. Hij versiert ons niet om ons te doen blinken, maar om ons te doen dienen. Gave is aanwijzing tot dienst. 't Is dus slechts de vraag: is de mij verleende gave voldoende voor het mij opgedragen werk? Die vraag zullen wij, mits wij juist oordeelen, bevestigend moeten beantwoorden. Om echter juist te oordeelen, moeten wij de vraag: welk werk heeft Christus mij opgedragen en tot welken dienst roept Hij mij? uit onze gaven beantwoorden. Dát werk geeft Christus ons, waartoe Hij ons gave geeft, niet het werk, waartoe Hij ons geene gave verleende. Vergeten wij hierbij niet dat Hij, gelijk Paulus zegt, aan elk der zijnen eenige gave gaf, zoodat niemand zou kunnen zeggen: aan mij heeft niemand iets; elk toch ontvangt zijn deel aan de genade, opdat niemand werkeloos of onnut zou zijn, maar alle leden des lichaams elkander nutten zouden.

Dat de Schrift alreeds te voren van deze gaven gesproken had, als van vruchten der hemelvaart Christi, wijst de apostel aan uit den 68sten Psalm, den psalm der hemelvaart. Zoo toch lezen wij in vs. 8: *Daarom zegt Hij* (namelijk: God): *Als Hij opgevaren is in de hoogte, heeft Hij de gevangenis gevangen genomen, en heeft den menschen gaven gegeven.* Ps. 68:19.

In den 68sten Psalm bezingt David, naar aanleiding van de opvoering der ark naar de hoogte van Sion, de kracht en genade van Hem, die zijn volk zoover had gebracht als thans. Hij had het uit Egypte verlost, de woestijn doorgeholpen, en Kanaän binnengeleid. Eindelijk had Hij de kroon op zijn werk gezet, door zijnen troon

op Sion te zetten, tot een teeken, dat Hij, met zijn volk, over alle vijanden van rondsom had getriomfeerd.

Als nu de heilige zanger gekomen is tot Sion, de plek, die heilig geworden is als Sinaï, verheft de Geest, die in hem is, zich tot den Christus Gods. De dingen toch, die hier geschieden, hebben beteekenis voor de toekomst; zij beelden haar af, en vertoonen haar bij voorbaat. Wat hier op Sion geschiedt, als Jehova er zijnen troon vestigt, en zijnen volke gaven geeft, op den dag van het zegefeest, zal later nog eens geschieden, maar beter, heerlijker dan nu, niet op aardsche, maar op hemelsche wijze. Jezus zal, na zijne vijanden overwonnen te hebben, zijnen troon stellen in het hemelsche Sion, en van daaruit gaven uitdeelen aan de zijnen hier op aarde. Ziedaar de strekking van het door David bezongen feit.

Daaruit, dat van Christus, die in den hemel was, gezegd wordt, dat Hij *opgevaren* is, laat zich afleiden, dat Hij vooraf uit den hemel moet zijn nedergedaald. Dit spreekt Paulus uit in vs. 9, als hij zegt: *Nu dit: Hij is opgevaren; wat is het, dan dat Hij ook eerst is nedergedaald in de nederste deelen der aarde?* Christus' hemelvaart onderstelt zijne nederdaling. De bedoeling, waarmede Paulus deze opmerking maakt, ligt voor de hand. Daarin juist dat Ps. 68 van een opvaren, niet van een nederdalen spreekt, vindt Paulus eene vingerwijzing naar den Messias. Deze vingerwijzing bracht hem, om zoo te spreken, op het spoor, om in het feit, in genoemden Psalm bezongen, de type te ontdekken van de groote gebeurtenissen, die in de volheid des tijds plaats grepen, toen de verheerlijkte Messias zijnen volke zegende met gaven uit de hemelen. Zoo Paulus een gewoon mensch was, zouden wij de scherpte van zijn geestesoog bewonderen, die hem in een enkel woord den sleutel doet vinden tot de verklaring van een geheel feit; bewonderen wij thans echter liever de wijsheid van den Geest, die hem in de diepten der Schrift ingeleid heeft.

Slechts ter loops, ter rechtvaardiging zijner opvatting van Psalm 68, staat Paulus bij Christus' nederdaling stil; 't is hem toch te doen om aan te wijzen dat Christus door zijne hemelvaart den weg gebaand heeft tot verrijking zijner gemeente. Daarom begint hij in vs. 10 terstond weder over de hemelvaart te spreken, en zegt hij: *Die nedergedaald is, is dezelfde ook, die opgevaren is, verre boven de hemelen, opdat Hij alle dingen vervullen zou.* De nederste deelen der aarde, waarin Christus nedergedaald is, worden verschillend opgevat; sommigen denken aan de aarde, het laagste deel der schepping, anderen aan iets dat nog lager dan de aarde is, name-

lijk aan het doodenrijk. Naardien Paulus echter het zwaartepunt op het feit der opvaring, niet op het feit der nederdaling laat vallen, oefent de keuze tusschen beide opvattingen op het recht verstand van zijne bedoeling geenen invloed uit. Hoofdzaak is, dat wij de strekking zijner hemelvaart verstaan, gelijk ons deze aangegeven wordt in de woorden: opdat Hij alle dingen vervullen zou. Wel dringt de apostel verre en diep in de strekking der hemelvaart door als hij in haar den weg ziet, om de gemeente met alle hemelsche gaven te vervullen. Voor ons is het verre van overbodig acht te geven op het licht, dat hij werpt op de betrekking, waarin de hemelvaart Christus tot de gemeente brengt. Wij voor ons toch beseffen niet genoeg dat Christus' hemelvaart dient om zijne gemeenschap met de gemeente nauwer aan te halen. Zij is geenszins de beëindiging, maar veeleer de voortzetting van zijn werk ten behoeve der gemeente. Waarom toch vaart Hij ten hemel? 't Is om hier alle dingen te vervullen. Dit woord: vervullen — hebben wij niet in plaatselijken zin op te vatten, alsof Paulus zeggen wilde, dat Christus, sedert zijne hemelvaart, alle ruimten doordringt. De apostel wil zeggen, dat Christus alle ledigheid, die er bij ons gevonden wordt, vol maakt, in alle behoefte, die wij hebben, voorziet; ons gebrek vervult Hij. Door de hemelvaart zet Hij Zich op de eenige plaats, van waaruit Hij dat kan doen. Hij verhoogt Zichzelf om zijne gemeente te verrijken, gelijk Hij zich weleer vernederde om haar vrij te koopen. De hemelvaart toch brengt Hem in het dadelijk bezit van wat Hij voor de gemeente verworven heeft, van den Geest des Vaders, door welken Hij haar met gaven en krachten vervult, en bekwaamt Hem om zelf dezen Geest over haar uit te storten. Eerst toch moest Hij zelf in het hemelsche heiligdom ingaan, in den naam van zijn eigen bloed, zou Hij ons de zegeningen des Geestes mede mogen deelen, en tot Hoofd der gemeente verheven worden, zou Hij uit zijne volheid al haren nooddruft kunnen vervullen. O, zalige hemelvaart! Laat niemand wenschen, dat Christus bij ons op aarde gebleven ware! En leeren wij van Paulus om alle gaven, die wij zelven hebben, of waarmede anderen ons dienen, zoowel als vruchten van zijne verhooging als van zijne vernedering aan te merken. Zij teekenen immers zijne verhooging; zij roepen ons toe dat Hij op het hemelsche Sion zijnen troon heeft gevestigd, en dat Hij al zijne vijanden door zijn kruis heeft overwonnen. Den Koning zien wij niet; onze oogen aanschouwen Hem niet zooals Hij in den hemel met heerlijkheid is gekroond — maar de gaven, die Hij uitstort, zijn

als de buit, welks uitdeeling er getuigenis van aflegt, dat de Koning getriomfeerd heeft, en Sions top in zegepraal heeft beklommen. O, dat de gaven als één mond krijgen mochten om ons Christus' triomf te verkondigen, en wij ooren om op deze hemelsche muziek acht te geven! Dan zullen wij niet luisteren naar de stem des vleesches, die al vleiende ons toefluistert: uwe gaven teekenen uwe grootheid, of: de gaven uws broeders wijzen zijne grootheid aan; maar wij zullen zeggen: alle gave getuigt van Christus' hoogheid, dat Hij niet langer vernederd is, maar gezeten boven alle hemelen. Zoo doen de gaven een gewichtigen dienst; niet alleen strekken zij tot opbouwing der gemeente, maar zij geven ook voortdurend getuigenis van Christus' verheerlijking, en dit getuigenis is van te grooter waardij, omdat de verheerlijking van Christus vooralsnog voor de oogen des vleesches verborgen is.

Maar Paulus heeft nog meer van Christus te zeggen; wie trouwens begint met over Christus te spreken, is niet spoedig aan het einde. Christus heeft nog meer gegeven dan gaven. Hij gaf der gemeente ook personen; sommigen nam Hij uit haar midden, om deze aan haar te geven, gelijk Hij-zelf der gemeente gegeven was. Dit zegt ons Paulus in de woorden: *En dezelfde heeft gegeven sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen tot evangelisten, en sommigen tot herders en leeraars,* vs. 11.

Voorop worden de apostelen gesteld, gezanten, door Christus zelven geroepen en tot hun werk bekwaamd. Hun is het opgedragen om aan de gemeente haren grondslag te geven; zij doen dat door de prediking van het Woord. Zij geven vóór alles getuigenis aan Christus, dat Hij, blijkens zijne opwekking uit de dooden, gestorven is tot verzoening onzer zonden, en leiden, zelve door den Geest geleerd, haar in de omvangrijke beteekenis zijner verschijning en den zin zijner prediking in. Allen, die hun woord gehoorzaam zijn, leggen zij de handen op, tot een teeken, dat zij, wegens hun geloof, zich met hen in geestelijke gemeenschap stellen. Op hun gebed deelt alsdan God den Heiligen Geest aan allen, die zij de handen opgelegd hebben, mede, tot een teeken, hun woord tot bevestiging, dat Hij-zelf in gemeenschap des Geestes treedt met elk, die in gemeenschap des geloofs staat met hen.

Hierop volgen de Profeten. Hierbij hebben wij juist niet aan mannen te denken, die toekomende dingen voorzegden, al ontbreekt het niet aan voorbeelden van personen in de gemeente, die verwaardigd werden zulks te doen. Het eigenlijk gebied toch van de hier bedoelde profeten is niet dat der verborgene, maar wel dat

der geopenbaarde dingen. Dit echter onderscheidde hen van den uitlegger, dat zij het getuigenis Gods niet, gelijk deze, als geschreven of overgeleverd voor zich hadden, maar het rechtstreeks van den Geest, soortgelijk als de oude profeten, ontvingen. Zij spraken alzoo krachtens eene onmiddellijke aandrijving en verlichting des Geestes tot de gemeente, haar tot onderwijzing en vertroosting. Hun woord verried zijne goddelijke herkomst in de overweldigende kracht, waarmede het gesproken werd, zoodat het in de harten indrong en ontdekte wat er in verborgen was. Naardien de profeet, in onderscheiding van den in tongen sprekende, zijn geest en zijne taal meester was, diende zijne gave meer dan het spreken in tongen tot stichting der gemeente.

De beide genoemde diensten hebben met elkander gemeen, dat zij buitengewoon en voorbijgaande zijn. Van de twee laatstgemelde diensten, die van den evangelist en die van den herder en leeraar, laat zich juist het tegengestelde zeggen. Zij zijn gewoon en blijvend. Beiden beantwoorden aan de eerstgenoemden. In den evangelist vindt men iets van den apostel, in den herder en leeraar iets van den profeet terug. De evangelist is de zendeling; zijn werk is het om het Evangelie te prediken aan hen, die nog niet geroepen zijn, de geloovigen te vergaderen, de gemeente onder ouderlingen te stellen, en zoolang er uit haar midden nog geene leiders der kudde gevonden kunnen worden, zelve zich met hare leiding te belasten. Door herders en leeraars worden geene twee soorten van ambtsdragers verstaan; 't is van eenzelfde ambt, dat hier sprake is. Herders heeten zij als opzieners, leeraars als onderwijzers der kudde. Aan eene bepaalde gemeente verbonden, rust op hen de taak om te zorgen, dat de schapen op de weide des Woords gevoed worden, en dat deze, bijaldien zij afdwalen, weder terecht worden gebracht.

Het oogmerk, waarmede deze dienaren gegeven zijn, wordt aangegeven in de woorden, vs. 12: *Tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwing des lichaams van Christus.* Deze drie leden van dit vers staan niet zóó tot elkander in verband, dat zij drie op elkander volgende en aan elkander geschakelde oogmerken zouden aanwijzen, waarmede de genoemde dienaren der gemeente gegeven zouden zijn. Het eerste staat veeleer op zich zelf; alleen de beide laatste zijn saâmverbonden. De zin is deze: dat de dienaren der gemeente gegeven zijn, opdat de geloovigen vooruit gebracht zouden worden in de kennis der goddelijke dingen, en het alzoo der gemeente aan geenen, voor het alge-

meen noodigen, dienst ontbreke, en zij zelve opwasse naar de volkomenheid.

In vs. 13: *Totdat wij allen zullen komen tot de eenigheid des geloofs en der kennis van den Zoon Gods, tot eenen volkomenen man, tot de mate van de grootte der volheid van Christus*, wordt ons het heerlijk einde getoond, waartoe God, door tusschenkomst zijner dienaren, de gemeente leiden zal. Allen zullen komen tot de „eenigheid des geloofs, en der kennis", dat is, allen, nu reeds één in het geloof, dat Jezus de Zone Gods en de Zaligmaker der wereld is, zullen ook in dit opzicht één worden, dat zij ééne gelijke mate van geloofskennis zullen verkrijgen, waardoor het thans nog aanwezig onderscheid tusschen mannen en kinderkens in de gemeente zal worden opgeheven. De nadruk ligt in dezen tekst op het woordje „allen." De thans nog gevondene ongelijkheid mag op den duur niet blijven bestaan; zij is eene wel onvermijdelijke, maar toch met den welstand en de heerlijkheid des lichaams niet vereenigbare wanstaltigheid, die weggenomen behoort te worden. Het geheel der gemeente moet rijpen tot een volkomen man, dat is, tot den volwassen staat; er mogen geene in groei achterlijke leden aan het lichaam, geene kinderkens in de gemeente tegenover mannen blijven; wat Paulus van Christus weet, moet straks elk weten, zijn geloof moet aller geloof, zijne kennis moet aller kennis worden. Ja, dit is te zwak gesproken. Niet tot Paulus, maar hooger, tot Christus, moet de gemeente opwassen, of gelijk Paulus het uitdrukt, „tot de mate van de grootte der volheid van Christus." Hij wil er mede zeggen, dat zij stijgen moet, en dank den zegen, dien God op den ambtelijken dienst leggen zal, ook stijgen zal tot eene geestelijke hoogte, waarop Christus zóó in haar zal zijn, dat zij de gansche volheid zijns levens in zich zal bezitten, kennende gelijk zij gekend is. Dat Paulus, als hij van de kennisse Christi spreekt, dezen zijn hoogsten titel geeft, door Hem Zone Gods te noemen, heeft waarschijnlijk hierin zijne reden, dat hij aantoonen wil, hoe hoog Christus staat, opdat wij hiernaar de mate van kennis afmeten, welke er bij den mensch gevonden moet worden, zal deze Hem ten volle kennen. Uit alles zien wij van welk eene groote beteekenis het ambt voor de gemeente is. Hoe zouden zij dan gelijk hebben, die zeggen, dat Christus, om der verdeeldheid van de gemeente wil, het ambt van haar heeft weggenomen! Zou Hij het zijn lichaam ooit laten ontbreken aan wat tot zijne volgroeiing noodig is? Zou Hij om der krankte wille, het geneesmiddel tegen de krankte wegnemen? Neen, het ambt zal blijven; niet eer

wordt het weggenomen voor het overbodig geworden is. Zeker, eeuwig zal het niet zijn; dit zou het slechts wezen, liet de volgroeiing der gemeente eeuwig op zich wachten. Maar zoolang er nog kinderkens zijn, zullen er ook voedsters worden gegeven, tot de gemeente het tijdperk der toekomende eeuw is ingetreden, waarop er geene kinderkens meer in haar zijn, of komen zullen, wijl de geschiedenis harer wording en opgroeiing beëindigd wezen zal.

In vs. 14, 15, *Opdat wij niet meer kinderen zouden zijn, die als de vloed bewogen en omgevoerd worden met allen wind der leer, door de bedriegerij der menschen, door arglistigheid, om listiglijk tot dwaling te brengen; maar de waarheid betrachtende in liefde, alleszins zouden opwassen*, keert Paulus tot vs. 11 terug; men houde dit in het oog, en wachte zich, om vs. 14 aan het voorafgaande vers aan te sluiten. Paulus toch gaat hier voort om te zeggen waartoe Christus dienaren des Woords aan de gemeente gegeven heeft; 't is opdat hare leden geene kinderkens meer zouden zijn, namelijk, in geestelijk verstand. Het beeld van het kindeke, elders gebezigd om de oprechtheid en leerzaamheid der geloovigen aan te wijzen, dient hier om den nadruk te leggen op de beweeglijkheid en onvastheid dergenen, die alzoo geheeten moeten worden. Wie in geloof en kennis nog een kindeke is, gelijkt op eene baar der zee, met welke de winden spelen; zooals de wind waait, beweegt zich de baar; met elken wind van dwaalleer wordt zulk een kindeke omgewend. Hoe gevaarlijk is dit in eene wereld als de onze, vervuld als zij is met lieden, die geoefend zijn in de kunst om door allerlei bedriegerijen de zielen te verleiden en de menschen tot dwaling te brengen! Gezegend dan de heilige diensten, die Christus ingezet heeft, om de kinderkens in mannen te veranderen. Hunne strekking toch is om ons zoo te verlichten, dat de leugen geen vat op ons heeft, en wij, met de waarheid op het nauwst saamverbonden, ons in woord en wandel door haar laten besturen. Als de Apostel er bijvoegt: „in liefde," wil hij zeggen, dat wij, door de waarheid saamverbonden, eendrachtig zouden blijven, als zulken, die één van hart en zin zijn. Kinderkens brengen scheuringen te weeg, omdat zij lichtelijk dwalingen aanhangen; mannen blijven staan omdat één geloof hen samenhoudt. Zóó vereenigd in de waarheid, zullen wij als een eenig man en in elk opzicht opwassen *in*, of *naar Hem*, die *het Hoofd is, Christus.*

Christus, het Hoofd, *uit welken het geheele lichaam, bekwamelijk samengevoegd en samen vastgemaakt zijnde, door alle voegselen der toebrenging, naar de werking van een iegelijk deel in zijne maat,*

den wasdom des lichaams bekomt, tot zijns zelfs opbouwing in de liefde — zoo luidt het 16de vers. Eere aan Christus! Van Hem, het aan het lichaam verbonden Hoofd, gaat alles uit. Uit Hem bekomt het geheel des lichaams zijn wasdom. Daartoe is het echter noodig dat het goed ineengevoegd en wèl saamverbonden zij. Welnu, dat is het ook. De gemeente is lichaamsgewijs ingericht, en wat nu in een lichaam de „voegselen der toebrenging” zijn, de aderen en zenuwen, die de kracht en het leven de leden toevoeren, dat zijn in de gemeente de verschillende ambten en gaven, welke Christus haar gegeven heeft. Door deze zorgt Christus dat allen bijeen verbonden blijven, op elkander werken, zoo, dat elk het geheel dient en van het geheel gediend wordt. Er is in de gemeente eene voortdurende mededeeling van de leden aan elkander, zoo, dat elk lid de mate van kracht ontvangt, die het tot eigen wasdom noodig heeft, het eene meer, het andere minder, maar elk voldoende, in verband tot de plaats, die het in het geheel des lichaams heeft in te nemen. Zoo groeit het geheel des lichaams op in de liefde. Het wordt volwassen, en de liefde, die er alle leden toe brengt, om voortdurend mede te deelen, wat zij zelven ontvingen, is het geheim van zijn groei. Heil de gemeente, waar dit wordt begrepen. Daar zal niemand zich afzonderen, in den waan, dat Christus buiten het geheel des lichaams om met de leden gemeenschap zou willen oefenen, maar men zal met de broederen vereenigd blijven, om de gemeenschap te houden aan Hem! En hoe vereenigd? Uiterlijk slechts? Neen, maar zoo, dat men, doordrongen van het besef, zichzelven aan allen schuldig te zijn en op zijne beurt allen noodig te hebben, geeft wat men heeft en neemt wat ons toegebracht wordt. Dan geen gevaar dat een verschil van gave of bediening, tegen de bedoeling in, waarmede het in het leven is geroepen, aanleiding tot ijverzucht en verdeeldheid geven zou. Integendeel, dan zullen allen het ambt eeren, dat aan de gemeente het licht der kennis toebrengt, en zoo de leden bekwaamt, om met hunne gaven elkander van nutte te zijn.

In vs. 17: *Ik zeg dan dit, en betuig het in den Heere, dat gij niet meer wandelt, gelijk als de andere heidenen wandelen in de ijdelheid huns gemoeds* — neemt Paulus de in vs. 1 gegevene vermaning weder op. Het woordje „dan” wijst aan, dat de opwekking, die hij zal laten volgen, haren grond in het voorafgaande vindt; zijn de Efeziërs leden van het lichaam des Heeren, welnu, dan behooren zij zich door eenen godvruchtigen wandel te onderscheiden van de andere heidenen, die in de ijdelheid huns gemoeds wandelen.

Niets dan den naam moeten zij met de heidenen gemeen hebben. Om hun deze vermaning te meer op het hart te binden, versterkt Paulus haar, door haar in te leiden met de woorden: „ik zeg dan dit, en betuig het in den Heere"; hiermede toch wil hij te kennen geven, dat hij hen niet op eigen gezag, maar in den naam Gods vermaant.

Om hen af te schrikken van het wandelen naar den trant der heidenen, geeft Paulus eene beschrijving van den staat des heidenschen levens. De heidenen wandelen „in de ijdelheid huns gemoeds;" in hun binnenste is niets wezenlijks; hunne gedachten zijn nietswaardige dwalingen en hunne begeerten loopen omtrent ijdele dingen; hun hart is van waarheid en heiligheid ontbloot. God heeft er geene plaats in; en ach! hoe arm is het hart zonder Hem! In deze ijdelheden wandelen zij; doorgaande teekent hun leven, dat hun hart ledig is van alles, wat wezen heeft, maar vol van dwaasheid. Nader omschrijft Paulus deze ijdelheid huns gemoeds als hij hen heet: *verduisterd in het verstand, vervreemd zijnde van het leven Gods.* Hiermede wil hij zeggen, dat zij geestelijk blind zijn, zoodat zij God niet kunnen waarnemen, gelijk Hij zich door zijne schepping aan hen openbaart, en dat zij vreemd geworden zijn aan zijnen dienst, voor alles levende, behalve voor Hem. Blind en dood — kan het erger? Wat zij van God nog zien, zij zien het gansch verkeerd, gelijk iemand, die eenig voorwerp in de duisternis waarneemt; blijkt het niet daaruit dat zij Gods heerlijkheid op het schepsel hebben gelegd? Hun Godsvereering is dan ook meer eene onteering, Hem aangedaan, dan eene hulde, Hem gebracht; er is niets heiligs in hunne heiligheden, en niets goddelijks in hunnen godsdienst. De oorzaak ervan ligt niet ver van de hand; Paulus geeft ze aan in de woorden: *door de onwetendheid, die in hen is, door de verharding hunner harten.* Hunne onwetendheid is de vrucht van hunne verharding; juist omdat zij hunne harten verhard hebben „de waarheid ten onder houdende in ongerechtigheid, Rom. 1:18*b*, hebben zij de kennisse verloren, die Gods zelfopenbaring door de schepselen hun gegeven had, Rom. 1:19, 20, en van welke wij weten, dat zij de voorwaarde is, tot alle juist oordeel over God en tot allen waren dienst van God. Deze verharding heeft tevens den weg gebaand voor eene algeheele overgifte van zichzelven tot alle mogelijke onreinheid. *Welke, ongevoelig geworden zijnde, zichzelven hebben overgegeven tot ontuchtigheid, om alle onreinigheid gieriglijk te bedrijven;* gieriglijk, dat is, met een onverzadelijken ijver. Godsdienst alleen houdt den mensch rein;

zoo men Gods knecht niet is, wordt men slaaf des vleesches. Wij hebben hier dezelfde gedachte als in Rom. 1:24, 27, alleen met het onderscheid, dat Paulus de overgifte tot onreinheid aldaar voorstelt als eene handeling Gods, die het karakter van een strafgericht draagt, en hier als eene daad van den mensch zelf. Het een strijdt niet tegen het ander; God geeft den mensch over tot de zonde, en de mensch, van God niet langer weerhouden, doet uit zichzelven, wat God besloten heeft, dat hij zou doen.

Wel mag Paulus, na deze huiveringwekkende, maar getrouwe schilderij opgehangen te hebben, den Efeziërs toevoegen, vs. 20, 21: *Doch gij hebt Christus alzoo niet geleerd; indien gij maar* (ten minste) *Hem gehoord hebt, en door* (in) *Hem geleerd zijt, gelijk de waarheid in Jezus is.* „Niet alzoo" — alsof eene wandeling, als de voornoemde, bestaanbaar was, met de belijdenis van Christus' naam, en het leven in zijne gemeenschap. Ten minste — zoo laat hij er op volgen, als gij Christus naar waarheid opgevat hebt, hoorende naar de verkondiging van zijnen naam, als een, die in zijnen geest ingedrongen is. Waarin toch bestaat het onderwijs, dat hun door zijne dienaren is gegeven?

Paulus zegt het ons allereerst in vs. 22: *Dat gij zoudt afleggen aangaande de vorige wandeling, den ouden mensch, die verdorven wordt door de begeerlijkheden der verleiding.* De oude mensch moet afgelegd — men bemerkt terstond, dat Paulus hier den ouden mensch voorstelt onder het beeld van een kleed, dat afgelegd moet worden, omdat het te verdorven is, om langer te worden gedragen. Wat verstaat Paulus door den ouden mensch? Kennelijk verstaat hij er den mensch onder, die op de zoo even gegevene schilderij gelijkt, den God kennenden noch dienenden, maar aan de ongebondenheid des vleesches overgegevenen mensch, hier oude geheeten, om de tegenstelling tot den vernieuwden te laten uitkomen. Deze oude mensch moet afgelegd worden „aangaande de vorige wandeling;" deze nadere aanwijzing omlijnt het begrip, in het woord „afleggen" vervat, en doet ons zien, dat hier sprake is van de bekeering, voorzoover deze in een vlieden der zonden bestaat, geboren uit een hartelijk leedwezen over en een beslisten haat tegen de zonde. Wat van God aan ons is, behoeven wij bij de bekeering niet af te leggen; ons ik, in zijn eigenaardig karakter, met zijne verstandelijke vermogens en lichamelijke bewerktuiging blijft; de bekeering doet den mensch aan den mensch niet te niet. In zoover blijft de oude mensch voortbestaan; de nieuwe mensch is in dit opzicht de oude mensch zelf. Maar wat de zonde

uit den mensch maakte, moet in den dood worden gegeven; de mensch, zooals hij door de zonde werd, moet, zonder vernietigd te worden, plaats maken voor den mensch, zooals genade hem vernieuwt. De mensch moet breken met zichzelf en van zichzelf zich afscheiden, voorzoover hij zich aanmerken moet, als beheerscht door de zonde, die zijn verstand verduisterd, zijnen wil onderdanig gemaakt, en al zijne leden in haren dienst gesteld heeft. Hij moet ophouden uit zichzelf te denken, en uit zichzelf te willen, beiden, zijne gedachten en begeerten gevangen gevende onder de gehoorzaamheid Gods; zijne leden heeft hij als voor de zonde dood aan te merken, zoodat deze er zich niet meer in uitwerken kan. Dat is het afleggen van den ouden mensch; 't is een prijsgeven van den ijdelen, valschen inhoud van eigen denken en willen, zoodat men der zonde niet langer leeft, maar zich dood voor haar houdt. Door van den ouden mensch te zeggen „dat hij verdorven wordt door de begeerlijkheden der verleiding," wil Paulus aantoonen, dat er aan dezen ouden mensch niets verloren is, evenmin als aan een geheel bedorven kleed. De „begeerlijkheden der verleiding," die den mensch tot zonde verlokken, verderven hem zoo, onder den schijn van hem gelukkig te maken, dat hij ten laatste, wil hij behouden worden, zichzelf moet loslaten, en van zichzelf gescheiden worden, gelijk een verkankerd lid om des levens wil van het lichaam.

Maar deze aflegging van den ouden mensch komt niet op zichzelf tot stand; zij valt samen met eene vernieuwing des menschen, welke de Schrift als een opnieuw geboren of geschapen worden voorstelt.

Deze vernieuwing gaat in orde zelfs voor; alleen het nieuwe doet het oude van zich af. Dat ook deze vernieuwing den Efeziërs gepredikt is, zegt Paulus in de woorden, vs. 23, *en dat gij zoudt vernieuwd worden in den geest uws gemoeds.* Evenals tot Nicodemus was ook hun gezegd: gijlieden moet wederom geboren worden. Hier luidde het niet: vernieuwt u zelven, gelijk zooeven: legt den ouden mensch af, of zoo straks: doet den nieuwen mensch aan; met opzet toch werd de mensch hier voorgesteld als iets ondergaande, namelijk eene werking der goddelijke kracht tot vernieuwing van den geest zijns gemoeds, omdat hij in de wedergeboorte lijdelijk is; medewerkende is hij alleen in de bekeering, gelijk deze in de aflegging van den ouden en in de omkleeding met den nieuwen mensch bestaat. De „geest des gemoeds," waarin het wonder der vernieuwing plaats grijpt, is het diepste en verborgenste

in den mensch, het beginsel van zijn verstandelijk en zedelijk leven. Daar heeft de mensch geene macht; daarom juist is het noodig, zal hij iets nieuws worden, dat God door zijne verborgene, eerst uit haar gevolg openbaar wordende, werking zijner kracht, hem vernieuwe, herscheppend, herbarend in zijn binnenste opgetreden met zijnen onweerstaanbaren, alles doordringenden Geest.

Nu volgt het andere dat hun gepredikt is, uitgedrukt in deze woorden: *En den nieuwen mensch aandoen, die naar God geschapen is in ware rechtvaardigheid en heiligheid.* Nader wordt ons de stellige zijde der bekeering vertoond, wier noodzakelijkheid den Efeziërs gepredikt is; tegenover het afleggen van het oude, staat het aandoen van het nieuwe. „De vernieuwde wil," zoo drukten onze Vaderen het in de Dordsche leerregels uit, III en IV, 12, „wordt niet alleen van God bewrocht en bewogen, maar van God bewerkt zijnde, werkt hij ook zelf; waarom ook de mensch zelf met recht gezegd wordt zich te bekeeren." De nieuwe mensch is de nieuwe natuur, die in de wedergeboorte medegedeeld, het nieuwe leven, dat door herschepping ingestort is. Ook deze natuur wordt als een „ganschen mensch" voorgesteld, omdat zij evenmin als de oude in het afgetrokkene bestaat, maar als natuur van een bepaalden mensch, zich uitbreidt over het samenstel zijns geestelijken wezens, verstand en wille, en haar steunpunt heeft in zijn vernieuwden persoon, van wien wij reeds hoorden, dat hij in den geest zijns gemoeds veranderd was. Van dien „nieuwen mensch" wordt getuigd, dat hij „naar God" geschapen is, dat wil zeggen, naar Gods beeld, naar Gods gelijkenis; 't is eene verwijzing naar het beeld Gods, waarvan Gen. 1 : 27 sprake is; wat de mensch daar van het beeld Gods verloor: de rechtvaardigheid en de heiligheid, krijgt hij in de wedergeboorte terug. De vertaling in „ware" rechtvaardigheid en heiligheid make plaats voor de letterlijke, die aldus luidt: „in rechtvaardigheid en heiligheid „der waarheid;" want de bedoeling van den apostel is niet om ons het karakter, maar wel om ons den oorsprong der rechtvaardigheid en heiligheid voor oogen te stellen. Aanwijzen wil hij, dat deze deugden eene vrucht of openbaring der waarheid zijn, met welke wij verlicht en waaraan wij gehoorzaam gemaakt zijn, juist zooals de ongerechtigheid en onheiligheid der Heidenen wortelt in de ijdelheid huns gemoeds, in de omstandigheid, dat zij den leugen gelooven en den leugen willen, maar de waarheid, gelijk deze in Jezus is, niet kennen. Rechtvaardigheid en heiligheid worden hier als twee onderscheidene, schoon verwante, en onafscheidelijke deugden voor-

gesteld, die het grondkarakter van den nieuwen mensch uitmaken. De rechtvaardigheid is de staat, waarin de mensch verkeert, als zijn willen en handelen met de goddelijke wet omtrent den naaste overeenkomt; de heiligheid is de staat des menschen, die zich aan God beschikbaar heeft gesteld, om in alles zijnen wil te doen, tot openbaring zijner heerlijkheid. Het „aandoen" van den nieuwen mensch is eene uitdrukking, waarbij Paulus zich in de beeldspraak van zooeven voortbeweegt; zij wijst aan, dat de wedergeborene het geestelijk beginsel, dat in hem geplant is, volle heerschappij over zich geeft, opdat het heel het samenstel zijns levens wijdend doordringe, en hij uit hetzelve tot een vollen mensch opwasse, aan wien niets dan rechtvaardigheid en heiligheid is.

Het woordje *daarom*, waarmede vs. 25 aanvangt, slaat allernaast terug op wat in vs. 17—24 gezegd is aangaande de leering, die den Efeziërs, na hunne opneming in de gemeenschap van Christus, gegeven is, deze namelijk, dat zij den ouden mensch afleggen, en den nieuwen mensch aandoen zouden.

Maar er is iets, dat hierbij dient gevoegd, wil men de eigenaardige strekking der vermaningen van vs. 25—32 wèl begrijpen.

De leering, den Efeziërs gegeven, door de hiervoor van Christus bestelde dienaren, vs. 11, had niet de volmaking van elken afzonderlijken geloovige, maar de volmaking van het lichaam der gemeente tot eindoogmerk.

Paulus legt hierop den nadruk, vs. 16, in verband tot het doorgaande oogmerk van zijnen brief: de blootlegging der waarheid, dat God Joden en Heidenen, naar het weleer verborgen, thans geopenbaard voornemen zijner genade, in Christus lichaamsgewijs tot één vergaderd had.

En daarom is het de roeping van elk, die in dit lichaam is opgenomen, om met dezen raad Gods mede te werken, door zijnerzijds alles te doen wat mogelijk is, om de gemeente waarlijk naar hare bestemming een lichaam te doen zijn; eene gemeenschap, waarin het begrip der volmaakte gemeenschap, zooals deze slechts in Christus mogelijk is, door de aan hem zich ontvonkende, in hem haar voorbeeld kiezende, hem zelven tot verklaring hebbende liefde, zich verwezenlijkt.

En daaruit verklaart zich, dat Paulus de vermaningen, welke hij geeft als hij vs. 25—32 in bijzonderheden aanwijst, wat afgelegd en wat aangedaan moet worden, niet in het algemeen spreekt, maar de geloovigen aanmerkt als leden van het lichaam der gemeente, en uit deze hunne eigenaardige verhouding den plicht af-

leidt, om alles af te leggen, wat met haar strijdig zou zijn, daarentegen alles aan te doen, wat door haar vereischt wordt.

Hier treedt alzoo kennelijk het onderscheid tusschen de Heidensche en de Paulinische moraal in het licht. Ongetwijfeld hadden ook de Heidenen hunne zedeleer; zij wisten uitnemend te spreken tegen den leugen, tegen de wraakzucht, tegen den diefstal, tegen dezelfde zonden, welke hier ter plaatse door den apostel worden bestreden. Maar de apostel brengt iets nieuws in het midden; hij ontleent de redenen, waarom hij den geloovigen gebiedt den leugen, de wraak en den diefstal te laten, niet gelijk de Heidenen, aan hun eigenbelang, of aan het maatschappelijk belang, maar aan de eigenaardige roeping, waarmede zij geroepen zijn, vs. 1, anders gezegd, aan het feit, dat God hen, uit loutere genade, mede opgenomen heeft in eene gemeenschap, die lichaamsgewijs saamgevat is in het middelpunt Christus.

Men geve slechts nauwkeurig op zijne vermaningen acht. De eerste luidt: *legt af de leugen, en spreekt de waarheid, een iegelijk met zijnen naaste.* En waarmede dringt hij deze vermaning aan? Met te zeggen: *want wij zijn elkanders leden.* Deze laatste uitdrukking wijst op het nauw en teeder verband tusschen de leden der gemeente. Deze zijn zoo aaneen verbonden als de verschillende ledematen des menschelijken lichaams, van welke wij weten, dat het eene orgaan van het andere is, zoodat niets op zichzelf alleen, maar elk lid slechts door het andere lid werken kan. Ook in Rom. 12 : 5, bezigt Paulus dezelfde beeldspraak. Daar echter doet hij het om in het licht te stellen, dat elk zich houden moet binnen de grenzen zijner roeping, zooals deze hem door zijne bijzondere gave is aangewezen. Maar hier gebruikt hij ze om te laten uitkomen hoe onnatuurlijk het is, als strijdig met de lichaamsgewijze verhouding der geloovigen, om tegen elkander te liegen. Door den *naaste* verstaat Paulus hier alzoo niet een iegelijk mensch, maar den medebroeder; dat hij echter de algemeene uitdrukking naaste gebruikt, verklaart zich waarschijnlijk daaruit, dat het eerste verslid eene aanhaling is uit Zach. 8 : 16, alwaar deze term gebezigd wordt. Paulus kan ze gerust overnemen, zooals hij ze daar vindt, omdat zij ook daar niet elk mensch in het gemeen, maar een medebroeder en vriend aanwijst, juist als hier.

Hoe klemmend is des apostels vermaning! Zullen de leden van hetzelfde lichaam elkander al liegende bedriegen? Wij mogen niemand misleiden, den vreemde, den vijand zelfs niet; zullen wij het dan den broeder doen? Bannen wij dan den leugen uit het verkeer

met den broeder! De leugen uit lichtzinnigheid, de leugen in het eerbetoon, de leugen uit eigenbelang, de leugen uit zucht naar schijnvertoon, de leugen der overdrijving, de leugen in woord en de leugen in daad; dat de leugen in al zijne gestalten van ons gebannen worde uit het verkeer met onzen broeder. Onze wandel zij niet in de kronkelingen van den leugen, maar over de rechte paden des lichts. Dat aan den leugen onder geen voorwendsel ruimte worde gelaten tusschen ons en den broeder! Kan men liegen, zoo vraagt iemand, uit het geloof? Liegen in naam van de waarheid? Liegen ter eere Gods, in Christus Jezus, liegen door den Geest? Zoo niet, laat ons dan nooit liegen.

Men verwondert er zich misschien over dat Paulus de vermaning om de waarheid te spreken vooropstelt, terwijl hij deze in Col. 3 : 9 de laatste plaats geeft. Het verklaart zich echter bij eenig nadenken uit den gedachtengang des apostels in ons hoofdstuk, bepaaldelijk uit vs. 11—16. Daar toch ontwikkelt de apostel de gedachte, dat de waarheid het middel tot eenigheid is. Daarom toch heeft Christus leeraars der waarheid aan de gemeente gegeven, opdat deze tot eenigheid des geestes komen zou, en geen gevaar loopen van verscheurd te worden door de leugen. Het is alzoo zeer in de orde, dat hij voor alle dingen de leden der gemeente vermaant om hunnerzijds te zorgen, dat geen leugen in het verkeer de eenheid verstore, maar waarachtig tegenover elkander te zijn. Want de onwaarachtigheid in het verkeer, het liegen, is eene feitelijke loochening en verscheuring der eenheid aller broederen in Christus.

Draagt Christus dus zoo teedere zorg om de eenheid der gemeente te bewaren, welnu, dat elk zorge, om hare eenheid te handhaven, door in het verkeer met den broeder, alle onwaarachtigheid te vermijden, en de waarheid te betrachten in liefde. Ons woord zij in akkoord met ons hart; er zij tusschen deze beiden geene tegenspraak. Leven wij met elkander als dezulken, die één met elkander zijn, blank en recht, en geenszins als zulken die elkander in netten willen vangen.

Wordt toornig, en zondigt niet; de zon ga niet onder over uwe toornigheid. En geeft den duivel geene plaats. Zoo vaart Paulus voort, vss. 26 en 27.

Wordt toornig — deze rechtstreeksche manier van spreken heeft iets in zich, dat onze verwondering opwekt. Hoe, wekt de apostel ons op om toornig te worden? Neen, dat doet hij niet. Men leide het uit het gebruik van de bevelende wijze van spreken niet af. De apostel spreekt hier volgens het Hebreeuwsch taaleigen — zie-

daar de geheele verklaring van het verschijnsel. Zoo zegt men in het Hebreeuwsch: beraadslaagt eenen raad, doch hij zal verbroken worden, Jes. 8 : 10; waar wij zouden zeggen: als gij eenen raad beraadslaagt, zoo zal hij verbroken worden. Het gebruik van de Hebreeuwsche spreekmanier hier ter plaatse, verklaart zich zeer natuurlijk uit de bijzonderheid, dat Paulus hier eenen Oud-Testamentischen tekst aanhaalt, namelijk Psalm 4 : 5: „Zijt beroerd en zondigt niet;" dat is, zoo gij beroerd zijt, ziet toe, dat gij niet zondigt. De apostel geeft echter aan het begrip ontroering, dat in den 4den Psalm voorkomt, eene meerdere beperking, dan het daar ter plaatse heeft; in onzen tekst toch heeft hij de eigenaardige ontroering des gemoeds op het oog, welke wij toornigheid heeten. De bedoeling zijner woorden is: mocht gij toornig worden, ziet toe dat gij niet zondigt.

Maar — zoo vraagt men verder — van welken toorn spreekt hier Paulus? Van een heiligen toorn, zooals die van Jezus, Mark. 3 : 5, voortgevloeid uit ijver voor God, Joh. 2 : 17? Of van een natuurlijken toorn, opgewekt door werkelijke of vermeende krenking van ons persoonlijk recht?

De apostel zelf beantwoordt deze vraag niet; over den toorn, van welken hij spreekt, laat hij zich niet nader uit. Dit heeft zijne reden. Het is hier ter plaatse geenszins zijne bedoeling om over den toorn te spreken, noch over den geheiligden, noch over den ongeheiligden toorn; de strekking van zijn woord is te waarschuwen tegen mogelijke gevolgen van den toorn in het algemeen, tegen zonden, waartoe wij, zwakke, zondige menschen, zoo licht vervallen, als wij toornig zijn. Vandaar ligt het, wegens deze bedoeling, niet op zijnen weg om over den toorn zelven te spreken, dezen toe te laten of te verbieden, toe te laten b. v. als hij geheiligd, te verbieden als hij ongewijd is. Hij waarschuwt niet tegen den toorn, maar tegen de breuk, die er tusschen broeder en broeder, en hiermede in het heilig leven der gemeentelijke gemeenschap allicht komen kan, als er in iemands hart toorn oprijst; daarom vermaant hij tegen de zonden, waartoe de toornige zoo licht vervalt, wijl deze de eenheid der gemeente zouden verstoren. En dat Paulus zich er toe bepaalt, om hier tegen de gevolgen van den toorn op te treden, hem zelven echter buiten besprek te laten, vindt zijnen grond in de omstandigheid, dat hij in onzen brief, en bepaaldelijk vs. 25—29, de zonden tegen welke hij getuigt, bestrijdt als vijandinnen van het gemeenschapsleven, dat God, in Christus, tusschen de geloovigen in het leven heeft geroepen.

En nu zal niemand ontkennen, dat de apostel wèl doet, om het begrip toorn niet nader te bepalen. Niet dat er tusschen toorn en toorn niet te onderscheiden valt. Er is een heilige toorn, zooals die, waarin Mozes de steenen tafelen verbrak. Er is een natuurlijke toorn, verontwaardiging over onrecht, ons aangedaan. Die kan geheiligd of ongeheiligd zijn. Geheiligd heet hij, wanneer deze verontwaardiging daaruit voortspruit, dat wij niet kunnen dragen, dat Gods beeld in ons veracht wordt, zooals b. v. van een vader over de ongehoorzaamheid zijner kinderen tegen hem, als hij zichzelven aanmerkt als drager van Gods macht over hen, en niet dragen kan, dat Gods gezag in zijn persoon wordt veracht. Ongeheiligd heet hij als de over krenking van recht toornige in zichzelven eindigt, zichzelven aanmerkende als een, die van zichzelven recht heeft, en God voorbijziende, als degene, Wiens recht hij slechts draagt, enkel met het oog op zichzelven toornig is, buiten eenig opzicht tot God, die in hem gekrenkt is geworden. Ook is er een duivelsche toorn, Openb. 12 : 12, voortgevloeid uit haat en vrees voor God, dien wij echter bij de kinderen Gods niet aantreffen, en van welken hier ter plaatse dus geene sprake kan zijn.

Paulus zou dus onderscheidingen kunnen maken; hij behoeft het echter niet te doen, omdat met opzicht, beide tot den geheiligden, en den onbillijken toorn, de waarschuwing geldt: zondigt niet! wegens het gevaar, dat wij, in den toorn, wegens onze onvolmaaktheid tot zondigen vervallen. Door dat „zondigen," verstaat Paulus vele dingen, die zoo licht aan den toorn vergezelschapt zijn: booze woorden, dreigen en verwijten, vloeken en verdoemen, of booze gezindheden, afkeer en haat, wraakzucht en vergeldingszucht, of booze daden, dat men zich van iemand afscheidt, hem bant, en hem kwaad toevoegt. En nu zal elk, die zichzelven kent, toestemmen dat wij steeds, van wat hoedanigheid onze toornigheid ook zij, in verzoeking tot zulke zonden komen. Zelfs de heilige toorn verheft ons niet boven deze verzoeking. Gingen de Donder-zonen niet de mate te buiten toen zij, verontwaardigd over den hoon hunnen dierbaren Jezus aangedaan, Elia's gerichten wilden uitoefenen? Moest Paulus de Corinthiërs door eigen voorbeeld niet opwekken om den heiligen toorn om te wenden in ontferming, ten einde te voorkomen, dat de broeder, die gevallen was, onder den last des toorns bezweek, en satan gelegenheid kreeg, om zijn onheilig spel te spelen? 2 Cor. 2 : 7, 10. En hoeveel te meer bestaat er gevaar, dat zondigen zich pare aan toornen, als onze verontwaardiging ontwaakt is wegens zonden, die wel tegen God

in ons, maar reeds hierom toch ook tegen ons bedreven zijn? Zoo licht nemen wij het ongemerkt meer voor onze personen op dan voor den Heer, en openen zich de onreine bronnen der eigenliefde en der hoovaardij, om onzen toorn te voeden en te ontheiligen; daargelaten nog dat de zwakheid onzes vleesches ons steeds in gevaar brengt om de gematigdheid te verliezen. Nog grooter is dit gevaar als onze toorn bloot natuurlijk is, ongeheiligd, buiten opzicht tot God in ons ontstaan, of, na zijn ontstaan niet in verband tot God gebracht, zoowel dan als het een toorn is wegens werkelijk onrecht, als wanneer het een toorn is wegens vermeend onrecht! Waarlijk, wat van alle beroering des gemoeds geldt, inzonderheid mag het gezegd met opzicht tot de beroering, die het karakter van verontwaardiging draagt, en zich tot rechtstreeksche gramschap verheft: zondigt niet; zijt stille!

Wij hebben gezien, wat Paulus' bedoeling was met de in vs. 26*a* gegevene vermaning. Namelijk ons te zeggen, dat wij zorg moesten dragen, dat onze toorn nimmer stoorniswekkend ingreep in het gemeenschapsleven der gemeente.

Daartoe wijst hij den weg aan, als hij zegt: de zon ga niet onder over uwe toornigheid. Hij kleedt door zoo te spreken zijne vermaning in een vorm in, waarin zij zeer gemakkelijk door ons kan worden onthouden, en die met zich brengt, dat elke avondstond er ons aan herinnert. Hoe komt Paulus aan dezen vorm van inkleeding? Mogelijk is het, dat het aangehaalde vers, Ps. 4 : 5 er hem toe bracht; daar toch wekt de dichter allen, die in ontroering gebracht zijn door de boosheid van de vijanden des koningschaps, er toe op, om zich aan den vijand niet te verzondigen, maar zich in hunne binnenkamers en op hunne legersteden terug te trekken, en stil te zijn. Zij moesten hunne ontroering niet bij zich laten overnachten; was de tijd gekomen, waarop men zich op zijne legerstede nederlegt, dan moest ook hun hart stille zijn. De hier uitgesprokene gedachte leverde aan den apostel den vorm van zijne vermaning; hij behoefde hier slechts duidelijk uit te spreken, wat ginds reeds ingewikkeld was gezegd, en het woord was terneergeschreven: de zon ga niet onder over uwe toornigheid.

Er spreekt zich in deze woorden de gedachte uit, dat de toorn slechts een ras voorbijgaand verschijnsel in ons gemoedsleven wezen mag. Hij zij de wolk gelijk, die even aan den hemel zweeft, maar straks weer verdwijnt om aan den zonnestraal ruimte te laten. Wortelen mag hij nooit; hem worde hiertoe geen tijd gelaten. Doorgangspunt zij hij, meer niet; eindpunt nooit. Alreeds nog

op den dag zelven, dat hij geboren is, verslinde hem de ontferming. In barmhartigheid wende hij zich spoedig om, gelijk aan den toorn van Hem, die God is, en nochtans in den toorn des ontfermens gedenkt, en van Wien gezegd wordt: een oogenblik is er in zijnen toorn, een leven in zijne goedgunstigheid. Men late den toorn niet bij zich overnachten; voor de zon ondergaat, zij het hart weer stille, een meer gelijk, dat door den middagstorm bewogen, 's avonds weer effen is als een spiegel,blinkende in het schoon der ondergaande zon. Een gast zij de toorn, maar geen huisgenoot; wat bij ons overnacht is huisgenoot, wat vóór den ondergang der zon ons verlaat, gast; daarom wijke onze toornigheid van ons vóór de zon ons verlaat. In den stillen nacht zij het ook in ons stille; de storm van het bewogen gemoed legge zich neder, en in ons avondgebed zij er plaats voor den broeder, wiens zonde onzen toorn opwekte, opdat onze gehoorzaamheid blijke aan het reeds in de Wet tot ons gesproken, door Paulus slechts in herinnering gebracht woord: Gij zult geenen toorn behouden tegen de kinderen uws volks; maar gij zult uwen naaste liefhebben als uzelven, Lev. 19 : 18.

De hierop volgende woorden: *En geeft den duivel geene plaats*, staan met de naast voorafgaande rechtstreeks in verband. Zij bevatten eene waarschuwing om satan, den vijand van den vrede, geene gelegenheid te geven, om stoornis te verwekken in de gemeente van Christus. Zoolang de leden der gemeente elkander liefhebben, zijn zij gelijk aan een leger, welks gelederen vast aaneengesloten zijn, zoodat de vijand er zich niet tusschen indringen kan. Maar de vijand ligt op de loer; wie ooit slaapt, satan nooit. En gelijk de leeuw, als hij geruisch hoort, opstaat om te zien, waar hem gelegenheid gegeven wordt tot roof, zoo ook satan als hij onze harten door toorn ziet bewogen. En hoe verheugt hij zich als hij de zon over onzen toorn ziet ondergaan, wijl het hem een teeken is, dat onze toorn, onheilig geworden of onheilig gebleven, werkelijk onze vervreemding van den broeder in zijn nasleep heeft! Dat toch biedt hem de gewenschte gelegenheid aan om zich tusschen ons en onzen broeder te plaatsen, en beiden verre van elkander te houden. Gretig grijpt hij deze gelegenheid aan; hij waakt bij den toornige, staat aan zijn legerstede, giet olie in het vuur van zijnen toorn, werpt hem de zwartste beelden van den broeder in de ziel, hitst hem op om zijn recht te zoeken tot den prijs der liefde, windt hem op tot zijn toorn in woede en wraakzucht overgaat, en maakt hem allicht ten overvloede wijs, dat hij ijvert voor de eer van God. En gelukt het hem den toornige tot den

vijand des broeders te maken, die door booze woorden en booze daden ook dezen tegen zich in het harnas jaagt, dan is zijn spel gewonnen. En lang kan het duren als satan zich eens tusschen twee broeders wist te dringen, eer hij weer uit zijne plaats gedrongen is; een satan wijkt niet spoedig. De twee, die één moesten zijn, borst tegen borst, staan thans tegenover elkaar, met satan tusschen zich in, om ze voor goed vaneen te houden. En hoe licht grijpt hun twist als een vuur om zich heen, en maakt dat de wortel der bitterheid, opwaarts spruitende, beroerte veroorzaakt en velen verontreinigt! Hebr. 12 : 15. Men denke dan niet ligt over de gevaren van den toorn, en de vermaning: wordt toornig en zondigt niet — want het is geene geringe zaak om satan plaatsruimte te geven in de gemeente, dat is, in het lichaam van Christus. Zoo één werkt God zelven tegen, God, wien het juist in alles te doen is om de gemeente tot de innigste eenheid in Christus op te voeren. Elk bedenke dan, dat wie den toorn bij zich laat overnachten, den satan zelven bij zich laat overnachten; maar bij den man, wiens toorn met de zon ondergaat, om plaats te maken voor de voorbede, overnachten engelen.

In vs. 28 gaat Paulus over tot de vermaning: *Die gestolen heeft, stele niet meer, maar arbeide liever, werkende dat goed is met de handen, opdat hij hebbe mede te deelen dengene, die nood heeft.*

Zoo iets strijdig is met den Geest van Christus dan de diefstal. Want terwijl de dief, zoowel als hij uit nood, als wanneer hij uit traagheid steelt, uitgaat van het beginsel der zelfzucht, die op kosten van den naaste wil leven, vertegenwoordigt Christus den geest der liefde, die den mensch er toe brengt om anderen op kosten van zichzelven te doen leven. Christus heeft zich niet rijk van ons gemaakt; integendeel maakte Hij zich om onzentwil arm. Vreemd was Hem het woord der zelfzucht, dat „nemen" heet; gegeven heeft Hij, het zijne niet slechts, maar Zichzelven, eigen vleesch en bloed, tot er niets meer te geven viel. Wie dan belijdt den geest van Christus in zich te hebben, stele niet. En omdat Paulus het mogelijk acht dat er in de gemeente zijn, die vroeger gestolen hebben, ja, misschien wel van stelen leefden, acht hij het, met het oog op de verzoeking tot diefstal, waarin de overgeblevene verdorvenheid en de kracht der gewoonte hen brengen mocht, niet overbodig om tot hen te zeggen: Steelt niet meer. Niemand zij een dief, dat is, iemand die zonder nood van 's naasten brood leeft. Niet het stelen, maar het arbeiden is de weg, waarin wij ons brood moeten zoeken. Daarom luidt Paulus' vermaning:

arbeidt! werkende wat goed is met de handen. Men legge hier den apostel niets in de pen, wat hij niet bedoeld heeft te schrijven. Geenszins toch wil hij zeggen, dat alle menschen met de handen moeten werken; het is zijne bedoeling niet om al wat mensch heet tot werkman te maken. Paulus spreekt tot hen die, blijkens de omstandigheid dat zij uit nood of traagheid gestolen hebben, behoorden tot de klasse van menschen, die niet leven kunnen, tenzij zij met de handen arbeiden; tot dezen beperkt zich zijne vermaning. Zij moeten, zegt hij, niet door stelen, maar door arbeiden in hunnen nood voorzien. Dat de apostel er bij voegt: met de handen — is niet zonder opzet. De ervaring heeft hem geleerd, dat er in de gemeente soms menschen waren bij wie de neiging om op kosten van anderen te leven zich achter vromen schijn verborg. Zij rekenden zich wegens hunne bijzondere vroomheid boven den arbeid der handen verheven; in de plaats van het noeste werk stelden zij het vrome woord. Terwijl zij van huis tot huis liepen, om over het heilige te spreken, schenen zij veel te doen, en verrichtten eigenlijk niets. Toch achtten zij zich vanwege de vele diensten, die zij in hunne schatting door hun spreken der gemeente bewezen, ten volle gerechtigd om in de huizen, die zij bezochten, ook te eten. 't Is tegen zulke menschen dat de apostel zeer ernstig getuigt, vooral 2 Thess. 3 : 6—15, alwaar hij zelfs zegt, dat men zich afscheiden moet van elk, die tegen zijn bevel in zulk een leven van niets doen bleef voortzetten. Dat men met de handen arbeide, niet met den mond; spreken is geen werken, rondloopen is geen werken; dat alleen mag arbeid heeten, wat in de maatschappij geldt als iets, dat waardig is betaald te worden. Wie zich verheven acht boven de algemeene wet: in het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten, omdat hij zoo geestelijk is, worde slechts onder deze voorwaarde van den arbeidsplicht ontslagen, dat hij ook niet ete, 2 Thess. 3 : 10. Zeker, er komen gevallen voor, al somt Paulus ze hier niet op, waarin de wet des arbeids niet meer geldt. Denk aan den oude van dage, wien men eene eereplaats geeft aan den disch, naar den regel, dat er evengoed aan den avond van den levensdag ruste zij als aan den avond van den arbeidsdag. Denk aan den zwakke, wien de kracht tot arbeid ontbreekt, maar voor wien de liefde arbeidt, opdat ook hij zijn deel hebbe. Maar uitzondering, van God gelaten, opdat het der liefde niet aan werk ontbreken zou, worde geen regel; regel blijve de arbeid der handen. Onder ééne voorwaarde slechts kan men den eisch stellen, dat anderen voor ons arbeiden, en ons van de

vrucht huns arbeids leven doen, deze namelijk, dat men in den dienst Gods is. Arbeid of — dienst, zoo luidt de wet; dienst slechts ontslaat van eigen arbeidsplicht, en geeft recht op anderer arbeidsvrucht; of zegt Paulus niet, dat wij aan de dienaren Gods, die als overheden het recht handhaven onze schatting moeten betalen, Rom. 13 : 6, en dat zij, die het Evangelie dienen, ook van het Evangelie mogen leven? 1 Cor. 9 : 14. Maar alleen het ambt verheft boven de wet des arbeids; dat is de eere van het ambt, anders gezegd, van het in dienst zijn bij God alleen! Men vraagt misschien of er dan voor den rijke geene plaats in de gemeente is, tenzij hij een ambt hebbe; hij toch arbeidt niet met de handen. Wij antwoorden: dat God de enkele rijken, die Hij der gemeente gaf, buiten noodzaak des arbeids stelt, opdat er steeds zijn die zorgen dat elk werk hebbe, en niemand in de gemeente worde gevonden, die door gebrek aan werk buiten staat is te doen wat de apostel hem gebiedt, en in verzoeking gebracht wordt om te stelen.

Zoo moet dan elk arbeiden opdat hij eten mag. Maar neen, zoo eindigt de apostel niet. Te zeer is hij doordrongen van den geest der broederliefde, ja, van den geest der naastenliefde, dan dat hij in het persoonlijk belang van hen, tot wie hij zijne vermaning richt, eindigen zou. Arbeid adelt — zeggen de menschen: wij gelooven echter dat dit te sterk gesproken is, vooral sinds er op den arbeid iets kwam van den vloek der zonde. Voegen wij er liever iets bij door te zeggen, „Liefde adelt den arbeid.” Zoo ten minste spreekt Paulus als hij zegt: steelt niet maar arbeidt, opdat gij wat hebt om mede te deelen dengene die nood heeft. ’t Is als zegt hij: vroeger naamt gij van uwen naaste, omdat gij niet arbeiddet, maar staalt; arbeidt voortaan, opdat gij niet slechts niet behoeft te stelen, maar het tegendeel kunt doen, te weten, wat aan den naaste geven. Tegenover nemen staat geven, en tusschen deze twee staat de arbeid in, die mij voor het nemen bewaart en tot het geven bekwaamt. Welk een nut werpt de arbeid voor den Christen dan niet af! Wie het bedenkt is met den arbeid verzoend; het brood des arbeids wil hij wel eten, zij het ook in het zweet des aanschijns, al ware het alleen opdat hij, van de verzoeking tot stelen vrij, geven kan.

In vs. 29: *Geene vuile rede ga uit uwen mond, maar zoo er eenige goede rede is tot nuttige stichting, opdat zij genade geve dien, die dezelve hooren*, spreekt Paulus de gedachte uit, dat wij, krachtens de gemeenschap, waarin wij tot elkander staan, ook in ons spre-

ken alles hebben te vermijden, wat elkander ontstichten zou, en ons te beijveren hebben om elkander op te bouwen. Het door „vuil” vertaald woord wordt op andere plaatsen door „kwaad” overgezet, zooals Matth. 7 : 17, 18; 12 : 33; het wijst eigenlijk datgene aan, wat bedorven, slecht, onbruikbaar is, tot niets nut en der wegwerping waardig. De vertaling „kwaad,” in den boven omschreven zin, verdient ook hier allicht de voorkeur, omdat het woord „vuil,” allicht den indruk zou geven, dat de apostel alleen de onreine woorden op het oog heeft, die uit onzen mond konden komen, terwijl toch de strekking van zijne vermaning breeder van omvang is. Hij toch heeft hier ter plaatse het ontstichtende woord in het algemeen op het oog, afgedacht van de vraag of het zedekwetsend is; dit blijkt daaruit dat hij de zonden tegen de kuischheid, voorzoover deze met woorden begaan worden, in hfdst. 5 afzonderlijk behandelt. Hier ter plaatse verbiedt hij alzoo het ontstichten van den broeder door alle ontstichtelijk woord. Overbodig is deze vermaning niet. Hoe licht ontstichten wij elkander niet door ijdele, door niets zeggende, door scherpe, door kwaadsprekende woorden, die er op berekend zijn om des broeders hart ledig te maken, hem te vermoeien, hem te kwetsen, of hem met wantrouwen in anderen te vervullen! Houden wij, liever dan zulke woorden te spreken, onzen mond gesloten. Toch is het met zwijgen niet gedaan; spreken moeten wij, maar zóó, dat de broeder u gaarne hoort, wijl hij er door gesticht wordt. Zoo er wat goeds te zeggen valt, zeg het dan, zoo spreekt Paulus, opdat het genade geven hun, die het hooren. De „goede” rede staat tegenover de „kwade” rede van zooeven; dat zij goed is blijkt uit hare geschiktheid om „genade” te geven, dat is, ten geestelijken zegen te zijn, hun, die ze hooren. Dat is de eenige toetssteen waaraan wij onze redenen keuren mogen. Somwijlen vergeten wij dit, en vergenoegen wij ons om te vragen, of ons woord op zichzelf beschouwd goed is, daardoor, dat het waar is, overeenkomende met de Schriften. In dat geval loopen wij gevaar het te spoedig in den hier omschreven zin goed te heeten. De apostel toch, steeds uitgaande van het beginsel, dat wij onszelven aan elkander schuldig zijn, stempelt slechts zulke redenen als goed, die de geschiktheid hebben om den broeder van geestelijk nut te zijn. En wanneer is ons woord hiertoe geschikt? Zeker niet dan, als het boven ’s broeders bevatting gaat, of niet gericht is op de behoefte van het oogenblik; allerminst dan als wij in ons spreken het oog op onszelven, in plaats van op onzen broeder hebben gericht, sprekende om onszel-

ven te hooren, en onszelven te genieten! Laat ons woord zóó gesproken zijn, dat het met graagte gehoord wordt. Het zij, om met Paulus te spreken, Col. 4:6, te allen tijde in aangenaamheid, met zout besprengd. Eene rede, op zijn pas gesproken, zegt Salomo, is als gouden appelen in zilver gebeelde schalen, Spr. 25:11. Dat ons spreken tot den broeder eene vrucht zij van het verlangen der liefde om zijnen geestelijken wasdom te bevorderen; dan zullen wij niet ongeschikt spreken, want „de liefde handelt niet ongeschikt,” 1 Cor. 13:5[a]. Ach, wie kan zóó spreken? Er is verzoening noodig zoowel voor onze woorden, als voor onze werken. Alleen de Geest Gods, die den mensch van zijn gebrek aan tact en verstand, aan ruwheid en gevoelloosheid, aan zelfbeheersching en eigenliefde verlost, en hem een teederen, verfijnden zin geeft, om te voelen wat den broeder gepast en nuttig is, kan ons zoo doen spreken. Zalver der lippen! zalf ook onzen mond.

En bedroeft den Heiligen Geest Gods niet, door Welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing. Zoo spreekt Paulus allernaast om de voorafgaande vermaning op het hart der Efeziërs te binden, al kan moeilijk ontkend, dat zij ook op de volgende vermaningen slaat, bepaaldelijk op die, welke onmiddellijk volgen. Reeds als bewijsplaats voor de persoonlijkheid des Geestes heeft deze tekst gewichtige beteekenis. Men beproeve slechts hier te lezen alsof er stond: gezindheid of denkwijs, werking of kracht — en men zal terstond gevoelen, dat men geen goeden zin behoudt. Meteen zien wij er uit, dat de Heilige Geest niet als een vreemdeling bij ons inwoont; een vreemdeling toch leeft ons leven niet mede, maar is een ledig toeschouwer van wat wij doen, meer niet. De Heilige Geest daarentegen woont in ons als de met ons levende, op het nauwst aan onze belangen verbondene, plaatsvervanger van Christus, ons gegeven om het werk zijner verlossing ten einde te brengen. Hij heeft zijn oog voortdurend op ons gericht, deelt in onze vreugde, ontfermt Zich over onzen nood, bidt met ons mede, en wijkt in der eeuwigheid niet van ons. Zullen wij Hem dan bedroeven? Hem leed doen, Hem stof tot droefheid geven? — zoo toch is de beteekenis van het hier door Paulus gebezigde woord. Men vraagt misschien of de apostel hier niet te ver gaat, door zoo menschelijk over den Geest Gods te spreken; immers laat zich in het goddelijk wezen geen lijden denken, en — wie bedroefd is, lijdt! Ongetwijfeld moeten wij niet meenen dat de Geest Gods op menschelijke wijze droevig is; Hij is het op goddelijke wijze, en, gevoelen wij ons onbekwaam, om deze wijze te omschrijven, laat ons dan niet

aarzelen om het te erkennen; het schepsel buige het hoofd, en belijde dat het hem ook niet toekomt om de verborgene bewegingen des goddelijken levens te doorgronden. Wat Paulus hier zegt, staat trouwens niet alleen; de apostel ontleent zijn woord aan Jesaja 63:10, alwaar van de Israëlieten gezegd wordt, dat zij Gods Heiligen Geest smarte hebben aangedaan. Kunnen wij niet ten volle aangeven wat dit inhoudt, zooveel mag toch gezegd, dat onze zonden het heilig mishagen des Geestes opwekken, zoodat Hij zijne vriendelijke werking van ons terughoudt, en ons in stede van zijne vertroostingen, zijnen toorn doet gevoelen. Door bij zijne vermaning de woorden te voegen: „door welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing," wil Paulus haar meerderen klem bijzetten. De dag onzer verlossing van onze vijanden, van zonde en dood, wereld en satan, ligt nog niet achter ons, maar is nog aanstaande; Christen, vergeet het niet! Alleen het zegel des Geestes, waarmede Christus de zijnen in den naam zijns Vaders verzegeld heeft, beschermt ons; dat zegel zal God in het gericht aan ons moeten bevinden, zal Hij ons tegen zijne verschrikkingen veilig stellen. 't Is niet een dood, maar een levend zegel, waarvan eene tegen allen vijand bekrachtigende, en onze verlossing rechtstreeks bewerkende werking uitgaat. De Geest toch is onze Trooster; Hij vervult de plaats van Christus, want Hij leidt ons door alle gevaren veilig henen, doet ons de strikken zien, die onzen voet worden gespannen, en maakt ons in alle verzoekingen overwinnaar; Hij trekt ons de geestelijke wapenrusting aan, en oefent onze handen ten strijde; onder de verdrukking houdt Hij ons door zijne vertroostingen staande en in onze zwakheden komt Hij ons door zijne gebeden te hulp; een muur is Hij rondom ons, een nooit sluimerende Wachter. Door Hem alleen komt onze verlossing tot stand; Hij reinigt ons van de zonde, wekt ons op uit den dood en omkleedt ons met heerlijkheid; zonder Hem liep de verlossing evenmin af als de schepping zonder Hem afgewerkt zou zijn; Hij is de Geest der voltooiing, de Geest der afronding, die den cirkel in zichzelf afsluit, en ons verheerlijkt in God doet wederkeeren. Zullen wij onzen Trooster dan bedroeven, Hem oorzaak geven om op ons misnoegd te zijn, en onzen Helper van ons drijven? O, dwaasheid boven alle dwaasheid, o, ondank boven allen ondank! Laat er liever bij ons eene heilige vreeze gevonden worden om den Geest Gods in ons of anderen te bedroeven; want Hij woont in ons en in onze broederen. Willen wij dat zijne gemeenschap met ons zij, wachten wij ons dan voor alles, wat met zijne heilige tegenwoor-

digheid in ons en anderen strijdig is, en beijveren wij ons om Hem door volgzame gehoorzaamheid steeds nauwer aan ons te verbinden.

Ook hierin blijke de aflegging van den ouden mensch, dat al wat broederhaat ademt verre van ons zij. *Alle bitterheid, en toornigheid, en gramschap, en geroep, en lastering, zij van u geweerd, met alle boosheid,* vs. 31. *Maar* — zoo laat de apostel er op volgen — *zijt jegens elkander goedertieren, barmhartig, vergevende elkander, gelijkerwijs ook God in Christus ulieden vergeven heeft,* vs. 32.

De orde, waarin de in vs. 31 genoemde zonden opgesomd zijn, is niet willekeurig; Paulus heeft ze, in overeenstemming met het stelselmatig plan van den geheelen brief, in de orde hunner ontwikkeling uit elkander voorgesteld. De bitterheid, bron van al het volgende, prikkelt tot opvliegendheid, deze openbaart zich in gramschap, die zich op hare beurt in gekijf en getier, vol beleedigende smaadwoorden, lucht geeft. De woorden: „alle boosheid," die er ten slotte nog worden bijgevoegd, moeten niet opgevat worden als samenvatting van alles, wat onder de vorige zondenreeks geene plaats heeft gekregen, schoon het tot de daar genoemde boosheden behoort, maar als aanwijzing van iets nieuws. Al de reeds genoemde zonden hebben opzicht tot het ons aangedaan kwaad, en krijgen eerst dan ruimte, als het ons aan de kracht der verdraagzaamheid ontbreekt. Door de hier genoemde „boosheid" daarentegen wordt een verkeerde gezindheid des harten bedoeld, die er ons toe brengt, om anderen kwaad te doen, en tot de even te voren opgenoemde zonden te verzoeken. Doe niemand kwaad — zegt de apostel — en wordt het u zelf aangedaan, verdraag het dan.

Ja, Paulus gaat verder. Hij wil niet slechts dat wij het kwade laten, maar ook dat wij het goede doen. Hij gebiedt ons om jegens elkander goedertieren te zijn, dat is, naar de beteekenis van het oorspronkelijke, vriendelijk of welgezind. Deze welwillende, vlak tegenover de zooeven genoemde boosheid staande gezindheid des harten, is wortel van de thans volgende deugden der barmhartigheid en vergevensgezindheid, van welke wij de eerstgenoemde tegenover den ellendigen, de laatstgenoemde tegenover den ons veron gelijkenden broeder te beoefenen hebben.

Bij de vergevensgezindheid staat Paulus wat langer stil, als beseft hij, dat er tot betrachting dezer deugd wel een bijzondere prikkel noodig is. Ziet, zoo zegt hij tot de Efeziërs, hoe God u vergiffenis heeft geschonken; gaat dan heen en doet desgelijks. Indien wij trouwens eenigszins beseffen welk een wonder van genade God ons bewees, toen Hij onze overtredingen voor zijn aangezicht uitdelgde,

dan erkennen wij niets eerder op onzen weg ligt, dan het schenken van vergiffenis aan onze broederen. Wel mogen wij Gods genade een wonder heeten; er is in de liefde Gods niets verklaarbaars; zij kon niet te voren berekend worden, als iets dat uit zijne goddelijke volmaaktheden af te leiden was, zoodat zij slechts hem verrastte, wien het aan de noodige kennis zijner heilige eigenschappen ontbrak. Het spreekt niet van zelf dat God ons de zonden vergeeft; het is een wonder, het blijft een wonder; nooit zullen wij zijne liefde begrijpen, nooit zullen wij zijne ontferming verklaren! Maar wel spreekt het van zelf, dat zij, die dezer genade deelachtig zijn geworden, gehouden zijn, om hunne broederen te vergeven, wat dezen tegen hen misdaan mochten hebben; dit niet te doen zou niets minder dan onredelijk en onnatuurlijk zijn, en het bewijs leveren, dat zij nimmer iets beseft hadden van de grootte der genade, die God ten toon spreidt, als Hij een zondaar vergiffenis schenkt. Te meer zullen wij tot vergeven geneigd zijn, als wij bedenken, dat het ons niets kost, dan wat wij, in ons eigen belang, zoo spoedig mogelijk van ons moeten doen, niets dan onzen haat, niets dan onze wraakzucht, niets dan dingen, die ons onbeminnelijk en rampzalig maken, terwijl het God zijnen Zoon heeft gekost.

Helaas! dat wij, wegens het vleeschelijke van onzen zin, menigwerf de genade, ons bewezen, zoo klein, en het ongelijk, ons aangedaan, zoo groot achten! Dat onze beschouwing worde omgekeerd, opdat wij te lichter vergeven, en na vergiffenis te hebben geschonken, niet wanen dat wij iets zeer bijzonders hebben gedaan. Dan zal het aan ons blijken, dat de genade Gods ons genadig heeft gemaakt, en ons zoowel zijn beeld als zijne vriendschap heeft hergeven.

Het eerste vers van het 5de hoofdstuk: *Zijt dan navolgers Gods, als geliefde kinderen,* behoort eigenlijk nog bij het vorige hoofdstuk, evenals het tweede vers: *En wandelt in de liefde, gelijkerwijs ook Christus ons liefgehad heeft en zichzelven voor ons heeft overgegeven tot eene offerande en een slachtoffer, Gode tot eenen welriekenden reuk.*

Zooeven heeft Paulus de gemeente herinnerd, dat God haar in Christus barmhartigheid bewezen had. Is dit zoo, dan behoort elk harer leden God in dit opzicht na te volgen, dat ook hij den schuldigen broeder goedertieren zij. Hierop wijst het woordje „dan" in vs. 1; het beteekent zooveel als: bijgevolg of derhalve, en slaat terug op hfdst. 4 : 32. Men merkt dat Paulus ons in heilige eerzucht wil doen ontvlammen, om het verheven voorbeeld Gods na te volgen.

Weest dan navolgers Gods! Wat een groote, haast zouden wij zeggen, stoute eisch! Toch blijkt bij een weinig nadenken alreeds,

dat deze eisch niet lager gesteld worden kan. Als om het te laten gevoelen, herinnert Paulus hen, tot wie hij de vermaning richt om God na te volgen, er aan, dat zij Gods kinderen zijn. Elk kan thans zonder moeite de slotsom opmaken. Het betaamt een kind om zijnen Vader na te volgen. Het moet zijn beeld, zijne gelijkenis zijn; daartoe is het geroepen, daarop is het aangelegd. Wie zeggen durft: zulk een eisch is voor ons te hoog, — verlaagt zichzelven. Ware de Christen geen kind van God, ja, dan zou de eisch te hoog zijn; aan een wezen, dat bloot kreatuur is, zal niemand hem stellen. Maar aan hem, wien God de eere bewezen heeft, om hem tot zijn kind aan te nemen, kan geen lagere worden gesteld, zonder hem beneden de waardigheid van zijn kindschap te behandelen. 't Is trouwens niet alleen Paulus die zoo spreekt; Paulus spreekt slechts den Meester na, die alreede gezegd had: Weest dan volmaakt, gelijk uw hemelsche Vader volmaakt is.

Ook vergenoegt Paulus zich niet, met ons te herinneren, dat wij „kinderen" zijn, hij voegt er bij dat wij „beminden" zijn. Zijne bedoeling er mede is om ons te doen gevoelen, hoezeer het in de orde is, dat wij elkander liefhebben; zelven toch zijn wij van God bemind. Johannes zegt hetzelfde in deze woorden, 1 Joh. 4 : 11, „Geliefden! indien God ons alzoo liefgehad heeft, (zóó namelijk dat Hij, terwijl wij niet liefhadden, ons heeft liefgehad, en zijnen Zoon gegeven tot eene verzoening voor onze zonden) zoo zijn wij ook schuldig elkander lief te hebben." Wij stonden schuldig tegenover God, en ziet, God bewees ons genade ten koste van zijnen eigenen Zoon, en nam ons, om zijns Zoons wille, tot zijne kinderen aan, met teedere liefde ons omhelzende; zal dat ons niet prikkelen om elkander lief te hebben? Om den broeder te dragen, hoog te schatten, te sparen, te vergeven, te behouden? Wie zich bemind weet, begint zelf te beminnen. Daarom werkt de algemeen onder Gods kinderen heerschende onzekerheid, of men wel van God bemind is, zoo schadelijk op de liefde tot de broederen; niet zonder reden voorwaar! wekt Paulus het besef op bij de Efeziërs, dat zij van God bemind zijn, omdat hij zeer wel weet, hoe krachtig dit prikkelt tot het aan elkander betoonen van vergevende en ontfermende liefde.

Ziehier dan de vraag beantwoord, in welk opzicht wij God hebben na te volgen: in zijne liefde. Hoe geheel anders spreekt satan. Ook hij wil van een navolgen Gods spreken: gelijkheid aan God, dat was het ideaal, waarmede hij den mensch verlokte in het paradijs, als hij zeide: gij zult zijn als God. Maar wat was het

van God, dat hij ons voorhield als iets, waarin wij Hem navolgen moesten? Zijne liefde? Neen, maar zijne macht; zorg, zeide hij, dat gij weet wat God weet, opdat gij kunt wat God kan, uzelven regeeren. Steeds hooger de vleugelen uit te slaan, in de onmetelijke ruimte der zelfontwikkeling boven ons, om God steeds nader te komen, of men ten laatste zijn evenknie worden mocht, in kennis als voorwaarde van macht, dat is satans ideaal. Hiervoor tracht hij ook ons te bezielen; de geest des tijds is zijn adem, en wij weten het, dat de volkeren der wereld dien geest inademen, tot dronken wordens toe. Paulus echter wijst ons niet naar boven, maar naar beneden, naar God, zooals Hij afdaalt tot het ellendig, schuldig menschenkind, liefhebbende, wat Hij haten, omhelzende, wat Hij wegwerpen kon; naar den God der goedertierenheid en des mededoogens, die gaarne vergeeft. Niet tot klimmen, roept hij ons, maar tot dalen; God na te volgen door af te dalen in die diepten der liefde, waar men zichzelven niet medenemen kan, zoodat men, vóór men er in afdaalt, zichzelven afleggen en achterlaten moet. Dat is de ware, de echte navolging Gods.

Als Paulus verder zegt: „wandelt in de liefde," doet hij een zekeren overstap; want na gesproken te hebben over de liefde, zooals zij tegenover den ons verongelijkenden broeder optreedt, opent hij het arbeidsveld der liefde in zijne volle wijdte, ons vermanende om ons leven tot een gestadig liefhebben te verheffen. Verander uzelf in middel voor de broederen, en stel uzelven tot hunne beschikking, vol lust aan hun geluk, vol ijver voor hun welzijn. Zonder ons aan hem op te dringen, ons aan hem te geven, ziedaar de heerlijke roeping van den discipel van Christus.

Van den discipel van Christus — niet zonder opzet noemt Paulus, als hij de geloovigen in het algemeen tot liefhebben opwekt, juist dezen naam. Waar meer bepaald sprake was van de houding, die wij tegenover den ellendige en den schuldige hadden aan te nemen, was het zeer in de orde, dat Paulus ons op God den Vader wees, wijl Deze juist ons in het werk der ontferming en der genade was voorgegaan. Maar zoodra de apostel ons het werk der liefde in zijnen vollen omvang opdraagt, en van ons wil, dat wij de liefde in al hare schakeeringen zullen vertoonen, de liefde, zooals zij voor den broeder lijdt, zich verloochent, zich opoffert, en hem tot zich opheft door zich beneden hem te plaatsen, dan brengt de natuur der zaak zelve mede, dat Christus ons tot prikkelend voorbeeld worde gesteld. 't Is niet de Vader, die zich gegeven heeft tot eene offerande en een slachtoffer voor ons, maar Hij; en als Hij zich

vernietigt om ons te verheffen, zich verarmt om ons te verrijken, zich opoffert om ons te behouden, dan werkt Hij wel de liefde des Vaders uit, openbarende wat den Vader welbehagelijk is, maar wat Hij doet, Hij doet het, niet de Vader. Als er alzoo sprake is van de liefde, in de eigenaardige gestalte, waarin zij optreedt in een wereld als deze, gebonden aan de wet, dat slechts het offer vrucht afwerpt, dan kan alleen Christus tot prikkelend voorbeeld zijn. Hij toch was Degene, die zich voor ons overgaf tot eene offerande, neen, Paulus spreekt nog nauwkeuriger, en wijst de offersoort zelve aan, om ons de grootte der offerande, waartoe Christus zich overgaf, onder de aandacht te brengen; tot een slachtoffer, een bloedig offer gaf Hij zich over, gewillig om, tot onze zaligheid, in zijn lichaam onze zonde te dragen en ze door zijnen dood te verzoenen. Discipelen van een Meester, wiens offervaardigheid onbegrensd is gebleken, gaat heen, en stelt het leven voor elkander, opdat aan u zichtbaar zij, van welk een Meester gij discipelen zijt! Hij deed het zwaarste werk; want Hij leed tot verzoening der zonde; wijst gij het lichtere niet af, het werk der zich ter wille van den broeder verloochenende liefde, welks volbrenging hem voor eeuwig aan u bindt. In zulke offers heeft God welbehagen; zie het aan het vermaak, dat Hij heeft in het offer van Christus. Hij wil de liefde van Christus in de discipelen van Christus zien leven; wandelt dan, o geloovigen, in de liefde, opdat iets van den lieflijken reuk, die aan Christus is, ook gevonden worde aan u.

Maar hoererij, en alle onreinigheid, of gierigheid, laat ook onder u niet genoemd worden, gelijkerwijs het den heiligen betaamt. Noch oneerbaarheid, noch zot geklap, of gekkernij, welke niet betamen; maar veel meer dankzegging, zoo gaat de apostel vers 3 en 4 voort te vermanen. Het woordje „maar” waarmede de reeks vermaningen tot reinheid aanvangen, wijst op eene zekere tegenstelling met het onmiddellijk voorafgaande. Daar was sprake van den wandel in de liefde. Wat nu staat rechtstreeks tegen deze over? Immers de zonden, welke de apostel thans verbieden gaat, de onkuischheid en de gierigheid, deze beide openbaringen van de zelfzucht, die hoewel van elkander onderscheiden, ja, op zekere hoogte met elkander strijdig, nochtans op eenen zelfden wortel wassen, dien der zelfzucht.

Omdat de hoererij de meest voorkomende openbaring der onkuischheid is, stelt de apostel ze allicht voorop; door met haar „alle onreinigheden” te verbieden, breidt hij echter zijne verma ning uit tot alle zonden tegen de reinheid van hart en wandel.

Hier gaat Paulus kennelijk uit van de onderstelling, dat de geslachtelijke gemeenschap bij lange na geene onverschillige, het Christelijk leven niet rakende zaak is. Zij toch is niets minder dan het één vleesch worden der twee. 't Is van dit standpunt uit, dat de Christen de hoererij te beoordeelen heeft. Dan zal hij terstond beseffen hoe onbestaanbaar de hoererij is, met de gemeenschap, waarin hij tot Christus staat. De lichamen der geloovigen toch zijn leden van Christus, 1 Cor. 6:15; gelijk Hij ons zijn lichaam gegeven heeft, zoo heeft Hij ons lichaam genomen. Door de vereeniging van onzen geest met Hem is ook ons lichaam met Hem vereenigd. Wat zou dan de Christen doen, die met eene hoere gemeenschap had? Hij zou de leden van Christus tot leden eener hoere maken. Verre van ons om der hoere te geven wat van Christus is! Heeft Christus het lichaam hiervoor tot den duren prijs zijns bloeds gekocht? Heeft Christus het hiervoor tot een tempel des Heiligen Geestes gemaakt? O Christen, waak over zijn eigendom; uw lichaam is evenmin het uwe, als dat eener verloofde het hare is; gij zijt naar uwen ganschen mensch van Christus; Hij is Heer van uw lichaam zoowel als van uwen geest, 1 Cor. 6:13[a]. O priester! bewaak uwen tempel, en bedroef den Geest, die er in woont niet, door zijne heilige deuren voor den dienst der ontucht te openen, 1 Cor. 6:19. Dat elk belijder van Christus bedenke, dat onze lichamen slechts in den weg der heiliging komen kunnen tot de opstanding in onverderfelijkheid!

Opmerkelijk is het, dat Paulus hier, evenals vs. 5, de gierigheid in éénen adem met de hoererij noemt; het schijnt toch dat deze zonde niet te huis behoort onder de hier genoemde, wijl deze allen tot het gebied der zinnelijke uitspattingen behooren. Ten onrechte heeft dit er velen toe gebracht om hier „begeerlijkheid" of „onmatigheid" te vertalen. Het oorspronkelijke woord toch heeft in de Nieuw-Testamentische schriften steeds de beteekenis van „hebzucht," „inhaligheid," „karigheid," „baatzucht;" daarbij komt dat de benaming van afgodendienaar, die Paulus vs. 5 aan den hier bedoelden zondaar geeft, beter op den gierigaard, dan op den onmatige past. Trouwens schijnt de apostel met opzet den hebzuchtige naast den onreine te plaatsen om het afschuwelijke van zijne zonde te sterker te doen uitkomen; een beter gezelschap is hij niet waard. Ook is het niet zoo vreemd als het schijnt, dat de apostel de hebzucht eene plaats geeft onder de zonden van den boozen lust. Gelijk de hoererij een lust is aan het vleesch, zoo de hebzucht een lust aan het goud; zij gaat naar andere voorwerpen

uit, maar heeft met den wellust gemeen, dat zij een lust is naar wat tot het aardsche behoort. Te meer blijkt ten volle in de orde te zijn, dat de hebzucht hier ter plaatse genoemd wordt, als wij bedenken dat de apostel zonden bestraft, die even goed als de in het slot van het 4de hoofdstuk opgestelde, strijdig zijn met de liefde, die wij als broeders elkander schuldig zijn. Nu staat het vast dat niet slechts de vleeschelijke lusten ons tot beminnen ongeschikt maken, maar, met hen, ook de hebzucht. Ja, de hebzucht vooral; de wellust moge een dierlijken geest in ons kweeken, die ons 's naasten eere en geluk aan een oogenblik van eigen zingenot opofferen doet, en ons geheel ongeschikt maken tot de ware, op verloochening van ons zinnelijk genot berustende liefde, de hebzucht doet het niet minder. Zij doet ons bij levenden lijve sterven aan al wat tot het gebied der liefde behoort; bij den hebzuchtige medegevoel noch offervaardigheid, maar de kille adem des doods, die het laatste vonksken van liefde heeft uitgedoofd.

Laat zulke zonden onder u zelfs niet genoemd worden, zegt de apostel. Dat het den heiligen niet betaamt zulke zonden te doen, zegt de apostel niet eens; het schijnt overbodig, als iets dat van zelf spreekt; 't is hem genoeg te zeggen dat het hun niet betaamt deze zonden te noemen. Hiermede verbiedt hij ons niet om deze zonden met name te bestraffen; hij-zelf immers noemt ze hier ter plaatse bij haren naam, — maar hij wil ons zeggen, dat wij over deze zonden nooit spreken mogen dan met eene zekere terughouding, die onzen afschuw er van verraadt, en het kennelijke streven verraadt, om er ons niet gemeenzaam mede te maken. Men doe met deze zonden als met een vat, waarin men het onreine vergaderd heeft; als onder een deksel draagt men het weg, opdat het zoo min mogelijk in het oog valle. Zoo toone men dat onreinheid en hebzucht in den kring der heiligen niet thuis behooren, maar dingen zijn, te schandelijk, dan dat men er meer dan het hoogst noodige over zou willen spreken.

Ook worde in onze gesprekken alles vermeden wat niet sticht, omdat het niet voegzaam is. De apostel noemt het op; onder „oneerbaarheid" verstaat hij alle schandelijke redenen, die er op berekend zijn, het kuisch gemoed te kwetsen, en het onrein hart in vlam te zetten. De woorden „zot geklap," of „gekkernij," schijnen hier ter plaatse eene begrensde beteekenis te hebben, en met het oog op het verband, waarin zij voorkomen, van onreinen scherts te worden gebezigd. Tusschen beide soorten van onvoegzame redenen bestaat er een onderscheid; door zot geklap verstaat de apostel

grove en geestelooze aardigheden van onkiesche strekking, terwijl hij bij de gekkernij gedacht wil hebben aan geestig gekruiden scherts, die er op berekend is om ons te doen lachen met dingen, waaraan wij niet mogen denken, zonder er tevens van te gruwen. De bekende neiging der lieden van Efeze tot losbandigen scherts, maakte ook voor de Christenen aldaar eene vermaning als de hier gegevene niet overbodig. Laten zij, en wij met hen, liever overvloedig worden in dankzegging. Laat onze mond veeleer vol van den lof Gods zijn! Geen beter voorbehoedmiddel tegen ijdele gesprekken; want de ernst der lofzegging bant het onvoegzame van zelf.

Om de voorafgaande vermaning te vaster op hun hart te binden, zegt de apostel, dat zij zich niet zouden kunnen verontschuldigen, ingeval zij om dergelijke zonden buiten het koninkrijk gebannen zouden worden, met te zeggen, niet te hebben geweten, dat zulke zonden zoo strafbaar waren.

Want dit weet gij, zoo getuigt hij van hen, *dat, geen hoereerder, of onreine, of gierigaard, die een afgodendienaar is, erfenis heeft in het koninkrijk van Christus en van God.* Hij behoeft hun dus niets te zeggen; zij weten het zelven. Trouwens spreekt het ook te zeer van zelf, dan dat een Christen het niet weten zou. Zou de slaaf zijner onreine begeerlijkheden met den Zoon erven? Onmogelijk. Allerminst is het mogelijk, nu de erfenis uit hemelsche goederen bestaat. Alleen omtrent den hebzuchtige zou misschien deze en gene nog aarzelen; als rekent hij er mede, zoo zegt de apostel dat ook een hebzuchtige buiten de erfenis blijft, omdat hij een afgodendienaar is, die van den mammon, van geld en goed, zijn afgod maakt, waarop hij vertrouwt en zijn harte zet. Jezus heeft reeds gezegd, dat men geen twee heeren dienen kan, God en Mammon. Wie dan den Mammon dient, wordt van God niet eens als knecht, laat staan als zoon en erfgenaam erkend. Hij heeft zijn deel in dit leven; de hemelsche erfenis wordt slechts uitgedeeld aan hem, die haar boven alles, en ten koste der aardsche goederen heeft gezocht. Niet hij wiens lijfspreuk „hebben," maar hij wiens leven „geven" was, zal daar ontvangen. Wat thans volgt: *dat u niemand verleide met ijdele woorden; want om deze dingen komt de toorn Gods over de kinderen der ongehoorzaamheid*, vs. 6, bevat allereerst eene waarschuwing, om zich van niemand diets te laten maken, dat wellust en hebzucht, zotteklap en gekkernij geene zonden waren, of ten minste geene zonden, die buiten het koninkrijk sloten. Met hoe schoone woorden zij hun dwaling ook

mochten voorstellen, men geloove ze niet. De apostel heeft hier waarschijnlijk niet zoozeer het oog op wat heidenen omtrent deze zonden oordeelen, als wel op verleiders in het midden der gemeente zelve, die de Christelijke vrijheid tot een oorkussen voor het vleesch maakten. Zelfs overigens oprechte Christenen konden er lichtelijk toe komen om hen te gelooven; men verlieze toch niet uit het oog, dat zij oorspronkelijk heidenen waren, die de zonden van ontucht en hebzucht licht achtten. Daarom wijst Paulus er hen op, dat God geheel anders over deze zonden oordeelt dan de mensch, gereed als deze is om in anderen te verschoonen wat hij behoefte heeft in zichzelven te verontschuldigen. God toch openbaart van den hemel zijnen toorn over deze zonden; zelve reeds zijn zij eene vrucht van zijnen toorn, Rom. 1:23, 24. Stort Hij reeds hier zijne gramschap over de kinderen der ongehoorzaamheid uit, men leide er uit af hoe zwaar de straf zal zijn, die Hij in den dag des toekomenden gerichts over hen uitspreken zal.

Zoo zijt dan hunne medegenooten niet, vers 7. *Want gij waart eertijds duisternis, maar nu zijt gij licht in den Heere; wandelt als kinderen des lichts*, vs. 8.

Eene scherpe lijn trekke de Christen om zich heen; door reinheid en hemelschgezindheid onderscheide hij zich van den vuilen en aardschgezinden heiden. Het zij hem genoeg vroeger met de zondaren medegedaan te hebben; nu ontvange elk van hem den indruk dat hij niet meer mededoen wil, ja, niet meer mededoen kan. Niets zou onnatuurlijker zijn dan dat hij op éénen weg met hen werd gevonden; daartoe toch heeft er te groote verandering bij hem plaats gehad. De apostel wijst er met opzet op, om de geloovigen te laten zien, hoe strijdig het met hunnen staat zou zijn, dat zij nog weer in de vorige zonden zouden wandelen. Daartoe spreekt hij in het onbepaalde om zoo sterk mogelijk te spreken; hij zegt niet: gij waart in de duisternis, en, gij zijt in het licht, maar, gij waart duisternis, en, gij zijt licht. Eertijds waren zij louter onkunde, vervreemd van de kennis Gods, donkerheid spreidden zij om zich heen gelijk eene verduisterende wolk; nu zijn zij licht in den Heere; in de gemeenschap met Christus, die het licht zelf is, zijn zij zelven licht geworden, door de waarheid, die in hen is, licht spreidend om zich heen. Welnu, dan moeten zij ook als kinderen des lichts wandelen; als zulken, in wier hart de goddelijke wet geschreven is, behooren zij te wandelen in reinheid en onbaatzuchtigheid, willen zij niet in strijd raken met zichzelven. Laten wij dus wandelen als uit het licht geborene,

aan het licht gehoorzame kinderen! Wat gemeenschap trouwens heeft het licht met de duisternis, en de gerechtigheid met de zonde?

In den tusschenzin van vs. 9, *Want de vrucht des Geestes is in alle goedigheid, en rechtvaardigheid, en waarheid,* herinnert de apostel, wat de vrucht des Geestes is. Velen lezen hier in plaats van vrucht des „Geestes," vrucht „des lichts;" waarschijnlijk echter dankt deze lezing haar ontstaan aan de zucht om het onderhavige vers eenvormig met het vorige te maken. Opmerking verdient het dat de apostel niet van „vruchten" des Geestes spreekt, maar, in het enkelvoud, alleen van „vrucht." Er ligt hier de gedachte ten grondslag, dat de vruchten des Geestes niet van elkander gescheiden kunnen worden, alzoo dat men, om een voorbeeld te nemen, wel barmhartig zou kunnen zijn uit den Geest, maar tegelijk hebzuchtig. Deze deeling der deugden, waarbij men de eene beoefent, maar de andere veracht, treft men slechts aan op het gebied des ongeheiligden, zedelijken levens; daar laat men dikwijls alle zonden los, om de eene, die men liever dan alle heeft, te geruster en te beter te kunnen doen, en kiest men uit de deugden, die men te beoefenen heeft, juist dezulken, die ons het minst moeite kosten, en het meeste voordeel bezorgen. Maar waar de Geest in ons als beginsel des levens optreedt, brengt Hij in ons slechts ééne vrucht voort, die alle deugden in zich bevat, al mag het waar zijn, dat deze niet alle even sterk zijn ontwikkeld. In Zijne vrucht is, als in een zaadkorrel de gansche plant, de deugd in al hare deelen besloten. De geloovige begint niet alleen naar sommige, maar naar alle geboden Gods te leven; hij heeft de wet zelve lief, en op deze liefde berust zijne genegenheid tot hare geboden. Van deze vrucht des Geestes nu zegt ons de apostel, dat zij bestaat in alle goedheid, en rechtvaardigheid, en waarheid, dat is in de betrachting van wat goed, en recht, en waar is.

Maar — niet altijd weet de geloovige, in gegevene omstandigheden, met zekerheid, wat goed of kwaad is. Ook hiermede rekent Paulus; het blijkt uit zijne aan vs. 8 zich rechtstreeks aansluitende opwekking in vs. 10: *beproevende wat den Heere welbehagelijk zij.* Het moet hem in twijfelachtige gevallen niet genoeg zijn, dat zijn geweten hem niet veroordeelt; ons geweten toch is feilbaar, de stem des gewetens is geenszins altijd de stem van God. Paulus zelf verklaart in 1 Cor. 4:5 door het zwijgen van zijn geweten zich nog niet gerechtvaardigd te achten; de Heere alleen is rechter!

Op Zijn Woord worden wij gewezen als op den toetssteen, waaraan wij beproeven moeten of iets den Heere welbehagelijk is. Gods

wet is de eenige regel voor ons leven; hij alleen die langs deze lijn loopt, gaat een goeden gang. Men wane echter niet dat het antwoord op de vraag wat in een gegeven geval den Heere welbehagelijk is, steeds voor de hand ligt. De Schrift is geen wetboek in den trant van een burgerlijk wetboek, noch een handboek, gelijk aan een handboek der zedekunde, waarin men elk geval onder zijne rubriek behandeld vindt, zoodat men het slechts met behulp der inhoudsopgave heeft op te slaan, en men is geholpen. Eer staat het met de Schrift als met het andere boek Gods, de Natuur; in de natuur vinden wij geneesmiddelen tegen onze krankheden, maar men moet ze zoeken en beproeven, voor men er iets aan heeft. En dat zoeken is elks werk niet! Zoo ook hier; er is om den wil van God in zijn Woord te vinden, eene zekere geoefendheid van den geestelijken zin noodig, die alleen in den weg van heiliging des harten en van opscherping des verstands de onze wordt. Ook hebben wij, niet elk voor ons afzonderlijk, maar gemeenschappelijk te beproeven, wat den Heere welbehagelijk is; inzonderheid behooren de jongere en onervarene Christenen hunne winste te doen met het licht, dat God den ouderen van dagen gegeven of door getrouwe leeraren geschonken heeft. Met dezen verstande echter, dat wij niemand om zijns zelfs wil gelooven, en slechts aan hen ons vertrouwen schenken, die kennelijk toonen niet in zichzelven te gelooven en uit zichzelven te spreken, maar hun woord dekken met het Woord Gods. Ook behooren wij onszelven gedurig te onderzoeken of wij werkelijk tot de onderzoeking van den wil Gods gedreven worden door de begeerte om hem te volbrengen. Dan alleen toch, als een heilig oogmerk ons tot dit onderzoek drijft, hebben wij de vrijmoedigheid om van God de zalving van den Heilige te vragen, die ons van leerlingen tot leermeesters maakt. Ook met opzicht tot de wetenschap van wat in elk gegeven geval den Heere welbehagelijk is, zullen in deze bedeeling steeds wenschen naar meer licht overblijven; de laatste vraagteekens zullen zelfs eerst voor den troon des Lams worden beantwoord, en het afdoend oordeel over ons doen, zal eerst in den grooten dag worden uitgesproken. Dit houde ons klein, en doe ons bescheiden zijn, beide in ons oordeelen over onszelven en in ons oordeelen over anderen. Nochtans blijft het waar dat het gebrek aan eenstemmigheid onder de belijders, in zake de vraagstukken van den dag, zelfs met opzicht tot zeer gewichtige, haren grond niet vindt in het onvolkomene onzer bedeeling, maar veeleer in het gemis van het gemeenschappelijk gebed om den Geest, die ons in alle waarheid

leiden moet. Tot straffe er voor geeft God ons over aan onszelven, zoodat wij onze levensbeschouwing uit onszelven gaan putten, in plaats van uit het Woord, en door ons arglistig hart misleid, onze zienswijze laten bepalen door ons verdorven vleesch.

In vs. 11 gaat de apostel verder dan in vs. 7; daar beval hij den geloovigen om zich van de werken der duisternis te onthouden, hier herhaalt hij deze vermaning wel, maar beveelt hij tevens om er zich aanvallenderwijs tegenover te stellen. Zoo toch luidt zijn woord: *en hebt geene gemeenschap met de onvruchtbare werken der duisternis, maar bestraft ze ook veeleer.*

„Werken der duisternis" heet Paulus de te voren genoemde zonden, omdat zij openbaringen zijn van den haat tegen en de onkunde omtrent het licht der waarheid en der heiligheid, dat van God uitgaat; „onvruchtbaar" noemt hij ze, omdat zij niets goeds en heilzaams voortbrengen, maar slechts schade en gemis. Met deze werken moeten wij niet alleen geene de minste gemeenschap hebben, maar ze ook „bestraffen." Het door „bestraffen" vertaalde woord vereenigt in het oorspronkelijke twee denkbeelden in zich, dat van openbaren, en dat van berispen, die in onze taal niet wel in een enkel woord saamgevat kunnen worden. De apostel wil zoo tegen de werken der duisternis doen optreden, dat deze in hunne volle schandelijkheid openbaar worden aan het geweten der menschen. Men vraagt allicht hoe de Christen dit doen moet. Natuurlijk vóór alles door zijnen heiligen wandel; de tegenstelling toch van zijne heiligheid tegenover de werken der duisternis maakt deze aan het geweten der menschen in hare volle afschuwelijkheid openbaar. Er zijn zelfs gevallen, waarin de Christen zich tot deze wijze van getuigenis geven te beperken heeft. Dan namelijk, als het rechtstreeks optreden strijdig zou zijn met de plichten, die eene ondergeschikte plaats in het maatschappelijke ons tegenover anderen oplegt, 1 Petr. 3:1, of in geval het woord der vermaning slechts strekken zou om tot lastering van het heilige te prikkelen, Matth. 7:6. Anders behoort de Christen er steeds op uit te zijn om ook met den mond tegen de werken der duisternis te getuigen. Wel heeft hij zich van alle hooghartigheid en bitsheid te onthouden, maar toch moet hij spreken, en van de werken der zondaren zeggen dat zij boos zijn, op het gevaar af dat de wereld er hem om hate, gelijk zij er zijnen Heer om gehaat heeft, Joh. 7:7.

Reeds de liefde tot de eer van God is voldoende prikkel er toe; den Christen toch, wien de eer van God ter harte gaat, kan het niet genoeg zijn, dat hij zelf den wil van God volbrengt, integendeel,

hij staat er naar, dat alle menschen God door werken des lichts verheerlijken. Niemand stelle zich tevreden met zelf heilig te zijn; wij moeten niet rusten voor God ten volle aan zijn recht gekomen is, daardoor dat zijn wil hier op aarde even volkomen vervuld wordt als in den hemel.

In vs. 12: *want hetgeen heimelijk van hen geschiedt is schandelijk ook te zeggen*, dringt Paulus de voorafgaande vermaning nader aan. Deze woorden slaan zoowel terug op wat van het geen gemeenschap hebben met de werken der duisternis als op wat van het getuigen tegen de werken der duisternis gezegd is. De apostel wil ons den indruk geven, dat de werken der duisternis te schandelijk zijn, dan dat wij er ons mede zouden inlaten, anders dan om er tegen te getuigen. Meteen vormt dit vers den overgang tot het volgende: *maar al deze dingen van het licht bestraft zijnde, worden openbaar; want al wat openbaar maakt is licht*, vs. 13. Paulus wil ons doen gevoelen, dat wij met werken te doen hebben, die slechts in het duister kunnen tieren; zoo schandelijk zijn zij, dat men er slechts zijn licht op heeft te laten vallen, en zij zijn in elks geweten geoordeeld.

Dit verband blijkt uit het woordje „maar," waarmede vs. 13 aanvangt. Allicht toch zou men kunnen vragen: wat helpt het om de werken der duisternis te kunnen bestraffen? Zoo toch hebben duizenden vromen gevraagd — en voorts gezwegen. Men denke slechts aan de godvruchtigen der middeneeuwen, die de booze wereld in de kloostercel ontvloden, of aan de mystieken onder de Protestanten, die met een boeksken in een hoeksken de wereld aan haar lot overlieten. Volgens Paulus echter draagt het bestraffen van genoemde werken der duisternis wel degelijk vrucht. Al deze dingen toch, van het licht bestraft, worden openbaar; want al wat openbaar „wordt" is licht, zoo toch „wordt", en niet „maakt" hebben wij hier te lezen.

Wat wil hij hiermede zeggen?

Dat het werk der duisternis, zoolang het met rust wordt gelaten, daardoor dat er van den kant des lichts niet tegen getuigd wordt, niet in zijne afzichtelijkheid, als werk der duisternis openbaar wordt. De donkerheid der verborgenheid, waarin zij wordt bedreven, werpt als een bedekkenden sluier over de walgelijkheden der zonde, die haar in de hand werkt, zoodat men ze durft bedrijven. In den nacht, met het donker om zich heen, durft men doen, wat men op den dag niet zou wagen. Welnu, door tegen de zonde te getuigen maakt de gemeente dat de zonde in hare afzichtelijkheid gezien

wordt. Haar getuigenis laat op de zonde licht vallen, en wel het volle, rechte licht, dat der heiligheid Gods. Zoo is het rondom de zonde niet langer donker; door de bestraffing wordt zij openbaar, onder de kritiek van het licht gebracht, en zoo treedt zij uit het gebied der verborgenheid, waar zij vrij spel had en welig tieren kon, over op dat des lichts, waar zij gezien wordt zooals zij is. Het gaat soortgelijk met de werken der duisternis als met de Goddelijke werken, van welke Jezus spreekt, Joh. 3:20. In het licht treden ook deze laatste aan den dag; zij blijken Goddelijke werken te zijn. Maar de werken der duisternis blijken werken der duisternis te zijn; het licht maakt ook hen licht. Zet de dingen slechts uit het donker in de zon en zij toonen zich zooals zij zijn: laat de zon slechts over het donker van den nacht opgaan, en al wat in den nacht is, wordt licht, hoe donker het in den nacht ook mocht zijn.

In vs. 14: *Daarom zegt Hij: Ontwaakt, gij, die slaapt! en staat op uit de dooden; en Christus zal over u lichten,* — verwijst Paulus naar de profetie, zooals deze haar het woord leent, voor de roepstem, die zij tot de wereld heeft te richten. 't Is geen bevel aan de geloovigen om zelve uit den staat der gelijkvormigheid aan de wereld op te staan, en zich aan den heiligenden invloed van Christus over te geven; voor zulk eene vermaning toch gaf het gedrag der Efeziërs den apostel geene aanleiding. Maar wel is het eene prikkeling van hunnen ijver om te doen, wat hun bevolen was, namelijk, om tegen de werken der duisternis te getuigen. Het woordje „daarom" sluit zich alzoo rechtstreeks aan de drie naast voorafgaande verzen aan; zeggen wil Paulus dat de roeping der geloovigen om de wereld wakker te schudden en tot het licht te brengen hun van God zelven aangewezen is, in het profetisch woord.

Deze opvatting gaat alzoo uit van de onderstelling, dat de apostel hier geene aanhaling geeft uit een Christelijk lied zijner dagen, en evenmin door de bezieling des Geestes een te voren nog niet uitgesproken woord terneder schrijft, maar dat hij een tekst uit de profetische schriften aanhaalt. Het oog heeft hij op Jesaja 60:1—3, alwaar de profeet Israël oproept om te ontwaken en op te staan, wijl de dag van den Christus is aangebroken, welks glans zelfs de heidenen tot zich lokt. Paulus haalt de woorden van den profeet niet letterlijk, maar zakelijk aan, en maakt in hunne toepassing de eigenaardige wijzigingen, die door het onderwerp van het oogenblik geëischt worden, zonder ze hierom echter in het minst

geweld aan te doen. De taak toch van den profeet draagt hij over op de gemeente; deze heeft, wijl het dag geworden is, allen om zich heen wakker te schudden. Zij richte zich tot de slapenden, die zich in den staat der gevoelloosheid bevinden, waarin men de zonde doet, zonder haar in hare gruwelijkheid te zien, met de bedoeling om hen tot bezinning te brengen, tot gevoel van schuld en tot besef van plicht. 't Is opdat zij opstaan van tusschen de dooden, en zich louteren laten door het licht, dat in Christus opgegaan, door tusschenkomst der gemeente hen beschijnt. Dan zal het licht in hun binnenste worden tot een vuur, dat er al het onreine verteert, en tot eene kracht, die hen de vrucht der gerechtigheid voortbrengen doet.

Men lette er op, dat Paulus gaandeweg aan de roeping der gemeente tegenover de wereld meerdere uitbreiding geeft; volgens hem heeft zij tegen de zonden der wereld te getuigen, met de bedoeling, om de zondaren te veranderen in kinderen des lichts. Heerlijke roeping! Wie wil niet medewerken om op de haren doodslaap slapende wereld de stralen te laten vallen van het reine licht, dat in Christus is opgegaan, opdat de wereld, na ontwaakt te zijn, hare eigen werken ontvliede, en wandele in het licht van den nieuwen dag. Wat hebben dan de Christenen, met zulk eene taak tegenover de wereld belast, voor alles noodig? Paulus zegt het hun in de woorden vs. 15 en 16: *Ziet dan, hoe gij voorzichtiglijk wandelt, niet als onwijzen, maar als wijzen, den tijd uitkoopende, dewijl de dagen boos zijn.*

Het behoeft geen betoog, dat de man, op wien de roeping rust om tegen de wereld te getuigen, ten einde haar tot het licht te brengen, een duren plicht tegenover zichzelven heeft. Hij moet onophoudelijk over zichzelven waken, en op zichzelven toezien. Zorg heeft hij te dragen om zichzelven steeds gelijk te blijven, opdat hij de achting winne, die hij noodig heeft, om met vrucht op de wereld te kunnen inwerken. Hij geve der wereld geene ergernis, maar beschame en lokke haar, om haar voor Christus te winnen. Ook is het niet genoeg dat hij zich wachte van het kwaad. Sommige Christenen toch verliezen, ten spijt van hun welgemeenden ijver, hun invloed op de wereld, door als onwijzen tegenover haar op te treden. Ook hiertegen waarschuwt de apostel. Er zij in ons getuigen niets stormachtigs, niets overdrevens, dat den schijn geeft, als wilden wij de menschen geweld aandoen, en ze als bij overrompeling bekeeren; niets zonderlings, dat den lachlust, niets onnatuurlijks, dat den weerzin opwekt; laat ons optreden even

liefelijk zijn en weldadig aandoen, als het oprijzend morgenlicht. — Door er bij te voegen „den tijd uitkoopende, dewijl de dagen boos zijn," geeft de apostel ten slotte ons nog den wenk, om er rekening mede te houden, dat de boosheid der tijden de gelegenheden, om wat goeds te zeggen, weinige maakt. Wij zullen dus de gelegenheden, die God ons geeft, om zielen voor Christus te winnen, wel ter harte mogen nemen; men zoeke ze op en late ze niet ongebruikt. Men zij den landman gelijk, die in een regenachtigen zaaitijd de weinige zonnige oogenblikken aanmerkt, als moest hij ze met goud betalen, en ze volijverig aangrijpt, om tijdens dezelve het zaad in zijnen akker te strooien. Bedenken wij steeds dat eene verwaarloosde gelegenheid niet tot ons wederkeert!

In vs. 17: *Daarom zijt niet onverstandig, maar verstaat welke de wil des Heeren zij* — wijst Paulus nog eens naar vs. 10 terug. Juist omdat wij zulk eene heerlijke, maar tegelijk moeilijke roeping hebben in eene booze wereld, is het noodig, dat wij in plaats van onverstandig te zijn, weten wat God van ons wil. Laat ons dan met den psalmist bidden: maak mij bekend den weg, dien ik te gaan heb... Leer mij uw welbehagen doen; want Gij zijt mijn God! Uw goede Geest geleide mij in een effen land, Ps. 143:8, 10. Wat uit ons is, is dwaas, reeds omdat het uit ons is. Verre zij het dan van ons om te wandelen naar onze eigene gedachten, Jes. 65:2, op onze wegen en naar onzen lust, Jes. 58:13. Zij veeleer het woord van Paulus, onzen apostel, in onze harten gegrift: Wordt dezer wereld niet gelijkvormig; maar wordt veranderd door de vernieuwing uws gemoeds, opdat gij moogt beproeven welke de goede, en welbehagelijke en volmaakte wil van God zij Rom. 12:2. Dan zal ons pad dat van den rechtvaardige zijn, een schijnend licht, voortgaande en lichtende tot den vollen dag, Spr. 4:18.

Onverwacht is des apostels overgang tot de vermaning: *en wordt niet dronken in wijn, waarin overdaad is, maar wordt vervuld met den Geest,* vs. 18.

Trouwens is het niet des apostels bedoeling, om na al de gegevene vermaningen tot aflegging van de werken des vleesches, nog eens in het bijzonder en met opzet over de zonde van dronkenschap te spreken. Van zins toch is hij, om zijne aan alle geloovige Efeziërs gezamenlijk gegevene opwekkingen met deze te besluiten: wordt vervuld met den Geest der dankzegging. Om nu de heilige bezieling, welke de Geest verwekt, in haren adel te laten uitkomen, vergelijkt hij haar met de valsche opgewektheid, die uit het overmatig gebruik van den wijn voortkomt. Slechts daar-

door dat hij zijdelings het oog op de heidenen vestigt, over welke hij zooeven gesproken heeft, sluit zich zijne vermaning aan het voorgaande aan. Vervullen deze zich met wijn, dat de geloovigen vervuld worden met den Geest.

Trouwens is het niet onnatuurlijk en gezocht om de bezieling door den wijn en de bezieling door den Geest onder één gezichtspunt te brengen. Beiden onderstellen hetzelfde, namelijk zekere behoefte, den mensch ingeschapen, naar kracht en moed, vreugde en geestdrift, naar het verheven zijn, in één woord, boven het gewone peil van de stemming des gemoeds. Deze behoefte is op zichzelve niet zondig; integendeel verraadt zij de oorspronkelijke grootheid van den mensch. Het is slechts de vraag, in welken weg de mensch haar zoekt te bevredigen. De valsche bevrediging is die, welke het onmatig gebruik van den wijn geeft; de ware bevrediging die, welke vrucht is van de gemeenschap aan den Geest. Omdat beiden den mensch bezieling geven is er tusschen hen zekere overeenkomst, die er aanleiding toe is, dat de uitwerking van beide, van den wijn en van den Geest, onder hetzelfde woord voorgesteld wordt. Zoo is er even goed sprake van een „dronken worden van de vettigheid des huizes Gods, Ps. 36 : 8, als van een dronken worden door den wijn. Daaruit verklaart zich ook dat men op den Pinksterdag de uitwerkselen van den wijn en de werkingen des Geestes met elkander verwisselde. De opmerkzame beschouwer echter ontwaart een afgrond van onmetelijke breedte tusschen beide. De bezieling door den wijn verheft den mensch een oogenblik boven de droeve of koude werkelijkheid van het tegenwoordige leven, maar doet hem weldra dieper nederwaarts dalen, dan hij opwaarts steeg; de opwekking wordt met den prijs eener grootere afmatting, dan waaruit zij opwekte, betaald. De wijn deed den mensch een oogenblik van het kapitaal zijner levenskracht leven; er werd het leven geene nieuwe kracht van buiten af toegevoerd, neen, het werd er toe gebracht om zichzelf uit te putten, soortgelijk als de akker, waarop men roofbouw pleegt, wel een tijdlang grootere opbrengst levert, dan een akker, van wien men slechts eischt, wat hij geven kan, maar om straks tot alle vrucht onbekwaam te zijn.

Hoe geheel anders de bezieling uit den Geest! Zij verwekt geene afmatting, die ons machteloozer maakt dan te voren; want zij is geene opwekking op kosten van den bezielden mensch zelf. Hier toch is werkelijk toevoer van kracht; de door den Geest gesterkte en vervroolijkte mensch, wordt uit een bron buiten zich gedrenkt

en gesterkt. Hij krijgt niet gelijk door den wijn slechts een prikkel, die zijne eigene kracht er toe brengt, om zich bovenmate te spannen, neen, werkelijke kracht krijgt hij. Hij leeft niet van eigene kracht, en op eigene kosten; integendeel, uit de heilige bron van Gods kracht mag hij drinken, en met het eeuwige leven Gods leeft hij mede. Deze bezieling heiligt en veredelt den mensch, terwijl die der dronkenschap overdaad, of zooals het eigenlijk heet, losbandigheid baart, door wroeging, geklag en schande gevolgd, gelijk Salomo zegt, Spr. 23 : 29—33: „Bij wien is wee? bij wien och arme? bij wien gekijf? bij wien het geklag? bij degenen, die bij den wijn vertoeven...... Uwe oogen zullen naar vreemde vrouwen zien en uw hart zal verkeerdheden spreken." Maar wie, gelijk een vat, dat in het water gedompeld is, van water vol wordt, vervuld wordt van den Geest, in wiens gemeenschap hij is opgenomen, geeft Gode eere en zingt Hem zijn psalm.

Vandaar verbindt Paulus aan zijne vermaning om vervuld te worden met den Geest, de opwekking in vs. 19 en 20 gegeven: *Sprekende onder elkander met psalmen, en lofzangen, en geestelijke liederen, zingende en psalmende den Heere in uw hart; dankende te allen tijd over alle dingen God en den Vader, in den naam van onzen Heere Jezus Christus.*

Als Paulus hier psalmen, lofzangen en geestelijke liederen nevens elkander neemt, denkt hij aan drie onderscheidene soorten van gezangen, zonder de grenzen tusschen deze drie soorten nauwkeurig aan te wijzen. Waarschijnlijk verstaat hij onder psalmen alle liederen, waarin het gebed tot God den boventoon heeft, van de aanbidding af tot de smeeking toe; onder lofzangen liederen van lof en dank, gezongen om God te prijzen en te verkondigen; onder geestelijke liederen, leerdichten, in den trant van den eerste der psalmen. Zijne opwekking om met genoemde psalmen, lofzangen en liederen „onder elkander" te spreken, wil juist niet zeggen, dat het gezangen van eigen maaksel moesten zijn; ook het reeds bestaande lied, hetzij gevonden in de heilige Schriften, hetzij van Christelijke zangers herkomstig, kan er toe dienen. Echter is het zelf vervaardigd lied geenszins uitgesloten; de apostel toch rekent met het in de eerste dagen des Christendoms veelvuldig voorkomend verschijnsel dat de profetische Geest in psalm en lied over de heiligen kwam. Dat hij de uitdrukking „spreken" bezigt, schijnt te onderstellen, dat de hier bedoelde liederen niet werden gezongen; echter laat zich hieromtrent met zekerheid niets meer bepalen. Naardien echter, ook waar zich het spreken tot zingen verhef-

fen mocht, de begeleiding van het muzikaal instrument destijds nog uitgesloten was, is het waarschijnlijk, dat de hier bedoelde gezangen eerst van „enkelen," 't zij in, 't zij buiten de algemeene samenkomsten gesproken zijn, en daarna in deze ingevoerd, om gezamenlijk of bij beurtzang gezongen te worden. De opwekking om den Heere „in het hart" te zingen, wil alzoo niet zeggen, dat men niet met den mond zingen zou, maar alleen, dat alles wat de mond, hetzij sprekende, hetzij zingende, in dichterlijken vorm uitspreekt, uitdrukking moet zijn van heilige verheffing des harten tot God.

Hier wordt ons de hooge beteekenis van het geestelijk lied voor oogen gehouden, antwoord als het is, door den Geest, op Gods Woord voor ons gegeven. Ja, het lied is uit God, uit Hem, die David zijne psalmen ingaf, en Zijne engelen tot zangers stelde, om straks ook ons leven op een lofzang te doen uitloopen. Christelijke zangers! zingt dan uw lied; ook rondom Gods troon zijn citers en harpen, psalmen en lofzangen, stemmen als van vele wateren. Zoo kan de wereld niet zingen; haar lied verlaat nooit de aarde en heeft geene vleugelen om op te varen tot den hemel; zij zingt geen lied, dat men stervende nog kan zingen. Maar úw lied is een offer, liefelijk van reuk, bestemd voor het altaar, dat in de hemelen is. In het lied zijn genot en hulde, schoonheid en waarheid vereenigd; het is eene bloem, gewassen aan de plante des geestelijken levens, waarin de alles volmakende Geest het heilige in schoonheid openbaar worden doet. Voor uwen psalm, Christen! vliedt de duivel; wat onze vijanden ook hebben, zwaarden en spiesen, spot en drogrede, psalmen hebben zij niet. Zingen is het werk des hemels; in de hel zingen zij niet; maar daarboven houden zij niet op te zingen. Daar is het Lam; wie Hem ziet moet zingen. O, Christen! hef reeds hier uwen psalm aan, begin al vast het werk des hemels; vraag een psalm aan Hem, die psalmen geeft in den nacht, en hang uwe harp niet aan de wilgen, opdat uw vijand u niet vrage: Waar is uw God?

Vergeten wij niet wat Paulus ons ten slotte zegt, namelijk, dat wij ten allen tijd Gode dankzeggen moeten. Ten allen tijde? Voorzeker; dankt God in alles, 1 Thess. 5 : 17, in smart zoowel als in vreugde, in de schaduw, zoowel als in het licht. God verdient steeds dank; ook als Hij ons kastijdt, hebben wij er Hem voor te danken, dat Hij zich nog met ons bemoeit, en als Hij met ons in tegenheden wandelt, hebben wij er Hem voor te danken, dat Hij ons alles ten beste wil keeren. Is onze God niet onze Vader? Als

met opzet geeft Paulus Hem hier ter plaatse dezen naam, omdat wij den lieflijken klank dezes naams slechts hebben te hooren, om terstond te beseffen, hoe betamelijk het is, dat wij ten allen tijde Hem de stem onzer dankzegging laten hooren. Maar vergeten wij niet, dat wij alles, ook dit, moeten doen in den naam van onzen Heere Jezus Christus. Dit te doen zegt zooveel als Gode te bekennen, dat alle zegeningen, die wij genieten, door ons als vrucht van Christus' verdienste en voorbidding geschonken zijn. Deze eere wil God van ons aan Christus gegeven zien; zoo wij den Vader willen eeren, zonder het Christus te doen, wijst de Vader het offer onzer dankzegging af; in den naam van Christus alleen is het Hem aangenaam; want het is zijn wil, dat allen den Zoon eeren gelijk den Vader.

Hoewel Paulus in vers 21 kennelijk tot eene nieuwe reeks vermaningen overgaat, en zelfs tot een ander levensgebied, dat des huiselijken levens, schijnen zijne woorden eene rechtstreeksche voortzetting der onmiddellijke voorafgaande te zijn. Zoo toch luidt het: *Elkander onderdanig zijnde in de vreeze Gods*, waar wij met het oog er op, dat hier eene nieuwe afdeeling geopend wordt, gewacht zouden hebben: weest elkander onderdanig. Het gebruik van het deelwoord verklaart zich waarschijnlijk uit hetgeen volgt: men heeft in dit geval slechts eene komma in plaats van een punt achter het slot van het 21ste vers te zetten, en men leest aldus: Elkander onderdanig zijnde in de vreeze Gods, zoo onderwerpt u, gij vrouwen, aan uwe eigene mannen, enz. Het is echter mogelijk, dat de apostel het deelwoord koos, omdat het zich beter dan de gebiedende wijs tot het uiten zijner denkbeelden leende, en het verband met het voorafgaande beter uitkomen deed.

Aan zijne hand treden wij thans het heiligdom van het huisgezin binnen. Paulus maakt zich op om de verschillende verhoudingen, die er gevonden worden, te regelen, die tusschen man en vrouw, ouders en kinderen, meester en dienaar. Men zou haast vragen of hij geen overbodig werk doet. Heeft de wet onder Israël niet zooveel aan de verschillende leden van het huisgezin geboden, dat er niets nieuws meer bij te voegen valt? Ja, weet de heidensche zedeleer niet zooveel treffends van de plichten der huisgenooten tegenover elkander te zeggen, dat een apostel haast met eene verwijzing naar hare uitspraken zou kunnen volstaan? Het is alles alzoo; vrees daarom echter niet dat Paulus u slechts eene herhaling geven zal van wat door anderen te voren reeds is gezegd. Op iets nieuws zal hij het licht laten vallen; want hij houdt reke-

ning met het heugelijk feit van den jongsten tijd achter zich, dat Jezus Christus eene plaats in het christelijk huisgezin heeft gekregen.

Uitgaande van het zooeven uitgesproken denkbeeld van onderdanigheid, begint de apostel met de opsomming van de plichten dergenen, die in het huis tot de ondergeschikten behooren. De betamelijkheid brengt toch mede, om eerst de minderen hunne roeping tegenover de meerderen voor te houden, ingeval men beiden in elkanders tegenwoordigheid vermaant. Met opzicht tot deze ondergeschikten echter houdt Paulus rekening met de rangorde, door de hoogstgeplaatste dergenen, die onder het hoofd des huizes staan, eerst toe te spreken, namelijk de vrouw.

Gij vrouwen! zoo vangt hij vs. 22 aan, *weest aan uwe eigene mannen onderdanig, gelijk aan den Heere.* Let op wat hij niet beveelt; hij wekt de vrouwen niet, gelijk straks de mannen, tot liefhebben op. Haast toch zou hij de vrouw schande aandoen als hij haar beval te beminnen; spreekt het niet van zelf dat eene vrouw liefheeft? God heeft het hart der vrouw tot de natuurlijke kweekplaats van de teederste liefde gesteld; zij is tot hulpe geboren; in het troosten en bijstaan, verkwikken en koesteren, is zij in haar element; zij doet het van zelf en kan het niet laten. Zij schijnt geschapen met het oog op het lijden, waarin de mensch om der zonde wil geraken zou, als eene gave der goddelijke ontferming, in volle overeenstemming met hare bestemming om den trooster van ons geslacht te baren. Maar — onderdanig te zijn, zie, dat gaat haar niet zoo van zelf af als het liefhebben. Het valt haar lichter te helpen dan te gehoorzamen. 't Is dan zeer in de orde dat Paulus van het liefhebben der vrouw zwijgt, maar des te meer nadruk legt op haren plicht tot onderdanigheid.

't Is bepaaldelijk aan hare eigene mannen, dat zij onderdanigheid hebben te betoonen; juist omdat zij door het huwelijk van allen vrij worden, hebben zij zich ondergeschikt te betoonen aan hen, door wie zij van allen vrij werden, aan hare mannen. Misschien wil de apostel door het woordje „eigene" haar nog sterker hiertoe prikkelen; dit woordje toch wijst er mogelijk op, dat zij hare mannen niet, gelijk de vrouwen der heidenen, met andere vrouwen hebben te deelen; dat zij dezen dan dubbel onderdanig zijn.

Door de vrouwen tot onderdanigheid aan hare mannen op te wekken, beveelt Paulus haar geenszins iets, dat met den vrouwelijken aard strijdig zou zijn. Integendeel is juist de heerschzucht, ja reeds de neiging om steeds het laatste woord tegenover den

man te willen hebben, of om zich als gelijke van den man aan te stellen, met de vrouwelijke natuur strijdig; zoo iets misvormt haar, neemt het lieflijke van haar weg, en staat haar onnatuurlijk. Rekenen wij echter met den vál onzes geslachts, dan verwonderen wij er ons niet over, dat zich neigingen bij haar voordoen, die den onnatuurlijken staat teekenen, waarin wij door de zonde gekomen zijn. Zoo toch staat het met de vrouw; hoewel zij na en om den man is geschapen, kan zij zoo moeielijk zijn gezag erkennen, vooral sinds het haar geboden is om hem gehoorzaam te zijn, naar den regel, dat juist de wet prikkelt tot overtreding. Wel doet zij niets liever dan dienen, maar liefst naar eigen inzicht en op eigen goeddunken; want hoe gemakkelijk het haar ook valt om alles te verloochenen, op één punt maakt zij eene uitzondering, namelijk, wat de verloochening van haren eigenen wil betreft. Te moeielijker valt het haar om steeds de minste te zijn, daar de man, wien zij onderdanig heeft te wezen, zelf een onvolmaakt schepsel is, welks gebreken zij dagelijks voor oogen heeft, en die er als op berekend schijnen om haar tot wederstand te prikkelen. Toch is het voor haar zoo noodig, dat zij zich leere buigen onder een wil boven zich, en door dagelijksche zelfverloochening het beginsel van eigenwilligheid herroepe, waaraan zij zich in het paradijs nog eer dan de man overgaf. 't Is niet slechts om harer zonde wil, maar ook in haar eigen belang, dat God haar onder haren man zette; laat de christelijke vrouw het toch ernstig bedenken. In het huwelijk is haar de oefenschool gegeven, waarin zij heeft af te leeren, wat de vrouw in haar doodt, ja, erger nog, haar zelve buiten het koninkrijk der hemelen houden zou. Dan zal Paulus' vermaning zoo vast op haar klemmen, dat het lokaas der vrijmaking, waarmede onze eeuw haar poogt te verlokken, haar koel laten zal. Instede van te willen regeeren, zal zij zich beijveren om te gehoorzamen, en in plaats van zich te verheffen, zal zij er naar staan om zich te verbergen, gedachtig dat nederigheid ook voor de vrouw de eenige weg tot verhooging is.

De apostel vergenoegt zich echter niet met de vrouw in het algemeen tot onderdanigheid te vermanen, zooals deze vooral in gehoorzaamheid zich openbaart; door op zijne vermaning te laten volgen „gelijk aan den Heere" wijst hij op Christus, als op dengene, om wiens wil de christelijke vrouwen haren mannen onderdanig behooren te zijn. Wat God voor Christus is, is Christus voor den man, en de man voor de vrouw — een met zeggenschap bekleed, het gezag vertegenwoordigend, hoofd, 1 Cor. 11 : 3. Gelijk

dan Christus tegenover den man drager van het gezag en de heerlijkheid Gods is, zoo is de man tegenover de vrouw drager van het gezag en de heerlijkheid van Christus. Vandaar zou zij tegen Christus zondigen, en in Christus tegen God, in geval zij haren man niet onderdanig was, en weigerde om hem als haar hoofd te erkennen. De christelijke vrouw verstore dan de heilige orde niet, waarin God gewild heeft, dat zijn gezag over de menschen uitgeoefend worden zou. Zij rukke geene sport uit de goddelijke rangorde, door met den man als met haar hoofd niet te rekenen; zij wane niet dat zij aan Christus buiten haren man om, gehoorzaam zou kunnen zijn.

Maar als Paulus niets meer gezegd had dan dat de vrouw aan haren man gelijk aan Christus onderdanig moest zijn, zoo zou hij niet alles gezegd hebben. Zulk eene vermaning, die geene rekening scheen te houden met de innige en teedere verhouding, waarin de vrouw, in onderscheiding van andere leden des gezins, tot den man staat, heeft iets drukkends; zij is er op berekend om bij de vrouw bevreemding te verwekken, ja, om haar als onder den last van een al te zwaar juk neder te buigen. De apostel voorkomt echter dit alles, door onmiddellijk te zeggen, dat de man niet anders het hoofd der vrouw is, dan Christus het hoofd is der gemeente. Vs. 23 toch luidt: *want de man is het hoofd der vrouw gelijk ook Christus het Hoofd der gemeente is; en Hij is de behouder des lichaams.* De apostel heeft er mede gerekend, dat de vrouw het lichaam, de volheid des mans is, zijn vleesch en been, zijn ander zelf; want hij zegt haar, dat God haren man met geene andere bedoeling haar ten hoofd gaf, dan dat deze voor haar het beeld zijn zou van Christus' betrekking tot de gemeente; zoo Hij haar regeeren zou, zoo moest de man het haar doen, met gelijke liefde, gelijke toewijding, gelijke wijsheid, als een drager van zijn beeld, als een drager van zijn geest. De apostel stelt dan ook met opzet Christus in zijne lieflijke gestalte voor, door Hem de Behouder des lichaams, dat is, der gemeente te heeten, degene die al wat Hij is, voor de gemeente is; aan de vrouw toch wil Hij kennelijk den indruk geven dat de man in haar eigen geestelijk en lichaamlijk belang haar tot een hoofd is gegeven. Dat zij het wete, en de roeping der gemeente, om Christus in alles onderdanig te zijn, als de hare tegenover haren man, tegelijk aanmerke en aanvaarde, gelijk Paulus zegt, vs. 24: *daarom, gelijk de gemeente aan Christus onderdanig is, alzóó ook de vrouwen aan hare eigene mannen in alles.* „In alles," met opzet wordt het door Paulus er bij gevoegd,

om alle uitvlucht en uitzondering bij de vrouw af te snijden. Het spreekt hierbij echter van zelf, ja, daardoor, dat de man geroepen is om het beeld van Christus te zijn, wordt het reeds aangewezen, dat alle gehoorzaamheid hare grens heeft in den goddelijken wil, zoodat de vrouw niet gehoorzamen mag, zoo de man iets strijdigs met het goddelijk gebod van haar mocht willen.

Van de vrouwen wendt Paulus zich tot de mannen. *Gij mannen!* zoo luidt het vs. 25, *hebt uwe eigene vrouwen lief.* Het teekent iets, dat de apostel tot den man niet van zijne rechten, maar slechts van zijne plichten spreekt, evenals hij dit zoo even ook met opzicht tot de vrouw had gedaan. De geest van het christendom staat hier ten volle tegenover den geest der eeuw; dezen toch is het eigen om den mensch vóór alles van zijne rechten te spreken, en hem te prikkelen om ze tot elken prijs, zelfs tot dien van zijne plichten, tot gelding te brengen. Wel spreekt Paulus van het recht des mans, maar hij doet dit tot de vrouw; haar draagt hij het op om het gezag des mans te handhaven, gelijk hij dezen de zorg voor hare belangen toevertrouwt. Den man spreekt hij van zijnen plicht, gedachtig, dat van hem, die het hoogst geplaatst is, ook het meest geëischt wordt. En gelijk hij al de plichten der vrouw saamvatte in dezen eenen, de onderdanigheid, zoo drukt hij alles wat hij van den man verlangt uit in enkele woorden: heb lief. Lief te hebben, ziedaar in het algemeen de roeping van den meerdere tegenover den ondergeschikte; zooveel zeggenschap er gegeven is, zooveel liefde wordt er geëischt. Alle gezag moet door liefde geadeld zijn.

Om aan te toonen dat de eereplaats, die den man in het huwelijk gegeven werd, toen hem de roeping werd opgelegd om tegenover zijne vrouw beelddrager van Christus te zijn, hem juist tot liefhebben roept, wijst Paulus hem op Christus zelven; want op de vermaning: „hebt uwe vrouwen lief," laat hij vss. 25—27 volgen: *Gelijk ook Christus de gemeente lief gehad heeft, en zichzelven voor haar heeft overgegeven; opdat hij haar heiligen zou, haar gereinigd hebbende met het bad des waters door het Woord; opdat hij haar Zichzelven heerlijk zou voorstellen, eene gemeente die geen vlek of rimpel heeft, of iets dergelijks, maar dat zij zou zijn heilig en onberispelijk.* Zoo kiest Paulus in eens het hoogste voorbeeld. Een ander zou zich allicht vergenoegd hebben om een mindere dan Christus tot voorbeeld te kiezen; hij zou gezegd hebben: gij mannen! bemint uwe vrouwen gelijk Jakob Rachel of gelijk Elkana Hanna heeft liefgehad. Maar Paulus vergenoegt zich met niets minder dan met

het voorbeeld van Christus. Hij heeft er trouwens zijne reden voor. Want hij past hier slechts hetzelfde beginsel toe, waarvan hij in vs. 23 uitgegaan is, dit namelijk, dat er naar den raad Gods eene verborgene overeenkomst is tusschen de betrekking van Christus tot de gemeente en de betrekking van den man tot de vrouw. Het onzichtbare is het voorbeeld waarnaar het zichtbare is ingericht; vandaar moet het zichtbare, in dit geval, het aardsche huwelijk, zich vormen en voegen naar het model van het onzichtbare, het eeuwige huwelijk van Christus en de gemeente. Daardoor beantwoordt het aardsche aan zijne bestemming om afdruk, type van het eeuwige te zijn. Alzoo beweegt Paulus zich ten volle op de lijn der Goddelijke gedachte, als hij de mannen wijst op Christus, en hun zegt, dat zij hunne vrouwen moeten liefhebben, gelijk Christus de gemeente heeft liefgehad.

Niet zonder opzet spreekt Paulus over de liefde van Christus in den verledenen tijd. Indien hij geschreven had: gelijk Christus de gemeente liefheeft — zou hij niet zoo sterk gesproken, niet zoo diepen indruk gegeven hebben, als nu. Want hoewel de liefde, met welke Christus de gemeente liefheeft, thans even groot is als steeds, zoo is toch de tijd zijns levens op aarde die, waarop de grootte zijner liefde klaarder dan ooit te voorschijn getreden is. Achter ons ligt eene openbaring zijner liefde, die alle begrip, alle mate te boven gaat, en daarom juist zich aan onze keuze aanbiedt, als wij ons opmaken om zijne liefde tot de gemeente ten voorbeeld te stellen aan den Christelijken man. Alstoen toch heeft Christus zich zelven overgegeven voor zijne gemeente, gelijk Paulus zegt. En juist in deze overgifte van zichzelven is hij het voorbeeld geworden voor elken man, om dezen te dienen tot prikkel, om zijne vrouw ook alzoo lief te hebben, ook zoo volkomen, en ook zoo heilig.

Christus heeft zich overgegeven. Ongetwijfeld heeft Paulus hier op het oog zijne overgifte van zich zelven aan God, om te dienen tot eene zoenofferande voor de gemeente, gelijk hij dit in 5 : 2 alreede heeft gezegd. Volgens Genesis 2, volgens Paulus zelven, 1 Cor. 11 : 9, is niet de man geschapen om de vrouw, maar de vrouw om den man. Alzoo is het ook wat Christus en de gemeente betreft; het laatste oogmerk, in den Goddelijken raad, de eerste, bewegende gedachte, is de verheerlijking van Christus door de gemeente; de Gemeente is er om zijne volheid, zijne kroon, zijne vreugde, zijne openbaring te zijn; zij is er voor Hem. Maar hiermede is alles niet gezegd. Zou de gemeente dit worden, dan was

het noodig, dat Christus eerst zich voor haar overgaf; dat een tijd lang de orde werd omgekeerd, Christus optrad als middel voor de gemeente, en de gemeente als het doelwit voor Christus; dat Hij gegeven werd en zich zelf gaf voor haar, om harentwil arm werd, niets werd, opdat zij rijk, en alles worden zou. Dit verklaart zich daaruit, dat de gemeente eerst dan ten volle zijne heerlijkheid zijn kon, zoo zij al wat zij was, als vrucht was van Hem en van zijne liefde. Was zij Hem gegeven, als heilige, volmaakte gemeente, zóó als zij thans eerst door Hem wordt, zoo zou zij wel zijn roem geweest zijn, als teeken er van, hoe groot Hij wel moest zijn, die zulk een geschenk, zulk eene hulpe, zulk eene dienstmaagd waardig was; maar zij zou bij lange na zijne heerlijkheid niet zijn in die mate, als zij het thans is. Ook zou de verbinding tusschen Hem en haar niet dien graad van innigheid en teederheid bereikt hebben van nu; de gemeente zou naast Christus staan, maar zijn lichaam, zijn vleesch en gebeente, zijne vervulling niet zijn. Evenmin zou de liefde der gemeente dan het karakter aangenomen hebben van thans, dat der dankbaarheid. De verhouding van Christus tot de gemeente zou gelijk zijn aan de verhouding van Christus tot de engelen; want ook de engelen staan in verhouding tot Hem; zij zijn ook Hem ter hulpe gegeven, gelijk knechten dit zijn aan hunnen heer, en krijgers aan hunnen koning. Maar omdat het de wille Gods was, dat de gemeenschap tusschen Christus en de gemeente oneindig in volkomenheid zou zijn, en zijne hulpe ten volle zijne heerlijkheid, zoo heeft Hij in den raad zijner oneindige wijsheid, het alzoo bepaald, dat deze voor Hem bestemde hulpe niet onafhankelijk van Hem er komen zou, door een scheppingswonder, als eene buiten Hem om, door den Vader voor Hem toebereide hulpe; maar dat zij alles wat zij zijn zou, uit Hem en door Hem zou zijn, zoodat Hijzelf aan haar zou gezien worden, en zij zelve zijne openbaring, zijne vrucht zou zijn. Dit is trouwens op aardsch-natuurlijke wijze alreeds afgebeeld in de formatie der vrouw; want Eva is niet gelijk Adam en naast Adam geschapen, uit stof des aardrijks, maar uit hem voortgebracht, opdat zij vleesch van zijn vleesch zijn zou. In veel rijkeren, volleren zin is de gemeente, al wat zij is, door Christus. Christus is haar levensrecht; zonder Hem zou zijne bruid geen recht hebben om te leven; hare gerechtigheid, de grond van het levensrecht, is uit Hem, is Hij zelf! Zonder Hem zou zij evenmin kunnen als mogen leven; haar leven is uit Hem, haar leven is Hij zelf, door den Geest. En hare heerlijkheid, haar priesterlijke kleedij en hare

koninklijke kroon, zij heeft ze enkel en alleen krachtens hare verbintenis met Hem. Hare heerlijkheid is weerschijn, kondgeving van de zijne.

Daaruit dan, dat de gemeente Christus' heerlijkheid moest zijn, verklaart zich de beschikking Gods, om ze Hem te geven in eenen van heerlijkheid ontblooten staat. Wat toch was de gemeente van zichzelve? Zij lag onder den vloek der Wet; aan het strafrecht van het Rijk Gods vervallen, was zij onvrij, gehouden om tot hare eeuwige schade dienstbaar te zijn aan de handhaving van dat strafrecht; belichaming van vloek zou zij worden. O wat schijnt God vreemd te handelen door zulk eene onvrije en des doodswaardige aan zijnen Zoon te geven en voor zijnen Zoon te beschikken, dat zij zijne bruid en geliefde worde, zijne kroon en zijne heerlijkheid! Nooit was de afstand tusschen twee personen grooter dan hier; hij was niet te meten en niet te overzien. En nooit werd grooter bruidschat geëischt dan hier; want Christus moest zijne gemeente koopen tot geen geringeren prijs dan van zijn eigen bloed, ten zoenoffer vergoten. Alle engelen met elkander waren zulk een prijs niet waardig geweest, als voor deze gemeente geëischt werd. Vóór Christus haar de zijne mocht noemen, moest Hij zijne ziele tot een losprijs geven, tegen welken de rechtvaardigheid haar losliet; in hare plaats moest Hij den vloek der Wet lijden, en de gerechtigheid der Wet worden, en zoo voor haar genoegdoen, wilde Hij haar vrijmaken en eigenen. En Hij heeft het gedaan. De meerdere heeft zich overgegeven voor de mindere; Christus heeft zich niet gespaard, zich niet aan zich zelven gegeven, zich niet te goed, te hoog geacht om zich voor eene slavin, eene misdadige, eene melaatsche over te geven aan God, tot een leven van knechtendienst en tot een dood der vervloeking, Hem bitterder dan eenig ander, wijl Hij Gods eeuwige en eenige Zoon, wijl Hij zelf God was. Hierin voorwaar is de liefde. Zoo kan slechts God liefhebben. Zij, voor wie Hij zich overgaf waren zijns niet waardig, ja, meer nog, zij wilden en begeerden Hem niet, en achtten Hem hunner niet waardig. Toch had Hij ze lief, en kocht Hij ze met zijn bloed. Voor hunne verlossing stierf Hij, niet den dood dien de sterke sterft voor den zwakke, de vriend voor den vriend, de held voor het vaderland, maar den misdadigers-dood. Er was tusschen zijne liefde en haar voorwerp niets dan de wil zijns Vaders, dat Hij haar ten zijnen koste tot de zijne maken zou; het was genoeg om zijne liefde tot den hoogsten trap op te voeren. En zoo gaf Hij zich voor de gemeente over, zijne ziel voor hare ziel,

opdat zij leven zou door zijnen dood. In dezen weg alleen werd het openbaar, wat volheid van liefde, van heiligheid, van kracht, van gerechtigheid in hem was. En daarom heeft de Vader het alzoo beschikt, dat Hij eene bruid zou ontvangen, die Hij niet aannemen kon, tenzij dan dat Hij zich voor haar overgaf in den dood des kruises; want in dezen weg juist wordt openbaar, wat in hem woont, en treedt zijne heerlijkheid in haren vollen glans te voorschijn.

Alzoo heeft Christus zijne bruid bemind, niet omdat, maar vóór zij beminnelijk was; hare schoonheid is geene beweegreden, maar vrucht zijner liefde tot haar. Zij kon voor God niet bestaan; met haar kon Hij voor het aangezicht zijns Vaders niet verschijnen, zoo onrein was zij. Hij moest haar eerst heiligen, gelijk Paulus zegt in vs. 26. Heiligen is hier zooveel als Gode waardig maken. Voor God nu kan alleen het schuldvrije en geofferde bestaan, datgene, wat niet aan het strafrecht vervallen is, en zich ten volle aan Hem gewijd heeft. Was de gemeente harerzijds schuldig en onrein, Christus, van heilige liefde vervuld, heeft haar gereinigd, opdat zij als eene heilige gemeente voor God zou staan. Deze reiniging, middel en weg tot heiliging, is, gelijk Paulus dit uitdrukt, geschied „met het bad des waters door het woord." Kennelijk heeft de apostel hier het oog op den heiligen doop. Niet echter zoo, dat het water de schuld en de smet der zonde wegwisschen zou; het is veel, maar slechts als beteekening van Godswege aan den doopeling, dat zijne zonde weggenomen is, zoodat hij van God niet langer aangemerkt wordt als een schuldige en een slaaf der zonde, maar als een van de zonde gerechtvaardigde en van de zonde vrijgemaakte. De werkzame kracht in den doop is alzoo niet het water, maar het woord. Hierop wijst Paulus ons, als hij zegt: door het woord. Eigenlijk staat er met weglating van het bepalend lidwoord: door woord; door dezen onbepaalden vorm wordt aangeduid, dat wij hier niet te denken hebben aan de bepaalde woorden, bij den doop gesproken, bij voorbeeld aan de bekende doopsformule, maar aan het feit, dat de doop vergezeld gaat van een goddelijk spreken, waaruit zich zijne reinigende werking verklaart. Van dit goddelijk spreken is de doop de belichaming; het woord is de ziel, het wezen des doops; daardoor is de doop een sacrament, een goddelijk waarteeken en zegel, dat het een tot ons gesproken woord in zich bevat. En wat is de inhoud van dit woord? Deze, dat Christus ons verzekert, dat hij ons zoo waarachtig van onze zonde reinigt, als wij naar het vleesch met water gewasschen

worden, door zijn bloed van de schuld en door zijn Geest van de macht der zonde ons ontheffende, zoodat wij dooden voor de zonde zijn, in dezen zin, dat zij geen recht en macht meer heeft over ons, om ons te verdoemen en te overheerschen. En zoo brengt Christus, daardoor dat Hij ons uit de gemeenschap met de zonde verlost, en in zichzelven volmaakt voor God stelt, onze heiliging tot stand. Van dat oogenblik af, dat zij Christi zijn, gedekt door zijne gerechtigheid en onder de heerschappij zijns Geestes, acht God ze Zijns, anders gezegd, zijn ze Hem heilig. Dat zij zelven nog dagelijks in velen struikelen en vergeving behoeven, dat zij nog met de overblijfselen der zonde besmet zijn, en dagelijksche reiniging noodig hebben; dit neemt niet weg, dat zij heilig zijn. Want Christus bewaart hen door zijne verzoenende voorbidding en zijne reinigende genade voortdurend in den staat der heiligheid, den doop aan hen bevestigende tot den einde.

Hiermede nu bereikt Christus het naaste oogmerk van zijn reinigen der gemeente: zijne vereeniging met haar. Dit oogmerk wordt aangewezen door het woordje „opdat", waarmede vs. 27 aanvangt. Wordt in vs. 26 in het algemeen aangewezen, dat de heiliging der gemeente het oogmerk zijner zelfovergifte was, hier wordt stilgestaan bij datgene, waartoe zijne zelfovergifte hem in staat stelde, namelijk, de reiniging der gemeente als middel en weg om haar heerlijk, zonder eenig gebrek en in den glans der schoonheid, voor zijn aangezicht te stellen. Wel heeft Hij zijne gemeente liefgehad, terwijl zij van alle schoonheid ontbloot, de mismaaktheid zelve was, maar met de bedoeling om haar zoo te reinigen, dat er noch vlek, noch rimpel, noch iets soortgelijks meer aan haar was. Daarom rust Hij niet voor Hij het oogmerk zijner zelfovergifte bereikt heeft, anders gezegd, vóór Hij zijne gemeente zóó ten volle heeft gereinigd, dat het onberispelijk schoon harer heiligheid zijne heilige liefde opwekken kan, zoodat Hij ze niet langer behoeft te beminnen met de liefde der ontferming, en ze beminnen kan met de liefde des welgevallens.

Hierdoor, dat Jezus zich geheel voor zijne gemeente heeft overgegeven, is Hij, wat de grootte zijner liefde betreft, het voorbeeld geworden voor den man, dat dezen er toe roept, om zichzelven ook zoo ten volle te wijden aan zijne vrouw, levende voor zichzelven door te leven voor haar. Daarom zegt Paulus, vss. 28, 29, *Alzoo zijn de mannen schuldig hunne vrouwen lief te hebben, gelijk hunne eigene lichamen. Die zijne eigene vrouw lief heeft, die heeft zichzelven lief. Want niemand heeft ooit zijn eigen vleesch gehaat, maar hij voedt het en onderhoudt het.*

Sterker kan Paulus niet spreken dan door de liefde des mans tot zijne vrouw voor te stellen als eene liefde tot het eigen lichaam. Men versta dit niet verkeerd, door te meenen dat de apostel hier eene vergelijking maken zou, als wilde hij zeggen, dat de man zijne liefde tot zijn eigen lichaam tot maatstaf nemen moet van zijne liefde tot zijne vrouw. Op dit standpunt van beschouwing toch blijft de vrouw in de schatting des mans nog een wezen buiten en tegenover zich. Deze beschouwing zou verkeerd zijn; de vrouw toch is meer dan zijne hulpe, meer dan zijne gezellin, meer dan zijne vriendin, zij is één geheel met hem. Met haar sluit hij zich samen tot een vollen mensch. Zoo wordt zij vleesch van zijn vleesch, en been van zijne beenen; zij is zijne vervulling, zij is zijne volledigheid, zijn eigen lichaam is zij. Inniger kan het niet. Wie zijne vrouw tot zich neemt, neemt het eigene tot zich; de man neemt in de vrouw terug wat van hem is uitgegaan, en zoekt in haar de vervulling van iets ledigs aan zichzelven; liefhebben is terugbegeeren, huwen is terugnemen. Zoo de man zich op dit standpunt van beschouwing plaatst, kan het niet anders of hij zal zijne vrouw alzoo liefhebben als zichzelven. De liefde tot zijne vrouw valt dan samen met zijne liefde tot zichzelven; hij zou zich eerst van zichzelven moeten afkeeren om het van zijne vrouw te doen. Welke vrouw eischt meer dan zulk eene liefde? Zelfs aan de meest eischende zou zij voldoen. De liefde tot het eigen vleesch toch is de onuitroeibaarste, de grootste, de allerteederste liefde. Zij is de onuitroeibaarste, want zij is aangeboren; ja sterker nog moet het uitgedrukt, zij is eene niet toevallige, maar wezenlijke eigenschap aan ons, iets dat met ons zijn samenvalt. Zij is de grootste; dat wist satan reeds, toen hij zeide, Job 2 : 4, „al wat iemand heeft zal hij geven voor zijn leven.” Zij is de allerteederste; met lette er op dat de woorden „voeden en onderhouden” die Paulus bezigt om haar karakter aan te wijzen, aan de moederliefde ontleend zijn, en eigenlijk luiden „voeden en koesteren,” vgl. 1 Thess. 2 : 7. De apostel gebiedt alzoo den man geenszins iets bovennatuurlijks, iets, waarvan men zou kunnen zeggen: dat is geen gebod voor den zwakken mensch geschikt. Neen de natuur zelve leert ons met de Schrift dat de vrouw ons eigen lichaam is. Wie zijne vrouw niet als zichzelven liefheeft, verkracht de menschelijke natuur zelve; alle stoornis in de huwelijksliefde is afwijking van de natuurorde, helaas! kenmerk van onze in naam der beschaving steeds meer de stem der natuur tot zwijgen brengende eeuw.

Dat de man zijne vrouw dan als zijn eigen zelf liefhebbe. Het

huwelijk zij ook voor hem eene oefenschool, waarin hij niet slechts het mannelijk element zijner natuur ontwikkelt, maar naast hetzelve ook het vrouwelijke, dat der liefde, zonder welk het mannelijk wezen als verstijfd en vereenzijdigd wordt. Hem vooral is het noodig lief te hebben. Zou God hem niet als met opzet in de vrouw het wezen hebben toegevoegd, dat hem tot tegenwicht dient tegen zijne zelfzucht, doordien het hem leert lief te hebben? Met het oog hierop mag gezegd dat het huwelijk voor den man niet minder noodig is, tot aankweeking van de zachte, teedere gevoelens der liefde, dan de vrouw het noodig heeft, om zich te oefenen in onderdanigheid. Alleen dan geldt deze opmerking niet als wij te doen hebben met mannen als Paulus, die in den dienst der velen meer dan vergoeding vinden, voor de eene die hun onthouden is. Anders geldt het, ook met opzicht tot de vorming van het karakter en de oefening in het goede, dat een mensch alleen niet goed is. Het is goed dat de man voor het algemeen belang leve; maar hij moet ook leeren om voor een bepaald persoon te leven, anders gezegd, om lief te hebben. Daarom geeft God hem zijne vrouw. Dat hij haar dankbaar uit zijne hand aanneme, en haar aanmerke als zich zelf. Dan vertoont hij een wonderschoon schouwspel, dat der zelfsliefde in hare edelste gestalte, zoo namelijk, als zij zich uitwerkt in de gemeenschap met eene, die tot hem zelf behoort, en tevens een ander is dan hij. Hier, bij den man toch die liefheeft, gelijk Paulus wil, dat hij liefhebben zal, valt de liefde tot zich zelf en de liefde tot een ander letterlijk en ten volle saam. Dat vindt men alleen bij den mensch; hij alleen kan één zijn en toch twee, twee en toch één. Bij den engel zoekt gij dat vergeefs; deze wezens toch hebben geen vleesch, waarin zij één kunnen worden om, gelijk de gehuwden, elkanders vleesch als het eigene aan te merken. Slechts de mensch kan zich zelf in een ander beminnen; dat hij het dan doe, door zijne vrouw lief te hebben als zich zelf, en een schouwspel vertoont zich, schoon genoeg om engelen te boeien.

Trouwens, dan alleen als de man zijne vrouw als zijn eigen vleesch aanmerkt, door het te voeden en te koesteren, als zich zelf, vertoont hij naar eisch zijner roeping het beeld van zijn hoofd tegenover zijne vrouw. Christus toch heeft er hem het voorbeeld van gegeven. Men hoore Paulus slechts vss. 29*b*, 30, *gelijkerwijs ook de Heere de gemeente. Want wij zijn leden zijns lichaams, van zijn vleesch en van zijne beenen.* Het treft de aandacht, hoe gemakkelijk Paulus van het aardsche opklimt tot Christus; hij laat Hem nergens buiten, vlecht Hem overal in, leidt steeds naar Hem af; hij heeft

Hem, om zoo te spreken, steeds bij de hand, zoo is zijn hart met hem vervuld. De gedachte, die hij uitspreekt, reikt zeer ver. Ook Christus voedt en verkwikt de gemeente, zoo wil hij zeggen; want, laat hij er op volgen, Hij merkt haar als een deel van zich aan; wat de vrouw is van den man, dat zijn wij van Hem, leden zijns lichaams, zijn vleesch, zijn gebeente. Ziedaar de grond waarop hij Christus den man tot voorbeeld en prikkel stelt.

Bij die innige verbintenis van Christus en de gemeente mogen wij wel een oogenblik stilstaan, en met den apostel van het aardsche huwelijk ons tot het hemelsche verheffen. Vleesch en gebeente van Christus, waarlijk, van nature zijn wij niets minder dan dat. Wij hebben wel gelijk vleesch en gebeente met Hem; met Hem toch zijn wij van éénen bloede; maar wij zijn niet uit zijn vleesch en been genomen. Echter was het Gods eeuwige wil, dat wij van zijn vleesch en van zijne beenen zouden worden. Niet als gelijken, die beiden mensch waren, maar nauwer ook niet verbonden, zouden Christus en de zijnen tot elkander in betrekking staan, maar als Adam en Eva. Christus zou de tweede Adam zijn, en de gemeente zijn lichaam, zooals de vrouw het lichaam des mans is, genomen uit hem, van zijn vleesch en van zijne beenen. Als zulken moesten wij tegenover Hem staan, die uit Hem genomen waren, met de bedoeling, om weder door Hem genomen te worden, en zóó met Hem vereenigd, dat wij een geheel met Hem werden, waarvan Hij het hoofd was, wij het lichaam met zijne leden. Dat was Gods raad omtrent Hem en ons.

De inhoud van dezen raad wijst er op, dat hij zich op hooger gebied beweegt dan de raad Gods omtrent Adam en Eva, te weten op dat des geestelijken levens; want natuurlijk opgevat zou de uitvoering van den raad omtrent Christus en de gemeente onmogelijk zijn. Wij hebben reeds vleesch en been uit Adam; hoe zouden wij dan in vleeschelijken zin van Christus' vleesch en gebeente worden. Dat zou eene nieuwe natuurlijke schepping eischen. Hoe zouden daarbij de velen in vleeschelijken zin tot één lichaam worden? En al ware dat alles mogelijk, dan zou de vereeniging tusschen Christus en hen zich tot het natuurlijk levensgebied beperken, een stap terug, geen stap voorwaarts zijn, en onze eeuwige gelukzaligheid geenszins in zich sluiten. Gods raad was dan ook geheel anders: de uitverkorenen zouden één geestelijk lichaam met Hem worden; de vereeniging, zou van den geest uitgaan, al zou van daar uit ook eene over het lichamelijke zich uitbreidende verbintenis tot stand komen.

In dien eeuwigen wil Gods nu, dat wij leden zijns lichaams zouden zijn, vindt Christus' verhouding tot de gemeente haar uitgangspunt. De zaken staan niet zoo, dat de Zone Gods, na onzer een geworden te zijn, ons liefheeft, uit kracht zijner gemeenschap aan ons vleesch en bloed; ons liefheeft omdat wij zijns gelijken zijn, menschen als Hij, behoorende tot één geslacht. Zoo stelt men het menigmaal, maar ten onrechte en verkeerdelijk voor. Niet van het menschelijke, niet van het bewustzijn zijner betrekking tot het menschelijk geslacht gaat Christus uit, als Hij zich opmaakt om te verzoenen en te verlossen, maar van hooger, heiliger, oorspronkelijker standpunt, van den raad des Vaders om hem uit het gevallen geslacht eene gemeente te geven, die zijn lichaam zal zijn, van zijn vleesch en van zijne beenen. Wij ontkennen niet, dat Christus algemeene menschenliefde heeft bezeten; alleen beweren wij, dat zijn Hoogepriesterlijk werk niet uit deze zich verklaart, niet van deze de natuurlijke vrucht, openbaring en voltooiing is, maar dat het uitwerking is van eene liefde, die de vleeschwording voorafging en de vleeschwording verklaart, te weten van zijne liefde tot de hem van den Vader gegevenen. Omdat zij Hem van den Vader gegeven was, tot degene, die zijn lichaam zou worden, had Hij ze lief, werd Hij mensch, en gaf Hij zich voor de gemeente over. 't Is de beschikking des Vaders, die het mysterie zijner liefde verklaart.

't Is zoo, oorspronkelijk stonden wij in geheel andere betrekking tot Hem als Eva tot Adam. Eva was van huis uit van Adams vleesch en beenen, omdat zij uit hem genomen was. Hier echter moet juist het tegendeel gezegd. De leden van de gemeenschap der uitverkorenen hebben van nature niets met Christus gemeen, dan dat zij met hem gelijk vleesch en beenen hebben, en dat deze gelijkheid daarin wortelt, dat zij eens bloeds zijn. En evenmin, als zij in natuurlijk opzicht uit hem zijn, zijn zij in geestelijken zin vleesch van zijn vleesch en been van zijne beenen. Integendeel zij zijn zonder en buiten Hem, ja tegen Hem. Zoo beantwoordt de betrekking van Christus in haar eerste tijdperk niet aan hare type, de betrekking tusschen Adam en Eva; zij zal daaraan ten volle eerst aan het einde beantwoorden, als Christus zijne gemeente openlijk tot zich nemen zal omdat zij vleesch van zijn vleesch, been van zijne beenen geworden is, uit Hem genomen, uit Hem geworden, zoo, dat er niets aan haar is wat niet uit Hem is. Maar deze ongelijkheid, dat Adam Eva liefheeft, *omdat* zij uit hem is, en Christus de gemeente liefheeft, *voordat* zij uit Hem is, moet er

zijn. Zij is in den raad Gods gelegd, opdat de meerderheid van Christus en zijne liefde boven Adam en diens liefde uitkomen zou. Dat Adam Eva liefhad was natuurlijk, wijl zij uit hem was; maar wie Christus aanschouwt in zijnen liefdegloed, heeft iets bovennatuurlijks gezien. Want om die reden kan Hij de gemeente niet liefhebben en tot zich nemen. Hij heeft haar lief, niet omdat zij uit Hem is, maar opdat zij uit Hem worde; dit alleen, dat de Vader haar voor Hem verkoren en haar Hem tot vervulling gegeven heeft, beweegt Hem zich harer aan te trekken, voor haar geboren te worden, voor haar aan het kruis te sterven, en van den hemel uit, zich met al hare leden te vereenigen, en ze in zichzelven tot éénen nieuwen mensch te herscheppen. Zij toch is onbeminnelijk en niet beminnende; alle uitverkorenen zijn van nature kinderen des vleesches, des satans, des toorns, vervallen aan het strafrecht, dood door de zonden, en zóó moest Hij ze liefhebben tot in den dood, ja tot in den dood des kruises. Zoo heeft Hij ze lief gehad; er was geene liefde achter hem, geene geschiedenis achter hem, geen persoon achter hem, geen inzetting achter hem, in één woord, niets was er achter hem, dat tot type voor zulk eene liefde dienen kon. De type in het paradijs gegeven, laat zijne liefde verre achter zich, om eerst straks, als zij aan het kruis hare goddelijke onvergelijkelijkheid vooraf getoond en bevestigd heeft, tot hare type af te dalen, in de vereeniging met de gerechtvaardigde en wedergeborene geloovigen.

Deze vereeniging, krachtens welke de uitverkorenen Christus' geestelijk lichaam worden, van zijn vleesch en van zijne beenen, allereerst in geestelijken zin, komt tot stand door het geloof der werking Gods. 't Is dus niet zoo, dat Christus zich op magische wijze met ons vermengen zou; neen, Hij maakt ons gewillig om onszelven vertrouwensvol aan Hem over te geven als aan onzen Heer. Door dit geloof verkrijgt Christus niet slechts eene plaats in ons bewustzijn en in onzen wille, maar in de diepte van onzen verborgen mensch, om van daar uit zelf ons denken en willen te bepalen, zoodat Hij de wortel van ons leven wordt. Dit geschiedt door den Heiligen Geest, door welken Hij in ons ontvangen wordt, zoo nochtans, dat wij om aan hem gemeenschap te hebben, steeds het geloof behoeven. Dit is de groote verborgenheid der vereeniging tusschen Christus en de geloovigen door den Geest. De velen met elk van wien Christus zich alzoo vereenigt, worden daardoor onderling lichaamsgewijs vereenigd. Ware Christus alleen aller Heer, maar niet tegelijk allen inwonende, dan zouden zij slechts naast

elkander staan, gelijk krijgsknechten van eenen zelfden veldheer. Nu Christus echter in elk van hen allen woont, hebben zij te zamen één leven, welks bewegingen van hem, het gemeenschappelijk levensbeginsel uitgaan, en daardoor, dat zij van éénen uit gevormd worden, samen ééne slotsom uitwerken. Zij zijn, anders gezegd, samen één lichaam, en Christus, hun Hoofd in wettelijken zin, is ook hun Hoofd in organischen zin, degene, die hun aller leven tot eene openbaring van het zijne maakt.

En ja, nu is er aan de geloovigen, die hij alzoo tot zijn lichaam gemaakt heeft, nog veel dat niet uit Hem is, maar uit Adam, uit den aardschen en gevallenen Adam; dit staat echter de vereeniging niet in den weg. Daarbij is het slechts tijdelijk aan hen; want Christus is onophoudelijk bezig om den eersten Adam, zijn mededinger, uit de zijnen uit te drijven. Wat de geestelijke zijde onzer persoonlijkheid belangt, haar reinigt Hij van de zonde, door het geloof in ons zoo te sterken, dat de liefde tot zijnen wil in onze harten wast, ons bekrachtigt tot het goede, en ons met afkeer van het booze vervult. Zoo zal hij niet rusten voor alle neiging, ja alle vatbaarheid voor het kwade van ons geweken is. Ook over onzen lichamelijken mensch strekt Hij zijne gemeenschap met ons uit. Reeds nu zijn onze lichamen, uit kracht van de vereeniging des geestes met Christus, leden van Christus, 1 Cor. 6 : 15. Maar daarom juist zal Hij er van wegnemen wat uit den aardschen Adam is; niet deze maar Hij zelf zal in de toekomende eeuw de levenswortel zijn, waarop het geestelijk lichaam wast. Het sterven is een hergeven van vleesch en bloed aan het aardrijk; een terugbrengen tot den staat, waarin Adams lichaam vóór zijne formeering zelf verkeerde, een te niet doen van Adam aan ons. En bij de opstanding hergeeft Hij ons Adams bloed niet, neen, Hij zelf wordt de geestelijke wortel van ons opstandingsleven, zoodat wij naar onzen vollen mensch zullen leven uit Hem.

En als het zoover is, zal Hij de gemeente ook openlijk tot zich nemen. De unio mystica, de verborgene vereeniging met Christus, loopt uit op en vindt hare belichaming in de bruiloft des Lams bij de parousie, de Wederkomst des Heeren. Nu kan Hij zijne bruid nog niet toonen aan de wereld: zij is nog niet volwassen, en zij is nog niet vlekkeloos. Maar dan mag zij gezien worden. En als eene, die zijne kroon en heerlijkheid is, wijl zij zijne vrucht is, door hem, uit hem, vereenigt Hij er mede voor aller oog en brengt Hij er zijne verborgene vereeniging van thans door aan het licht.

Als Paulus eindelijk in vss. 31, 32 zegt: *Daarom zal een mensch*

zijnen vader en zijne moeder verlaten, en zal zijne vrouw aanhangen; en zij twee zullen tot één vleesch wezen. Deze verborgenheid is groot; doch ik zeg dit, ziende *op Christus en op de gemeente,* gaat hij een stap verder.

Veel heeft hij gezegd, toen hij ons leden van Christus' lichaam noemde; daarom wil hij wat hij gezegd heeft ook bewijzen. Daartoe werpt hij nog een laatste licht op de gemeenschap tusschen man en vrouw, zooals zij in het vleesch wordt uitgeoefend, geadeld door de liefde des mans, die in zijne vrouw zijn eigen lichaam ziet. Is hij tot dusver van de verbintenis tusschen Christus en de gemeente uitgegaan, om haar den gehuwden tot voorbeeld te stellen, hier doet hij het omgekeerde, en gaat hij van het huwelijk zelf uit. De gemeenschap tusschen man en vrouw wordt hem iets dat hooger beteekenis heeft; zij is hem een afdruk, eene type van de gemeenschap tusschen Christus en de gemeente. Het aardsche huwelijk is er om het hemelsche af te beelden; 't is eene zichtbare voorstelling van de groote verborgenheid der vereeniging van Christus met de zijnen. Maar zag het in Eden ingesteld huwelijk werkelijk zoover over zich zelf heen, dan dient het ook ten volle ten bewijs van wat de apostel zooeven van onze vereeniging met Christus gezegd heeft, namelijk, dat wij voor Hem niets minder zijn dan wat Eva voor Adam was; het eigen vleesch, het eigene gebeente, leden zijns lichaams. Deze beschouwing zet aan de gemeenschap des geslachts een ernst, eene wijding bij, die er in de schatting van het algemeen geenszins mede verbonden zijn.

Meteen dient het hier van het huwelijk gezegde om de voorafgaande vermaning des apostels zoo klemmend mogelijk te maken. Is ons huwelijk toch een afdruk van de teederste en heiligste gemeenschap der liefde, die van Christus en de gemeente, dan doen wij niet alleen het huwelijk, maar deze zelve oneere aan, zoo wij ons niet beijveren om ons huwelijk een waardig type van de gemeenschap tusschen Christus en de gemeente te maken. Vandaar keert de apostel, vs 33, weer tot zijn hoofdonderwerp terug, en zegt hij: *Zoo dan ook gijlieden, elk in het bijzonder, een iegelijk hebbe zijne eigene vrouw alzoo lief, als zichzelven.* Ziedaar voor den man; hij stelle er eene eere in, om door in zijne vrouw zichzelven lief te hebben, zijn eigen vleesch en zijn eigen gebeente, in zijn huwelijk iets te vertoonen van de liefde van Christus tot de gemeente, en deze op aardsche wijze in haar hemelsch karakter af te schaduwen, als eene liefde tot zich zelf, tot eigen vleesch en eigen gebeente. Dat is de heilige roeping des mans; door haar te

vervullen doet hij het huwelijk zelf zijne laatste, zijne schoonste, zijne heiligste bestemming vervullen. De liefde des geslachts gaat voorbij, wij weten het, in den hemel huwen en minnen zij niet meer; maar zij ga niet voorbij zonder eerst haren dienst aan het heilige te hebben bewezen, door eene zuivere schaduw te zijn, die ons het schoon der eeuwige liefde afteekent. Dat was zij in het paradijs, in den morgenstond der historie; Christen, zorg dat zij het ook aan den avondstond der wereld zij, en daalt in het midden der wereld het huwelijk gaandeweg tot het peil van het dierlijke af, uw huwelijk, op de wieken der liefde gedragen, herwinne het peil waarop het stond in het paradijs. Niet in slijk en modder ga het huwelijk hier op aarde onder; zoo het verdwijnt, dan ten minste in een avondrood, in welks schoon zijn morgenrood herleeft. Dat de man dan liefhebbe, *en de vrouw zie dat zij den man vreeze!* Vreeze, neen niet gelijk de heidensche vrouw, die in den man slechts den sterkeren ducht, maar als de christelijke vrouw, die in den man den hoogere eert. Zij neme de gemeente tot voorbeeld, en geve op hare beurt het voorbeeld aan de gemeente, tot de wereld uitroept: zie welke vrouwen hebben deze christenen!

Thans richt Paulus, hfdst. 6 : 1—3 het woord tot de kinderen der Christenen, om, na hun het zijne gezegd te hebben, zich vs. 4 te wenden tot hunne vaders. *Gij kinderen!* zoo luidt het, *zijt uwen ouderen gehoorzaam in den Heere.* Hier vat de apostel alle plichten van het kind samen in dezen eenen: gehoorzaam te zijn. Dat hij zoo handelt heeft zijne reden. Ongehoorzaamheid is niet „eene” zonde, maar „de” zonde van het kind; een kind dat zich tegen zijne ouders verzet doet soortgelijk het kind in zich te niet als eene vrouw, die zich boven haren man verheft, de vrouw in zich doodt. ’t Is een weerzinwekkend iets, een kind te zien dat zijn wil niet buigt onder het ouderlijk gezag; het vertoont een walgelijk schouwspel; nergens toch zijn de hardnekkigheid, die voor het gezag niet buigen wil en de eigenwijsheid die uit de hoogte op de vermaning nederziet, onnatuurlijker als bij het kind. Een ongehoorzaam kind maakt zich man voor den tijd door een eigen wil te laten gelden en zijn eigen stuurman te zijn; het doet het heilig gezag, waaronder God hem gezet heeft, zijnerzijds te niet; het toont zich zelf wel, maar zijne ouders niet te vertrouwen; zoo herhaalt het op zijne wijze de zonde van den mensch in het paradijs. In elk ongehoorzaam kind herleeft Adam; het strekt tot een bewijs dat de zonde van ons aller vader ons aller zonde geworden is; helaas! het beginsel zijner handeling is al zijne kinderen tot vanzelfsheid

geworden. Wie begrijpt thans niet dat de apostel vóór alles vreest dat het kind de zonde van den mensch, die allen tot vader is, herhalen, zijn geest over zich heerschappij gunnen zal! Dat het kind van den Christen, het geheiligde kind, met den geest Adams breke, en gehoorzaam zij. Maar in den Heere, dat is, als dezulken, die in Christus zijn. De Geest van Christus bewege het om zich aan de tucht en de vermaning zijner ouders te onderwerpen; het gebod van Christus zij de diepste grond van zijn gehoorzaam zijn.

Vooral in onze dagen mag deze vermaning wel met kracht worden herhaald. Er is een geest van verzet tegen het gezag in de wereld, voor welken niets heilig meer is. Zal men dezen geest overwinnen in de maatschappij, dan moet men hem overwinnen in het huisgezin; kan men hem in het kind niet binden, dan zal men hem ook niet kunnen meester worden in het openbaar leven. Wie aan zijne ouders niet gehoorzaam is, zal het straks aan macht en wet evenmin wezen; wat zich niet buigt voor het sterkste en zachtste gezag, dat der ouders, het gezag der liefde, zal het zeker niet doen, anders dan gedwongen, voor ander verder gezag. Maar welke geest zal den geest van verzet, die zich bij het kind openbaart, buigen, anders dan de Geest van Christus? Dat deze geest in de meeste huisgezinnen wordt gemist, maakt den staat van zaken zoo ongunstig, en geeft voor de toekomst meer te vreezen dan te hopen. Dat wij ten minste het onze doen om de geheiligde kinderen voor den geest van verzet te bewaren. Elk christelijk vader en moeder houde zich vreemd aan den geest der eeuw, die in gehoorzaamheid iets verachtelijks ziet. Zeker, een vader, die zijn gezag handhaaft, zal van gestrengheid en machtsmisbruik worden beschuldigd; hij rekene er bij voorbaat op. En gij kind, dat in den geest en naar het woord van Christus uwen ouders gehoorzaam wilt zijn, gij zult misschien als een achterlijk kind uitgelachen en van gebrek aan zelfstandigen zin worden beschuldigd; stoor er u niet aan, geloof in wat de apostel u zegt, en gij zult vrede hebben. Niet aan den mensch hebt gij rekenschap te geven, maar aan den Heere!

Zijt uwen ouderen gehoorzaam; „*want dat is recht*," zoo vervolgt Paulus. Hij wil er mede zeggen, dat de gehoorzaamheid een plicht is, welke God onder het gebod heeft gebracht. Zoo toch luidt het in de wet: *Eert uwen vader en uwe moeder.*

Deze plicht der kinderen om den ouders de hoogste achting te bewijzen, grondt zich niet in de omstandigheid dat hunne ouders hen verwekt hebben; ook hierop niet dat zij het kind onderhouden,

of weldoen. De grond ligt in God zelven. Hem heeft het behaagd tusschen ouders en kinderen eene zedelijke betrekking van recht en plicht in het leven te roepen. Dat deed Hij met opzicht tot het dier niet; daar legde Hij tusschen verwekker en verwekte geen anderen band, dan een natuurlijken, enkel voor zoover zulks voor het welzijn van het verwekte wezen noodig was; zoodra dit zichzelf redden kan houdt dan ook alle betrekking op. Maar in den mensch heeft Hij Zichzelven geëerd; want eene betrekking vormde Hij tusschen ouders en kinderen, die een afdruk is van de betrekking waarin Hij zelf tot den mensch van het paradijs stond. Dat doet Hij door iets van zijne majesteit en van zijn gezag op de ouders te leggen, zoodat in dezen het beeld zijner heerlijkheid en souvereiniteit voor oogen treedt. Door hunne hand regeert en leidt Hij hen; vandaar is het kind gehouden hen te eeren.

Het kind zelf is zich dezen plicht van nature bewust; ontzag voor vader en moeder, niet slechts als voor de sterkeren, maar ook als voor de hoogeren, is het aangeboren, nog vóór het er zich rekenschap van geven kan. Van zelf stelt het hen boven zich; het ziet niet van boven af op hen neder, merkt hen ook niet als zijns gelijke aan, maar ziet eerbiedig tot hen op. Zijne ouders zijn hem iets heiligs. Nog voor het beseft wat het aan hen te danken heeft, gevoelt het zich gehouden om hen te eeren.

Daarom heeft God het kind ook ten volle afhankelijk van zijne ouders gemaakt. Terwijl het jong van het dier zeer spoedig zijne verwekkers missen kan, heeft het kind hunne hulp van noode tot aan den volwassen staat toe. Alleen in zijne ouders heeft het zijn steunpunt tegenover de wereld om zich heen, die hem vreemd is, gelijk zij aan hem. Door het te binden aan zijne ouders maakte God het onafhankelijk van de wereld. Maar van hen is het ten volle afhankelijk. Zich dit bewust, houdt het zich aan hen vast als aan degenen, die het werk van Gods Voorzienigheid aan hen volbrengen, en het Woord Gods tot hen spreken, om het voor de gemeenschap met Hem geschikt te maken en het gelegenheid te geven zich eene standplaats in de wereld te veroveren.

Zich deze hooge beteekenis van vader en moeder bewust, zij elk kind het goddelijk gebod om hen te eeren van harte gehoorzaam. Het eere hen in woord en daad beide. Den schoonen titel van vader en moeder schame het zich nooit. Aan hunne voeten zette het zich neder, en late hun het laatste woord. Ook eere het hen in zijn hart. Geen lagen dunk koestere het van zijne ouders; het mete hun bevoegdheid om hen te regeeren niet af naar hunne

bekwaamheid er toe, en werpe achterwaarts gekeerd over gebreken den bedekkenden mantel. Zijn ontzag zij geadeld door vertrouwen; liefde drijve hem uit tot eerbetoon. En breekt de tijd voor hem aan, dat hij niet meer onmondig kind is, tot blind gehoorzamen gehouden, dan bedenke hij dat niets, zelfs niet der ouderen dood hem ontslaat van den lieflijken plicht om vader en moeder te eeren. Er kunnen gevallen voorkomen, dat men weigeren moet hen gehoorzaam te zijn, maar nooit doet eenige plicht dien om hen te eeren voor zich wijken.

De tusschenzin in vs. 2: *hetwelk het eerste gebod is met eene belofte*, wordt verschillend verklaard. Volgens sommigen beteekent „eerste" zooveel als „onderscheiden" en is „met eene belofte" zooveel als „door eene belofte" zoodat de apostel zeggen wil, dat dit gebod van alle andere door bijvoeging eener belofte is onderscheiden. Anderen laten aan het woord zijn eersten gewonen zin, en laten Paulus zeggen, dat dit gebod het eerste der tweede tafel is, en bovendien van eene belofte vergezeld; nog anderen laten het eerste op al de Tien geboden slaan en vonden hier de gedachte, dat het vijfde gebod het eerste is, dat van eene belofte vergezeld gaat. De keuze tusschen deze verschillende opvattingen is moeielijk. De gedachte echter, die bij alle opvattingen aan het woord van den apostel ten grondslag ligt, is niet dubbelzinnig. Het eeren der ouders is door een afzonderlijk gebod der wet van de Tien geboden voorgeschreven; daarbij is het van de overige geboden nog door eene bijzondere belofte onderscheiden. Een kind, dat dit bedenkt, weet genoeg om de toepassing op zich zelf te maken.

En welke is nu de belofte, die aan dit gebod wordt gevoegd? Paulus haalt haar, eenigszins naar de veranderde omstandigheden gewijzigd, in vs. 3 aan; opdat het u welga, en dat gij lang leeft op de aarde. Werd in de wet zelve Kanaän genoemd, als het land, waarin zij, die hunne ouders eerden, leven zouden, de apostel brengt in de letter der belofte de verandering, die door de gewijzigde omstandigheden geëischt wordt, en spreekt van een leven op de aarde. Hieruit reeds laat zich afleiden, dat de apostel deze belofte haren eigenlijken zin laat, en niet aan een leven in den hemel denkt, gelijk sommigen oordeelen, die meenen dat deze belofte een typischen zin heeft. Had de apostel het zinnebeeldig bedoeld, dan lag het trouwens voor de hand om den tekst der wet te laten zooals hij was; de uitdrukking der wet toch: in het land, dat de Heere uw God u geven zal, leende zich voor den typischen zin beter dan

de woorden „op de aarde.” Men zal hiertegen misschien inbrengen, dat de belofte van een lang leven op aarde niet altijd vervuld wordt, aangezien velen, in spijt er van dat zij hunne ouders geëerd hebben, vroeg sterven. Deze bedenking echter is alleen van gewicht voor hem, die de belofte, hier gegeven, in een volstrekten zin opvatten mocht, namelijk als eene belofte, die tot allen prijs moet vervuld. Zoo staat het wel met de belofte des eeuwigen, maar niet met de beloften des langen levens; deze laatste is steeds voorwaardelijk, zoo namelijk, dat zij wel aanwijst wat, ingeval van gehoorzaamheid aan het vijfde gebod regel is, maar voor deze uitzondering plaats laat, dat zij niet vervuld wordt, ingeval zulks met het lichamelijk of geestelijk belang der betrokkenen strijdig zou zijn. Reeds onder het Oude Verbond zien wij deze uitzonderingen intreden; het kind van Jerobeam werd, juist omdat er wat goeds in was, weggenomen tegen den dag des kwaads, 1 Kon. 14 : 13. Hoeveel te meer zal in het Nieuwe Verbond met het werkelijk belang der uitverkorenen gerekend worden, zoodat hun oogenblikkelijk welzijn er aan opgeofferd wordt, nu de lichaamlijke zegeningen niet meer dienen tot typen der waarachtige, maar slechts als bewijzen dat de godzaligheid tot alle dingen nut is, en ook de belofte des tegenwoordigen levens heeft. Wij kunnen alzoo vaststellen dat God de gehoorzaamheid met aardsche zegeningen kroont voorzoover zulks niet met de hoogere belangen der zijnen of ook met de belangen zijns koninkrijks strijden zou. Ook dit laatste dient er bij gevoegd; aan de martelaren toch kan men zien, dat God de zijnen soms over den kruisweg leidt, niet alleen om hen hunne kroon te doen erven, maar ook om hun lijden tot bevordering zijns koninkrijks te doen strekken.

Thans wendt Paulus zich tot de vaders, en zegt, vs. 4, *En gij vaders! verwekt uwe kinderen niet tot toorn, maar voedt hen op in de leering en vermaning des Heeren.*

Men vraagt misschien waarom Paulus de moeders niet aanspreekt; tot antwoord dient dat de moeders hier in het woord vaders mede begrepen zijn. Blijkens Hebr. 11 : 23 waar het woord „ouders” in het oorspronkelijke eigenlijk „vaders” luidt, heeft het woord vaders dikwijls eene ruimere, ook de moeders mede omvattende beteekenis; dit is zeer waarschijnlijk ook hier het geval. Dat juist het woord „vaders” en niet het woord „moeders” gebezigd wordt, om beide ouders aan te wijzen, heeft zijne reden. ’t Is toch eene zijdelingsche verwijzing er naar, dat de vader voor de opvoeding der kinderen verantwoordelijk is; de leiding er van is in zijne handen

gelegd. De man voedt de kinderen op door de vrouw, heeft iemand gezegd; daar waar de vrouw het doet, zonder den man, is de orde verbroken. Toch dient hierbij opgemerkt, dat de man zelf door zijne ongeschiktheid zulk eene verbreking der orde vaak noodig maakt. In dat geval echter moet de moeder dubbel voorzichtig zijn, en steeds rekening houden met de neiging aan haar teeder hart eigen, om hare kinderen door zwakheid te bederven. De moeder, zegt Seneca, zou hare kinderen altijd wel bij zich willen houden, haar als in eene broeikas groot brengen, alles wat hun verdriet veroorzaken kan van hen weren, de moeite en den arbeid. Met het oog hierop moet als regel worden gesteld, dat de verhouding slechts dan in orde is, als de vader de leidsels der opvoeding in handen heeft, en het opvoedend werk der moeder onder zijn opzicht geschiedt, en in zijne wijsheid een tegenwicht heeft, tegen mogelijke eenzijdigheid van den kant der moederlijke zwakheid.

Paulus begint met te zeggen wat de vaders in de opvoeding hunner kinderen te vermijden hebben. Zij moeten hunne kinderen niet tot toorn verwekken, dat is, niet tegen zich verbitteren, door onbillijk of al te gestreng tegenover hen te zijn. De kinderen moeten niet den indruk krijgen dat de vader den tiran tegenover hen speelt. Hij handhave zijn gezag tegenover hen met wijsheid en gematigdheid. Het kind merke dat zijn vader het liefheeft, ook als hij het straft.

Voorts hebben de vaders hunne kinderen op te voeden, dat is tot hunne hoogte te brengen, in de tucht en in de vermaning des Heeren. Aan den Vader in de hemelen hebben zij, die hier vaders heeten, het voorbeeld, waarnaar zij zich in de opvoeding hunner kinderen moeten richten. Zij hebben hen op te voeden, met de tucht, die Hij over Zijne kinderen oefent, en met het Woord, waarmede Hij Zijne kinderen vermaant.

Dan zullen zij zoo zacht mogelijk, maar tegelijk zóó straffen, dat de straf krachtig genoeg is, om de zonde bij de kinderen ten onder te houden; dan zullen zij meer dan de roede, het Woord der vermaning gebruiken, dat de zonde tracht te voorkomen en de roede overbodig te maken. Alles wat zij doen, straffen en onderrichten, zullen zij doen in Zijnen naam.

Voedt de vader het kind op in den naam van God, dan valt van zelf bij het kind de gehoorzaamheid aan den Vader samen met de gehoorzaamheid aan God. Zij teekent in dat geval dat het kind des aardschen ook het kind des hemelschen Vaders is. De vader mag alsdan in de gehoorzaamheid van het kind het eerste teeken des geestelijken levens begroeten. Geve God ons zulke kin-

deren! Van hen mag gezegd, dat zij een erfdeel, eene belooning Gods zijn, eene kroon des Christelijken huwelijks en een zegen voor twee werelden.

Een teeder punt roert Paulus aan, als hij er toe overgaat, om de dienstknechten, dat is de slaven zijns tijds aan te spreken. Het vraagstuk der slavernij toch was juist door het Christendom aan de orde gesteld. Niet zoo zeer was het de vraag of de slavernij onbestaanbaar was met het goddelijk recht; dit vraagstuk zou eerst later aan de orde komen. Maar wel of de vrijheid in Christus bestaanbaar was met de dienstbaarheid aan menschen.

Daaruit verklaart zich, dat het Nieuwe Testament tot zesmalen toe over de plichten der dienstbaren jegens hunne heeren spreekt. Het gevaar dreigde, dat het Christendom, geheel tegen zijne bedoeling en strekking in, voor den ondergeschikte in 't algemeen, voor den dienstbare in het bijzonder, tot eene verzoeking zou worden. Uit den staat der verachting opgeheven en erkend als een, wien God liefgehad, wien Christus vrijgekocht, wien de Geest gezalfd had, konden de dienstbaren er allicht toe komen, om het juk der dienstbaarheid als strijdig te beschouwen met den nieuwen staat, waartoe zij verheven waren. Hadden zij eenen Heidenschen heer, hoe licht konden zij denken, dat het hun niet paste om als heiligen aan een onreinen onderworpen te zijn, en al morrend hun juk dragen, of zelfs er op zinnen om het met geweld van zich af te werpen. Hadden zij eenen geloovigen heer, er dreigde gevaar, dat de meer gemeenzame verhouding, door het gemeenschappelijk geloof tusschen hen en hem in het leven geroepen, hunnerzijds den eerbied wegnemen zou, en een streven bevorderen, om zich als gelijken tegenover hunnen heer te laten gelden. Hier en daar begon men alvast de maatschappelijke vrijheid in naam der geestelijke vrijheid te eischen; er waren slaven, die door min onderdanig gedrag den indruk gaven, als droeg het Christendom de kiem der revolutie in zijnen boezem. Vandaar dat de apostelen, als rechte wachters der gemeente, zoo telkens het onderwerp der dienstbaarheid aanroeren, en de groote gedachte uitspreken, dat de dienstbaarheid geene verkorting van het recht des Christens in zich sluit. Zij vreezen terecht, dat de dienstbaren, door misplaatste zucht naar zelfstandigheid, de Christelijke leer in een kwaden reuk zullen brengen, en aanleiding geven, dat de naam van God gelasterd worde, 1 Tim. 6:1. Dat de dienstbaren, zoo de gelegenheid om een vrije te worden zich voor hen opent, aan de vrijheid de voorkeur geven boven de dienstbaarheid; zoo niet, dat zij zich niet

laten verontrusten door wie hun zeggen mocht, dat het den Christen niet past om eens menschen knecht te zijn, 1 Cor. 7:21. Ware de staat der dienstbaarheid met des Christens eere strijdig, God zou de dienstknechten, alvorens Hij ze riep tot zijne gemeenschap, eerst tot vrijen hebben gemaakt; dat Hij het niet deed, maar ze, terwijl zij knechten der menschen waren, tot het kindschap en de erfenis riep, zonder iets te doen, om hen van aardschen staat te laten verwisselen, zegt genoeg; de dienstknecht blijve dan met gerust gemoed in zijne dienstbaarheid, zich bewust dat zijn stand Gode aangenaam is, en geen hinderpaal oplevert voor zijne gemeenschap met Hem, 1 Cor. 7:22, 24. Volstrekte dienstbaarheid bestaat er toch niet voor hem; een knecht der menschen moge hij al zijn, van God is hij een vrijgelatene, uit de slavernij des doods en der zonde, des duivels en der menschen tot een duren prijs vrijgekocht; wat beteekenen dan de banden, waarmede deze vrije naar den uiterlijken, de aarde rakenden mensch, voor eene korte wijle aan menschen gebonden is, nu de akte zijner vrijmaking uit bitterder slavernij in de hemelen zelf geteekend is? Niet op wat wij zijn voor de menschen komt het aan, maar op wat wij zijn in de schatting Gods; hij is geen knecht meer, wien God vrijgelatene heet, al is hij ook een knecht, 1 Cor. 7:11. Evenmin is er volstrekte vrijheid; de tegenstelling tusschen slaven en vrijen, die zich allicht schier in het bewustzijn van den Christelijken dienstknecht zoo scherp mogelijk afteekent, is slechts betrekkelijk; ook de vrije is een dienstknecht, namelijk van Christus. Er is in de slavernij vrijheid en in de vrijheid slavernij; in de slavernij eene vrijheid, die met hare bitterheden verzoent, en in de vrijheid eene slavernij, die haar elke bekoorlijkheid voor het vleesch doet verliezen, 1 Cor. 7:22. Zoo tracht Paulus den dienstknecht met zijnen stand te verzoenen, en eene eenzijdige en overdrevene waardschatting van de vrijheid te voorkomen, die uiteraard een voor het geestelijk leven en voor de eere der waarheid gevaarlijken vrijheidsdrang in het leven roepen zou. Wat hij zegt, doet ons de wijsheid bewonderen van den Geest die hem leidt. Vooral ontga het onze opmerkzaamheid niet, dat hij bij de bespreking van het vraagstuk der slavernij niet, gelijk wij plegen te doen, uitgaat van de vraag, of zij ook indruischt tegen menscheneere en menschenrecht, maar van een heilig standpunt; van de vraag namelijk, of de staat der dienstbaarheid ook strijdig mocht zijn met de eere Gods, met het vrije standpunt, met het koninklijk karakter, met de heilige eere van het kind van God.

Het komt er voor den dienstbaren Christen slechts op aan om de verhoudingen, waarin hij geplaatst is, recht te bezien; alles hangt ook hier af van den blik op de dingen. Voorzeker kon Christus, als hun eenige Heer, als Hij wilde, uitsluitend over hen beschikken, door hen van hunne heeren naar het vleesch voor zich op te eischen; maar dit juist doet Hij niet. Vóór zij tot zijne gemeenschap waren geroepen, bevonden zij zich reeds in een staat van dienstbaarheid, krachtens de beschikkingen der alles besturende Voorzienigheid Gods. Zal Christus deze beschikking te niet doen, en hen vrijmaken naar het vleesch in naam van den bloedprijs, waarmede Hij hen zich ten eigendom heeft gekocht? O neen, verre vandaar. De Christus is wel tot Heer aller dingen gesteld; maar dit is het eigenaardige, dat Hij alle beschikkingen des Vaders heilig houdt; de orde des natuurlijken en maatschappelijken levens wordt niet door Hem opgeheven, maar onaangetast en ongeschonden gelaten, zoolang als de Vader wil, dat zij blijven zal. Christus grijpt niet op de toekomende eeuw vooruit; Hij verandert het gelaat en verbreekt het samenstel der wereld niet. Koning is Hij, en toch laat Hij de koningen regeeren; Heer, en nochtans laat Hij de heeren blijven; hoewel de kinderen der zijnen Hem geheiligd zijn, laat Hij ze onder de macht hunner ouders, en vindt Hij den man als hoofd der vrouw, Hij laat hem als hoofd tusschen zich en haar, 1 Cor. 11 : 3. Dit alleen doet Hij: binnen het gebied, waarop Hij niet slechts, gelijk op dat der wereld, krachtens zijne bevoegdheid en door zijne almacht regeert, maar ook door zijnen Geest, te weten, op het gebied van de gemeente, wijdt en heiligt Hij alle levensverhoudingen, de onderscheidingen, die door de zonde tot tegenstellingen geworden zijn, met elkander verzoenende door de liefde. Deze opmerking is onze volle aandacht waardig. Wie is grooter in recht dan Christus? Alle macht in hemel en op aarde is Hem gegeven. Maar wie eerbiedigt meer bestaande rechten dan Hij? Wie kan met de handhaving van zijn recht zoo geduldig wachten als Hij? De koningen en heeren kennen en kussen Hem niet; integendeel verdrukken zij de zijnen, die Hij liefheeft gelijk een bruidegom zijne bruid; zij vervolgen en verachten Hem. Nochtans laat Hij hen in de macht, welke de Vader hun gegeven heeft, en stelt Hij zich niet in hunne plaats, gelijk Hij doen zal als de ure gekomen is, waarop Hij op de wolken des hemels verschijnen zal. Welke eene heiligheid spreekt zich in die eerbiediging der historisch gewordene verhoudingen, dat is, van den wille Gods, niet uit! Wij klagen, dat het zoolang

duurt, eer de Christus wederkomt om zich in den glans van zijn koningschap te vertoonen, en zijn uitsluitend recht op ons te laten gelden, door ons vrij te maken van allen heer, en ons onder zijn onmiddellijk gezag te brengen; maar wat klagen wij? Dat Hij het niet doet, en reeds 18 eeuwen er mede wacht, dient het niet om ons te laten zien hoe heilig Hij is, dat is, hoe Hij alles eerbiedigt, wat de Vader beschikt heeft, alle macht die de Vader verleende, alle orde, die de Vader instelde; ook dan als deze macht, deze orde, de openbaring van zijn koningschap tegenhoudt, het bestaan van zijn koningschap schijnbaar weerspreekt en in de waag stelt, ja, zijner gemeente naar het vleesch tot smaad en last is. Hier worden wij beschaamd; wij, die in het ongeduld onzes vleesches ons recht als Christen, om niet te zeggen, ons recht als mensch misschien willen laten gelden ten koste van de orde dezes levens, van het maatschappelijk samenstel, van koningen en van heeren, dat is in den grond, van de beschikkingen, van den raad, van den wille Gods!

Is het dan Gods wil dat er Christenen zijn, die heeren hebben naar het vleesch, dan mag de apostel ook tot hen zeggen vs. 5: *Gij dienstknechten! zijt gehoorzaam uwen heeren naar het vleesch met vreezen en beven.* Christus wil dat zij hunne heeren gehoorzaam zullen zijn, met groote bezorgdheid, of zij wel aan hunne verplichtingen voldoen. De woorden *in eenvoudigheid uws harten*, die hij er bijvoegt, wijzen aan dat zij hunnen dienst zonder geveinsdheid des harten en zonder baatzuchtige bijoogmerken moeten verrichten. *Gelijk als aan Christus* — ziedaar het punt, waar alles op aankomt. Laten de dienstknechten Christus zelven in hunne heeren zien; dan zullen zij van zelf hen dienen, met vreeze en beven, in eenvoudigheid des harten. Willen zij Christus dienen, dat zij het toonen, door het hunne heeren te doen; door hun gehoorzaam te zijn, zijn zij het Hem! 't Is voor hen een proefmiddel om te laten uitkomen, of zij ook dan Hem gehoorzaam zijn, als Hij ze er toe roept om gehoorzaam te zijn aan hunne heeren. *Niet naar oogendienst, als menschenbehagers,* zoo vervolgt de apostel vs 6; hij zegt het met opzet, omdat hij weet, dat ons arglistig hart er toe geneigd is om te dienen, ten einde het oog van den meester te bevredigen; zulk een dienst waarbij het slechts om den schijn van trouw te doen is, zij van den Christelijken dienstknecht verre. Dat zij gehoorzaam zijn *als dienstknechten van Christus, doende den wil van God van harte.* Die Christus' knecht is doe den wil van God, gelijk deze als wil des meesters tot hem komt,

van harte; dat wil Christus, zijn Heer, van hem — hij meene wat hij doet; zijn plicht zij hem heilig, zijn werk worde voor Gods aangezicht gedaan, zijn dienstbetoon zij een godsdienst. Hij zij *dienende met goedwilligheid den Heere en niet de menschen*, vs 7. Door den mensch om Gods wil te gehoorzamen maakt hij zich innerlijk van hem vrij, zijne gehoorzaamheid wordt er door gezuiverd van slaafschen zin; door God in den meester te dienen, maakt hij zich den dienst niet slechts lichter, zoodat hij hem met goedwilligheid kan volbrengen, meer doet hij; want hij maakt er zich van een slaaf innerlijk tot een vrije door.

En zoo de dienstknecht vragen mocht of hij zoowel den Heidenschen heer als den Christelijken, zoowel den harden als den goeden onderdanig moet zijn, is het antwoord bevestigend, 1 Petr. 2:21. Wil Christus niet dat de zijnen zullen toenemen in de gunst van God, zijnen Vader? Maar dan moet de Vader zijn beeld ook in hen zien, daarin dat zij, evenals Hij verdragen, als zij weldoen en toch geslagen of verongelijkt worden. Laten dan de dienstknechten bedenken, dat God hen met opzet onder de macht hunner heeren laat, opdat zij toonen zouden, dat zij dienstknechten en navolgers van Christus zijn, en zoo in zijne gunste stijgen, ten volle Hem welbehaaglijk gevonden.

Paulus' slotwoord tot de dienstbaren luidt: *Wetende dat zoo wat goed een iegelijk zal gedaan hebben, hij datzelve van den Heere zal ontvangen, hetzij dienstknecht, hetzij vrije*, vs 8.

Het uitzicht op de toekomstige vergelding, die zonder aanzien des persoons plaats hebben zal, zoodat de dienstknecht daar ten volle met den vrije gelijk zal staan, sterke den dienstknecht tot het vervullen zijner roeping. Indien zij hunne heeren om Christus' wil dienen, dan zullen zij de erfenis der vergelding ontvangen, Col. 3:24. Christus zal tot hen zeggen: voorzoover gij uwe heeren gediend hebt, hebt gij het Mij gedaan.

Misschien vraagt men of de bovenstaande vermaningen, sedert de afschaffing der slavernij, voor onze dienstknechten niet overbodig geworden zijn. Onze dienstknechten zijn het eigendom hunner heeren niet meer; zij behooren zichzelven toe. Het is zoo; dat zij er God voor danken. Maar dit neemt niet weg, dat zij, zoolang zij zich tot het dienen van anderen verbonden hebben, gehouden zijn om hunne heeren in gelijken geest te dienen, als waarin Paulus wil dat de slaven het hunne heeren zullen doen. De dankbaarheid voor hunne vrijmaking prikkele hen er zelfs toe, om hunne verplichtingen met verdubbelde nauwgezetheid na te komen; zonder

Christus toch zouden de vrije dienstknechten van thans aan de onvrije dienstknechten der oudheid gelijk zijn.

Thans richt Paulus zich tot de heeren; vs 9 luidt het: *En gij heeren doet hetzelfde bij hen, nalatende de dreiging, als die weet, dat ook uw eigen Heere in de hemelen is, en dat geen aanneming des persoons bij Hem is.*

Ééne wet voor heer en knecht. Gij heeren! doet hetzelfde, dat is: behandelt hen naar dezelfde Christelijke beginselen, met gelijke goedwilligheid, vs. 7 en gelijke betrachting van het goede, vs. 8.

Vooral wil hij dat de heer tegenover zijne dienstknechten geen barschen, dreigenden toon voere, gelijk onder de heidenen placht te geschieden, waar men van het beginsel uitging om den slaaf door vrees en geweld in toom te houden en tot gehoorzaamheid te prikkelen. De heer behandele zijnen dienstknecht gelijk hij zelf van zijnen heer behandeld worden wil. Daarom vergete hij nooit dat ook hij is wat zijn dienstknecht is — dienstknecht. En wel dienstknecht van een Heer, Die in de hemelen is, machtig om hem te straffen, als hij zijnen dienstknechten ongelijk aandoet. Voor dien Heer bestaat geene ongelijkheid; Hij trekt den heer niet voor den slaaf, maar vergeldt elk naar zijn doen. Nog sterker komt dit uit bij de door handschriften van beteekenis gesteunde lezing: als die weet, dat zoowel hun als uw Heer in de hemelen is. Ook de slaaf heeft een God, en die God neemt het, zoo noodig, tegen zijnen heer, voor zijn recht op. Hier is in weinige woorden alles gezegd. Dat de heeren er hunne winste mede doen! Moet de dienstknecht zich voor alles eigen plicht en 's meesters recht bewust zijn, dat ook de heer naar den regel, die aan dezen plicht ten grondslag ligt, zich gedrage. Dat zou een schoon schouwspel zijn, een heer, die meer zijne plichten dan zijne rechten gevoelt, maar des dienstknechts rechten zoekt — helaas dat het, ook onder Christenen, zoo zelden is te aanschouwen! Heer — 't is een eervolle titel, maar niemand zal hem eeuwig dragen, dan wie in de uitoefening zijner macht iets vertoond heeft van het beeld desgenen, die zijne knechten tot vrienden verheven heeft — Jezus Christus.

Voorts, mijne broeders! wordt krachtig in den Heere, en in de sterkte zijner macht; met deze woorden leidt de apostel de vermaningen in, waarmede hij zijnen zendbrief sluiten zal. Het woordje „voorts" wijst dit aan; het beteekent toch zooveel als eindelijk of ten slotte. De woorden: mijne broeders! ontbreken in de beste handschriften; ook komen zij nergens elders in dezen brief voor,

waarschijnlijk tengevolge van de omstandigheid, dat hij aan een kring van gemeenten gericht was.

De geloovigen moeten krachtig trachten te worden; niet aan het bevend riet, maar aan den stoeren eik behooren zij gelijk te zijn. Met de woorden: „in den Heere", spreekt Paulus de gedachte uit, dat wij slechts in gemeenschap met God waarlijk sterk zijn; slechts schijnbaar onderscheidt Paulus het sterk worden „in den Heere", en het sterk worden „in de sterkte zijner macht" van een; het woordje „en" toch heeft hier de beteekenis van: nader gezegd. 't Is der apostels bedoeling om ons God zoo voor te stellen als wij Hem in den strijd tegen onze vijanden noodig hebben, namelijk als degene, die sterk van kracht is. Zoo toch moet ons geloof Hem aanmerken, opdat wij, ons bewust dat Hij, krachtens zijn verbond, onze God is, zijne sterkte voor ons zoeken. Dan worden wij sterk, door het geloof, dat ons over onze eigene zwakheid henen doet zien op de kracht Gods, in de verwachting, dat zij zich in onze zwakheid zal volbrengen. Deze opwekking van den apostel om onze kracht buiten onszelven te zoeken, is verre van overbodig, allerminst voor een pas bekeerde. Hoe licht toch stelt deze zijn vertrouwen op de opgewektheid, de lente des geestelijken levens eigen, in den waan, dat hij zijne sterkte in zichzelven heeft! Zoo een kan voor een tijdlang meer dan een ander, soortgelijk als iemand, die zijn kapitaal verteert, grootere uitgaven kan doen, dan hij die er slechts de rente van gebruikt. Later echter verliest hij gaandeweg, tegelijk met zijne opgewektheid, deze kracht; dan drukt hem het besef ter neder, dat hij niet kan, wat hij vroeger deed, en machteloos is, om de verzoeking te overwinnen waarin hij zich gewikkeld ziet. Zulke moeten niet meenen, gelijk zij gemeenlijk doen, dat alles nu verloren is; het tegendeel toch is het geval. In plaats van achteruit zijn zij vooruit gegaan. Hunne ontnuchtering is heilzaam; dan alleen zou zij schadelijk werken, als zich de waan van hen meester maakte, dat de staat van matheid, waarin zij verkeeren, iets meer dan doorgangspunt mocht zijn, zoodat men er zich bij zou mogen nederleggen, als bij iets, dat niet anders kon, en tot den regel des christelijken levens behoorde. Zij dient om ons het steunen op onze geestelijke kracht af te leeren, en als zulken, die zelven midden in den dood liggen, onze sterkte te zoeken in de kracht Gods, die in ons werkt, naarmate wij gelooven.

Met de gedachte: „wordt krachtig in den Heere," staan de woorden: *doet aan de geheele wapenrusting Gods*, in onmiddellijk verband. De apostel wil ons als een welgewapend krijgsknecht, die

zijnen vijand staan kan. Daartoe is het noodig, dat zijne wapenrusting uit God zelven genomen zij. Dan is hij onoverwinnelijk, als Gods waarheid onze gordel, Gods gerechtigheid ons harnas, Gods Evangelie ons schoeisel, Gods belofte ons schild, Gods zaligheid onze helm, Gods Woord ons zwaard is. De wapenrusting Gods moet niet ten deele, maar in haar geheel worden aangetogen; zoo alleen doet zij dienst en maakt zij ons sterk.

Maar alvorens deze wapenrusting in al hare deelen te omschrijven, zegt hij waarom het zoo dringend noodig is, om zich zonder verwijl met haar te omkleeden. Dit doet hij in de woorden: *opdat gij kunt staan tegen de listige omleidingen des duivels.* „Staan" beteekent hier zooveel als stand houden; het is het tegendeel van bezwijken. Met de „listige omleidingen" des satans worden zijne kunstgrepen en zijne krijgstaktiek bedoeld; van zijne eigenaardige wijze van zijn strijdvoeren tegen ons is hier sprake. 't Is met „satan" zelven dat wij te strijden hebben. Daarom kunnen wij met niets minder toe dan met de volle wapenrusting Gods. Welk een prikkel om onze sterkte in God te zoeken!

Het mag misschien bevreemden, dat de apostel hier slechts een enkelen vijand noemt, satan, naardien toch ook de wereld zich tegen ons ten strijde toegerust heeft. Deze mogelijke bedenking wordt afgesneden door vs. 12: *Want wij hebben den strijd niet tegen vleesch en bloed, maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de geweldhebbers der wereld, der duisternis dezer eeuw, tegen de geestelijke boosheden in de lucht.* Hier ontkent Paulus dat wij den strijd tegen vleesch en bloed, of, gelijk de volgorde in het oorspronkelijke luidt, tegen bloed en vleesch zouden hebben. Bloed en vleesch wijst in de taal der Schrift het menschelijk wezen aan, in zijne tegenstelling tot wezens, die uit louter geest bestaan, of een geestelijk lichaam hebben. In ons godsdienstig spraakgebruik heeft het vaak eene andere beteekenis; daar wijst men er den verdorven aard des menschen mede aan. Hierdoor zouden wij onzen tekst allicht verkeerd kunnen opvatten, en met hem plaatsen als Matth. 16 : 17; Gal. 1 : 16, 1 Cor. 15 : 50, alwaar, gelijk hier, sprake is van den mensch, niet als zondig, maar als aardsch wezen gedacht, zooals hij onvermogend is om het hemelsche leven mede te leven. Paulus wil alzoo zeggen, dat wij niet tegen ons gelijke te strijden hebben, niet tegen wezens, even zwak als wij zelven zijn. Stond het zoo, dan zouden wij ons misschien met de kans der overwinning mogen vleien; maar er is geene hoop, dat wij anders dan in de wapenrusting Gods overwinnen, nu wij te kam-

pen hebben met wezens, wier geestelijkheid ons een voordeel boven ons geeft, waartegen wij niets in de weegschaal kunnen leggen. 't Is wel waar dat wij ook tegen menschen te strijden hebben; maar wat zijn dezen anders dan werktuigen van gindsche ongeziene, helsche macht, die achter hen staat? Hoe geschikt en gevaarlijk deze werktuigen ook zijn, van zichzelven bewegen zij zich niet tegen ons, zoodat zij het slechts zijn in de hand der geestelijke machten, die onze eigenlijke vijanden en bestrijders zijn, en ze tegen ons wenden om ons te verzoeken en te verderven. Onze eigenlijke tegenstander is satan, geholpen door zijne engelen; wij zien niet ver genoeg, zoo wij slechts op de menschen zagen, die zich tegen ons keeren, in plaats van over hen heen, op de machten, die zich van hen bedienen. 't Is, om een beeld te gebruiken, als met den koning van Syrië, die door Achab tot den krijg gedwongen, zijnen krijgslieden toeriep: Gij zult kleinen noch grooten bestrijden, maar den koning van Israël alleen, 1 Kon. 22 : 31. Hoe weinig de mensch zonder den satan beteekent, zullen wij na zijne binding in den afgrond zien, als hem de kracht ontnomen zal zijn om de volken te verleiden. Juist omdat wij zooveel met de menschen rekenen, en zoo weinig met satan, mogen wij er den apostel dankbaar voor zijn, dat hij de menschen voor onze oogen verdwijnen doet, en ons alleen de duivelen doet zien. Nu worden wij voor de dwaasheid bewaard om den strijd te licht te achten. Nu worden wij geprikkeld om ons in God met God te wapenen! En meteen blijft er ruimte voor ons over, om in den menschelijken tegenstander niet den vijand te zien, die tot allen prijs dient verpletterd, maar den mogelijken uitverkorene, die door ons toegebracht moet worden, of ten minste het blinde wezen, dat voorwerp onzer voorbede moet zijn. Heeft Paulus in vs. 11 alleen van den duivel gesproken, omdat hij dezen aldaar aanmerkte als het hoofd aller helsche machten, hier ter plaatse laat hij ons het gansche heir van onreine geesten zien, waarover deze te beschikken heeft. Hij heet ze „Overheden, Machten," niet om aan te wijzen, dat er onder elkander zekere rangorde bestaan zou, maar om ons te zeggen wat zij allen te zamen zijn. Wezens zijn zij, geschapen om te regeeren, en met het oog op deze bestemming met vermogens van kracht en doorzicht begiftigd, die de onze even verre achter zich laten, als hunne wereld hooger dan de onze is. Reeds dit is voldoende om ons te doen zien, dat wij in onze wapenrusting hen niet kunnen weerstaan; vergeten wij toch nooit dat wij met Vorsten te kampen hebben!

Maar hebben zij, zoo vraagt men misschien, hunne macht dan niet verloren? Laat Paulus antwoorden, dan zult gij bemerken dat hun wel hun recht, maar niet het vermogen ontnomen is. Ook is het gebied, waarop zij hunne macht laten gelden, een ander geworden. Paulus toch heet ze: „de geweldhebbers der wereld, der duisternis dezer eeuw,” of, naar eene andere vertaling, de wereldbeheerschers der duisternis, anders gezegd zulken, die heerschappij hebben over onze, in de duisternis der dwaling en der zonde verzonkene wereld. Krachtens Gods rechtvaardig oordeel over de wereld toch is deze tot op zekere hoogte aan de verdervende macht der gevallen engelen overgegeven. Zij treden hier op om de diensten des kwaads te doen; over de wereld brengen zij de gerichten Gods, in jammer en ellende, in verzoeking en verleiding, beide op natuurlijk en geestelijk gebied verderf verspreidend. Zoo zijn zij gelijk aan den geweldenaar, die in het land, dat zijn wettigen vorst over de grenzen dreef, indrong. God wilde dat zoo, om de wereld te laten ondervinden, onder welke macht men komt, zoo men zich aan zijne macht onttrekt. Hier op aarde zoeken zij door alle middelen hunne macht te bestendigen, en het rijk van satan, hunnen Vorst, tegenover Gods rijk staande te houden, of satan hier straks alleenheerscher mocht zijn. Het bevreemde ons niet. Wat schiet hun, nu de hemel hun ontzegd is, anders over dan de aarde? Hier alleen kunnen zij bot vieren aan hunne heerschzucht; hier alleen hebben zij gelegenheid hunnen haat tegen het heilige uit te werken; hier alleen vinden zij iets, dat op ruste gelijkt, en ontkomen zij den afgrond, het wegzinken in het ledig van hun eigen wezen. Wie begrijpt thans niet, dat niets hen meer in den weg staat en bedreigt dan het rijk Gods op aarde? Waar het licht is, kan geene duisternis blijven, en waar de duisternis wijkt, is het met hunne heerschappij gedaan. Daarom trachten zij het rijk Gods te verdrijven. Zij pogen de belofte te verijdelen dat Christus en zijn volk het aardrijk erfelijk zullen bezitten. Zij willen hier niet wijken, maar voeren een strijd tegen Christus en de zijnen, welks felheid zich zoowel uit zucht tot zelfbehoud als uit haat tegen het heilige verklaart.

Ook de opmerking, dat de engelen des satans „geestelijke boosheden in de lucht” zijn, staat met het oogmerk des apostels in onmiddellijk verband. Letterlijk luidt het: de geestelijke dingen (het bijvoegelijk naamwoord geestelijk staat in het onzijdig meervoud) in de hemelsche gewesten. Door de uitdrukking geestelijke dingen te gebruiken in plaats van „geesten”, wil Paulus wellicht, in aan-

sluiting aan de strekking, die het onzijdig meervoud soms in het Grieksch heeft, op het groot aantal dier geesten wijzen, alsof hij spreken wilde van geestelijke menigten. Door in stede van booze geesten, te zeggen: geesten „der boosheid”, laat Paulus den nadruk zoo sterk mogelijk op den boozen aard dezer geesten vallen. Dat deze, geesten der boosheid in de „hemelsche gewesten” gevonden worden, verbaast ons; men houde echter in het oog, dat deze woorden hfdst. 2:2 worden toegelicht, alwaar satan Overste heet van de macht der „lucht.” Zeggen wil Paulus, dat deze geesten de aarde omgeven; hunne woonplaats is overeenkomstig hunne natuur, gelijk de onze met onze bewerktuiging overeenkomt. Wij denken hier alzoo niet aan den hemel, die boven de hemelen is, alwaar Christus troont; die hemel duldt slechts het reine in zich. De hier bedoelde geesten wonen wel in den hemel, maar in den hemel, die tot de aarde behoort en met de aarde voorbij gaat. Van daar uit beheerschen zij deze wereld. Thans springt het in het oog, hoe noodig het is dat wij in Gods wapenrusting staan. Als door een keten is onze aarde omgeven door ons vijandige wezens, niet gelijk wij gebonden aan aardsche behoeften en aan ordeningen dezer wereld; onzichtbaar voor ons, zoodat zij, eer wij het merken, op ons afkomen; wezens der lucht, die ons van de hoogte af bestrijden, zelven veilig tegen alle wapen, dat niet uit God zelven genomen is!

Nadat Paulus aan de geloovigen alle hoop ontnomen heeft, om in eigene kracht zulke vijanden te weerstaan, herhaalt hij met eenige versterking de vermaning van zoo even in vs. 13: *Daarom neemt aan de geheele wapenrusting Gods, opdat gij kunt wederstaan in den boozen dag, en alles verricht hebbende, staande blijven.* De „booze dag”, is in het algemeen de tijd der verzoeking; inzonderheid schijnt de apostel het oog te hebben op de laatste dagen, gekenmerkt als zij zullen zijn door eene vreeselijke losbarsting der zonde. Dat neemt niet weg, dat wij, ook dan als wij deze laatste dagen niet beleven, ons met de goddelijke wapenrusting moeten dekken; de laatste dagen toch worden in den loop der tijden steeds door booze dagen voorafgegaan, die hen inleiden, en als voorteeken en voorproef, bij voorbaat verschijnen doen. Daarbij breken er vaak in het leven van den bijzonderen persoon tijden aan, waarbij het satan vergund wordt hem meer dan gewoon te verzoeken, gelijkt blijkt uit de geschiedenis van David, of Job, of Petrus; dat is dan onze booze dag. Wij moeten alzoo steeds gewapend zijn, wijl wij niet weten wanneer de ure aanbreekt, waarin de macht der duis-

ternis tegen ons losgelaten wordt, en niet slapen, in den waan, dat ook den gevallen strijder eene overwinning geschonken worden zal. De geestelijke krijgsman moet steeds in vollen wapendos staan, opdat hij „alles verricht hebbende", alles namelijk wat tot het werk van den strijd behoort, als overwinnaar staande kan blijven.

Thans gaat Paulus over tot de nadere omschrijving der wapenrusting zelve, met het beeld voor oogen van den Romeinschen krijgsknecht uit zijnen tijd. Dat hij hier ter plaatse alle deelen der wapenrusting Gods een voor een opnoemt, terwijl hij in 1 Thess. 5 : 8 slechts een tweetal er van ter sprake brengt, staat in verband met zijne vermaning om Gods wapenrusting in haar geheel aan te doen. Eene volledige opgave geeft hij, wijl hij ons volledig gewapend wil. Voorts noemt hij de verschillende stukken der wapenrusting waarschijnlijk in de orde, waarin hij de Romeinsche krijgsknechten er zich mede zag bekleeden. Opmerking verdient het hierbij, dat Paulus de wapenrusting van den krijgsknecht echter niet in alles tot grondslag legt; dan toch zouden scheenplaten en spies niet gemist zijn. 't Is een teeken, dat de apostel niet naar geestelijke hoedanigheden zocht, om er een eenmaal gekozen beeld in al zijn deelen mede te kunnen dekken, maar omgekeerd, van alle speling des vernufts verre, het beeld slechts gebruikte voor zoover hij het voor de geestelijke zaken, die hem voor oogen stonden, noodig had.

Staat dan, uwe lendenen omgord hebbende met de waarheid, zoo vangt Paulus vs. 14 aan. Hij begint met den gordel. De gordels der krijgsknechten waren breed en sterk gemaakt; en met metalen plaatjes voorzien, om de middelste deelen des lichaams te beschermen. Zij dienden om de lendenen te sterken en de kracht te verhoogen; in Jes. 11 : 5 komt de gordel dan ook voor als beeld der kracht; het ontgord worden daarentegen stelt de verzwakking en machteloosheid voor, Jes. 5 : 27; 23 : 10. Wat nu voor den krijgsknecht de gordel is, is voor den christen de waarheid. Omgord u met waarheid — zoo luidt het. Het beeld blijkt juist gekozen; waarheid alleen toch maakt den christen bestand tegenover satan. Wat geeft satan macht over den mensch? Niets, dan de omstandigheid, dat wij in de duisternis zitten, en deze voor licht aanzien, omdat zij onzen vleesche liefelijk is. Neem den onwil der menschen om de werkelijkheid onder de oogen te zien, weg, en hef den sluier der onkunde van het oog huns geestes op, en satan staat tegenover hen als een machtelooze. Hij toch is slechts door de leugen machtig, een bedrieger gelijk, die met den wil der onkundige menschen om

bedrogen te worden, ten eigenen bate rekening houdt. Waar het licht opgaat, valt zijn wapen hem uit de hand. Zoo Adam en Eva zich met de waarheid hadden omgord, zoude hij niets op hen hebben vermocht; eerst nadat zij de waarheid loslieten kreeg hij macht over hen, om hen door dwaling in den dood te brengen. Toen waren zij, wat wij allen zijn, als wij de waarheid loslaten — een krijgsman zonder gordel: de kracht tot weerstand was weg. 't Is dan vóór alles noodig dat wij liefde tot de waarheid aandoen, 2 Thess. 2 : 10. Hoe hard en ontnuchterend zij ook moge zijn, hoe fel met onze geërfde meeningen en eigen vooroordeelen, met de algemeene denkwijs en onze vleeschelijke belangen in strijd, hoe gekant tegen onze eigenliefde en gemakzucht, om waarheid zij het ons te doen, niet om schoonen, om vleienden schijn. Maar dat is niet genoeg; van den christen ten minste kan meer worden geëischt dan van den heilzoekenden heiden, namelijk het omgord zijn met de waarheid zelve. Is hij niet vernieuwd tot kennis, anders gezegd, is er niet een geestelijk licht in hem ontstoken, om God, en alle dingen in Hem te kennen? Met dat licht dient hij omgord te zijn. Zijn denken mag geen dolen in het wilde gelijken, zijn oordeelen geen meten met eigen maatstaf; neen, Gods licht zij zijn licht; Gods gedachte moet zijne gedachte worden, en zijn weten afdruk van Gods weten zijn. Wat niet in God is, zij ook niet in ons, maar uit ons gebannen, wijl niets waar is, wat uit het schepsel is, niet uit God; hij slechts ziet juist, die door Gods oogen ziet; hij slechts weegt zuiver, die met Gods weegschaal weegt. Daartoe is het noodig, dat wij doorvoed worden met Gods Woord; zijt zeer begeerig naar de redelijke, onvervalschte melk, opdat gij door dezelve moogt opwassen, zegt Petrus, 1 Petr. 2 : 2. Wij hebben ons te plaatsen in het midden van het heilig licht der openbaring, om er ons van alle kanten, tot in de verborgenste schuilhoeken van ons binnenste door te laten beschijnen. Dan worden wij van kinderkens mannen, en — mannen moeten wij zijn, zullen wij engelen weerstaan. Dan stuit alle leugen des satans, met wat schijn van waarheid ook bekleed en hoe uitlokkend ook voor ons vleesch, op de waarheid in ons af; het licht Gods, dat in ons is, verteert alle leugen. O welk een spoorslag om te staan naar meer licht! De listige omleidingen vermenigvuldigen; de dag nadert, ja, is gekomen, waarin zich op breede schaal de verzoeking van het paradijs herhaalt, en de leugen zich met den schijn der hoogste wetenschap bekleedt. Neemt de kennis der waarheid bij ons in gelijke mate toe, zoodat wij den tegenspreker kunnen weerleggen, den tegenspreker

ten minste, die het in ons eigen binnenste voor de leugen opneemt? Helaas! belijders van Christus, gij, die vaak de eerste beginselen der waarheid nauwelijks kent, hoe zult gij staande blijven in den boozen dag, als er een storm opsteekt, die eiken ontwortelen zou!

En aangedaan hebbende het borstwapen der gerechtigheid — zoo vaart Paulus voort. Borstwapen is hetzelfde als borstharnas. Dit borstharnas is den apostel beeld van de gerechtigheid. Hierdoor hebben wij te dezer plaatse niet de „gerechtigheid Gods” te verstaan, met welke wij geschenksgewijs worden begiftigd in den naam van Christus. De hier bedoelde gerechtigheid moet door den christen aangedaan worden; dat kan bezwaarlijk gezegd van de gerechtigheid des geloofs, die niet allengskens, in steeds meerdere mate, maar in eens voor altijd in haar geheel toegeëigend wordt. Niet hier in vs. 14, maar in het volgende vers, komt zij ter sprake; hier heeft Paulus het oog op de gerechtigheid, die de vrucht des Geestes is, en in de overeenkomst van onze gezindheden en handelingen met den goddelijken wil bestaat. Het springt in het oog dat deze juist in het borstharnas haar beeld heeft; gelijk dat toch tegen 's vijands werptuig beveiligt, zoo beschut ons deze gerechtigheid tegen satans verzoekingen. Reeds merkten wij op dat de duisternis, die in ons is, satan macht over ons geeft; vergeten wij hierbij echter niet, dat ook onze zonden dit doen. Zij stellen ons ten volle aan hem bloot. Christus kon zeggen, toen Hij satan te gemoet ging, om zijnen laatsten strijd met hem te strijden: de overste dezer wereld heeft aan Mij niets; niets toch kon deze aan hem vinden, wat hem aan zijne pijlen bloot gaf, omdat hij geheel zonder zonde was. Maar anders staat het met ons, indien wij ruimte laten aan de zonde, die in ons is, om zich uit te werken; dan toch geven wij zelven satan vat op ons. Dit geldt niet slechts van zulke zonden, die tevens ergernissen zijn, omdat zij in het openbaar geschieden of openbaar zijn geworden, maar ook van de verborgene wangestalten des harten, zooals hoogmoed, geesteloosheid, vermetelheid, onwaakzaamheid, en dergelijke. Ziet hoe het zelfvertrouwen Petrus tegenover satan zwak maakte, en hoe de onbedachtzaamheid David den satan in handen speelde; hoor Paulus waarschuwen tegen eigenwillige handelingen, uit vrome zelfoverschatting verricht, 1 Cor. 5:7, „opdat satan ons niet verzoeke”; zie Paulus wijzen op het gevaar dat den om zijnen vorige zonden wil in de gemeente geminachten opziener dreigt, om in den strik des satans te vallen, zóó, dat hij op zijne beurt haar geloof verachten gaat,

1 Tim. 3 : 7. Van wangestalten tracht satan ons te brengen tot overtredingen; en dan? Dan treedt hij mogelijk als aanklager bij de hemelsche rechtbank tegen ons op, om in den naam der gerechtigheid onze uitwerping uit het koninkrijk der hemelen te eischen; dan eischt hij ons allicht op van God, om ons te beproeven in den smeltkroes der aanvechting, in de hoop, dat wij onder zijne aanvallen bezwijken. In elk geval lokken wij er hem door tot ons; want elke zonde onzerzijds verlevendigt zijne hoop op onzen ondergang en verhoogt zijne kans op ons te overwinnen; vergeten wij niet dat de bres de belegeraars tot zich lokt. Dan zegt hij ons dat ons hart niet recht voor God is, en dat onze zonde te groot is om vergeven te worden; of, erger nog, dan troost hij ons met de genade als met een oorkussen der zonde, en poogt hij ons van zonde tot zonde te brengen, ja tracht ons ten laatste afvallig te maken van het geloof. Onzerzijds helpt geen verweer; want als wij, zij het ook slechts in eene enkele zonde leven, dan heeft elk wapentuig, dat nog aan ons zijn mocht, zijne werking verloren, en is de hand, die het hanteeren moet, met lamheid geslagen. Veilig is het schaap slechts binnen den stal; daar buiten toch ontmoet het den wolf, die steeds rondom den stal loopt, om te zien, of er iets voor hem te verslinden valt. Zoo zijn ook wij slechts veilig op de paden der gerechtigheid. Laat ons dan niet naar de gedachten en begeerten onzes vleesches, maar, als gehoorzame kinderen, naar den wille Gods leven, zóó, dat onze gezindheden en onze handelingen een afdruk zijn van zijne eigene heiligheid. Indien wij zijn beeld vertoonen, zal satan ons wel haten, iets, wat hij trouwens toch doet, maar nooit overmogen; integendeel zal hij ons vreezen en vlieden. Dan zullen wij sterk tegenover hem zijn, naar het woord van den psalmist, dat de rechtvaardige moedig is als een jonge leeuw. Gelijk een goed geweten ons kloek maakt tegenover de menschen, zoo doet de getuigenis onzes harten, dat geene zonde met onzen wil in ons is, ons staan voor het aangezicht des satans; hij, die weet dat het harnas zijne borst dekt, keert zich niet om in den strijd.

En de voeten geschoeid hebbende met bereidheid van het Evangelie des vredes — zoo luidt het in vs. 15. Welke bereidvaardigheid wordt hier bedoeld? Om het rechte antwoord op deze vraag te vinden houde men in het oog dat ook hier ter plaatse sprake is van wat de geestelijke krijgsknecht in den strijd met de macht der duisternis noodig heeft. Met deze opvatting van de strekking der vermaning voor oogen, ligt het voor de hand om te denken

aan de bereidvaardigheid van den christen om aan de bevelen van den hemelschen Veldheer gehoorzaam te zijn, zij mogen luiden zooals zij willen. Als deze hem het „voorwaarts" toeroept, dan zij hij bereid om „voorwaarts" te gaan, den strijd in, den vijand tegemoet. De geestelijke krijgsknecht moet steeds gereed zijn om te getuigen en te belijden, om smaad en schade, onrust en smart te dragen, om zijn leven voor zijn hemelsch vaderland te zetten en veil te hebben voor de overwinning op de macht der duisternis. Zonder deze bereidvaardigheid is hij gelijk aan een ontschoeiden krijgsknecht, die niet voorwaarts kan, omdat zijne voeten zich aan elk steenken op den weg wonden. Alle schaamachtigheid, o christen! zij van u geweerd, met alle vreesachtigheid. Op den christen toch, die zich zijns Konings banier schaamt, of des vijands zwaard vreest, krijgt satan vat; hoe licht valt het dezen om hem tot ontrouw, misschien zelfs wel tot afval te brengen! Deze bereidvaardigheid wordt nu door den apostel in verband gebracht met het evangelie des vredes, omdat zij bepaaldelijk door het evangelie des vredes in onze harten gewerkt wordt. Het evangelie toch is een vredewoord Gods; Hij, Die den gevallenen engelen den krijg aankondigt, heeft ons vrede toegeroepen. Door met ons vrede te maken, heeft God ons bondgenootschap met de macht der duisternis verbroken, en ons tot Zijne bondgenooten gemaakt in zijnen strijd tegen haar. Ons deze gewichtige verandering bewust, moeten wij bereidvaardig zijn om met God, onder Christus, tegen het rijk des duivels te strijden, te meer daar deze strijd niet slechts om Gods, maar ook om onzentwil wordt gevoerd. Christen! zult gij dan tegelijk met God en met satan vrede willen hebben? Dat immers nooit! Stond het zoo, dat wij met God onverzoend waren, ja, dan was er reden voor onze traagheid en vreeze om de wapenen tegen satan op te nemen; maar nu behoort het geloof aan onzen vrede bij God, door het evangelie in ons gewekt, ons te prikkelen en te bekrachtigen tot dezen strijd. Of zullen wij traag zijn, en ons zelven Gode in dezen strijd onthouden, terwijl het evangelie ons verkondigt, dat Hij zijnen eenigen Zoon niet gespaard, maar Hem voor ons allen overgegeven heeft? Of zullen wij vreesachtig zijn, terwijl het evangelie ons vertroost, door ons te zeggen dat een aan onze spits strijdt, die getoond heeft sterker dan den dood zelven te zijn? Op, krijgsknecht! hoort de stemmen uit den hemel, die u roepen tot den heiligen vrijheidskamp, gestreden om deze wereld van haren tirannen te verlossen, opdat God er heersche, en zij de erve der zijnen zij. Aardsche krijgsknechten ontvlammen

in geestdrift en verachten den dood, als zij hunnen veldheer het leven voor het vaderland zien wagen; zullen wij dan traag zijn, wij, die een Veldheer hebben, die zijn leven niet slechts voor ons gewaagd, maar in den dood gegeven, en uit den dood herwonnen heeft?

Bij het reeds genoemde heeft de christen het schild des geloofs te voegen, gelijk Paulus dat in vs. 16 beveelt, als hij zegt: *bovenal* (dat is: bovendien) *aangenomen hebbende het schild des geloofs, met hetwelk gij al de vurige pijlen des boozen zult kunnen uitblusschen,* vgl. 1 Petr. 5 : 9. De uitdrukking: geloof — heeft hier bepaaldelijk betrekking op de beloften Gods, ons met opzicht tot de verzoekingen des satans gegeven. Deze beloften zijn vele; hier behoeft het geloof niet om te zien naar de vier winden des hemels om stoffe ter vertroosting. Heeft God niet beloofd, dat Hij ons niet boven vermogen verzocht zal laten worden, maar met de beproeving ook de uitkomst geven? 1 Cor. 10 : 13. Heeft Hij niet verklaard, dat Hij den satan haast onder onze voeten verpletteren zou? Rom. 16 : 20. Heeft Hij niet gezegd, dat onze zwakheden Hem niet hinderen om ons tot de zege te helpen, wijl zijne kracht bepaaldelijk in onze zwakheid wordt volbracht? 2 Cor. 12 : 7—9. Heeft Hij niet getuigd, dat niets machtig zou zijn om ons van zijne liefde te scheiden, vast gemaakt als deze was in het bloed van zijnen Zoon? Rom. 8 : 39. O, laat het geloof al deze beloften omhelzen. Laat ons opzien naar den hemel, waar de beloften als zoovele sterren zijn, die ons, elk voor zich, het woord der vertroosting toeroepen: houdt moed! Christus is gegeven; zal God ons niet met Hem alle dingen schenken? Christus heeft overwonnen; zijn wij niet in Hem overwinnaar nog vóór den strijd? Christus is onze Voorbidder; zou het mogelijk zijn dat zijne gebeden niet werden verhoord? O, christen dek u met het schild; want het Woord Gods is vaster dan de bergen, wijl Hij, Die het spreekt, de Eeuwige is, bij Wien zelfs geene schaduw van ommekeer wordt gevonden. Dat geloof overwint niet alleen de wereld, maar ook de helle; niet slechts de vijanden, die men ziet, maar ook de vijanden die men niet ziet. Dat geloof maakt de gevaarlijkste verzoekingen des duivels onschadelijk; daarom kan Paulus het vergelijken bij het schild van den krijger, dat met vochtige huiden bekleed, 's vijands brandende pijlen uitdooft. 't Is niet de vraag, christen: wat gij kunt, maar wat gij gelooft.

Zal de geestelijke krijgsknecht voorts met opgerichten hoofde strijden, dan moet zijn hoofd met den helm gedekt zijn. Daarom

vervolgt Paulus, vs. 17*a*, aldus: *En neemt den helm der zaligheid.* In den helm ziet hij het beeld der hoop. Wel bezigt hij hier ter plaatse alleen het woord zaligheid; maar uit vergelijking met 1 Thess. 5 : 8 blijkt dat hij toch het oog heeft op de heilsverwachting der geloovigen. Misschien ligt de reden er van, dat hij hier alleen van zaligheid spreekt, in de omstandigheid, dat het hem niet genoeg is zoo de hoop op de zaligheid in ons leeft; meer toch schijnt hij te willen, namelijk, dat er in onze harten een levendig besef van de grootte der zaligheid worde gevonden. Ligt laat hij hierom het woordje hoop weg, om de zaligheid, die gehoopt wordt, te beter onder onze oogen te laten vallen. Deze hoop grondt zich allermeest op de belofte van het evangelie, dat allen, die in Christus gelooven, niet slechts vergeving van zonden ontvangen, maar tot zonen en erfgenamen Gods aangenomen zijn. 't Is zoo, allicht vraagt zich de geloovige af wat hem waarborgt dat hij tot den einde toe in Christus blijven zal. Zijn niet de verzoekingen vele en is niet het vleesch zwak; eene gansche hellemacht gordde zich tegen een bevend riet aan! Dat de christen in oogenblikken, waarop zulke vragen zijn hart bestormen, op het zegel zie, dat God hem tot onderpand zijner verlossing heeft gegeven, namelijk, op den Geest, die in hem is. Hieraan toch, zegt Johannes, weten wij, dat wij in Hem blijven, dat Hij ons van zijnen Geest gegeven heeft, 1 Joh. 4 : 13. Wel is deze Geest zichtbaar noch tastbaar, en openbaart Hij ook zijne aanwezigheid in ons niet meer in mededeeling van bovennatuurlijke gaven, maar zullen wij hierom in het onzekere behoeven te zijn of Hij wel in ons is? Immers neen; het gemis aan de krachten der toekomende eeuw doet ons geene schade, maar voorkomt het gevaar om uit deze zonder meer zich van de zaligheid te verzekeren, vgl. 1 Cor. 13. Er zijn immers andere vruchten te over, waaruit zich afleiden laat, dat de Geest ons gegeven is, als een onderpand der hemelsche erfenis. Zoo wij ons met de reeds opgenoemde stukken der geestelijke wapenrusting bekleed vinden, dan mogen wij ons gerust den helm op het hoofd zetten; ja, dan moeten wij dat. Ook verzekert de Geest zelf ons van de zaligheid. Somwijlen treedt Hij kennelijk in ons op, zóó, dat wij zijne werking duidelijk van de werking onzes geestes onderscheiden. 't Is dan, als Hij ons vrijmoedigheid geeft om Abba, Vader, te zeggen, Gal. 4 : 6; of als Hij ons troost met de vastigheid van Gods liefde tot ons, Rom. 5 : 6; of als Hij ons in verlegen oogenblikken krachtiglijk met zijne voorbidding ondersteunt, Rom. 8 : 26. Tevens werken de verdrukkingen krachtig

mede om ons van de oprechtheid onzes geloofs de vergewissen, omdat het in den smeltkroes beproefd bevonden wordt, machtig om ons standvastig en lijdzaam te maken, Rom. 5:4. Wil dan, o christen! met al wat in u is staan naar de hope der zaligheid. Uw helm is meer dan uw sieraad, hij is uwe sterkte, en uwe blijdschap; met hem gedekt kunt gij met opgerichten hoofde strijden en psalmen zingen midden onder den strijd. De wetenschap dat de overwinning u verzekerd is zal u vast doen staan tegenover den vijand, en het gezicht van de heerlijkheid der kroon zal u verzoenen met de moeielijkheden van den strijd. Wij kunnen niet genoeg het gemis aan hoop betreuren, waardoor het innerlijk leven der meeste christenen hedendaags is gekenmerkt; 't is te erger, omdat velen schijnen te meenen dat de christelijke hoop een bijzonder voorrecht is, in het verbond der genade geenszins aan allen toegezegd, zoodat de twijfel regel zou zijn. Neen, zoo is het niet. De veldheer wil niet enkelen slechts in de gelederen met den helm gedekt zien; de helm is wapentuig zoowel als sieraad; tot allen komt het woord: doet den helm aan. O, dat God zelf ons met dit afwerend wapen, met dit noodzakelijk schutsmiddel bekleede!

En het zwaard des Geestes, hetwelk is Gods Woord, zoo sluit vs. 17. Ook het laatste stuk der wapenrusting moet aan Gods wapenhuis ontleend zijn. Dat zwaard is het Woord Gods; zwaard des Geestes wordt het geheeten, omdat de Geest zelf dit woord heeft bereid. Het staat in nauw verband tot den gordel; aan dezen toch hangt het. Is de gordel de waarheid, zooals zij door Gods Geest in ons bewustzijn leeft het zwaard is de waarheid, zooals zij door den Geest in het woord is uitgedrukt. Elk beseft zonder moeite dat het Woord in den strijd met den vijand van hooge beteekenis is; door het Woord toch kunnen wij ons van de waarheid bedienen, niet slechts tot onderwijzing en vertroosting van de broederen, maar ook tot verweer tegen den vijand. Wij zouden zwak tegenover den vijand staan, moesten wij ons vergenoegen met tot hem te zeggen: alzoo weet en gevoel ik dat het is; maar nu wij tot hem zeggen kunnen: alzoo heeft God gesproken en alzoo staat er geschreven — zijn wij sterk tegenover hem. Dit zwaard des Woords is een geweldig wapen; men kan er engelen mede op een afstand houden, ja, terugdrijven; tot aanval en verweer beide is het geschikt. Lezen wij niet, dat het Woord Gods levend en krachtig is, en scherper dan eenig tweesnijdend zwaard; het dringt door, totdat het scheidt ziel en geest, merg en gebeente, bekwaam om rechter te zijn over de overleggingen en

gezindheden des harten, Hebr. 4:12. Wil men de werking van dit zwaard zien, men lette er op, hoe machtig het in Jezus' hand tegenover den satan was, tijdens den strijd in de woestijn; satan toch moest voor dit zwaard wijken. Maar geen ander wapen reikt ook toe in den strijd met de hellemacht. Bij voorbaat kunnen wij er zeker van zijn, dat satan niet voor eenige uit onzen zelven geputte redeneering wijken zal, ja, dat hij deze veeleer tegen ons keeren en er ons in verstrikken zal. Zie het aan Eva; zoodra zij, in plaats van met het zwaard des Geestes te strijden, door tegenover zijn woord Gods Woord te stellen, zich met hem in gesprek inliet, als ware zijn woord der overweging waardig, was zij hare kracht kwijt. Satan is vernuftiger dan allen mensch, gelijk de slang listiger dan al het gedierte; niet ons woord vreest hij, maar alleen het Woord Gods. Wachten wij ons dan om, in vertrouwen op ons eigen licht, ons eigen woord tot hem te spreken; slechts dan is een kind tegenover den verleider sterk, als het hem van zich afweert met te zeggen: zoo en zoo heeft mijn vader mij bevolen. Welk een spoorslag is dat niet om de Schriften te onderzoeken, in het geloof dat zij Gods eigen Woord tot ons zijn! Het is niet genoeg dat wij de prediking van Gods dienaren hooren en de schriften der godvruchtige vaderen lezen; nuttig en noodig is het voorzeker, maar als middel om ons het zwaard des Geestes te leeren hanteeren. Niet op gezag van eenig mensch, maar in den naam van God moeten wij tot satan spreken; als wij hem zoo wederstaan zal hij zeker van ons vlieden. Onderzoek dan, o christen! de Schriften; doorvoed u met het Woord; wapen u met Gods beloften en met Gods waarschuwingen tegen alle aanvechting en verlokking des duivels; wacht u voor het verlammend gif des ongeloofs. O, welk eene oefening is er niet noodig om dit zwaard te hanteeren, en tegenover satans: is het ook? steeds het: er staat geschreven! gereed te hebben, en in plaats van hem een schriftwoord toe te voegen, dat hem niet raakt, juist dat Woord te nemen, dat God voor het geval van het oogenblik voor ons gereed heeft gemaakt. Bedenken wij dan, dat het niet genoeg is het Woord van God te kennen, maar dat het er op aan komt om het Woord van God wel te gebruiken. Een onhandig krijgsknecht wordt soms door zijn eigen zwaard gewond! Ook hebben wij er op te rekenen, dat satan zich de kracht van het zwaard des Geestes te goed bewust is, om er ook zelf zich niet van te bedienen. Streed hij niet tegen Jezus met het woord, als hij tot Hem zeide: er staat geschreven! Laat ons dan

gereed zijn, om het misplaatste woord te onderkennen, en er tot tegenwicht het woord tegenover te plaatsen, dat God voor het gegeven oogenblik gesproken heeft.

De beschrijving der wapenrusting is ten einde; de apostel verlaat dan ook de beeldspraak, en begint in eigenlijke taal te spreken. Toch knoopt zich de vermaning van vs. 18, *met alle bidding en smeeking, biddende te allen tijd in den Geest, en tot hetzelve wakende met alle geduriglheid en smeeking voor al de heiligen* — onmiddelijk aan het voorafgaande vast. Hoe welgewapend de geestelijke krijgsknecht ook zij, zonder God vermag hij niets; dat hij dan bidde en wake! O, wie herkent hier in het woord van den apostel niet het woord van hem, die in de ure zijner eigene verzoeking tot zijne jongeren zeide: waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt! Het zag er treurig met den christen uit, als hij, in vertrouwen op zijne wapenrusting, biddeloos den vijand afwachtte of opzocht. Sterk is hij, ja, maar alleen op de knieën.

Bidt, met alle bidding en smeeking — zoo vangt de apostel aan. Tusschen bidding en smeeking is een soortgelijk onderscheid als tusschen geslacht en soort; het gebed is het spreken met God in het algemeen; de smeeking is het gebed van den mensch, die met aandrang des harten Gods ontferming over zich inroept. Het woordje „alle" beteekent zooveel als: met alle soort van; de apostel wil ons zeggen dat wij in alle soort van gebed ons te oefenen hebben; ons gebed zij aanbidding en lofprijzing, en zieluitstorting, smeeking en geween. Het zij een heilig aandringen op God, een heilig worstelen met God, niet geboren uit den waan, dat wij Hem met ons geroep tot ontferming hadden te bewegen, maar uit de erkentenis, dat Gods hulp boven alles hoog te schatten is, ook omdat wij haar ten volle onwaardig zijn.

Biddende „te allen tijd" — of, bij alle gelegenheid. Ziedaar ons gewezen op de menigvuldigheid des gebeds. Er is niets waaromtrent de christen zijnen God niet zou mogen aanroepen. Laat al uwe begeerten, in alles, door bidden en smeeken, met dankzegging bekend worden bij God, zoo luidt het Fil. 4 : 6. De christen bidde vòòr de verzoeking er is, dat zij hem worde gespaard; hij bidde tijdens de verzoeking, dat hij er in worde bewaard; hij bidde na de verzoeking, dat hij zijne winste doen met wat hij uit haar geleerd heeft; hij bidde in het leven, hij bidde in het sterven; zijn laatste ademtocht zij een zucht tot God.

„In den Geest" — ziedaar het element van het gebed. Wij den-

ken hier niet aan onzen eigenen geest, en vinden hier niet de gedachte uitgesproken dat wij met ons hart moeten bidden, en niet slechts met den mond; deze opvatting toch verzwakt de gedachte. en strijd met den spreektrant van den apostel. 't Is van den Heiligen Geest, dat hier sprake is, van denzelfden, met wiens zwaard wij hebben te strijden. Dat de christen het bedenke; hij zij zich bewust, dat hij van zichzelven niets kan, zelfs niet recht bidden. Maar hij wete ook, dat zijn Heere hem niet aan zijne zwakheid overgelaten heeft; immers gaf Hij hem zijnen Geest; die is bij, ja in hem, ook om hem te leeren bidden. Vragen wij dan aan den Geest, wat de discipelen aan Jezus vroegen: Leer ons bidden! De Geest zal onze begeerte niet afwijzen, maar ons leeren, wat wij niet en wat wij wél hebben te bidden; Hij zal ons hart van ongepaste begeerten zuiveren, en verhinderen dat deze gebeden worden; Hij zal ons zoo heiligen, dat wij met onzen Heere beginnen te bidden dat niet onze, maar Gods wil geschiede; Hij zal ons tot bidden aansporen, als wij beginnen te vertragen, en ons doen volhouden in het gebed, tot wij de verhooring erlangen; Hij zal ons, als wij niet meer naar behooren weten te bidden, in ons met ons en voor ons bidden, in zucht zonder woord. Met Christus' Geest in ons zal ons bidden waarlijk zich aansluiten aan het bidden van den Voorbidder hier boven; van éénen Geest met het zijne zal het zijn. O, wij bidden, voorzeker, zelfs veel en lang, maar is de Geest in onze gebeden, en zijn onze gebeden in den Geest? Schamen wij ons over onze gebeden, en buigen wij straks weer de knie, laat ons dan, voor wij ons tot God boven ons wenden, de gemeenschap zoeken van den Geest in ons, opdat ons gebed op zijne vleugelen opwaarts ga.

En tot hetzelve wakende met alle gedurigheid en smeeking voor al de heiligen en voor mij..... vss. 18*b*, 19*a*, zoo vervolgt Paulus. Met het bidden moet het waken gepaard gaan, in dezen zin namelijk, dat men ten allen tijde gereed en wakker zij om te bidden. Wachten moet men zich voor de wegzinking der ziel in de aardsche dingen, waarbij de behoefte naar de geestelijke dingen vermindert, zoodat er geen drang meer in het hart is tot het gebed. Zichzelven heeft men op te wekken, opdat de ziel niet inslape, maar een prikkel in zich houde tot het gebed. Ook als het gebed niet verhoord schijnt te worden, ga men met bidden voort, totdat in de worsteling der ziele met een schijnbaar weigerachtigen God de palm der zege is weggedragen. Aan het gebed voor zichzelf pare de liefde het gebed voor alle uitverkorenen. Zij voor wie Christus

stierf, mogen ons niet onverschillig zijn, maar behooren eene plaats te hebben, eerst in ons hart, daarna in onze gebeden. 't Is vooral in de voorbidding dat wij op Christus gelijken, op Hem, van wien wij gelooven dat Hij altijd voor de zijnen bidt. Inzonderheid beveelt Paulus zichzelven in de voorbede der gemeenten aan; ook zegt hij haar wat hij begeert dat zij voor hem bidden. Laat er uit den boezem aller gemeenten een gebed voor hem oprijzen: *Opdat mij het woord gegeven worde in de opening mijns monds met vrijmoedigheid, om de verborgenheid van het Evangelie bekend te maken*, vs. 19. *Waarover ik een gezant ben in eene keten, opdat ik in hetzelve vrijmoediglijk moge spreken, gelijk mij betaamt te spreken*, vs. 20. Wat hij van hen vraagt, staat niet met den wasdom zijns geestelijken levens, maar met het belang van het koninkrijk Gods in verband; trouwens nimmer vraagt Paulus, waar hij de voorbede der heiligen voor zich inroept, dat zij bidden zullen voor zijne heiligmaking, Rom. 15 : 30; Col. 4 : 3; Fil. 1 : 19; 2 Thess. 3 : 1. De gemeente bidde, dat God hem den mond opene om de verborgenheid van het evangelie bekend te maken, vgl. Col 4 : 3; bepaaldelijk dat hem gegeven worde om dit, in het belang van een goeden uitslag zonder schroom des gemoeds te doen, ondersteund door den vrijmoedigen geest, waaróm David bad, Ps. 51 : 14. Immers is hij een gezant in eene keten — vreemde samenvoeging, die een uitlegger de vergelijking ontlokte: de gezanten van aardsche koningen zijn in heerlijkheid, maar de gezanten van Christus komen in ketenen. Dat de gemeenten dan bedenken, hoeveel genade hij noodig heeft, om in de zaken des evangelies, zoo kloekmoedig op te treden, zijne ketenen ten spijt, als zulk van een apostel mag worden verwacht.

Paulus' brief nadert zijn einde. Met vs. 21 begint het slot: *En opdat ook gij moogt weten hetgeen mij aangaat, en wat ik doe, dat alles zal u Tychicus, de geliefde broeder en getrouwe dienaar in den Heere, bekend maken; denwelken ik tot dat zelfde einde tot u gezonden heb, opdat gij onze zaken zoudt weten, en hij uwe harten zou vertroosten.* Tychicus, volgens Hand. 20 : 4, uit Azia, het landschap, waarin de gemeenten gelegen waren, aan wie de brief was gericht, afkomstig, was de geschikte man om de gemeente ten volle op de hoogte van des apostels omstandigheden te brengen. Te meer, daar hij des apostels helper en reisgezel was geweest op diens derde zendingsreis van Efeze af tot Jeruzalem toe; ja, ook in den kerker was hij bij Paulus, blijkens de omstandigheid, dat

de brief aan de Efeziërs hem ten bezorging werd overgedragen. Hij zal de levende brief des apostels aan de gemeenten zijn, en haar als in zijnen naam vertroosten. Intusschen brent hij zelf de gemeenten zijnen apostolischen vredegroet in deze heilige, alleszeggende woorden vss. 23, 24:

Vrede zij den broederen, en liefde met geloof, van God den Vader, en den Heere Jezus Christus. De genade zij met al degenen, die onzen Heere Jezus liefhebben, in onverderfelijkheid. Amen.

Wat kan zelfs een apostel meer toewenschen?

Gods vrede, Gods gunst — zou er iets in waarde boven zijn?

Liefde met geloof — liefde tot God, liefde tot elkander, geboren uit het geloof, onderhouden door het geloof, zijne schoonste, zijne eeuwige vrucht; wat is, bij deze genade vergeleken, alle schat der wereld?

Dat de beide bronnen hare wateren dan over de heiligen uitstorten; de genade des Vaders vereenige zich met de genade van Christus; dat de stroomen dezer genade de gemeenten gansch rijkelijk overdekken.

Ééne beperking slechts, maar eene gewichtige. De apostel spreekt alleen tot hen, die Jezus liefhebben; zoo er zijn, die dezen beminnenswaardigen niet liefhebben, geldt zijn zegenwoord hen niet. Met zijne liefhebbers daarentegen zij de genade; zij zij over hen „in onverderfelijkheid" eeuwig, onveranderlijk, volkomen, zóó, dat zij nimmer van hen weggenomen worden kan.

Deze genade zij, in onverderfelijkheid, met allen lezer van zijnen brief, van alle eeuw en onder alle volk, die met hem Jezus liefheeft. Amen.

BS2695 .A543
Paulus' Brief aan de Efeziers voor de
Princeton Theological Seminary-Speer Library
1 1012 00062 2839

Date Due

FE 1-'52			

1978YJ PR 523
10-30-07 32180 MC
HFGroup